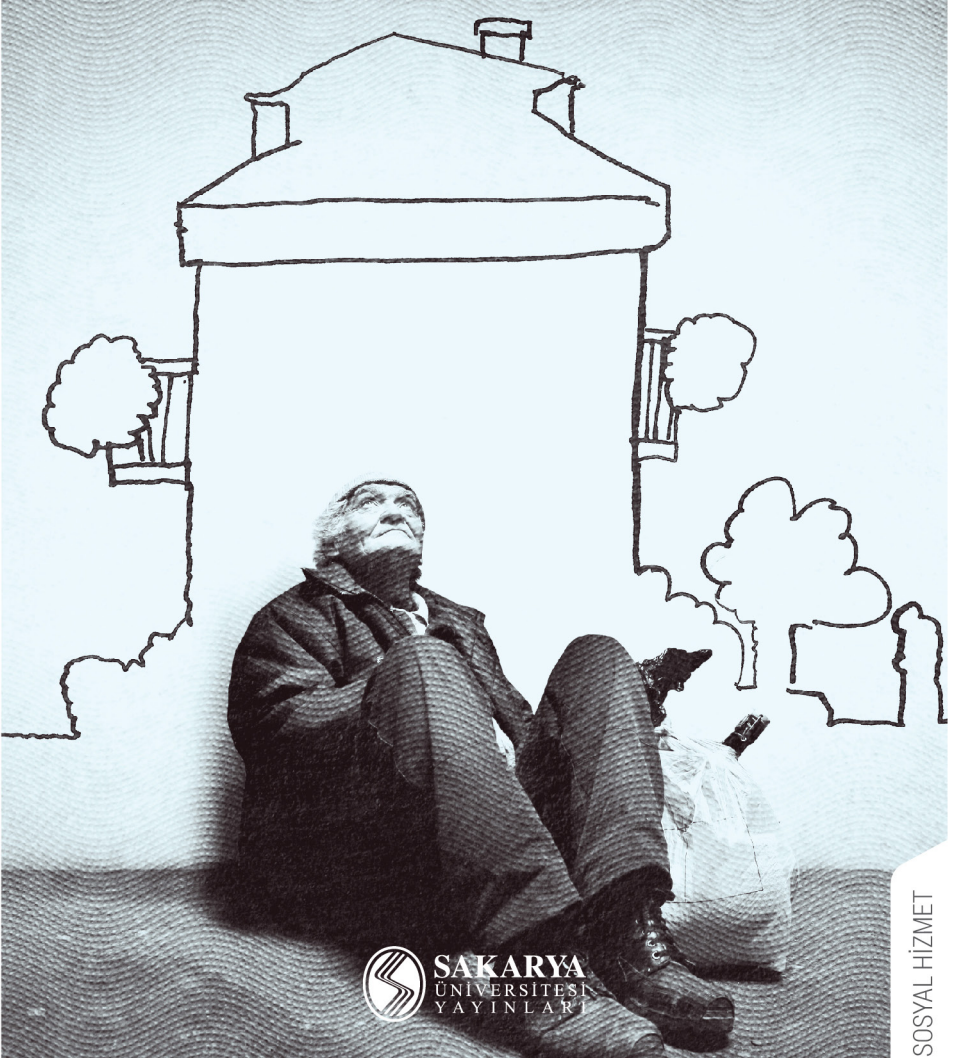

SOKAĞIN ÖTEKİ YÜZÜ: EVSİZLİK

Türkiye-Avusturya-İtalya-Macaristan Örneği

Editör
YUSUF GENÇ

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

@ Sakarya Üniversitesi Yayınları,
Sakarya

SERTİFİKA NO: 50135

YAYIN NO: 228

e-ISBN: 978-605-2238-54-7

ALAN: Sosyal Hizmet

ADRES VE İLETİŞİM

Sakarya Üniversitesi
Bilimsel Yayınlar Koordinatörlüğü
Esentepe/Serdivan/Sakarya
Tel: +90 264 295 7465
Fax: +90 264 295 5352
suyayin@sakarya.edu.tr
twitter.com/sakaryauniyayin

SOKAĞIN ÖTEKİ YÜZÜ: EVSİZLİK

Türkiye-Avusturya-İtalya-Macaristan
Örneği

EDİTÖR: YUSUF GENÇ

YAZARLAR: YUSUF GENÇ,
İSMAİL AKYÜZ, UMUT SOLMAZ,
HÜSEYİN ZAHİD KARA

CENGİZHAN AYNACI,
ZEYNEP ATALAY,
MUSA ZOR, AHMET HAMARAT

YAYIN EDİTÖRÜ: MUSTAFA
GÜNERİGÖK

REDAKSİYON: SİBEL AKIN

DİZGİ-TASARIM: GRİFFİN 0312 419 1619

YAYIN TARİHİ: AĞUSTOS 2022

Bu yayının Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin mali katkısıyla hazırlanmıştır. Bu yayının içeriğinden yalnızca yazarlar sorumludur ve bu içerik hiçbir şekilde Avrupa Birliği veya Türkiye Cumhuriyeti'nin görüş ve tutumunu yansıtmamaktadır.

SOKAĞIN ÖTEKİ YÜZÜ: EVSİZLİK

Türkiye-Avusturya-İtalya-Macaristan Örneği

EDİTÖR
YUSUF GENÇ

YAZARLAR

YUSUF GENÇ CENGİZHAN AYNACI
İSMAİL AKYÜZ ZEYNEP ATALAY
UMUT SOLMAZ MUSA ZOR
HÜSEYİN ZAHİD KARA AHMET HAMARAT

Sokakta Yaşayan İnsanların Rehabilitasyon ve Arabuluculuk Yoluyla Eve
Dönüşü Projesi

*(Homecoming of People Living in the Streets via Rehabilitation and Mediation
Project)*

Proje No: 2019-1-TR01-KA204-077357

SOKAĞIN ÖTEKİ YÜZÜ: EVSİZLİK

Türkiye-Avusturya-İtalya-Macaristan Örneği

EDİTÖR
YUSUF GENÇ

YAZARLAR

YUSUF GENÇ CENGİZHAN AYNACI
İSMAİL AKYÜZ ZEYNEP ATALAY
UMUT SOLMAZ MUSA ZOR
HÜSEYİN ZAHİD KARA AHMET HAMARAT

YUSUF GENÇ

1965 Trabzon Vakfıkebir doğumlu olan Genç, 1982 yılında Trabzon İmam Hatip Lisesi'nden, 1989 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun oldu ve Sakarya Üniversitesi Sosyoloji bölümünde lisans tamamlama yaptı. Yüksek lisans ve Doktora (Almanya bağlantılı) çalışmalarını Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde bitirdi. Uzun süre kamu görevinde bulunan Genç, Öğretmen, Haseki Eğitim Merkezinde eğitim uzmanı, Kocaeli Büyükşehir Belediyesinde Daire Başkanı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında Bakan Müşavirliği yaptı. 2008 yılından beri Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çocuk refahı, ergenlik ve gençlik, engellilik, yaşlılık, şiddet, bağımlılık, göç, aile ve kadın sorunları, sosyal politika, iletişim, Roman sorunları ve bakım hizmetleri alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Bu alanlarda kırk civarında ulusal ve uluslararası projesi, otuzdan fazla uluslararası makalesi, kitap ve kitap bölümü, yedi adet kitap editörlüğü ve kırktan fazla bildirisi bulunmaktadır. Ayrıca birçok sivil toplum kuruluşunda başkan, yönetim kurulu üyeliği ve STK üyeliği mevcuttur. Yusuf Genç, halen Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanlığı görevini yürütmektedir.

İÇİNDEKİLER

TABLolar.....	11
ŞEKİLLER.....	15
ÖN SÖZ.....	17
GİRİŞ.....	21

BİRİNCİ BÖLÜM

EVsİZLİK VE EVsİZLER.....	27
1.1. Tanım ve İçerikler.....	27
1.2. Evsizliğin Tarihsel Arka Planı.....	30
1.3. Evsizliği Açıklayan Teoriler.....	41
1.3.1. Evsizliğe İlişkin Bireysel Teoriler.....	41
1.3.2. Evsizliği Açıklayan Yapısal ve Modern Teoriler...	42
1.3.2.1. Yapısalcı Teori.....	42
1.3.2.2. Yeni Ortodoksi Teorisi.....	43
1.3.2.3. Liberal Bakış.....	44
1.3.2.4. Feminist Teori.....	44
1.3.2.5. Post-Yapısalcılık.....	44
1.3.2.6. Foucault'un Yaklaşımı.....	45
1.3.2.7. Yapılaşma Teorisi.....	45
1.3.2.8. Eleştirel Realizm.....	46
1.4. Evsizlik/Evsizlerin Sorunları.....	47
1.4.1. Barınma.....	48
1.4.2. İşsizlik.....	49
1.4.3. Damgalanma.....	50
1.4.4. Aile Sorunları.....	52
1.4.5. Fiziksel Hastalıklar.....	54
1.4.6. Ruhsal Hastalıklar.....	57

1.5. Evsizliğin Nedenleri.....	59
1.5.1. Ekonomik Sebepler.....	60
1.5.2. Sosyal Sebepler.....	61
1.5.3. Bireysel Sebepler.....	62
1.6. Evsizlik Türleri ve Sınıflaması.....	62
1.6.1. Zamana Göre Evsizlik Türleri.....	63
1.6.2. Cinsiyet, Yaş, Coğrafya ve Tipoğrafyaya Göre Sınıflandırma.....	66
1.7. Evsizlik Kültürü.....	68
1.8. Dünyada ve Türkiye’de Evsizlik Sorunu.....	70

İKİNCİ BÖLÜM

EVSİZLİK VE HASSAS GRUPLAR.....	75
2.1. Evsiz Aileler.....	76
2.2. Evsiz Kadınlar.....	78
2.3. Evsiz Çocuklar.....	79
2.4. Evsiz Bağımlılar.....	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EVSİZLERE YÖNELİK POLİTİKA VE UYGULAMALAR.....	85
3.1. Dünyada ve Türkiye’de Evsizlere Yönelik Politika ve Uygulamalar.....	88
3.1.1. Barınma ve Konut Uygulamaları.....	88
3.1.1.1. Geçici Barınma Modeli.....	88
3.1.1.2. Basamak Modeli.....	91
3.1.1.3. Kalıcı Konut Modeli.....	92
3.1.2. Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	93
3.1.2.1 Sosyal Hizmet Uygulamalarının Arka Planı ve Kapsamı.....	93
3.1.2.2. Mevcut Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	96
3.1.2.2.1. Dünyadaki Uygulamalar.....	96
3.1.2.2.2. Türkiye’deki Uygulamalar.....	100

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVSİZLİK İLE İLGİLİ LİTERATÜR.....	103
4.1. Türkiye Literatürü.....	103
4.1.1. Lisansüstü Tezler.....	103
4.1.2. Bilimsel Makaleler.....	108
4.2. Evsizlerle İlgili Dünya Literatürü.....	112

BEŞİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM.....	127
5.1. Çalışma Grubu.....	127
5.2. Araştırmanın Deseni.....	128
5.3. Veri Toplama Araçları.....	128
5.4. Verilerin Analizi.....	129

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR	131
6.1. Evsizlere İlişkin Bulgular.....	131
6.1.1. Evsizlere İlişkin Demografik Bulgular.....	131
6.1.2. Evsizliğe İlişkin Özellikler.....	135
6.1.2.1. İlk Kez Evsiz Kalma Yaşı.....	135
6.1.2.2. Birlikte Yaşama Durumu ve Evsiz Kalma Süresi.....	135
6.1.2.3. Aile Bireyleriyle İletişim.....	136
6.1.2.4. Evsizlik Öncesi Yaşanan Olaylar.....	137
6.1.3. Evsizlik Sürecinde Temel İhtiyaçlar.....	141
6.1.3.1. Evsizlerin Barınma Yeri Bulma Durumu ve Barınma Yeri Güvenliği.....	141
6.1.3.2. Kurumların Evsizleri Kalıcı Barınma Yerlerine Yerleştirmelerine İlişkin Sorumlulukları.....	144
6.1.3.3. Beslenme Sorunları.....	145
6.1.4. Evsizlik Sürecinde Alkol ve Madde Kullanımı.....	146
6.1.4.1. Alkol Bağımlılığı, Tüketimi ve Bırakma Eğilimleri.....	146
6.1.4.2. Madde Kullanımı ve Madde İle Mücadele Eğilimleri.....	151
6.1.5. Evsizlik Sürecinde Aile, Arkadaş ve Kurum Desteği.....	154
6.1.5.1. Evsizlik Sürecinde Aile Desteği.....	154
6.1.5.2. Evsizlik Sürecinde Arkadaş Desteği.....	157
6.1.5.3. Evsizlik Sürecinde Kurum Desteği.....	160
6.1.6. Evsizlik Sürecinde Aile İlişkileri.....	161
6.1.6.1. 18 Yaş Öncesinde Kurum Bakımında Kalma.....	161

6.1.6.2. Çocukluk Döneminde Akrabalarla İletişim.....	163
6.1.6.3. Aile Üyelerinde Alkol ve Madde Kullanımı.....	164
6.1.6.4. 18 Yaş Öncesi Aile İçi Şiddete Tanık Olma.....	166
6.1.7. Evsizlik Sürecinde Çalışma Hayatı.....	168
6.1.7.1. Gelir Getirici İşte Çalışma.....	168
6.1.7.2. Gelir Elde Etme Yöntemi.....	170
6.1.8. Evsizlik Sürecinde Sağlık.....	171
6.1.8.1. Genel Sağlık Durumu.....	171
6.1.8.2. Kişisel Eylemleri Sürdürebilme.....	174
6.1.8.3. Kurum Bakımı ve İlaç Kullanımı.....	176
6.2. Evsizlerin Ailelerine İlişkin Bulgular.....	177
6.2.1. Evsizlerin Ailelerine İlişkin Demografik Bulgular.....	177
6.2.2. Ailelerin Evsizliğe ve Evsizlere Yönelik Tutumları.....	179
6.2.2.1. Evsizliğe ve Evsizlere İlişkin Düşünceler.....	179
6.2.2.2. Ailelerin Gözünden Evsizlerin Sorunları.....	186
6.2.2.3. Evsizlere Hizmet Veren Kurum/Kuruluşlara İlişkin Görüşler.....	191
6.2.2.4. Evi Terk Eden Aile Bireyinin Dönüşünde Sergilenecek Tavrı.....	193
6.2.3. Evsiz Aile Üyelerinin Ev İçi İlişkileri.....	196
SONUÇ.....	199
KAYNAKÇA.....	215
EKLER.....	237

TABLÖLAR

Tablo 1: Evsizliğin alışıldığı Anabilim Daları.....	108
Tablo 2: Evsizlerin Demografik zellikleri.....	133
Tablo 3: İlk Evsiz Kalınan Yaş Durumu.....	135
Tablo 4: Birlikte Yaşam Durumu ve Evsizlik Suresi.....	136
Tablo 5: Yakınlarıyla Görüşme Sıklığı.....	137
Tablo 6: Ülkelere Göre Evsizlik Öncesi Yaşanan Olaylar.....	139
Tablo 7: Hapishaneye Girme Durumu.....	141
Tablo 8: Ülkelere Göre Barınma Yeri Bulma Sorunu.....	142
Tablo 9: Barınma Yerinde Kişisel Güvenlik Algısı.....	144
Tablo 10: Evsizlikle İlgilenen Kurumlardan Barınmaya İlişkin Tavsiye Alma Durumu.....	145
Tablo 11: Yiyeceklere Erişim Durumları.....	146
Tablo 12: İlk Evsiz Kalma Yaşına Göre İlk Alkol Kullanım Yaşı.....	147
Tablo 13: Ülkelere Kıyasla Ortalama Alkol Tüketim Sıklığı.....	150
Tablo 14: Evsizlerin Alkolü Bırakmaya İlişkin Tutumları.....	151
Tablo 15: Ülkelere Göre Madde Kullanımı.....	152
Tablo 16: Kendini Bağımlı Tanımlama Durumu.....	153
Tablo 17: Madde Kullanımını Azaltma Eğilimi.....	154
Tablo 18: Evsizlik Sürecinde Aileden Alınan Destegin Amaçları	155
Tablo 19: Evsizlik Sürecinde Aileden Destek İstemekten Çekinme.....	157
Tablo 20: Ülkelere Göre Arkadaş Desteginden Çekinme.....	159
Tablo 21: Hizmet Kurumlarındaki Personelden Destek İstemekten Çekinme.....	160

Tablo 22: Ülkelere Göre Çocukluk Döneminde Kurum Bakımı Geçmişi.....	162
Tablo 23: 6-18 Yaş Arasında Akrabalarla İletişime Geçme Durumu.....	164
Tablo 24: 18 Yaşına Kadar Evde Alkol ve Madde Kullanan Birileri Olmasına Göre Kişinin Alkol Tüketim Durumu.....	165
Tablo 25: Ülkelere Göre 18 Yaşına Kadar Evde Aile İçi Şiddete Tanık Olma Durumu.....	167
Tablo 26: 15 Yaşından Bugüne Gelir Getirici İşte Çalışma Durumu.....	168
Tablo 27: Son 30 Gün İçerisinde Para Karşılığı Çalışma Gün Sayısı.....	169
Tablo 28: Son 30 Gün İçinde Çalışılan Farklı İş Sayısı.....	169
Tablo 29: Ülkelere Göre Son 30 Gün İçerisinde Kullanılan Para Kazanma Yolu.....	170
Tablo 30: Ülkelere Göre Genel Sağlık Durumu Algısı.....	172
Tablo 31: Son 1 Ay İçerisinde Bedensel Ağrı Yaşama.....	173
Tablo 32: “Doktorun Yazdığı İlaçları Almak” Eylemini Kendi Başına Yapabilme Durumu.....	174
Tablo 33: “Yardım Başvurularında Bulunmak” Eylemini Kendi Başına Yapabilme Durumu.....	175
Tablo 34: “Bütçe Planlaması Yapmak” Eylemini Kendi Başına Yapabilme Durumu.....	175
Tablo 35: “Otobüs ile Seyahat Etmek” Eylemini Kendi Başına Yapabilme Durumu.....	176
Tablo 36: Duygusal veya Zihinsel Sağlık Sorunları Sebebiyle Hastanede Kalma Durumu.....	176
Tablo 37: Son 30 Gün İçerisinde Zihinsel Etkileri Deneyimleme Sebebiyle Uzun Süreli/Yüksek Dozlu İlaç Kullanma Durumu.....	176
Tablo 38: Ailelerin Demografik Özellikleri.....	178
Tablo 39: Ülkelere Göre Evsizliğin Sebebi Algısı.....	179
Tablo 40: Evsiz Biriyle Karşılaşılması Durumuna İlişkin Tutumlar.....	180
Tablo 41: Maddi Durum Algısına Göre Sokaktaki Evsizlerin Kimliği ile İlgili Düşünceler.....	182
Tablo 42: Aile Üyesinin Evi Terk Etmesi Durumunda Sergilenecek Tutum.....	183

Tablo 43: Çevresinde Evsiz Birisi Bulunma Durumuna Göre Evsiz Kalınması Durumunda Sergilenecek Tutum.....	184
Tablo 44: Medeni Duruma Göre Evsizlerin Evi Terk Etmelerinde Ailenin Rolü.....	186
Tablo 45: Ülkeye Göre Evsizlerin Barınacak Yer Bulmasının Sorun Olması Durumu.....	187
Tablo 46: Çevresinde Evsiz Tanıdığı Olma Durumuna Göre Evsizlerin Yaşam Alanlarının Güvenliğine İlişkin Görüşler.....	188
Tablo 47: Evsizlerin Sorunların Çözümüne İlişkin Hizmetlerin Bilinirliği.....	189
Tablo 48: Ülkeye Göre Evsizlerin Geri Dönüşü Konusunda Devletlerin Çabaları Hakkındaki Görüşler.....	190
Tablo 49: Evsizlere Hizmet Sunan Kurum/Kuruluşları Merak Etme Durumu.....	191
Tablo 50: Evsizlere Hizmet Sunan Kurum/Kuruluşları Ziyaret Etme Durumu.....	192
Tablo 51: Evsizlere Hizmet Sunan Kurum/Kuruluşlarda Çalışmak İsteme Durumu.....	193
Tablo 52: Ailelerin Evi Terk Eden Bir Bireyin Evine Dönmesine İlişkin Düşünceleri.....	194
Tablo 53: Aile Sorunlarının Konuşulma Sıklığı.....	196
Tablo 54: Aile İçi Sorunların Çözüm Yöntemi.....	197
Tablo 55: Aile İçi Şiddete Uğrama Durumu.....	197
Tablo 56: Şiddete İlişkin Önlemler Hakkındaki Düşünceleri.....	198

ŞEKİLLER

Şekil 1: Yıllara Göre Dağılım.....	104
Şekil 2: Tezlerin Yazıldıkları Diller.....	105
Şekil 3: Tezlerin Türü.....	105
Şekil 4: Tezlerde Kullanılan Yöntemler.....	106

ÖN SÖZ

Dünyanın alabildiğine sınırsız kaynaklara ve imkânlarla sahip olduğu günümüzde hiç kimse bunlardan eşit ve adil bir şekilde yararlanamamaktadır. Böylesine bir dengesizlik toplumda pek çok sosyal problemi ortaya çıkarmaktadır. Tarihi insanlıkla eşdeğer kadim bir mesele olan evsizlik, geçmişten günümüze her toplumun muhatabı olmuş/olan ve günümüzde de farklı formlarda görülen önemli bir toplumsal meseledir. Bu konuda yapılmış çalışmalar kendinden sonrakilere yol haritası olacak değerli çıktıları bilimsel yazına kazandırmıştır. Elinizdeki bu kitap ve bu kitabın hazırlanmasına sebep olan proje de böyle bir ön şarttan hareketle, kendinden önceki çalışmaların birikiminden yararlanarak evsizlik ve evsizlerin evlerine dönüşü üzerinde farklı perspektifler ve çözüm önerileri sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Sakarya Üniversitesi ana koordinatörlüğünde, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Dezavantajlı Grupları Anlama ve Sosyal Destek Derneği, Arıhan Özel Eğitim Ltd. Şti, Sakarya Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (Türkiye), ARES Compobassa (İtalya), Human Profess Kozhasznu Nonprofit Korlatolt Felelossegu Tarsasag (Macaristan), Austrian Association Of Inclusive Society (Ais) - Verein Fur Eine Offene Geselleschaft (Avusturya) ortaklığıyla yürütülen Erasmus+ KA204 “Sokakta Yaşayan İnsanların Rehabilitasyon ve Ara-

buluculuk Yoluyla Eve Dönüşü (HOPE)” projesinin çıktılarından oluşturulmuş olan bu çalışma, dünyanın kronik problemlerinden biri olan evsizlik konusunun farklı ülkelerdeki tezahürlerini konu edinmiş ve elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak okuyuculara sunulmuştur. Toplumsal problemler salt bir coğrafyaya ait olmadığı ve tek bir perspektiften anlaşılamayacağı için konunun farklı ülkelerdeki durumu evsizlik problemine yönelik çözüm yolları açısından kıymetli görülmektedir.

Evsizlik konusunda hemen herkesin söyleyeceği bir sözü olmasına karşın bu söylemlerin bilimsel bir hüviyet kazanması oldukça zordur. Zira üzerinde çalışılan kitleye erişim, bulguların bilgiye dönüşmesine her zaman fırsat vermemektedir. Bu çalışmayı farklı kılan şey, dört farklı ülkede yaşayan evsiz gruplarla ve evsiz bireye sahip ailelerle çalışılmış olmasıdır. Alanyazına bakıldığında bu sorunla ilgili çalışmalar, yalnızca sınırlı alanda yaşayan evsizlerle gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple; ulus ötesi bir kimliğinin olması, çeşitli (kültürlü) kitlelere erişilmiş olması ve evsizlerin yalnızca kendilerini değil ailelerini ve sosyal çevrelerini kapsayıcı şekilde tasarlanmış olması çalışmamızın özgün yönünü oluşturmaktadır. Böylesine geniş kapsamlı bir çalışmayı bilimsel alana kazandırmış olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Çalışmamızın temel amacı, evsizlerin ve evsiz bireylere sahip ailelerin biyo-psiko-sosyal sorunlarının belirlenmesi, bu problemlere uygun çözüm stratejilerinin geliştirilmesi ve evsizlerin rehabilitasyon yoluyla evlerine dönüşüne katkı sağlanmasıdır. Ekip çalışması, koordinasyon ve disiplin kelimelerinin hayat bulduğu çalışmamız kapsamında evsizlerin ve evsiz bireye sahip ailelerin mevcut durumları belirlenmiş ve bunlara ilişkin çıkarımlar elde edilmiştir. Evsizler, aileleri ve bu alanda çalışan meslek elemanlarına yönelik eğitim modüllerinin geliştirildiği ilgili proje çıktıları e-öğrenme platformu aracılığı ile Türkçe, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Macarca dilleri üzerinden çevrimiçi kullanıma açılmıştır.

Altı ana bölümden oluşan bu bilimsel araştırma kitabı, sosyal sorun alanında önemli çalışmalar yapan akademisyen arkadaşlarımızın titiz, verimli, derinlikli, objektif ve saygın katkılarıyla hazırlanmıştır. Birinci bölümde evsizlik olgusunun kavramsal çerçevesi, tarihsel arka planı, evsizlik hakkında üretilen teoriler, evsizlerin yaşadıkları sorunlar, evsizliğin nedenleri, türleri ve sınıflandırılmaları, evsizlik kültürü ve literatürde yer alan evsizlik araştırmaları gibi temel konularla teorik çerçeve oluşturulmuştur. Bununla birlikte gerek dünyada gerekse Türkiye’de evsizlikle ilgili nicel verilere yer verilerek teorik altyapı pratik bilgilerle desteklenmiştir. İkinci bölüm; evsizliğin farklı sosyal gruplara etkisini konu edinmiştir. Her sosyal grubun toplumdaki rolü ve işlevi farklı olduğundan evsizlik gibi bir sorun karşısındaki etkilenme dereceleri de birbirinden farklıdır. Bu yüzden sosyal grupların bu süreçteki durumu önemli görülmektedir.

Evsizlere yönelik sosyal politikaların işlendiği üçüncü bölümde, dünya üzerinde evsizlik konusuna yönelik politika ve uygulamalar çeşitli ülkeler ve kurumlar örnek verilerek değerlendirilmiştir. Sosyal politikalar, sosyal problemleri belirlemek ve çözüme kavuşturmak için yol haritaları mahiyetindedir. Evsizlik gibi bir konuda, ülkelerin kendi karakteristiklerine uygun sosyal politikalar üretmesi ve geliştirmesi gerekmektedir. Bu başlık altında tüm bu süreçlere ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Dördüncü bölümde evsizlik/evsizler konusunda hem Türkiye’de hem de dünyada gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar örnekler verilerek işlenmiştir. Araştırma sürecinde evsizlik/evsizler konularında yapılan çalışmaların (yakın geçmiş hariç) oldukça az olduğu görülmüştür. Bundandır ki bu çalışma, kendinden öncekileri referans alarak kendinden sonrakilere ilham kaynağı olacaktır.

Araştırmanın beşinci bölümü metodoloji ilişkindir. Bölüm içeriğinde çalışma grubu, desen, veri toplama araçları ve analizlere ilişkin tanımlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Son bölüm olan bulgular kısmı ise hem evsizlerin hem de evsiz

ailelerinin tanımlayıcı bilgilerinde başlayarak evsizlik sürecinde karşılaşılan problemler, sosyal destek ihtiyaçları, evsizliğe ilişkin tutumlar ve hayata katılım istekleri, evsizlik sürecinde kötü alışkanlık edinme ve bunları sürdürme, evsizlik sürecinde sosyal çevre ilişkileri gibi çıktıları içermektedir. Araştırmaya dâhil edilen ülkelerden gelen veriler, dört farklı ülkenin evsizlik konusundaki durumunu karşılaştırmalı olarak ortaya koymuştur. Bu da konuya farklı perspektiflerden bakılmasını sağlamıştır. Tüm bu bulgular araştırmanın hedeflerine uygun olarak geniş ve kıymetli bilgilerin ortaya çıkmasına ve okuyucularla buluşmasına imkân sağlamıştır.

Editör
Prof. Dr. Yusuf GENÇ

GİRİŞ

İnsan var olduğu günden bu yana hayatını devam ettirebilmek ve gelişimini sürdürebilmek için sürekli mücadele içerisinde olmuştur. Bu süre zarfında kendisini ve toplumu derinden etkileyen olayların ve süreçlerin hem öznesi hem de nesnesi haline gelmiştir. İnsanın ortaya çıkardığı veya etkilediği her gelişme, kendinden öncekinin ön şartı olmakla birlikte kendinden sonraki olaylar silsilesinin de ilk adımlarını oluşturmuştur. Hayatta kalmak, yer edinmek ve bir yere ait olmak, insanoğlunun en temel ihtiyaçları olarak her çağın temel sosyal meseleleri olarak tartışılmıştır. Bunun tersi olarak, bir yere sahip ol(a)mamak ve kalıcı bir yurt edinmemek ise toplumların önemli problemlerinden birileri haline gelmiştir.

İnsanın gruplar halinde yerleşik düzene geçip temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde faaliyetler üretmesinden önce özel mülkiyet, miras aktarımı ya da herhangi bir varlığa sahip olma gibi olgulardan bahsetmek oldukça güçtür (Swain, 2005: 175). Buradan hareketle insanoğlunun bir mülke sahip olması ve kendisine bir yer edinmesinin temel kırımlarından birisinin, yerleşik düzene geçme ile gerçekleştiğini söylemek, yanlış olmayacaktır. Yerleşik düzenle birlikte insanlar şahsiyetlerine ait tanımlayabilecekleri şeylere sahip olmuşlardır. Bu nesnelere biri olan “evler” özel mülkiyetin en önemli yapıları olarak ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu gelişmelerin ardından

toplumlar kendilerine ait yapılar inşa etmiş ve “ev” kavramı insanlığın muhatabı haline gelmiştir.

Bu süreçlerden sonra dünya pek çok olumlu ve olumsuz gelişmeye tanık olmuş ve kitleleri ciddi şekilde etkileyen olaylar yaşanmıştır. Kuraklık, göç, savaş ve doğal afetler gibi makro birçok olay tarihin seyrini değiştirecek etki bırakmış ve bu durum toplumsal pek çok problemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kitlelerin sürekli hareket etmesi, gidilen yerlerde ortaya çıkan kaynakların yetersizliği ve barınma ihtiyaçlarının artması “ev” olgusuna bakışı değiştirmiştir. Toplumun belirli kesimlerinin düzenli bir yerde ikamet edememesi, daha sonraları adına “evsizlik” denilecek yeni bir kavramın hüviyet kazanmasına zemin hazırlamıştır.

Tarihi insanlık kadar eski kadim bir konu olan evsizliğin araştırması oldukça güçtür. Zira konu ile ilgili pek çok çalışma evsizliğin başlangıcı ya da kırılma noktalarına dair pek çok fikir beyan etmişlerdir. Bununla birlikte özel mülkiyetin yerleşik hayata geçişle birlikte görülmesinden ötürü ev/evsizlik kavramlarına ilişkin değerlendirmeler bu tarihler referans gösterilerek yapılabilir. Her ülkenin ya da medeniyetin büyük ya da küçük ölçekte karşılaştığı bu toplumsal problem için belirli değişim dönemleri kullanılır. Bu dönemlerin her biri kendi özelliklerini yansıttığından evsizliğe olan bakış da farklı olmuştur. İlk dönem, yukarıda söz edildiği gibi yerleşik yaşama geçme ve sanayi öncesine ait dönem olarak ifade edilebilir (Blou, 1992: 10). Bu dönemde evsizlik/evsizler bugünkü tanım ve içeriğinden oldukça farklıdır, barınaklar oldukça azdır. İkinci dönem, 18. yy sonlarında yaşanan ve tüm dünyada etkisini gösteren, dünyanın çehresini değiştiren sanayileşmedir. Sanayi Devrimi insanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olarak gerek birey gerekse toplum üzerinde derin sonuçları beraberinde getirmiştir.

Toplumun artan ihtiyaçları ve teknolojik gelişmelerin ortak bir tezahürü olan Sanayi Devrimi, kendinden önceki

dönemlere benzer olmayan etkilere sahip bir hüviyetle tarih sahnesinin milatlarından biri olarak görülmüştür. Bu dönem bir yandan toplumun çehresini değiştirip ihtiyaçların temini ve sosyal refah için yeni umutları yeşertirken diğer yandan sınıfsal farklılıkların daha belirgin hale gelmesine, toplumsal dengesizliklerin ortaya çıkmasına ve insanların temel ihtiyaçlarından mahrumiyetine sebep olmuştur.

Artan üretim talepleri daha fazla insan gücüne ihtiyacı ortaya çıkarırken bir yandan da emek sömürsü toplumda kendine yer edinmiştir. Bununla birlikte toplumsal kaynakların paylaşılması ve kullanılması zorlaşmış, bazı sosyal grupların bu kaynaklardan mahrum kalması durumu ortaya çıkmıştır. Ülkelerin refah devleti modelleri yerine liberal politikaları benimsemesi, serbest piyasa ekonomisinin güçlenmesine ve özelleştirmelerin artması sosyal dengenin sarsılmasına sebep olmuştur. Kent yaşamının çehresinin büyük ölçüde değişmesi, artan nüfusla beraber barınmayı önemli bir toplumsal mesele haline getirmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak yalnızca bir ihtiyaçtan mahrum kalmayı değil aynı zamanda bir yaşam tarzı halini gelen “evsizlik” problemi gün yüzüne çıkmış ve temel karakteristikleri inşa edilmeye başlanmıştır.

Evsizliğin geniş kitleleri etkileyecek şekilde topluma nüfuz etmesi ve günümüzdeki algılanış biçimi her ne kadar Sanayi Devrimi ile belirgin hale gelse de insanlık tarihi kadar eski geçmişe sahip olan kadim bir toplumsal mesele olduğu bilinmektedir. Zira her toplumda, her hayati ihtiyacın kısa sürede ve(ya) kalıcı şekilde temini mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla bazı kesimler çeşitli gerekçeler nedeniyle diğer problemlerinin de etkisi ya da sebebi neticesinde evsizlik problemiyle karşı karşıya kalabilmektedirler.

Üçüncü kırılmanın kolonileşme faaliyetleriyle birlikte yaşandığı söylenebilir (Blou, 1992: 10). Asya ve Afrika'dan sömürü yoluyla Avrupa ve Amerika'ya insanların getirilmesi, bir yandan mevcut nüfus üzerinde ciddi değişimleri meydana getirirken artan insan sayısı var olan konutlara sığmamaya

başlamış, bu durum da evsizlik gibi bir toplumsal problemi doğurmuştur.

Dördüncü periyot sanayileşmenin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla görülmüştür (Blou, 1992: 10). Sanayileşmenin dünyanın her yerine yayılması her ne kadar zaman alsada tüm dünyada etkisini göstermesi gibi bir realite söz konusudur. Yüz yıla yakın bir süreç içerisinde gelişim gösteren sanayileşme kapitalizmi ortaya çıkarırken, kitlelerin şehirlere göç etmesiyle başlayan küresel hareketlilik tüm sosyal problemleri körüklediği gibi evsizliği de artırmıştır. Hatta evsizliğin en çok bu dönemde arttığını iddia eden teoriler de mevcuttur.

Son olarak beşinci periyot ise 1980 yıllarıyla insanların hayatına giren piyasa ekonomisidir (Blou, 1992: 10). Bu ekonomi modeliyle birlikte sosyal refah programlarına ve hedeflerine yapılan yatırımlar azalmış, çalışanların ücretlerin azalmış, devlet kurumları özel teşebbüsün tekeline teslim edilmiş ve ortaya düşük ücretli çalışma koşulları çıkmıştır. Toplumun neredeyse tamamının özel teşebbüsün merhametine bırakıldığı bu dönemde sosyo-ekonomik durumların son derece kötü olması evsizliği tetikleyen gelişmelerden biri olmuştur. Bu dönemde elde edilen paranın hayat standartlarını karşılamaması, süreç içerisinde insanların mülkiyet edinmemesi problemini doğurmuştur.

Evsizlik geçmişten aldığı tarihsel mirasla birlikte özellikle dünyanın küresel bir köy haline geldiği 80'li yıllarda farklı kavramsallaştırmalara tabi tutularak hemen her sosyal disiplinin muhatabı haline gelmiştir. Bu tarihle birlikte gelen teknolojik sıçramalar ve şeylerin dünya üzerindeki sınırsız hareketi, evsizliğin makro alanlarda tartışılmasına, araştırılmasına, yeni ve farklı boyutlarının tatbik edilmesine zemin hazırlamıştır. İlgili bilimsel araştırmalar evsizliğe dair yeni malzemeleri ortaya çıkarmış ve yeni perspektifler sunmuş olsa da evsizlik ve evsizlere ilişkin bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. Kavramın çerçevelenmesinin zor olması ve konuya ilişkin spesifik bir metodun olmaması, ilgili kişiler için uygulanacak faaliyet-

lerin çoğul ve karmaşık bir hal almasına neden olmuştur (Öz-kazanç-Dinçer, 2020: 69).

Bugün gelinen noktada her toplumda görülen, görülmesi muhtemel olan ve(ya) üzerine çalışmalar yapılan evsizlik olgusu, bu problemi yaşayan insanlar gibi mekânsız bir karaktere bürünmüştür. Her toplumda farklı formlarda görülmekle beraber bu durumda hayatını idame ettiren evsizler için farklı sebepler sonucunda farklı etkiler bırakmaktadır. Dolayısıyla hem evsizliğin hem de evsizlerin tarihsel, sosyo-ekonomik, politik ve kültürel etmenlere göre değişmekte ya da dönüşmekte olduğu söylenebilir (Hopper, 2003: 15-17).

Dünyanın her yerinde evsizliğe ilişkin yerel ya da uluslararası zeminde pek çok metinler, politikalar ve uygulamalar düzenlemekte ve uygulanmaktadır. Evsizlik ve evsizlere ilişkin uygulamalara geçilmeden önce kavramların net bir şekilde belirlenmesi ve kronolojinin doğru sıralanması son derece önemlidir. Zira evsizlik ve evsizlere üzerinde konsensüs sağlanan tek şey, konunun muğlaklığı ve konuya ilişkin sınır çizmenin oldukça zor olduğudur. Bu sebeple evsizlik/evsizlerin kavramsal çerçevesi ve tarihsel arka planı araştırmanın temel dayanaklarını oluşturacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EVŞİZLİK VE EVŞİZLER

1.1. Tanım ve İçerikler

Evsizlik, günümüzde hemen her toplumda var olan toplumsal bir meseledir. Toplamları derinden etkileyen sosyal bir olgu olan evsizlik pek çok zorluğu da bünyesinde barındırmaktadır. Ancak bu zorluklar bazı toplumlarda daha görünür iken diğerlerinde durum tam tersinedir. Önemli bir sosyal sorun olmasına rağmen evsizlik konusu üzerinde genel geçer bir tanım bulunmamaktadır. Genel geçer bir tanımın bulunmaması sosyal bilimcilerin de evsizlik konusunda fikir birliğine varamamalarına neden olmaktadır. Bu durum ise her coğrafyada evsizliğin kendine has bir hüviyet kazanmasına sebep olmaktadır. Zira ülkelerin sahip oldukları maddi ve manevi değer manzumeleri birbirinden farklı olduğu için evsizliğin bu coğrafyalarda birbirinden farklı tezahür etmesi doğaldır. Ancak en genel ifadeyle evsizlik, kişinin temel ihtiyaçlarından biri olan barınma hakkından yoksun olma hali olarak tanımlanabilmektedir.

Evsizliğin tanımına ilişkin belirsizlikler olmasına rağmen farklı bilim insanları tarafından bu sorunun tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Evsizliğin bir şeye ait yoksunluk olduğu göz önünde bulundurulursa kavramın temelinde “ev” kelimesinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Böylelikle kavramsal çerçeve daha rahat açıklanabilmektedir. En genel tanımıyla

“ev”, fertlerin ihtiyaçlarının karşılandığı, aidiyet duygularının filizlendiği ve kişisel gelişime dair süreç ve uygulamaların ilk adımlarının atıldığı ortamdır (Somerville, 1992: 532-534). Kişilerin maddi ve manevi gelişime katkı sağlayacak her eylemin temel merkezi olan ev; psiko-sosyal, ekonomik ve/ya kültürel pek çok faktörü bünyesinde barındırmaktadır (Ravehill, 2008: 12; Arnold, 2004: 60).

Yalnızca kişilerin güvenlik ihtiyacını karşılayan bir ortam olmayan “ev”, kişilerin kendilerini tanımalarına ve ifade etmelerine de olanak sağlamaktadır (Smith ve Ravenhill, 2007). Bireyler bu ortamda hem hayatlarını planlamakta hem de eylemlerini organize etmektedir. Böylelikle sosyal ilişkiler edinilmekte ve geliştirilmektedir (Rossi, 1989). Herhangi bir eve sahip olan kişilerin bahsi geçen tüm faaliyetlerin doğrudan muhatabı olduğu düşünüldüğünde “evsiz” olarak tanımlanan bireylerin tüm bu süreçlerden doğrudan etkileneyeceği ve mahrumiyet yaşayacağı aşikârdır. Nitekim “evsiz” tanımı da buna işaret etmektedir ve “evsiz”; hayatını idame ettireceği düzenli bir yeri olmayan ve ihtiyaçlarını diğer muhtelif sosyal alanlardan karşılamaya çalışan kişi ya da gruplar (FEANTSA, 2002: 10) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kişiler toplumdan izole bir hayat sürmektedir ve bu sebeple hastalıklara yakalanma ihtimalleri daha yüksektir. Ayrıca sosyal ilişkileri oldukça zayıftır ve toplumsal kaynaklardan yararlanma konusunda da oldukça pasiftirler (Acar ve Erbay, 2013: 9). Genel itibariyle bu tanımlar hemen her evsizin ortak özelliklerinin olduğunu göstermektedir.

Evsiz/evsizlik konusunun birbirinden farklı kurumsal otoriteler tarafından da tanımlandığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (UNCESCR), evsizliği tanımlarken yeterli bir konuta sahip olma ölçütünü referans almıştır. Komitenin tanımına göre evsizlik; “Yeterli sığınak, yeterli mahremiyet, yeterli alan, yeterli güvenlik, yeterli aydınlatma ve havalandırma, yeterli temel altyapı ve iş ve makul fiyatlar yeterli bir yerin olduğu anlamına

gelir.” (UNCESCR, 1991: Madde 11) şeklinde ifade edilmektedir. ABD yasalarında ise evsizlik: “Evi veya ikametgâhı olmayan, sokak ve caddelerde yaşamını sürdüren, geceleri yatacak uygun yeri olmayan, oteller, toplu konutlar, hapisaneler ve ruh hastalarına ait geçici yerler gibi geçici yaşam koşullarını sağlayan yerlerde kalan, denetim altındaki sosyal konutlarda yaşayan kişiler “evsiz” olarak, bu sürecin yaşanmasıyla ortaya çıkan durum ise “evsizlik” olarak tanımlanmaktadır (Yağan, 2009).

Robertson, Roper and Boyer’e (1984) göre evsizlik, kişinin kalıcı bir konutunun, posta alabileceği bir aygıtının ve uyuyabileceği bir yerinin olmamasıdır. Bu tanım, her ne kadar evsizliğin fiziksel boyutuna odaklansa da ilgili sorun sadece konut eksikliğinin olmaması hali değildir. Örneğin, kişi tek odalı bir evde yaşayabilir veya bir başkasının yanında ikamet edebilir. Ancak bu durumda hayat standartlarına bağlı olarak evsizliğin ele alınması gerekmektedir (Wolch, Dear ve Akita, 1988, s. 442). Springer’in (2000: 479) tanımı da buna işaret etmektedir ve evsizlik; kişinin özel bir asgari hayat standardına sahip olmaması olarak ifade edilmiştir.

Üzerinde uzlaşa sağlanamayan diğer bir husus, göç hareketleriyle birlikte ortaya çıkan evsizlik ve ikamet etme/edeme konularıdır. Baum ve Burnes (1993: 14)’e göre göçmenler evsizlerle karıştırılmamalıdır. Zira göçmenlerin daimi ikamet izni bulunmamaktadır. Bu durum bir mülk edinmenin önüne geçse de bu kişiler hem aileleriyle hem de toplumla olan ilişkilerini sürdürmektedirler.

Diğer taraftan evsizlik, “marjinalleştirme”, “ötekileştirme” ve “sosyal dışlanma” değişkenlerine bağlı olarak da açıklanabilmektedir. Marjinalite kavramı, “kendi içinde ötekilik, dışlanmışlık ve kültürel kimlik terimleriyle diyalektik ilişkiler kuran, baskın kültür veya güç mekanizmaları sebebiyle bulunduğu sosyal ortamdan dışlanan insanların durumunu” ifade etmektedir (Zengel ve Kaya, 2003: 17). Evsizler genellikle toplumun ötekileştirilen grupları arasında yer almaktadır. Bu

bireyler, bir yandan barınma ihtiyaçlarını karşılayacakları konutlardan yoksunken diğer yandan sosyal katılım konusunda da sorunlar yaşamaktadırlar. Ancak buna rağmen ilgili konu ele alındığında farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Bunlara göre evsizler, mevcut yaşamlarını kendileri tercih etmektedirler ve çalışmayı reddederek geçimlerini toplumun merhametine bırakmaktadırlar. Hem toplum hem de literatürde bu tarzda genel bir kabul olsa da çalışma yaşamında kaçan evsiz bireylerin sayısı oldukça azdır hatta bu bireyler çalışma yaşamına katılma konusunda oldukça isteklidirler (Lovell, 2007: 160).

Tanımlar, boyutlar ve ölçütler her ne kadar değişse ve kavrama ilişkin farklı perspektifler sunulsa da evsizliğin en temel özellikleri; bireyin haysiyetini zedelemesi, her türlü güvenlikten yoksun bırakması ve toplumdaki dezavantajları hissettirmesi şeklindedir. Fitzpatrick, La Gory ve Ritchey (1999: 439) evsizliği bahsi geçen geniş perspektiften değerlendirmiş, evsizliğin fiziksel barınak yoksunluğundan çok daha başka bir şey olduğunu, bireyleri strese soktuğunu, kimliksiz ve kişiliksiz hale getirdiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra ilgili sorunun şiddet olgusunun da ortaya çıkmasına zemin hazırladığını, hem kişileri hem de toplumu tehdit ettiğini belirtmişlerdir.

Görüldüğü üzere evsizlikle ilgili farklı tanımlar ve yaklaşımlar bulunmaktadır ve her biri konuya ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. Bunlardan yola çıkarak konunun farklı bir şekilde ele alınması ve araştırmaların çeşitlendirilmesi mümkündür.

1.2. Evsizliğin Tarihsel Arka Planı

Her kavramın arkasında tarihsel bir arka plan bulunmaktadır. Bu plan ele alındığında ilgili sorunun boyutları, toplumun bakış açısının nasıl farklılaştığı ve çözüm önerileri görülebilmektedir. Bu sebeple evsizlik ele alınırken tarihsel akış dikkate alınmalıdır. Zira günümüzde her kavram gibi evsizlik de bulunduğu sınırların ve koşulların içerisinde şekillenmiş-

tir. Dolayısıyla bugün bahsedilen evsizlik ile ortaya çıktığı dönemde evsizliğe atfedilen anlamlar arasında farklılıklar olabilmektedir.

Evsizliğin tanımında yaşanan muğlaklık, kavramın tarihsel arka planında da kendini göstermektedir. İnsanlığın yerleşim yerlerine, üretimlerine ve kültürlerine dair oldukça zengin kaynaklara sahip olunmasına rağmen evsizliğe ilişkin doğrudan tarih verilebilecek düzeyde bilgi ve dokümana sahip olmak neredeyse mümkün değildir. Bu durumun nedenlerine ilişkin yapılan değerlendirmelerden ilki, kavramın doğrudan herhangi bir şeyi ifade etmediğini belirtmektedir. Bu da geçmiş dönemlerde evsizliğe ilişkin herhangi bir tanımın olmadığını göstermektedir. Diğeri ise bu nedeni mülkiyet kavramı üzerinden açıklamaktadır. Ancak kalıntı sayılabilecek bir arkeolojik nesnenin olmaması sebebiyle evsizliğe ilişkin kronolojik bir değerlendirme yapılamamaktadır (Özkazanç-Dinçer, 2020: 76).

En temelinde evsizlik, kişinin arkasında hiçbir şey bırakmamasıdır ve bu durum özellikle mülk üzerinden ele alınmaktadır (Howe, 2004: 2). Bu sebeple araştırmaların bazıları Sanayi Devrimini evsizliğin miladı (The National Academic Press, 2018: 175) olarak kabul ederken bazı kaynaklar evsizliğin insanlık kadar eski bir tarihe sahip olduğunu varsaymaktadır (Fox-Strangways, 1924; Bassuk ve Franklin, 1992: 67). İnsanlık tarihinin ilk yazılı metinleri, kanunlar ve sözleşmeler bu konuda yardımcı kaynaklar olarak değerlendirilebilmektedir. Bu araçlar, doğrudan evsizliğe ve evsizlere ilişkin bilgi ve tarih vermese de mülkiyeti ve mülkiyetsizliği ortaya koyması açısından önemli kaynaklardır. Benzer şekilde dönemin koşullarını ve iklimini yansıtan gayri resmî metinler (hikâye, şiir vb.) kavrama ve konuya ilişkin ipuçları vermektedir (Özkazanç-Dinçer, 2020: 77).

Evsizliğin bir kavram ve evsizlerin de sosyal grup olarak ele alındığı yazılı metinlere ilk olarak M.Ö. II. yüzyılda rastlanmıştır. Plutarch (1811: 197), Tiberius Gracchus'un şu söz-

lerini aktardığında da “evsiz” kavramı literatürde ilk kez kendisine yer bulmuştur:

[Evsizleri vahşi olarak niteleyerek]: “İtalya'nın vahşi hayvanlarının dinlenmeleri için mağaraları ve göçükleri var; ama onun davasına kanlarını döken cesur adamların hava ve ışıktan başka hiçbir şeyi kalmadı. Yerleşik yerleşimleri (houseless) olmayan evler olmadan (homeless), eşleri ve çocuklarıyla birlikte bir yerden bir yere dolaşıyorlar. İmparatorları mezarları ve tapınakları koruma savaşlarında; savaşın arifesinde askerlerini cesaretlendiriyorlar ve yerli tanrıları için savaşmaya çağırıyorlar. Çünkü bu sayılardan belki de atalarına ait bir sunağı ya da küllerinin içinde durduğu bir mezarı olan tek bir Romalı yoktur. Büyüklerin zenginliğini ve lüksünü iletirmek için savaşır ve ölürlür. Dünyanın efendisi olarak anılsalar da kendileri olan tek bir toprak parçasına sahip değildirlir (Plutarch, 1811: 197).”

Buradan hareketle Antik Roma'da toplumsal tabakalaşmanın kendisini ciddi bir şekilde gösterdiği söylenebilmektedir. Gerek yazılı gerek sözlü gerekse görsel iletişim araçlarından edinilebilen bilgilere göre Antik Roma'da zıtlıkların bir arada yaşadığı bilinmektedir. Zengin ile fakir, köle ile özgür insan, erkek ile kadın, genç ile yaşlı ayrımları Antik Roma'da son derece normal kabul edilmektedir (Wiedemann, 2005: 13). Böyle bir sosyo-demografik toplum yapısında, hayatı en tepede ve dipte yaşayan sosyal grupların olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla zenginlerin sahip olduğu lüks yaşam biçimleriyle birlikte evsizliğin de toplum içerisinde yaygın olduğunu öngörmek/söylemek yanlış olmayacaktır (Özkazanç-Dinçer, 2020: 77).

Evsizliğin tarihsel süreçte görüldüğü en eski dönemlerden bir diğeri ise Antik Yunandır. O dönemdeki “ev” ile güncel “ev” algıları ve tanımlamaları arasında oldukça fark bulun-

maktadır. Bununla birlikte özel mülkiyet anlayışı önemslenmekte, korunmakta ve hayata katılmanın ön koşulu olarak değerlendirilmektedir. Bu bakış açısına göre evsiz bireylerin toplumda doğru dürüst bir yeri bulunmamaktadır. İlgili perspektiften dolayı kişilerin yaşama katılması ve adapte olması zorlaşmaktadır. Buradan hareketle Antik Yunanda, vatandaş olup toplumsal yaşama katılabilmenin mülkiyetle ilişkili olduğu söylenebilmektedir (Arendt, 1958: 29-30).

Milattan önceki dönemlere ilişkin bu tarihsel akış değerlendirildiğinde, ev, evsiz ve evsizlik kavramlarına bakışın ve tanımlayıcı faktörlerin günümüze nazaran oldukça farklı olduğu söylenebilmektedir. Bu durumun temelinde toplumların yaşadığı farklı olayların ve etkisinde oldukları kültürlerin bulunduğu ifade edilebilmektedir. Birey, toplum ya da devlet anlayışları her dönemde ve coğrafyada farklı olduğu için evsizliğe karşı olan tutum ve uygulamalar kendi coğrafyalarına has bir şekilde tanımlanmaktadır. Evsizlik kavramına ve evsizlere ilişkin araştırmalar yapılırken tüm bunlar göz önünde bulundurulmalıdır.

Milattan önceki bu tarihler ve devletlerden sonra farklı bir coğrafya ve tarihsel şema, evsizlik ve evsizler için kıymetli bir bilgi hazinesine sahiptir. Feodalitenin ve mutlakiyetin erken çözüldüğü ülke olan İngiltere, dönemdaşlarına nazaran oldukça hızlı bir gelişim göstermiş ve moderniteye uyum sağlamıştır. Bu da ülkenin toplumsal meselelere daha çabuk eğilmesine ve politikalar geliştirmesine imkân sağlamıştır ve evsizliğe ilişkin pek çok uygulamanın geliştirilmesine katkı sunmuştur. Bu süreçle birlikte evsizlik, modern bir olgu olarak insanlık tarihinin gündeminde yer almaya başlamıştır (Acemoğlu ve Robinson, 2012: 119).

14. yüzyıl beraberinde salgın hastalıkları da getirmiştir. 1347-1351 yılları arasında hem dünya genelinde hem de Avrupa'da zirveye ulaşan veba salgını, insanlık tarihinde kaydedilen en ölümcül hastalık olarak kayıtlara geçmiştir. Hastalık, aynı zamanda Avrupa tarihinin seyri üzerinde de etkili olmuş

ve dini, sosyal ve ekonomik çalkantılara sebebiyet vermiştir (URL-1, 2022). Avrupa ve özellikle İngiltere nüfusunun üçte birinin ölümüyle sonuçlanan bu salgın sonucunda, toplumdaki sosyo-ekonomik mahrumiyet artmıştır. Bu sebeple yoksulluğu merkeze alan ve toplumun her kesimini kapsayan bir dizi yasa yürürlüğe girmiştir. Genel adı İngiliz Yoksul Yasaları olarak bilinen ve 1948 yılında sona eren bir dizi yasa paketi, ilk bakışta dönemin mevcut koşullarının bir zorunluluğu olarak yoksullara yönelik olmuştur (URL-2, 2022).

VII. Henry önderliğinde 1495 yılında yürürlüğe giren yasaların ilk amacı; yoksulluğa yönelik olmamış, istihdam piyasalarının ve işgücünün düzenlenmesi hedeflenmiştir. Ancak veba salgını ile azalan işgücü ve zayıflayan ekonomik sistem beraberinde yüksek işsizlik ve dilencilik gibi toplumsal sorunları getirmiştir. Bu sorunların bir neticesi olarak ortaya çıkan Avareler ve Dilenciler Yasası; işsizlik, yoksulluk ve ekonomik problemlerle karşı karşıya kalıp dilencilığe ve avareliğe yönelmeyi yasaklamıştır. Yasada, avareler ve dilencilere yönelik şu ifadelere yer verilmiştir (URL-2, 2022):

“Avareler, aylak ve şüpheli kişiler üç gün üç gece depoda tutulacak ve ekmek ve sudan başka rızıkları olmayacak, sonra da şehir dışına çıkarılacaktır. Çalışmaya uygun her dilenci, en son yaşadığı, en çok tanıdığı ya da doğduğu yerdeki yüz kişiye başvuracak ve orada bahsedilen acıdan sonra kalacak.”

Yapılan çalışmalara rağmen yoksulluk artmaya devam etmiş ve toplum, çalışamayacak duruma gelmiştir. Bu sebeple de yoksul, evsiz ya da çalışamayacak durumda olan vatandaşlara yönelik yeni yasalar hazırlanmıştır. Ancak Avareler ve Dilenciler Yasası'nı takip eden süreçte çıkarılan hukuki metinler, ilgili sorunu çözmekten ziyade bu durumda olan kişilerin cezalandırılmasına yönelik olmuştur.

1536'da çıkarılan Yoksullara Yardım Yasası ise yalnızca yoksul vatandaşları odak alarak çıkarılan ilk yasa olma özel-

liğini taşımakta ve İngiltere yoksulluk yasalarının başlangıcı kabul edilmektedir (Holdsworth, 1945: Madde 392). I. Elizabeth hükümeti tarafından çıkarılan yasa kapsamında, bölge sakinlerinin yoksul, evsiz ya da dilencilik yapan kişilere yardım etmesi teşvik edilmiştir (Slack, 1995: 59-60). Bu yasa çalışmak isteyenlere iş bulunması, dilenmenin doğru bir davranış ve hayat tarzı olarak kabul edilmemesi, dilencilerin toplum önünde cezalandırılması gibi üç önemli temel bileşen üzerine inşa edilmiştir. Bu görevi kontrol etme ve ifasından kilise sorumlu tutulmuş, denetlemeyi ise sulh hâkiminin yapmasına karar verilmiştir (Elton, 1953: 56).

Devamında 1601'de yürürlüğe giren yeni yoksul yasası [Elizabethan Poor Law] 1601 yılında, I. Elizabeth döneminde Yoksullara Yardım Kanunu (An Acte for the Reliefe of the Poore) adı altında çıkarılmıştır. Bu kanun, 1597 tarihli kanunun gözden geçirilmiş şeklidir.

1601 tarihli kanunun başlangıç bölümünde şunlar yer almaktadır:

“1601 Kanunu altında, her bir kilise yönetsel bölgesi kendi yaşlılarına ve muhtaçlarına yardım etmek, korumasız çocuklara bakmak ve çalışma durumu olanlara iş sağlamak zorundadır.”

Kısa bir özet yapacak olursak şunlar söylenebilir:

- Kilise yönetsel bölgesi, yoksullara yardımla ilgili idari birimdir. Bu birimde, yoksulluk vergilerinin toplanmasından ve dağıtılmasından sorumlu, kilise mütevellileri veya kilise yönetsel bölgesi müfettişleri bulunur.
- Keten, kendir otu ve pamuk gibi bazı ürünler çalışabilecek durumdaki yoksullara iş imkânı sağlayacaktır. Çalışabilecek durumda iken çalışmayı reddeden yoksullar “İslah Evi” (House of Correction)’ne gönderilecek veya hapse atılacaktır.
- Bakıma muhtaç yoksullar yaşlı, kör, topal ve diğerleri şeklinde tanımlanmıştır. Bu kişilere, kendilerinin

çalışmalarına ihtiyaç duyurmayacak şekilde barınma olanakları sunulacaktır. Aynı zamanda bu kanun, bazı akrabalar tarafından çeşitli yardımların sunulabilmesi halinde, anne-baba, büyükanne-büyükbaba veya çocuklarına karşı yasal sorumluluğu olan bu kişilere de yardımı öngörmektedir.

Yoksulluk vergisinin toplanması, kilise yönetsel bölgesi yönetim kurulu tarafından seçilen ve gönüllülük esasına göre çalışan müfettişlerin görevidir. Bu popüler bir iş değildi; öyle ki haftalık düzenli toplantıların bir tanesini kaçırmak bir poundluk ceza almak için yeterliydi. Sokak yardımları (out-relief) olarak dağıtılan bu vergiler; ekmek, giysi, yakıt, kira yardımı veya parasal yardımları kapsamaktadır.

1601 Yasası'yla kilise yönetsel bölgesi müfettişleri, halktan ödeme gücüne göre yoksullar için para toplamakla yetkilendirilmiştir. Yoksulluk vergisi, aslı itibariyle yerel olarak toplanan gelir vergisinin bir şeklidir fakat zamanla tek başına vergi sistemine (the Rating System) dönüşmüştür. Mülkiyet vergisi, gayrimenkul varlığı üzerinden alınmış ve toprak sahibi değil toprağı kiralayan tarafından ödenmiştir. Ödemede doğabilecek sorunlar yerel sulh mahkemesine (Justices of the Peace) havale edilmiştir. Mahkeme, para cezası, malın müsaderesi ve hatta hapisle cezalandırmıştır.

1607'de Islahevleri [House of Correction] ortaya çıkmıştır. Islahevlerine avarelerden veya yasadışı olarak dilencilik yapanlardan oluşan bir grup insan zorla alınarak kapatılmakta, ağır işler için işgücü olarak kullanılmaktadır. Bu kurumlar workhouse sistemi için gerekli altyapıyı sağlamıştır (Fowler, 2014). Ancak avarelerin isteseler de iş bulamayacakları fark edilmiş, varlıklı halktan toplanan zorunlu bağışlarla yoksulların makbul görülen (ilerleyen dönemlerinde sadece yerli yoksullar) bir kesimine para, yiyecek, giysi gibi yardımlar yapılmıştır.

1696'da, Bristol Corporation of the Poor'un kuruluşu ile ilk örneklerini vermeye başlayan workhouse dönemi aslen

18. yüzyılda yaygınlaşmıştır. 1723'de Knatchbull's Act olarak bilinen yasa workhouse sistemini yasal zemine taşımış, yoksullara yardım ve desteğin kurumsallaşmasını mekânsal olarak da pekiştirmiştir. İlk kez yoksul, işsiz ve evsizlerin hem barındırıldıkları ve hem de çalıştırıldıkları bir kurum olarak ortaya çıkan workhouse, sayısı hızla artarak bir disiplin kurumu olarak İngiliz tarihinin bilinen bir ögesi haline gelmiştir (Fowler, 2014: 28). Yıllar içerisinde hem workhouse'ların hem de buradan hizmet alanların sayısı ciddi şekilde artış göstermiştir. 1776 yılına ait bir parlamento raporuna göre toplamda 1978 workhouse bünyesinde yaklaşık 90 bin kişi hizmet almıştır (Parish Workhouses, 2019).

Olumlu yanlarının yanı sıra workhouse sisteminin birey ve toplum için bazı olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Zira o dönemde bir workhouse' da yaşıyor olmak haysiyet kaybı ve ufak aşağılanmalara maruz kalmak anlamına da gelmekteydi. Ayrıca workhouse' da yaşıyor olmak bu tarz olumsuz durumları kabul etmek demektir. Burada yaşayan kişilerin dışarıdaki sosyal hayata uyum sağlama konusunda da bazı problemler yaşadığı bilinmekteydi (Fowler, 2014: 71). Süreç içerisinde yaşanan savaşlar ve bu savaşların etkileri workhouse'ların sayısının azalmasına neden olmuş ve workhouse sisteminin olumsuz yönleri görünür olmaya başlamıştır (Fowler, 2014: 37). Devam eden süreçte, bu evler yalnızca yaşlı, engelli ve çocukların barındırıldığı bir tür imarethane modeline dönüşmüştür. Kuruluş amacında işsiz ve evsizlere kol kanat germeyi amaçlayan bu sistem, artık yalnızca "çalışamayacak olan kitlelere" huzurevi, tımarhane ya da kimsesizler yurdu haline gelmeye başlamıştır (Fowler, 2014: 73). Dönemsel koşulların acımasızlığı ve kaynakların plansız tahribatı neticesinde tarihler 19. yüzyıla geldiğinde workhouse'ların maliyetlerinin artması, iş gücü rekabetini engellemesi gibi sebeplerle eleştirilere maruz kalmış ve 20. yüzyılın başlarında modern devlet kurumlarının işleyişine ters düştüğü gerekçesiyle kapatılmaya başlanmıştır. Bunların

yerini zamanla sağlık sigortası ve bakım merkezleri gibi yeni kurumlar ve uygulamalar almıştır.

İngiltere'ye dair bahsi geçen tüm bu bilgiler göz önüne alındığında hem yoksulluğa dair yasaların hem de uygulamaların evsizlik olgusunu doğrudan muhatap aldığı görülmektedir. Zira evsiz olmak, haliyle bir şeye sahip ol(a)mayayı tanımladığı için aynı zamanda o şeyden yoksun ve yoksul olmayı da içermektedir. Bu sebeple İngiliz workhouse'ları o dönemin koşulları içerisinde barınma (en azından bir evde yaşamak) ihtiyacının giderilmesinde önemli rol oynamıştır.

Bu durumun aksine farklı dönem ve coğrafyalarda bugün adına evsizlik denilen olguyu algılama biçimi arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları iyi örnekken bazıları ise insanlık açısından kabul edilebilir değildir. Örneğin, 1630'lı yıllarda İsviçre'de evsizler dönemin devlet görevlileri tarafından yakalanmış ve katledilmiştir. Benzer bir olay 20. yüzyılın sonlarında Rio de Janeiro'da da yaşanmış ve evsiz çocuklar mahzenlere kapatılarak öldürülmüştür (akt., Şeker, 2018: 41). 16. Yüzyıl Venedik'inde ise politik anlamda nüfuzlu ve statü bakımından üst seviyede yer alan ailelerin herhangi bir mülke sahip olmaktan ziyade kiralık evlerde oturduğu bilgisi ilginçtir. Ayrıca erkek çocuğu olmayan aileler kendilerinden sonra evlerini herhangi bir şahsa bırakmak yerine evsizlerin barınması amacıyla vakfetmişlerdir (Brown, 2004: 23). Herhangi bir eve (mülke) sahip olmamanın farklı sebeplerinin olduğunu düşünülmektedir. Bazı aileler için kiralık bir evde oturmak bir ev satın almaktan çok daha avantajlıdır. Şu an içinde bulunduğumuz dönemle mukayese edildiğinde bugünün aksine Rönesans Dönemi Venedik'inde ev sahibi olmanın bir refah göstergesi olmadığı görülmektedir (Brown, 2004: 24). Bununla birlikte o dönemde ev sahipleri, kiracılarının sosyo-ekonomik durumlarından haberdar olmayı ve ihtiyaçlarını karşılamayı kendilerine görev addetmişlerdir. Bu durum, toplumun geniş kesimlerince kabul görmüştür. Toplumun aksayan yönlerini gidermek adına Ortaçağ ve Erken

Rönesans Dönemlerinden itibaren çeşitli sosyal gruplar için (evsizler, çalışan yoksullar, dullar, yaşlılar vb.) oldukça düşük ücretlere sahip olan kiralık konutlar oluşturulmuştur. Ayrıca vasiyetler aracılığıyla vakfedilen ya da bağışlarla birlikte inşa edilen ücretsiz yapılar da bu sosyal grupların hizmetine sunulmuştur. Bu tarz kurumlar dini ya da seküler bir dünya görüşü olmaksızın toplumun tamamına yönelik olmuştur (Brown, 2004: 29-47). Bu durumun temelinde yasalarla birlikte dini inançların da etkisini görmek mümkündür. 1528 yılında gerçekleştirilen bir yasa kapsamında yoksulların zengin ailelere paylaştırılarak ihtiyaçlarının giderilmesi sağlanmıştır. Dini bir yükümlülük olarak ise zenginlerin her iki dünyadaki kurtuluş reçetesinin yoksulların dualarına bağlı olduğu inancı yaygındır (Brown, 2004: 39).

Daha yakın tarihlere gelindiğinde dünya geniş kitlelerin etkilendiği pek çok toplumsal olaya şahit olmuştur. Bu toplumsal olaylar, bireyler ve toplumlar için yıkıcı etkileri beraberinde getirmiştir. Sanayi Devrimi ile başlayan üretimde değişim süreci, kitleler için önemli değişiklikleri doğurmuştur. Geniş katılımlı göçler, kırsal-kent dengesini kısa sürede değiştiren kentlerin profili hızlı bir değişim göstermiş ve heterojenleşmiştir. Kırsalın önemini kaybetmesi, kentlerde yoğun nüfusları daha da belirgin hale getirmiş, barınma ihtiyacına sahip bireylerin taleplerinin karşılanamaması yeniden evsizlik problemini ortaya çıkarmıştır. Barınma ihtiyacını gideremeyen pek çok insan şehirlerin muhtelif yerlerinde düzensiz bir hayat sürmeye ve bu durumu benimsemeye başlamıştır.

Yakın dönemde dünya haritasının yeniden çizilmesi, bazı kitlelerin ortaya çıkardığı iç çatışmalar ve savaş kararlarının alınması makro anlamda pek çok değişimin habercisi olmuştur. Bu siyasi hareketliliklerin doğal bir sonucu olarak milyonlarca insan ölmüş ve benzer sayıda olanlar ise mevcut konumlarından hareket etmek zorunda kalmıştır. Özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında görülen iki büyük dünya savaşı, dünyada daha önce tanımlanmamış olan yeni problemleri gündeme

getirirken var olan problemlerin de muhtevasını ve çehresini değiştirmiştir. Evsizlik, o güne kadar var olan bir toplumsal mesele olarak savaşıardan etkilenen kitleler için yeniden fakat farklı bir formda gündeme gelmiştir. Milyonlarca insan, belki de hiç bilmediği coğrafyalarda yaşamak durumunda kalırken bir mülke sahip olamadan hayatını devam ettirmeye başlamıştır.

Savaşın sona ermesi ve dünyanın iki kutuplu bir siyasi düzen almasıyla birlikte ülkeler kendi toplumsal meselelerine daha fazla vakit ayırabilmişlerdir. Bu da zamanla sosyal problemlerin çözümü için çeşitli uygulamaların gerçekleştirilmesine fırsat tanımıştır. Teknolojik gelişmelerin hızlanması dünyayı daha da bilinir hale getirmiş, yavaş yavaş kurulan yeni dünya düzeninde kitleler pek çok gelişmeyi takip etmeye başlamışlardır. Bu gelişmelerin en dikkat çekenini, ortaya çıktığı ilk günden bu yana kademeli bir yükselişle tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşmedir. Devletler üzerinde sosyo-ekonomik, kültürel ve politik anlamda köklü etkiler bırakan küreselleşme, pek çok iyi ve kötü sonuçları da beraberinde getirmiştir.

Farklı toplumlar bir yandan birbirlerini tanımaya başlayıp yaklaşırken bir yandan da ülkelerin sosyal problemleri açığa çıkmaya ve olumsuz etkiler bırakmaya başlamıştır. Evsizlik de bu sosyal problemlerden biri olarak çağlar boyunca bilinen algısından farklı bir şekilde yeniden tanımlanmaya ve anlaşılmaya başlamıştır. Bugün küreselleşmenin filizlendirdiği kitlesel hareketler sayesinde milyonlarca insan yaşadığı topraklardan farklı yerlere hareket etmiş ve yeni bir hayata atılmaya başlamıştır. Bununla birlikte her birey, tamamen olumlu geçen bir serüvenin parçası olamamıştır. Hedef ülkelerde karşılaşılan şartlar, bazı durumlarda bireyleri oldukça zorlamış ve bu durum barınma sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur. Milyonlarca insanın daha iyi hayat standartları gerekeciyle çıktığı yol, en temel ihtiyaçların dahi karşılanamadığı bir distopyaya dönüşmüştür.

Bu bölümde evsizliğin tarihsel arka planına ilişkin bilgi verilmiştir. Evsizlik, insanların var olduğu ve kayıt altına alındığı dönemlerden bu yana toplumsal bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Evsizlik, dünyanın geçmiş olduğu tüm dönüm noktalarından geçmiş, toplumu etkileyen her olayla yeniden şekillenmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Bugün de temel olarak aynı şekilde tanımlanan evsizliğin farklı coğrafya ve kültürlerde farklı şekillerde tanımlandığı bilinmektedir. Kimi toplumlar evsiz olmayı bir utanç kaynağı olarak görürken kimi toplumlarda bu durum fertlerin kendi yapmış oldukları ve benimsedikleri bir tercih halini almıştır. Dolayısıyla evsizlik tartışılırken ve bu konu hakkında mukavemet alınırken bireysel ve toplumsal farklılıkların önemine vurgu yapılmalıdır.

1.3. Evsizliği Açıklayan Teoriler

Evsizliğin nedenleri temelde iki teori üzerinden açıklanmaktadır. Bu teorilerden ilki sistematik nedenler teorisidir. Bu teoriye göre; yetersiz ruh sağlığı politikaları, yüksek işsizlik oranları, konut sayısının yetersizliği gibi nedenler evsizliği ortaya çıkarmaktadır. İkinci teori ise kişisel yetersizlik teorisidir. Bu teoriye göre ise evsizliğin nedenleri; alkolizm, madde bağımlılığı, akıl hastalığı, sosyal ilişkilerin bulunmaması, tembellik vb. gerekçelerle açıklanmaktadır (Özdemir, 2010). Bu iki teoriden biri evsizliği yapısal olarak açıklarken diğeri bireysel sebepler bağlamında açıklamaktadır. Her sosyal sorunun bir bütün olduğu düşünülürse nedenlerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

Evsizliği ve evsizliğin nedenlerini açıklayan teorilerden her biri bu olguyu kendi perspektifinden değerlendirmekte olup bu bölümde evsizliği ve evsizliğin nedenlerini açıklayan teoriler iki ana başlık altında aktarılacaktır.

1.3.1. Evsizliğe İlişkin Bireysel Teoriler

Evsizliğin nedenlerini açıklayan bireysel teoriler temel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu teorilerden ilkinde bireyler kişisel

hatalarından dolayı evsizlik durumuna düşmektedir. Bu bireyler evsiz oldukları için suçlanmakta ve alkolik, saldırgan gibi nitelendirmelere maruz kalmaktadırlar. Evsizliğin nedenlerini açıklayan ikinci bireysel teoride ise bireylerin muhtaçlık durumu, yoksun olma durumları ve yetersizlikleri ele alınmaktadır (Johnson vd, 1991). Bu açıklamalara ek olarak evsiz bireylerin evsizlik nedenleri açıklanırken başvurulan bir diğer yöntem zihinsel problemler veya madde bağımlılığı gibi eksikliklerle açıklama yoludur (Küçük, 2014). Tüm bunlar bireysel faktörler içerisinde ele alınmaktadır. Evsizliğin nedenlerini açıklayan bireysel teoriler daha çok kişisel yetersizlik ve sistematik nedenler teorileriyle örtüşmektedir. Bu teoriler çevresel etmenlerden ziyade bireysel etmenlere odaklandıkları için yetersiz kalmış ve özellikle 1960'lardan sonra geçerliliklerini yavaş yavaş yitirmişlerdir.

1.3.2. Evsizliği Açıklayan Yapısal ve Modern Teoriler

1960'lı yıllara kadar evsizliğin nedenlerinin açıklanmasında birey odaklı bir yaklaşım tercih edilmiştir. Ancak 1960'lardan sonra bireysel teorilerin evsizliğin nedenlerinin açıklanmasındaki yetersizliğinden dolayı alternatif yaklaşımlara yönelinmiştir. Bu kapsamda geliştirilen teoriler hem bireysel hem de çevresel faktörleri dikkate alarak ilgili sorunu açıklamışlardır. Evsizliğin açıklanmasında kullanılan yapısal ve modern teoriler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

1.3.2.1. Yapısalcı Teori

Evsizliğin nedenlerinin yapısal faktörlerle açıklanması II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bu dönemden sonra 1980'li yıllarda yapılan araştırmalar evsizliğin yapısal nedenlerine vurgu yapılmasında öncü olmuştur. Belirtilen yıllarda evsizlerin yapısının değişmesi de evsizliğin yapısal nedenlerine vurgu yapılmasını sağlamıştır. Evsizliğin yapısal sebepleri küreselleşme, yoksulluk, kentsel dönüşüm gibi faktörlerle açıklanmaktadır ancak her ülkede farklı şekil-

de yorumlanmaktadır (Koegel, 2004). Evsizlik ülkelere göre farklılaşsa da sosyal bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Bahsi geçen sebeplerden dolayı evsizlik artış göstermiş ve yoksulluğun da artması evsizleri sayıca arttırmıştır.

Yapısalcı teoriler evsizliği makro boyutta değerlendirmektedir. Bundan dolayı evsizliğin nedenlerini değerlendirirken sosyal ve ekonomik yapı, işsizlik, konut yetersizliği, sosyal güvenlik yapısının değişmesi, yoksulluk, aile bölünmeleri gibi birden fazla faktörler bir arada değerlendirmektedir (Fitzpatrick, 2005). Yapısal teoristler birey dışında gelişen etmenlere odaklandıklarından dolayı daha geniş kapsamlı değerlendirmeler yapmaktadırlar. Bu durum evsizliğin birden fazla sebebinin olabileceğini de gösteren bir olgudur. Bundan dolayı yapısalcı teori zaman içinde popülerlik kazanmış teorilerden biridir.

1.3.2.2. Yeni Ortodoksi Teorisi

Yeni ortodoksi yaklaşımı, yapısal faktörlerin evsizliği ortaya çıkaran koşullar yarattığını, bireysel problemleri olan insanların bu koşullar altında savunmasız olduğunu ve evsizler arasındaki kişisel problemlerin yaygınlığının makro yapısal güçler karşısında savunmasızlık ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir (Fitzpatrick, 2005; McNaughton, 2009). Konut yetersizliği, aile parçalanması, yoksulluk ve işsizlik temel yapısal nedenler olarak kabul edilirken; cinsel taciz, aile anlaşmazlıkları, cezaevinde bulunma, madde bağımlılığı, fiziksel veya mental sağlık problemleri temel bireysel nedenler olarak görülmektedir (McNaughton, 2009). Yeni Ortodoksi yaklaşımı, bireysel ve yapısal sebepleri bir bütün içindeki yapıda değerlendirmektedir. Dolayısıyla temel sebepler üzerinden bireysel sebeplerle evsizliğin nedenlerini açıklamaya çalışmaktadır. Bu sebeplerin birbiriyle bağlantısının olabileceğini ve sebeplerin bir zincir halinde bireyin hayatında yer alabileceğini vurgulamaktadır.

1.3.2.3. Liberal Bakış

Liberal bakış, evsizliğin nedenlerine göre müdahale biçimlerinin geliştirilmesi gerektiğini savunan sosyo-politik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım Yeni Ortodoksi yaklaşımının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Evsizlik durmunun kontrol dışı ortaya çıkması halinde evsiz bireylerin, daha fazla yardımı hak ettiği düşüncesi hakimdir (Neale, 1997a). Bu yaklaşım bireylerin yardımları hak etme-etmeme durumlarını yorumlamaktadır. Bundan dolayı sebep odaklı değil sonuç odaklı bir yaklaşım olarak evsizliği değerlendirmektedir. Sonuç odaklı hareket ederken nedenlere odaklanması ise evsizliğin açıklanmasında neden perspektifini ortaya koymaktadır.

1.3.2.4. Feminist Teori

1960-70'li yıllarda feminist teori, devletlerin konut politikaları ve uygulamalarında kadınları ötekileştirdiği düşüncesinden hareketle evsizliğin nedenlerini irdelemeye başlamıştır. Feminist teoriye göre kadınlar kendi konut ihtiyaçlarını tanımlama konusunda güçsüz bırakılmaktadır. Bu güçsüzlüğün ana nedeni ise iş hayatındaki kadın-erkek eşitsizliğidir (Neale, 1997b). Buna ek olarak aile içi istismar, kadına yönelik şiddet, kadın istismarı gibi konuların da feminist teorisyenlere göre kadınların evsiz kalmasında sebep olarak sayıldığı bilinmektedir (Fitzpatrick, 2005). Feminist teoriler, kadınların evsizliğinin erkeklere oranla daha fazla olduğunu dile getirmektedir. Bu savunudaki kilit noktaları ise kadın-erkek arasındaki eşitsizlik ve aile içi sorunlardır. Evsizliğin sebeplerini kadın-erkek ilişkileri ve aile içi ilişkilerle yorumlayan feminist teorisyenler, evsiz kadınların sayısının artmasını önlemeye yönelik politikaların geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

1.3.2.5. Post-Yapısalcılık

Post-yapısalcılık, yapısalcı teorinin zıttı olarak ortaya çıkmış bir akımdır. Post-yapısalcılığa göre kesin tanımlamalar ve sabit ilişkiler bulunmamaktadır (Gür, 2013). Post yapısalcı-

lara göre tek bir doğru yoktur ve tek bir neden de olamaz. Nedensellik ilişkisine karşı çıkmaktadırlar (Neale, 1997b). Bu görüşlerinden dolayı evsizlik üzerine yapılan yapı-eylem ilişkisi, hak etme/etmeme, evli/evsiz gibi ayrımlara da karşı çıkmaktadırlar (Neale, 1997a). Post-yapısalcılık evsizliğin nedenleriyle bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve düalist bir anlayış olmadan değerlendirmenin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bundan dolayı yapısalcılık, liberal yaklaşım vb. yaklaşımlardan ayrılmaktadır.

1.3.2.6. Foucault'un Yaklaşımı

Evsizlik ve nedenlerini açıklamada farklı bir bakış açısı kazandıran Foucault, evsizliği iktidar kavramı üzerinden açıklamaktadır. Foucault, iktidar kavramını açıklarken iktidarla birlikte ortaya çıkan sorunlara bağlı olarak iktidar öznelinin oluşum sürecini değerlendirmektedir (Sarup, 2010). Foucault'un iktidar düşüncesinden hareketle evsizlik olgusu değerlendirildiğinde evsizliğin oluşumuna sebep olan yapısal bir güçten söz edilmemektedir. Evsizliğin oluşumunda sosyal adaletsizlikleri sürdüren ve bireyleri güçsüz kılan çeşitli güçler bulunmaktadır. Bu güçler arasında konut yetersizliği, bireysel karakteristik özellikler gibi birçok faktör evsiz kalma ihtimalini arttırmaktadır (Neale, 1997a). Foucault, iktidar analiziyle beraber evsizliğin iktidar ilişkileri sonucunda ortaya çıkan eşitsizlikler üzerinden oluştuğu ve bireylerin zayıf kaldığı görüşünü ileri sürmektedir. Bundan dolayı diğer yaklaşımlardan farklı olarak yapısal gerekçelendirmeye direkt olarak başvurmamaktadır.

1.3.2.7. Yapılaşma Teorisi

Yapılaşma teorisi, Giddens tarafından ortaya atılmış bir yaklaşımdır. Giddens'a göre toplum insanlar tarafından inşa edilmemiştir. Yapı ve toplum birbirine dışsal değildir ve toplum-birey arasında bir etkileşim bulunmaktadır. Dolayısıyla birey ve yapı birbirinden bağımsız oluşumlar değildir (Layder,

2006). Giddens'in geliştirmiş olduğu yapılaşma teorisi, evsizliği açıklamada bireyselleştirici teorileri kullanan yaklaşımlara karşı geliştirilmiştir. Yaklaşımına göre evsiz bireyler, hakları ve sorumlulukları olan, toplumsal olarak inşa edilmiş ve çeşitli şekillerde davranmak zorunda kalan bireylerdir (Fitzpatrick, 2005; Neale, 1997b). Giddens'in yapılaşma teorisinde yapı üzerinden bir değerlendirme mevcuttur. Bu yapı içinde evsiz bireyler evsizlik kültürü içinde yaşamak zorunda bırakılan veya bu deneyimi tecrübe etmesi gereken bireyler olarak görülmektedir. Bu açıklama evsizliği direkt olarak bir sebeple açıklamaktan ziyade derinlemesine düşünmeyi gerektiren bir açıklama olarak göze çarpmaktadır.

1.3.2.8. Eleştirel Realizm

Eleştirel realizm, Bhaskar tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Özü Kant ve Marks'ın görüşlerine dayanan bu yaklaşımda bireylerden bağımsız katmanlı bir gerçekliğin bulunduğu ve bu gerçekliğin bilim ile ortaya çıkarılması gerektiği görüşü bulunmaktadır (Yalvaç, 2010). Eleştirel realizmi Fitzpatrick ve McNaughton sıklıkla kullanmıştır. Fitzpatrick, evsizliğin nedenlerini açıklamada eleştirel realizmi teorik bir çerçeve olarak kullanmıştır. Eleştirel realizm ile evsizliğin nedenlerini açıklayan yaklaşımları eleştirmiştir. Ona göre, evsizliği açıklarken kullanılan sebeplerin farklılaştırılmadan bir bütün içinde sunulması ve birbiriyle olan ilişkilerine yer verilmemesi yetersiz bir yaklaşımdır. Bu anlayışından dolayı evsizliğin sebebi olarak sayılan faktörlerin evsizliği arttıracak riskler olarak değerlendirilmesini daha doğru bulmaktadır. Bunlara ek olarak Fitzpatrick, evsizliğin evrensel bir kategori olarak tanımlanamayacağını savunmaktadır. Evsizliği tanımlamaktan ziyade evsiz nüfusun içinde yer alan alt grupların tanımlanmasını gerektiğini dile getirmektedir. (Fitzpatrick, 2005). Sonuç olarak Fitzpatrick, evsizliğin sosyal olarak inşa edilen bir süreç olduğunu ve gerçeklik ekseninde değerlendirilmesi gerektiğini savunan bir düşündürür.

McNaughton'a göre ise evsizlik bireyler tarafından tecrübe edilmiş bir süreçtir (Somerville, 2013). Ona göre evsizlerin davranış biçimleri belirli bir bağlamsal çerçeve içinde ortaya çıkmaktadır. Bağlamsal çerçevenin belirleyicisi ise yapısal güçlerdir. Evsiz bireyler, yapısal bağlam içinde tercihlerine göre eylemde bulunmaktadır. Evsizler, tercihleri ile eylemde bulunurken bazı durumlarda yapısal katman içinde mücadele de etmektedir. Evsizler, aktör olarak kararlarını verirken rasyonel bir biçimde hareket etmekte ve akıl yürütmektedir (McNaughton, 2009). Fitzpatrick'ten farklı olarak evsizliğin tanımlanmasında bireysel tercihlere odaklanan McNaughton, evsiz bireylerin rasyonel tercihlerde bulunabilecek insanlar olduğunu ve bir mücadele içinde yer aldıklarını ifade etmektedir.

1.4. Evsizlik/Evsizlerin Sorunları

Evsizlik hem ulusal hem de uluslararası düzeyde bir sosyal sorundur. Bu soruna bağlı olarak bireyler barınacak yer bulamamakta, gıdaya ve sağlık hizmetlerine erişememekte ve diğer imkânlarla ulaşmada çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Biedrzycki, 2018: 676). Bunun yanı sıra kişiler hem fiziksel hem de ruhsal sorunlar yaşayabilmekte ve damgalanmaya maruz kalarak toplumun dışında tutulabilmektedirler. Bu nedenle evsizlerin yaşadıkları sosyal sorunların, ruhsal ve fiziksel hastalıkların bilinmesi yapılacak sosyal politika çalışmaları için önemlidir. Çünkü bir grubun yaşadığı sorunlar bilinmediğinde gerçekleştirilecek uygulamaların tam bir şekilde başarılı olması mümkün değildir. Literatürden hareketle bu bölümde, evsiz bireylerin yaşadığı sorunlar; barınma, işsizlik, damgalanma, aile sorunları, ruhsal hastalıklar ve fiziksel hastalıklar alt başlığında incelenecektir. İlgili her başlık aynı zamanda evsizliğin nedenleri altında da görülebilmektedir çünkü evsizlik açıklanırken bir durum hem neden hem de sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu sebeple bölümdeki bazı başlıklar altında ilgili sorunun aynı zamanda bir neden de olabileceği belirtilmiştir.

1.4.1. Barınma

Barınma bireylerin en temel haklarından biridir. Bu sebeple, devletler vatandaşlarına insan onuruna yakışır, sağlıklı ve hizmetlere erişim açısından sorun teşkil etmeyecek barınma imkânları sunmakla mükelleftir. Ancak bazen kişinin kendisinden veya ailesinden bazen de toplumsal sorunlardan ötürü her bireyin barınma ihtiyacı giderilememektedir ve kişiler sokağa yönelebilmektedir. Bu durum ise beraberinde çeşitli riskleri ve sorunları getirmektedir.

Evsiz bireyler özelinde incelendiğinde barınma, bu grubun göze çarpan ilk sorunları arasında yer almaktadır. Ülkeler, evsizlik çalışmaları yaparken düzenli barınma imkânına yönelik politikalar üretmeye çalışmakta veya evsizlerin tekrardan aile yanına dönmesi için uygulamalarını gerçekleştirmektedir. Literatürde pek çok çalışma, evsizlik konusunu ele alırken ilk olarak evsiz bireylerin düzenli barınma imkânının olmamasına değinmekte ve bunun beraberinde getirdiği sorunları aktarmaktadır.

Evsizlerin barınma sorunlarının ilki güvenlik ihtiyaçlarına dayanmaktadır. Kişiler sokakta risklere açık hale gelebilmekte, çeşitli fiziksel, duygusal ve cinsel saldırılara maruz kalabilmektedir. Bunun yanı sıra mevsimlere bağlı olarak sorunlar yaşanabilmekte, kişiler fiziksel ve ruhsal hastalıklarla daha çok karşılaşma riski altına girebilmektedir.

Evsizlerin barınma sorunları incelendiğinde, karşımıza çıkan bulgulardan diğeri verilen hizmetlerin kişilerin ihtiyaçları dikkate alınmadan verilmesine yöneliktir. Ülkeler evsizlerin barınma ihtiyaçlarını gidermeye çalışırken diğeri ihtiyaçlarını göz ardı edebilmektedir (Brallier vd., 2019: 186). Bu bağlamda barınma ihtiyacının giderilmesi için kişinin biricikliğini esas almayan yaygın hizmetlerin düzenlenmesine ve sorundan yakınan grupların çalışmalara dahil edilerek hizmetlerin planlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Barınma ile ilgili diğeri bir sorun, evsizlerin düzenli hizmet alamamasına dayanmaktadır. Evsiz barınaklarında çalışan

profesyonellerle yapılan araştırmada kişiler; fon kaynaklarının eksikliği, politikaların belirsizliği, istihdamın yeterli düzeyde olmaması, sunulan çözümlerin tutarsızlığı ve evsizlerin maruz kaldıkları damgalanma sebebiyle barınma hizmetlerinin istenilen düzeyde sunulamadığını belirtmiştir (Paat vd., 2021: 263).

Düzenli barınma imkânının olmamasının kişiler üzerinde oluşturduğu diğer bir sorun ise zaman ve mekân algısına yöneliktir. Evsiz bireyler sokağa yöneldikten sonra yeni yaşamlarına adapte olabilmek için zaman ve mekân algılarını değiştirmeye başlamaktadırlar. Bu durum her ne kadar yeni yaşamlarını kolaylaştırırsa da evsizlerin toplumdan kopmasına, soyutlanmasına sebep olmakta ve tekrardan ev yaşamlarına dönme süreçlerini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte evsizler yaşadıkları ikileme bağlı olarak iki dünya arasında bocalamaya da başlamaktadır (Van Doorn, 2010: 237). İlgili sorunun aynı zamanda çeşitli ruhsal sorunlara da neden olabileceği düşünölmektedir.

1.4.2. İşsizlik

Çalışma ve gelir elde etme bireylerin en temel haklarından biridir. Tüm devletler gelişmişlik düzeylerine paralel bir şekilde vatandaşlarına istihdam olanakları sunmakta ve düzenli gelir elde etmeleri için politikalarını şekillendirmektedir. Ancak ölkenin gelişmişlik düzeyinin yeterince iyi olmaması, yaşanan savaşlar, iç çatışmalar, zorunlu göçler, ekonomik krizler ve diğer nedenler bu süreci zorlaştırmakta ve kişilerin işsizlikle karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Bireylerin işsizlik yaşamasına sebep olan durumlardan biri ise yaşadıkları ayrımcılığa ve damgalanmaya bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Sahip olunan kişisel özellikler ve belirli bir gruba ait olma durumu, kişilerin iş ve düzenli gelir imkânlarına ulaşmalarına engel olabilmektedir. Bu gruplardan birisi de evsizlerdir.

Evsizlerin ekonomik gelirlerinin ve iş bulma durumlarının incelendiği çalışmalara bakıldığında, bu grubun ciddi bir

işsizlik sorunu yaşadığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar devletlerin politikalarına bağlı olarak evsiz bireylere iş imkânlarını sunulmaya çalışılsa da bu durumun düzenli bir şekilde devam etmediği anlaşılmaktadır. Bu ise evsiz bireylerin hayatlarını idame edebilmek için fuhuş ve hırsızlık gibi yollara başvurmalarına neden olabilmektedir (Slesnick vd., 2018: 247). Bununla birlikte evsiz bireylerin yasal kaynaklardan sağladığı gelirin, problem çözme süreçlerine katkı sunduğu da bilinmektedir. Böylelikle kişiler güvenilir yollardan yaşamlarını idame edebilmek için faaliyetlerde bulunabilmektedir (Ferguson vd., 2015: 53). Bunun yanı sıra kişiler ailelerinden ve arkadaşlarından da ekonomik destek alabilmektedir. Yasal gelir miktarı arttıkça da evsiz bireylerin fuhuş ve hırsızlık gibi diğer gelir elde etme yöntemlerine daha az başvurdukları görülmektedir (Slesnick vd., 2018: 247).

İşsizliğin evsizler üzerindeki diğer bir etkisi ise sosyal imkânlarla ve sağlık hizmetlerine erişim üzerinden kendisini göstermektedir. İşsizlik, evsiz grupların daha kırılgan olmasına zemin hazırlamaktadır ve belirtilen ihtiyaçlara erişimlerini kısıtlayabilmektedir. Bunun yanı sıra işsizlik, evsiz bireylerin bakıma olan ihtiyaçlarının artmasına sebep olabilmektedir (Burke vd., 2013: 1391). Bu bağlamda evsizlerin yasal olmayan geçim kaynaklarına yönelmemesi, fiziksel ve ruhsal zarar görmemeleri açısından devlet eliyle desteklenmelerine, yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin sürece dahil olarak iş ve istihdam noktasında evsiz bireylere destek vermesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.4.3. Damgalanma

Damgalanma, bireyin bir özelliğinden-durumundan ötürü toplum tarafından düşük bir konuma yerleştirilmesi ve itibarının sarsılması olarak tanımlanabilmektedir. Tarihin tüm dönemlerinde damgalanmanın varlığından söz etmek mümkün olsa da son dönemlerde etkisinin arttığını belirtmek mümkündür. Damgalanmanın tam olarak anlaşılması için ise disiplin-

ler arası çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Özmen ve Erdem, 2018: 185). Evsiz bireyler de toplumda damgalanmaya maruz kalan gruplar arasındadır ve bu durum toplum içerisindeki yaygınlığını korumaktadır (Mejia-Lancheros vd., 2020: 1).

Evsiz bireylere ilişkin damgalanma sürecinde karşımıza çıkan ilk şeylerden biri diğer bireyler tarafından tanımlanma şekillerine dayanmaktadır. Günümüzde pek çok kişi, evsiz bireyleri;” işe yaramaz, tembel, sorumsuz, suçlu, uyumsuz vb.” olarak tanımlamaktadır. Yapılan nitel bir çalışmada 20 evsiz bireyle görüşülmüş ve yaşadıkları sorunlar analiz edilmiştir. Damgalanmanın da bir sorun olarak ele alındığı araştırmada, evsiz bireyler toplum tarafından dış görüşlerine göre değerlendirildiklerini, potansiyel suçlu olarak görüldüklerini ve toplum tarafından dışlandıklarını belirtmişlerdir (Acar vd., 2022: 352).

Evsizlerin maruz kaldıkları diğer bir damgalanma ise hastalıklar üzerinden kendini göstermektedir. Evsiz bireyler toplum tarafından HIV/AIDS hastası, alkol ve madde bağımlısı, ruhsal sorunları olan bireyler olarak değerlendirilebilmektedir. Bu, kişilerin hem evsiz olmaları sebebiyle damgalandığı hem de potansiyel “hastalar” olarak değerlendirilip dışlanmaya maruz kaldıklarını göstermektedir (Davila, 2018: 1335).

Damgalanma, evsiz bireylerin ruhsal hastalıklara daha açık hale gelmesine de sebep olabilmektedir. Kişiler, maruz kaldıkları damgalanmaya ve süresine bağlı olarak depresyona yakalanabilmektedir (Boyd vd., 2016: 253). Bunun yanı sıra damgalanma, kişilerin benlik saygıları ve iyileşme eğilimleri üzerinde de etkili olmaktadır (Boyd vd., 2014: 20). Ayrıca damgalanma, evsiz bireylerin duygusal sorunlarının artmasına ve sosyal desteklerinin azalmasına da sebep olmaktadır (Oppong Asante ve Onyeaka, 2022: 589). Bu sonuçlar ise damgalanmanın kişiler üzerindeki psikososyal etkilerinin ortaya çıkarılmasının önemine işaret etmektedir.

Damgalanmanın evsiz bireyler üzerindeki diğer bir etkisi ise hizmetlere erişim noktasında ortaya çıkmaktadır. Evsiz bi-

reyler yaşadıkları damgalanmaya bağlı olarak sosyal ve sağlık hizmetlerine yeterli düzeyde erişemeyebilmektedir (Omerov vd., 2020: 1). Öte yandan evsiz bireylere hizmet veren personelin tutumunun da damgalayıcı olması kişilerin hizmetlere erişimini engelleyebilmektedir (Campbell vd., 2015: 7). Ayrıca evsiz bireyler, bir sağlık kuruluşuna gidip evsiz ve bağımlı olduklarını açıkladıklarında da damgalanmaya maruz kalabilmektedir (Monari vd., 2020: 472).

Evsiz bireyler yaşadıkları olumsuz deneyimler sebebiyle bir yandan intihar riskine diğer yandan ruhsal hastalıklara açık hale gelirken düzenli barınma, giyinme ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanmaması da temel sorunlardır. Bu sorunların diğer bir boyutunda damgalanmanın yer alması ise kişilerin toplumdan ötelenmesine sebep olmakta ve hizmetlere erişimlerini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple toplum temelli damgalanma karşıtı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Schreiter vd., 2021: 400).

1.4.4. Aile Sorunları

Aile, anne, baba ve çocuklardan meydana gelen ve toplumun en küçük yapı taşı kabul edilen sosyal kurumlardan biridir. Bu en bilinen tanımıyla aile, pek çok meslek ve disiplinin çalışma konuları arasında yer almaktadır çünkü aile, hem sağladığı işlevlerle toplumu şekillendirmekte hem de toplumdan etkilenmektedir. Yaşanan modernleşme süreci ile birlikte ailede pek çok değişim meydana gelmiştir. Bununla birlikte ailede ilişkiler her zaman istenilen düzeyde yürütülemeyebilmektedir. Kimi zaman çatışmalar kimi zaman anlaşmazlıklar ve bazı durumlarda ise şiddet ortaya çıkabilmektedir (Bayer, 2018: 215). Bu sorunlar çözülemediğinde ise aile, işlevini sağlıklı bir şekilde yürütememekte, çeşitli ekonomik, psikososyal ve fiziksel sorunlar ile karşılaşabilmektedir.

Evsiz bireyler özelinde incelendiğinde aile içi çatışmaların, şiddetin ve sorunların sokağa yönelme sürecinde etkili olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte kişinin tekrardan evine dön-

mesi sürecinde de aile etkili olmaktadır ve ailenin tutumuna bağlı olarak süreç kolaylaşabilmekte ya da zorlaşmaktadır. Bu alanda yapılan araştırmalar da buna işaret etmektedir. Stein ve diğerleri (2009: 39) tarafından yapılan çalışmada, evsiz ergenlerle görüşmeler yapılmış ve sağlıklı bağlanma örüntüsü kuramayan gençlerin daha fazla risk altında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu gençlerde, olumsuz ebeveyn ilişkilerine bağlı olarak riskli cinsel davranışların ve madde kullanım bozukluğunun ortaya çıktığı görülmüştür. Moskowitz ve diğerleri (2013: 1015) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, evsiz gençlerin kendine zarar verme ve intihar risklerinin bulunduğu ve bunun arka planında duygusal ve ailevi sorunların olduğu tespit edilmiştir.

Evsizliğe yönelen bireylerin evsizlik öncesi ve sonrası ilişkileri de incelendiğinde bazı travmaların ve aile işlevsizliklerinin olduğu anlaşılmaktadır. Olumsuz aile ilişkileri ve travmaya bağlı ruhsal bozukluklar sebebiyle bireyler, yaşadıkları sorunları dışsallaştırabilmektedir. Bu da evsiz bireylerin sorunlarının ve ruhsal bozukluklarının anlaşılması açısından aile ilişkilerinin incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır (Milburn vd., 2017: 37).

Evsiz bireylerin aile ilişkilerinin incelendiği diğer çalışmalarda ise şiddet olgusu üzerine araştırmalar yapılmaktadır. Aile içerisinde travmaya maruz kalmanın ve bakım veren ile yaşanan sorunların evsizliğin şiddetini artırdığı ve kişileri depresyon riskine açık hale getirdiği anlaşılmaktadır (McGuire-Schwartz vd., 2015: 587). Farklı bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve evsiz ergenlerin, evi terk etmeden ve terk ettikten sonraki aile ilişkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, travma sonrası stres bozukluğunun, cinsel istismar öyküsünün ve kendine zarar verme davranışının olduğu öğrenilmiştir (Wong vd., 2016: 831). Farklı bir çalışmada da aile işleyişine bağlı olarak gençlerin evden kaçma eğiliminde olduğu ve bu durumun evsizliği tetiklediği tespit edilmiştir (Holliday vd., 2017: 257).

Çocukluk döneminde bireylerin maruz kaldığı travmatik deneyimler, yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bazı bireyler çocukluk çağında çoklu travmalara (fiziksel, duygusal, cinsel istismar) maruz kalmakta ve bu çoklu travmalar sokak yaşamında da (soygun, fiziksel şiddet, cinsel saldırı) kendini gösterebilmektedir. Bu durum da çifte mağduriyet yaşayan evsizlerin daha fazla travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon riskine açık hale gelmesine neden olmaktadır (Bender vd., 2015: 115). Buna rağmen evsiz bireylerin yaşadıkları aile travmalarına ilişkin yapılan araştırmaların sayısı yeterli değildir (Bender vd., 2014: 1628).

Görüldüğü üzere kişinin aile içerisinde maruz kaldığı travma, istismar, çatışma ve şiddet ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemekte; evden kaçmaya veya evsizliğe yönelmeye sebep olabilmektedir. Bununla birlikte kişiler yaşadıkları travmalara bağlı olarak sokakta daha fazla risk altına girebilmekte; alkol ve madde kullanım bozukluğu, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu ve diğer ruhsal hastalıklar ortaya çıkabilmektedir. Bireyin hem bu risklerden korunması hem de ev yaşamına tekrardan dönmesi için ise aile müdahalelerinin elzem olduğu görülmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar da aile müdahalelerinin olumlu etkilerinin olduğunu göstermektedir. Wang ve diğerlerine göre (2019: 1528), yapılan müdahaleler sonrasında evsiz bireylerin depresyon ve madde kullanım bozukluğuyla baş etme düzeylerinde artışlar meydana gelmiştir. Farklı bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve psikolojik müdahalelerin aile desteğine ve kişilerin ruh sağlığına yarar sunduğu tespit edilmiştir (de Vet vd., 2017: 175). Bu bağlamda evsizlikle mücadele sırasında aile temelli müdahalelere ağırlık verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4.5. Fiziksel Hastalıklar

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, kişinin fiziksel, sosyal ve ruhsal iyilik halinin yerinde olmasıdır ve yalnızca bir has-

talığın veya engelin olmaması durumu değildir (WHO, 2020: 1). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere sağlığın bazı belirleyicileri vardır ve bunlardan biri de fiziksel iyilik halidir. Fiziksel iyilik hali, genel anlamda kişinin sağlıklı beslenme alışkanlıklarına sahip olması, aktif bir yaşam sürmesi ve fiziksel sağlığa yönelik davranışlarda bulunması anlamına gelmektedir (Korkut Owen ve Demirbaş Çelik, 2018: 443). Ancak bu durum sağlanamadığında fiziksel hastalıklar ortaya çıkmaktadır ve evsiz bireylerin çeşitli fiziksel hastalıklar yaşadıkları bilinmektedir. Fiziksel hastalıklar ile evsizlik arasındaki ilişki incelendiğinde, sürecin çift yönlü olduğu anlaşılmaktadır yani bireyler hem fiziksel hastalıkları sebebiyle sokağa yönelebilmekte hem de sokağa yöneldikleri için fiziksel hastalıklarla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Fiziksel bir hastalığın ortaya çıkma sürecinde; dengeli beslenmenin olmaması, uyku kalitesinin yetersizliği, fiziksel hareket eksikliği, stres, kaynaklara ulaşamama, sağlık hizmetlerine erişememe ve diğer faktörler etkili olmaktadır. Bunun yanı sıra toplumun yaşama biçimini etkileyen kültür, sağlık algısının da şekillenmesine ve belli başlı hastalıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Bolsoy ve Sevil, 2006: 78). Evsiz bireylerin de belirtilen hususlara ilişkin sorunlar yaşadıkları bilinmektedir ve bu durum evsiz bireylerin hastalıklara açık hale gelmelerine ve erken yaşta ölüm riski ile karşı karşıya kalmalarına sebep olabilmektedir (Hewett vd., 2011: 200). Üstelik ölüm risklerini arttıran hastalıkların çoğu da tedavi edilebilir (kalp hastalığı, kanser, zatürre) hastalıklardandır (Field vd., 2019: 857).

Evsiz bireylerin yakalandığı fiziksel hastalıklar incelendiğinde HIV/AIDS'in öne çıktığı görülmektedir. HIV/AIDS hem kişilerin evsizliğe yönelmesine neden olan bir hastalıktır (Douaihy vd., 2005: 516). Aynı zamanda kişilerin düzenli kalacak bir yerinin olmaması bu hastalığın bulaşma riskini arttırmaktadır. Bunun yanı sıra alkol ve madde bağımlılığı, barınmaya ilişkin sorunlar ve cinsel istismar da evsiz bireyle-

rin HIV/AIDS'e yakalanmasında bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Wolitski vd., 2007: 167). Bu sorunun çözülebilmesi için bireylerin ihtiyaçlarının çok yönlü bir şekilde tespit edilmesine, uygulanabilir günlük klinik bakıma, disiplinler arası yaklaşımın esas alındığı toplum temelli müdahalelere ve gerekli tedavi ve önleme stratejilerinin belirlenebilmesi için araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Douaihy vd., 2005: 516).

Evsizlerin karşılaştığı diğer fiziksel hastalıklardan biri ise kanserdir. Son dönemlerde kanserin ön planda olduğu görülmektedir ve kanser, evsiz bireylerin ölümüne sebep olan hastalıklar arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Özellikle sigara gibi bağımlılıklar sebebiyle kanser türlerinin ortaya çıktığı düşünülmektedir. Buna karşın evsiz bireylerin bu tür bağımlılıkları bırakma isteği konusunda halkın geneli ile benzer oranlara sahip olduğu görülmektedir. Bu ise evsiz bireylerle çalışma yapılması durumunda sağlık konusunda ilerlemelerin kaydedileceği anlamına gelmektedir (Biedrzycki, 2018: 678). Bunun yanı sıra evsizlere yönelik kanser tarama programlarının uygulanmasının ve düzenli barınma ihtiyacının giderilmesinin kanserin tedavi sürecinde etkili olacağı düşünülmektedir (Asgary, 2018: 344).

Evsizlerin karşılaştıkları sağlık problemlerinden bir diğeri ise beslenmeyle ilişkilidir. Sokakta yaşamaya bağlı olarak evsiz bireyler, temiz ve yeterli gıdaya istenilen düzeyde erişememektedir. Bununla birlikte kendilerine yönelik olan gıda yardımları da istenilen düzeyde değildir. HIV/AIDS'te olduğu gibi evsiz bireyin alkol ve/veya madde bağımlılığı, ruhsal hastalığının olup olmaması durumu da gıdaya erişim noktasında sorunlara sebep olmaktadır (Wiecha vd., 1991: 364). Ayrıca evsiz bireylerin; doymuş yağ oranı yüksek ve lifli gıdalara erişimi de sorunludur ve bu sağlık açısından zararlıdır (Seale vd., 2016: 143). Bu kapsamda evsiz bireylerin temiz ve sağlıklı gıdaya erişimleri ve beslenmeleri için çalışmaların yapılmasına, bu konuya ilişkin çalışmalar yapan profesyonel-

lerin eğitimler almalarına ihtiyaç duyulmaktadır (Wiecha vd., 1991: 364).

1.4.6. Ruhsal Hastalıklar

Ruh sağlığı, kavramı uzun yıllardır tartışılan bir kavramdır ve bu kavrama ilişkin kesin tanımlamalar yapmak zordur çünkü her toplumun sahip olduğu kültür, inanç ve değer ruh sağlığının değerlendirme biçimini etkilemektedir. En genel şekilde ifade edildiğinde ruh sağlığı, kişinin toplum içerisindeki rollerini uygun ve uyumlu bir şekilde yerine getirebilmesidir (Buzlu ve Şahin, 2017: 253). Başka bir tanımlamada ise ruh sağlığı, kişinin duygu, düşünce ve davranışlarındaki tutarlılık, uygunluk ve yeterlilik şeklinde ifade edilebilmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011: 16). Elbette tüm bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarında zaman zaman uygunsuzluklar ve sapmalar meydana gelmektedir. Ancak bu durumun sürekli hale gelmesi ve kişinin işlevselliğini bozması durumunda ruhsal hastalıklar meydana gelmektedir. Günümüzde yaşanan savaşlar, iç çatışmalar, zorunlu göçler, teknolojinin kötüye kullanımı, çevresel sorunlar ve temiz kaynaklara erişememe gibi sorunlar da bu süreci tetiklemekte ve ruhsal hastalıkların artmasına sebep olmaktadır.

Evsiz bireylerin karşı karşıya kaldıkları ruhsal hastalıklar incelendiğinde karşımıza ilk olarak alkol ve madde kullanım bozukluklarının çıktığını ifade edebilmek mümkündür. Alkol ve madde kullanım bozuklukları genel nüfusa göre kıyaslandığında evsiz bireylerde daha yüksek oranlarda görülen bozukluklardır (Fischer ve Breakey, 1991: 1115). Genel bir oran verildiğinde bağımlı bireylerin yaklaşık olarak %30'unun evsiz bireylerden oluştuğu görülebilmektedir (Wessel vd., 1997: 167). Kişilerin ailelerinden, arkadaşlarından ve diğer sosyal çevrelerinden de destek alamamaları ve izole bir yaşam sürmeleri de bu durumun şiddetini arttırmaktadır (Fischer ve Breakey, 1991: 1115). Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan evsizlerin tedavi süreçlerinde kişilerin ruh sağlığının iyi-

leştirilmesi için müdahalelerin yapılmasına, hizmetlerin geliştirilmesine ve akran destekli uygulamaların kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Rhoades vd., 2011: 320; Barker ve Maguire, 2017: 598).

Evsiz bireylerle ilgili ruhsal sorunlar incelendiğinde karşımıza çıkan sorunlardan biri de intiharla ilişkilidir. Ruhsal hastalığı olan ve 30-39 yaş aralığında bulunan evsiz bireyler için intihar, ölüme sebep olan risk faktörlerinin başında yer almaktadır (Prigerson vd., 2003: 213). Evsizlerle yapılan bir çalışmada katılımcıların %66.2'sinin yaşamının bir döneminde intihar düşüncesini aklından geçirdiğini, %51,3'ünün intihar girişiminde bulunduğunu ve %26,9'un bu durum sebebiyle psikiyatri klinikleri dışındaki hastanelerde tedavi gördüğünü belirtmiştir (Desai vd., 2003: 365). Farklı bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve görüşme yapılan evsiz bireylerin %61'i intihar düşüncesinin olduğunu ifade etmiştir (Eynan, 2002: 418). Başka bir çalışmada ise intihar için riskli gruplar tespit edilmiş ve evsiz bireyler de risk grubunda değerlendirilmiştir (Nordentoft, 2007: 306). Bu bağlamda intihar riskine ilişkin çalışmaların yapılması ve evsiz bireylerin ruh sağlığı çalışmalarına ağırlık verilerek bu durumun önlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Evsiz bireylerin yakındığı ruhsal hastalıkların bir diğeri ise depresyondur. Genel nüfus oranlarına kıyaslandığında evsiz bireylerin depresyon oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Evsizlerle yapılan çalışmalarda ise neredeyse evsizlerin yarısının depresif belirtilerinin olduğu anlaşılmaktadır (Ayano vd., 2021:1). Farklı evsiz gruplarla yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre evsiz bireylerin dezavantaj yaşadığı sorunlarının boyutu büyüdükçe depresyonun şiddetinin de arttığı bulunmuştur (Roze vd., 2018: 314). Evsiz bireylerin yaşadıkları aile içi sorunlardan, alkol ve madde bağımlılığından ve barınma ile ilgili diğer olumsuzluklardan dolayı depresyona daha açık hale görülmüştür (Coohey ve Easton, 2016: 111). Bu bağlamda kişilerin ruh sağlığı hizmetlerine

erişimlerinin kolaylaştırılması, yaşadıkları sağlık ve ruhsal sorunlarının çözülmesi önemlidir (Roze vd., 2018: 314). Bunun yanı sıra kişilerin duygusal ihtiyaçlarının giderilmesine ilişkin uygulamalara da ihtiyaç duyulmaktadır (Coohey ve Easton, 2016: 111).

Evsiz bireylerde görülen diğer ruhsal hastalıklara bakıldığında karşımıza bipolar bozukluk, kumar oynama bozukluğu ve şizofreni de çıkmaktadır. Genel anlamda ifade edildiğinde evsizlik, kişilerin psikososyal iyilik halleri üzerinde ciddi etkili olan bir sorundur. Bu bağlamda evsizlik ve ruh sağlığı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca evsiz bireylerin ruhsal bozukluklarının önlenmesi, etkili teşhis ve tedavi için politika ve programların hayata geçmesi şarttır (Hossain vd., 2020: 538-539).

Görüldüğü üzere evsiz bireyler hem ruhsal hem de fiziksel hastalıklarla karşı karşıya kalmaktadır ve ortaya çıkan hastalığa eşlik eden (morbidity) hastalıkların oranı da yüksektir. Bu sorunla mücadele edebilmek için de etkili ve erişilebilir sağlık hizmetlerine ve birinci basamak kuruluşlarının yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yanı sıra evsiz bireylerin diğer sağlık ve sosyal ihtiyaçlarına ilişkin kurum desteği almalarının ve ilgili kurumlardaki hizmetlerin niteliğinin artması da önemlidir. Sahada disiplinlerarası çalışma da sorunun çözülmesi için şarttır ve bu durumu engelleyen faktörlerin de çözülmesi zaruridir (Wright ve Tompkins, 2006: 286).

1.5. Evsizliğin Nedenleri

Evsizlik, nedenleri olan bir sosyal olgudur ve bu sorunun nedenlerinin açıklanmasında üç faktör dikkate alınmaktadır. Bunlar; kişinin işinin olmaması, parasının bulunmaması ve evini kaybetmesi şeklindedir (Özdemir, 2010). Fakat evsizlik sorununun sebepleri, sadece bahsi geçen üç faktörle açıklanamamaktadır. İlgili nedenleri, iç ve dış sebepler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Dış sebepler; kişisel, davranışsal, eğitsel vb. durumların sonuçlarını kapsarken; iç sebepler akıl

hastalığı, madde bağımlılığı, gelişimsel veya davranışsal problemler şeklinde sıralanmaktadır (Holland, 2014).

Evsizliğin nedenlerini açıklayan bahsi geçen ayrımlara ek olarak bireyi, sistem ve yapı olarak ele alan bir ayırım da bulunmaktadır. Evsizliğin bireysel sebepleri değerlendirildiğinde bireylerin yaşamış olduğu travmatik olayların, kişisel krizlerin, yoksulluğun, işsizliğin, suça karışma durumunun, demografik özelliklerin, sosyal destek mekanizmalarının zayıf olmasının, eğitim eksikliğinin, zihinsel durumun, madde bağımlılığının etkisinin olduğu düşünülmektedir (Nooe ve Patterson, 2010). Sistemsal açıdan değerlendirildiğinde kurumsal yapının tam olarak oluşturulamaması, hastane hizmetlerinin yetersizliği, ruh sağlığı ve bağımlılık tesislerinin eksik olması, göçmen-mülteciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunmaması, personellerin yetersiz bilgiye sahip olması, geçici çözümlerin getirilmesi sıralanmaktadır (Gaetz vd., 2013). Yapısal sebeplerine bakıldığında ise yoksulluk, adil olmayan gelir dağılımı, işsizlik, düşük ücretle çalışma, sağlık giderlerinin yüksek olması, ayrımcılık gibi faktörler sayılmaktadır (Nooe ve Patterson, 2010). Tüm bu etmenler birbiriyle ilişkilidir ve evsizliğin nedenlerini açıklamaktadırlar.

Evsizliğin sebepleri uzun yıllar araştırma konusu olmuş ve yukarıdaki faktörlerin yanı sıra ilgili sebepler; ekonomik, sosyal, sağlık vb. şeklinde ayrılmıştır. Roth ve Bean'ın yapmış olduğu bir çalışmada evsizliğin sebepleri sosyal sorunlar, ekonomik sorunlar ve kurumsuzlaştırma şeklinde üç ana başlıkta toplanmıştır (Akyıldız, 2017). Tüm bu bilgiler ışığında evsizliğin sebeplerini üç ana başlıkta değerlendirmek mümkündür.

1.5.1. Ekonomik Sebepler

Ekonomik nedenler, evsizlik sorunun en önemli sebepleri arasında yer almaktadır. Evsizlik sorunu yaşayan bireylerin çoğunun bu sorunu yaşamadan önce yoksulluk, işsizlik gibi sorunlarla mücadele ettiği bilinmektedir (Ziefert ve Brown,

1991). 1980'li yıllardan sonra ülkelerin yürütmüş olduğu ekonomi politikaları da evsizliği arttırmıştır (Hope ve Young, 1986). Roth ve Bean'ın 1986 yılında yapmış olduğu bir çalışmada da evsizliğin nedenleri arasında işsizlik, fakirlik, enflasyon ve ücret dağılımındaki eşitsizlikler yer almıştır. (Roth ve Bean, 1986). Işıkhani'nin yapmış olduğu bir çalışmada da yoksulluk ve işsizliğin artması, gelirin ve satın alma gücünün giderek azalması, asgari ücret artışlarının yetersiz olması evsizliğin nedenleri olarak gösterilmiştir (Işıkhani, 2006b). Büyükbodur ve Kayma'nın 2021 yılında yapmış olduğu bir araştırma da işsizlik evsizlikle ilişkilendirilmiştir (Büyükbodur ve Kayma, 2021). Bir başka çalışmada da evsizliğin en önemli nedeninin ekonomik faktörlere dayandığı tespit edilmiştir (Ersin ve Baş, 2021). Araştırmalar göstermektedir ki yaşanan sosyal sorunların arkasında ekonomik parametreler yer almaktadır. Bu sosyal sorunların içinde yoksulluk ve işsizlik en önemli etki faktörleridir.

1.5.2. Sosyal Sebepler

Bu tür sebepler bireylerin yaşamsal tecrübeleriyle yakından ilişkilidir. Aile içi iletişim eksikliği, ailenin ilgisizliği, parçalanmış veya boşanmış aileler, aşırı koruyucu aileler, madde kullanımı olan aileler bu sebepler arasında yer almaktadır (Sevil, 1998). Buna ek olarak toplumsal yapıda bulunan işsizlik, şehir nüfusundaki değişimler, kamusal yardımların yetersizliği gibi faktörler de sosyal olarak evsizliği arttıran etkenlerdir (Burt, 1993). Işıkhani'ye göre ise konut yetersizliği, sosyal güvenlik harcamalarının istenilen düzeyde olmaması, düşük yaşam standartları, boşanmaların artması da sosyal sebepler arasında yer almaktadır (Işıkhani, 2006b). Işıkhani'nin çalışmasını destekleyecek iki çalışmada da konut fiyatlarının artması ve insanların barınacak bir konut bulamaması evsizliği artırıcı bir etmen olarak belirtilmektedir (Büyükbodur ve Kayma, 2021; Tully ve Sharon, 1995). İnsanın sosyal bir varlık olmasından dolayı sosyal sebepler çeşitlenmektedir. Bunların art-

ması evsizliğin de doğrudan veya dolaylı bir şekilde artmasına sebep olmaktadır.

1.5.3. Bireysel Sebepler

Bu sebepler içinde bireylerin davranışları ve yaşam deneyimi etkili olmaktadır. Evsiz bireylerin en yaygın gösterdikleri davranışlardan biri alkolizmdir. Fischer ve Breakey'in yapmış olduğu bir araştırmada evsizlerin üçte ikisinin alkolizm sorununun olduğu tespit edilmiştir (Fischer ve Breakey, 1991'den akt. Baum ve Burnes, 1993). Alkolizm kadar madde bağımlılığı da önemli bir nedendir. Yapılan araştırmalar evsizlerin beşte birinin madde bağımlısı olduğunu göstermektedir (Yoder, 1998). Bu durumlara ek olarak ruhsal hastalığın bulunması da evsizliğin nedenleri arasında yer almaktadır. Yapılan bir başka araştırmada evsizlerin %90'ının ruh sağlığı sorunları yaşadıkları bulunmuştur (Van, 1993). Kişinin karakteristik özellikleri de evsizliğin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Eğer kişi utangaçsa, kendini toplumdaki geri çekmeye meyilli ise veya diğer bireyler tarafından dışlanmış ise evsiz olabilmektedir (Baum ve Burnes, 1993). Yapılan diğer çalışmalarda uyumsuz bağımlılığı, akıl hastalığı ve kişisel gelişimin yetersiz kalması evsizliğin nedenleri arasında gösterilmiştir (Acar vd., 2022; Işıkhani, 2002). Sonuç olarak bireysel faktörler kişi bazlı değerlendirilen faktörler olmaktadır. Bu faktörler bireylerin yaşamları boyunca karşılaştıkları sorunlarla çeşitlenebilmekte veya kişisel tercihlerine göre ortaya çıkabilmektedir. Ekonomik, sosyal veya bireysel sayılan tüm faktörler evsizliğin sınıflandırılmasında etkili olan faktörlerdir. Evsizliğin farklı türlerinin bulunması veya bir sınıflamaya tabi tutulmasının gerekçesinin temelinde bahsi geçen faktörler bulunmaktadır. Bundan dolayı evsizliğin nedenleri ile sınıflandırılmasının bir-biri ile bağlantısı yüksek orandadır.

1.6. Evsizlik Türleri ve Sınıflaması

Evsizlik, bir önceki başlıkta bahsi geçen sebeplerden dolayı oluşan bir olgudur. Evsiz bireylerin evsiz olma sebepleri

farklılaştığı için türlerinde de net bir sınıflandırma yapılamamaktadır. Bundan dolayı literatüre bakıldığında evsizlik ile alakalı tek bir sınıflamanın bulunmadığı görülmektedir. Evsizliğin zamana, cinsiyete, yaşa, coğrafyaya ve tipografyaya göre birden fazla sınıfı bulunmaktadır. Bu sınıflandırmanın tamamını 2009 yılında BM Avrupa Ekonomik Komisyonu gerçekleştirmiştir. Komisyona göre evsizlik, birincil ve ikincil olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Birincil evsizlik, insana yaraşır bir yaşam alanı bulunmadan terkedilmiş yerlerde yaşayan evsizleri tanımlamaktadır. İkincil evsizlik ise evsizler için oluşturulmuş geçici konaklama yerlerinde yaşayıp sıklıkla hareket eden ve alışılmış ikamet yeri bulunmayan evsizler olarak tanımlanmaktadır (BM Avrupa Ekonomik Komisyonu, 2009). Genel sınıflamanın içinde yer alan sınıflandırmaların evsizliği daha iyi açıklayacağı düşünüldüğünden bu çalışmada, evsizliğin türleri başlıklar halinde aktarılacaktır.

1.6.1. Zamana Göre Evsizlik Türleri

Zamana göre sınıflandırma incelendiğinde, en popüler sınıflandırmanın Kuhn ve Culhane'nin yapmış olduğu sınıflandırma olduğu görülmektedir (Kuhn ve Culhane, 1998). Kuhn ve Culhane'nin yapmış olduğu sınıflandırmaya yapılan eleştiriler 2011 yılında Lennon ve Kuang tarafından değerlendirilmiş ve yeni bir zaman sınıflandırması daha ortaya çıkmıştır. Kuhn ve Culhane'nin yapmış olduğu sınıflandırma üç temel başlığa ayrılmaktadır:

Geçici Evsizler: Bu sınıflandırmada yer alan evsizler, günlük işlerde çalışan ve otobüs, tır, baraka gibi yerlerde yaşayan evsizlerdir (Genç, 2016). Bu kişiler sağlık problemleri, madde bağımlılığı, zihinsel problemi olan evsizlerden ayrılmakta ve daha çok genç bireylerden oluşmaktadır. Genelde yaşanan bir sosyal sorunla (işsizlik, boşanma vb.) evsizliği deneyimlemektedirler (Küçük, 2014). Bireylerin bu sebeplerden dolayı geçici evsiz olarak kalması topluma yeniden entegrasyonlarını zorlaştırmakta ve aileden ayrılma, depresyon ve madde ba-

ğimliliği gibi olumsuzlukları tecrübe etme olasılıklarını arttırmaktadır (Akyıldız, 2020). Ancak bu bireylere uygun şartların tekrar sağlanması durumunda işlerini, evlerini ve sosyal statülerini kazanabilecekleri görülmektedir (Akyıldız, 2017). Geçici evsizler, evsizliği sürekli bir şekilde tecrübe etmeyen ve şartları düzeldiğinde tekrardan eski durumlarını kazanabilecek bireylerdir. Bu durum geçici evsizlerin gerekli müdahalelerle dezavantajlı durumlarından kurtulabileceklerini göstermektedir.

Epizodik Evsizler: Bu evsizlik türünü yaşayan evsizler, yoksulluk sınırı altında yaşayan ve düzenli bir geliri olmayan evsizlerdir (Akyıldız, 2017). Epizodik evsizler sürekli olarak evsiz kalma ihtimaliyle karşı karşıyadır (Genç, 2016). Bu sınıflandırma içinde yer alanlar, genelde zihinsel engellilik ve madde bağımlılığı gibi problemler yaşayan yetişkin bireylerdir. Barınaklar dışında buldukları dönemlerin çoğunda hastane, cami veya sokaklarda yaşamaktadırlar (Küçük, 2014). Bu bireylerin sürekli evsiz olduğu bilinmektedir. Ancak kronik evsizlerden farkları barınakları kullanma biçimleridir. Epizodik evsizler, genel olarak barınakları belirli aralıklarla kullanmaktadır.

Kronik Evsizler: Bu sınıfta yer alan evsizler, evsizliği yaşam biçimi olarak seçmişlerdir. Caddelerde veya sokaklarda yaşamayı normal olarak kabul etmekte ve toplumdaki diğer bireylerle iletişimleri şüpheli bir şekildedir (Genç, 2016). Bahsi geçen türlere oranla bu tarz evsizler, yaş olarak ileri yaş grubundadır ve sosyal sorunlarla daha fazla mücadele etmektedirler (Küçük, 2014). Kronik evsizler genel olarak herhangi bir sosyal yardımdan yararlanmazlar ve insan ilişkileri evsiz olan bir veya iki kişi ile sınırlı olmaktadır (Işıkhani, 2006b). Kronik evsizlik yaşayan bireylerde, geçici ve epizodik evsizlere göre ruhsal hastalık veya madde bağımlılığı oranları daha yüksektir (Arce vd., 1983).

Kuhn ve Culhane'nin 1998 yılında yapmış olduğu yukarıdaki sınıflandırmaya eleştiriler yapılmıştır. Bu konudaki eleş-

tiriler üç ana başlıkta toplanmaktadır. Birincisi, evsizlerin barınmakta kalmasının bir kriter olarak görülmesinin eksik olduğu; ikincisi çalışmanın üç yıllık deneyime dayandığı ve üçüncüsü ise uzun süreli ve yoğun bir şekilde barınak kullanan kişilerin sınıflamaya dahil edilmemesi şeklindedir (McCallister vd. 2011). Yapılan eleştiriler, evsizliğin sınıflamasının belirli kriterlere göre yapılması açısından doğru görülmektedir. Bundan dolayı zaman içinde farklı sınıflandırma türleri ortaya çıkmıştır. Evsizlik bir sosyal sorun olarak toplumsal yapıyı bozabilecek bir olgudur. Bundan dolayı bütün kriterler düşünülerek sınıflandırmanın yapılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Evsizliğe ilişkin diğer bir sınıflandırma, Mcallister ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Onlara göre evsizlik, dört modelle açıklanmaktadır. Geçici model olarak belirlenen ilk modelde, otuz gün içerisinde sadece bir defa barınağa giren bireyler geçici evsizlerdir ve tekrardan barınağa dönme ihtimalleri düşüktür. Yapısal devamlı model şeklinde tanımlanan ikinci modelde, otuz günden fazla süredir barınakta kalanların barınaktan ayrıldıktan sonra çok nadir şekilde döneceği yaklaşımı mevcuttur. Üçüncü model, yapısal aralıklı modeldir ve buna göre evsizler sürekli olarak barınaktadır ancak farklı ilgili durum farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Son model olan yapısal olmayan aralıklı modelde ise evsizlerin belirli dönemlerde ve seyrek olarak barınağa girip çıktıkları ifade edilmektedir (McCallister vd., 2011). Bu modele ek olarak zamansal açıdan evsizler marjinal ve döngüsel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Marjinal evsizler, daha çok madde bağımlısı veya ruhsal hastalığı olanlar şeklinde kabul edilmektedir. Bu bireyler, yardıma ihtiyaç duyduklarında aile üyelerinden ziyade diğer evsizlerle iletişim kurmaktadır. Döngüsel evsizler ise evsiz kalıp sonradan evsizlikten çıkan fakat ilerleyen süreçlerde tekrardan evsiz kalan bireylerden oluşmaktadır (Genç, 2016). Mccalister ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu model, barınakta geçirilen süre ve sıklık üzerinden şekillen-

miştir. Bahsi geçen diğer tanımlar ise zamansal açıdan evsizliği ele almaktadır. Ancak bu modelin ötesinde evsizliğin çeşitli özelliklerine göre farklı sınıflandırmalar da yapılmaktadır.

1.6.2. Cinsiyet, Yaş, Coğrafya ve Tipoğrafyaya Göre Sınıflandırma

Evsizliğin sınıflandırılmasına yönelik yapılan bir diğer ayırım, cinsiyet temellidir. Evsizlik kadınlardan çok erkeklerde görünen bir sorundur. Evsizliğin tecrübe edildiği süreçte kadınların yaşadığı deneyimlerin daha çok kaygı, madde kullanımı, düşük benlik saygısı, duygu durum bozukluğu ve psikoz olduğu bilinmektedir. Kadınların evsiz olma durumları, ilişkilerin bozulması, aile içi şiddet ve taciz gibi faktörlerle açıklanırken; erkeklerde bu durum duygusal bağ ve otokontrol üzerinden ifade edilmektedir (Akyıldız, 2020). Sonuç olarak evsizliğin cinsiyet açısından değerlendirmesi yapıldığında, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla evsizliği tecrübe ettiği ve sebeplerinin farklı olduğu görülmektedir.

Evsizliğin sınıflandırılmasındaki bir diğer ölçüt yaştır. Yaş üzerinden değerlendirildiğinde evsizliği; çocuk evsizliği, genç evsizliği ve yetişkin evsizliği olmak üzere üçe ayırabilmek mümkündür. Çocukların yaşadığı evsizlikte; konut eksikliği, aile içi şiddet, davranış bozukluğu, sosyal destek eksikliği ve çocuk refahı sistemine katılım etkili olmaktadır (Aratani, 2009). Evsiz gençler ise 12-21 yaş grubundaki bireylerden oluşmaktadır. Çocuk ve genç evsizlerin karşılaştığı sorunlara bakıldığında yoksulluk, açlık, sağlık problemleri ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan sıkıntılar ve davranışsal sapmalar bulunmaktadır (Akyıldız, 2020). Evsiz gençlerin ve çocukların yaşadığı sorunlara ek olarak karşılaşılabilecekleri riskler şu şekildedir:

- Madde bağımlılığı,
- Cinsel ilişkiye veya tacize maruz kalma,
- İşsizlik,
- Hapis cezası,

- Okula devam edememe,
- Sağlık riskleri,
- Psikolojik sorunlar (Akyıldız, 2020).

Yetişkin evsizliği ise genç ve çocuk evsizliğinin bir devamı niteliğindedir. Bu tür, 24 yaş üstü bireylerin yaşadığı evsizlik türü olarak bilinmektedir. Evsiz yetişkinlerin çoğunun sığınma evlerinde veya sokaklarda evsizliği tecrübe ettiği görülmektedir. Yetişkin evsizliği, genelde çocukluk ve gençlik dönemindeki deneyimlerden dolayı ortaya çıkmaktadır (Herman vd., 1997). Yetişkinlik döneminde meydana gelen olaylar, aile ilişkilerinin sona ermesi, madde kullanımı, ekonomik yoksunluk, zihinsel rahatsızlık vb. durumlar yetişkin evsizliğinin sebepleri arasında yer almaktadır (Akyıldız, 2020). Evsizlik, her yaş grubunda olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bundan dolayı gerekli sosyal hizmet müdahalelerinin mikro, mezzo ve makro düzeyde uygulanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu sınıflamalara ek olarak evsizliğin coğrafyaya ve tipografyaya göre sınıflandırması da mevcuttur. Evsizliğin coğrafyaya göre sınıflandırılmasında yer alan gruplar:

- Evsizler sokak topluluğu,
- Evsiz barınaklarında kalanlar,
- Otel veya kahvaltı veren barınaklar gibi geçici yerleşim yerlerinde kalanlar,
- Aileleri veya başkaları ile yaşayanlar şeklindedir.

Tipografik sınıflandırmada ise bireylerin özellikleri ve gereksinimleri dikkate alınmıştır. Bu sınıflandırmada evsizler sokak popülasyonu, orta yaş erkek nüfusundan oluşan alkol bağımlıları, süregen psikotik hastalığı bulunanlar, duruma bağlı olmak üzere stres altında olanlar, evsiz aileler ve evsiz gençlerden oluşmaktadır (Genç, 2016). Tüm sınıflandırmalar değerlendirildiğinde evsizliğin kökeninde ekonomik, psikolojik, sosyal vb. nedenler bulunmaktadır. Bazı durumlarda ise evsizler, evsizliği bir kültür haline getirerek yaşamlarını sürdürmektedirler. Bundan dolayı evsizlik kültürü de evsiz-

liğin içinde değerlendirilmesi gereken önemli konulardan biridir.

1.7. Evsizlik Kültürü

Kültür, bireylerin fiziksel ve toplumsal çevrelerine uyum sağlayabilmelerine yardımcı olan maddi ve manevi eserlerin bütünüdür (Tezcan, 2008). Evsiz bireylerin günlük yaşamdaki hayat standartları ve biçimleri toplumda yaşayan diğer bireylere göre farklılık göstermektedir. Bu durum da kendilerine has bir kültürün ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Bir toplumda yaşayan evsiz bireylerin; dini inanış biçimlerinin, sokakta yaşama sürelerinin, cinsiyetlerinin ve çocuk-geç-yetişkin olma durumlarının farklılaştığı bilinmektedir (Akyıldız, 2020). ABD’de yapılan bir araştırma, evsiz bireylerin ortak bazı kültürel özelliklerinin olduğunu vurgulamakta ve kültürün üç önemli boyutunun bulunduğunu belirtmektedir. Bu üç boyut; evsizlerin hayat tarzları veya hayat şekilleri; evsiz bireyler arasındaki sosyal bağlar ve evsiz bireylerin entegrasyonu yani anlam sistemleri ve düşünme biçimleri şeklindedir (Flaskerud ve Fellin, 2000). Evsizlerin yaşam tarzları evsizlik kültürünü oluşturan en önemli etmenlerdir. Günlük rutinlerinden dolayı ortaya koydukları davranışlar, evsizlik kültürünün davranış kalıplarını oluşturmaktadır. Bu davranış kalıpları, toplum içinde ve kendi aralarında kurdukları iletişimde sosyal bağlarını oluşturmaktadır. Yaşam deneyimleriyle beraber edindikleri düşünme biçimleri de evsiz bireylerin kültürünü tamamlayan bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evsizlik kültürünün açıklanmasında en popüler kullanılan model Ravenhill’in (2008) geliştirdiği modeldir. Ravenhill, evsiz bireylerin çevresiyle oluşturduğu kültüre veya sosyal ilişkilere odaklanmaktadır. Evsiz bireylerin ev dışındaki yaşamlarında diğer insanlarla tecrübe ettikleri duygusal bağları ve sosyal destek sistemini “evsiz kültürü veya evsizlik kültürü” olarak adlandırmaktadır (Ravenhill, 2008). Bu destek

sistemi içinde, ilişkilerin hem olumlu hem olumsuz tarafları olabilmektedir (Doğan Bekaroğlu, 2019). Bundan ötürü evsizlik kültürünün içinde, evsiz bireylerin diğer insanlarla kurduğu tüm ilişkiler yer almaktadır. Var olan ilişkiler, bireylerin davranış kalıplarını şekillendirmekte ve kendilerine has bir yaşam stili oluşturmalarına yardımcı olmaktadır.

Ravenhill'e göre evsizlik, toplumsal ilişkileri kapsayan bir süreçtir. O, bu süreçte evsiz bireyin etrafında yer alan organizasyonların ve kurumların amacına ulaşmadığını vurgulamaktadır. İddiasını evsizlik endüstrisi kavramıyla açıklayan Ravenhill'e göre evsizlik endüstrisi, evsizlik kültürünü stabil ve bütünleşik hale getirmektedir. Bu endüstride; organizasyonlar, savunuculuk yapanlar ve hayır kurumları bulunmaktadır. Endüstri ile beslenen evsizlik kültüründeki bireyler, bu yapıya hemen dâhil olmamakta ve yaşamış oldukları deneyimlerle ilgili kültürü öğrenmektedirler. (Ravenhill, 2008). Sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirildiğinde, evsiz bireylere yönelik yapılan sosyal hizmet uygulamalarının bireylerin ve toplumun iyilik halini arttırması beklenmektedir. Ravenhill -informel veya formel- bu uygulamaların evsizliği daha da arttırdığı görüşündedir. Hümanist bakış açısıyla uygulamalarını gerçekleştiren sosyal hizmet felsefesine göre ise Ravenhill'in düşünceleri örtüşmemektedir. Bu görüş, evsizlik kültürünün olmadığı anlamına gelmemektedir. Evsizlik kültürü denen bir kavram ve olgu bulunmaktadır ancak evsizlik endüstrisine hizmet eden bir sosyal hizmet anlayışı söz konusu değildir.

Ravenhill, evsizliğin belirleyici faktörlerinden ziyade tetikleyici faktörlerine odaklanmaktadır. Tetikleyici faktörler, evsiz bireylerin yaşam deneyimleri süresince ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler kümülatif bir şekilde ilerleyerek bireyin yaşam standartlarını bozmakta ve evsizlik karşısında koruyucu olan unsurları tüketmektedir (Somerville, 2013). Evsizliğin belirleyici faktörleri de bulunmaktadır. Bu faktörler; bireylerin işsiz kalması, yoksul olması ve konut bulamaması şeklindedir. Bireylerin bu faktörleri ardıl ve seri bir şekilde yaşamaması ise evsizlik

sürecini hızlandırabilmektedir. Ravenhill tetikleyici faktörlere ek olarak bireylerin yaşadığı her evsizlik deneyiminin evsiz kalma olasılığını arttırabileceğini ve evsiz olunan her dönemin bir sonraki dönemin süresini uzatabileceğini vurgulamaktadır (Ravenhill, 2008). Dolayısıyla bireylerin evsizlik deneyimlerinin en aza indirilmesi için bütün faktörlerin bir arada ele alınıp gerekli sosyal politikaların geliştirilmesi önemlidir.

Ravenhill'e göre madde bağımlıları, zihinsel engeli olan bireyler vb. kişiler evsizlik kültürünün alt kültürlerini oluşturmaktadır. Bu kişiler, kendilerini evsiz olarak tanımlayarak ve evsizler grubuna dâhil edilerek evsiz kültürünün bir parçası olmaktadır (Küçük, 2018). Evsizlik kültürü içinde sadece evsiz bireyler yer almamaktadır. Evsiz bireylerin yaşam stiline benzer şekilde yaşayan ve dolaylı olarak evsizlik kültürüne hizmet eden bireyler de bulunmaktadır. Tüm bireylerin davranışları ve yaşam stilleri evsizlik kültürünü bir bütün haline getirmektedir. Bundan dolayı evsiz bireyler değerlendirilirken sosyal çevreleri göz ardı edilmemelidir.

1.8. Dünyada ve Türkiye'de Evsizlik Sorunu

Sosyal sorun, toplumun tümünü olumsuz yönde etkileyen bir olgudur (Koçak, 2015). Evsizlik de var olduğu toplumun yapısını etkileyen bir sosyal sorun olarak değerlendirilmektedir. Bu sosyal sorunun ortaya çıkması hem dünyada hem de Türkiye'de sanayileşme dönemine tekabül etmektedir.

Sanayileşmeyle beraber işçi sınıfının ağır koşullarda çalışması ve düşük ücret alması, kadın ve çocukların zor şartlarda iş yaşamına devam etmesi, sosyal sorunların başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte 1929 Ekonomik Bunalımı ve II. Dünya Savaşı da sorunların artmasına ve çeşitlenmesine sebep olmuştur (Şişman, 2017). Bu sosyal sorunların temelinde yoksulluk ve işsizlik gibi etmenler yer almaktadır. Evsizlik ise bu sorunlara paralel olarak ortaya çıkmıştır.

Evsizlik ile alakalı uluslararası alanda kuruluşların çalışmaları bulunmaktadır. BM'nin 2005 yılında hazırlanmış oldu-

ğu İnsan Hakları Komisyonu Raporu'na göre dünyada 100 milyon insanın evsiz olduğu belirtilmiştir (Akyıldız, 2017). Evsizlik sorunu her geçen gün artsa dahi evsizliğin tanımının veya özelliklerinin ülkeden ülkeye farklılık göstermesi evsizlik sorunun belirlenmesini zorlaştırmaktadır (bkz. Bölüm 1.1.). Belirlenmesi zor olsa dahi evsizlik gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin çoğunda bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Sipahi ve Arslan, 2021).

Evsizliğin yaşandığı ülkelerin başında ABD gelmektedir. Gelişmiş bir ülke olmasına karşın ABD'de yoksulluk, işsizlik, evsizlik vb. sorunların fazla olduğu bilinmektedir (Yılmaz, 2015). 2009 yılında yayınlanan bir raporda evsiz ailelerin toplam evsizlerin %32'sini oluşturduğu tespit edilmiştir (URL-3, 2020). 2017 yılında yayınlanan raporda ise ABD'de 554.000 evsiz bireyin bulunduğu belirtilmiştir (Bassuk, 2010). Evsizlik sorunuyla mücadele eden bir başka ülke İngiltere'dir. 2019 verilerine göre İngiltere'de yaklaşık 250.000 hane ve 400.000 kişinin evsizlik riski altında olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunun ortaya çıkmasındaki en önemli neden ise konut sorunu olarak değerlendirilmektedir (Busch-Geertsema ve Fitzpatrick, 2008). Yapılan başka bir araştırmada ise Indianapolis'te her gece 2000 evsiz bireyin barnaksız bir yaşam sürdüğü ortaya koyulmuştur (Castillo, 2017). Kanada'da da 4.000-8.000 arasında evsizin bulunduğu tahmin edilmektedir (Gaetz vd., 2013). İrlanda'da yer alan Konut ve Yerel Yönetim Dairesi'nin 2022 yılındaki araştırmasında ise mart ayındaki evsiz sayısının %3,5 arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Department of Housing, 2022). Avustralya'da ise 2016 yılında yayınlanan raporda evsizlik sorununun büyüdüğü ve yapılan sayımla yaklaşık 116.000 kişinin evsiz olduğu tespit edilmiştir (Pawson vd., 2018).

Avrupa'dan sonra en önemli ülkelerin başında gelen Rusya'da da evsizlik, büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya'da yaklaşık 5 milyon evsizin bulunduğu ve bu evsizlerin Moskova, Saint Petersburg gibi şehirlerde yaşadığı

tahmin edilmektedir (Nochlezhka'dan akt: Sipahi ve Arslan, 2021). Gelişmiş ülkelerin yanında gelişmemiş ülkelerde de durum benzerlik göstermektedir. Örneğin Hindistan'da kırsal alanda yaşayan evsizlerin oranı %70'tir. 2012 verilerine göre Hindistan'daki evsiz sayısı 6 milyondur. Hindistan'da diğer ülkelerden farklı olarak evsizliğin en önemli sebebi sınıfsal ve ekonomik farklılıklardır (Wardhaugh'dan akt: Sipahi ve Arslan, 2021).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere ülkeler farklılaşsa dahi evsizlik sorunu varlığını sürdürmektedir. Evsizlik konusunun gelişmiş ülkelerde de var olması ülkelerin bu konu ile alakalı politikalarının yetersiz olduğuna bir işarettir. Bundan dolayı yapılacak olan sosyal politikalar ve sosyal hizmet uygulamaları ile evsizlik sorunu giderilmeye çalışılmalıdır.

Evsizlik sorunu Türkiye açısından değerlendirildiğinde, evsizlik verilerinin sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Evsizlik konusundaki ilk çalışmalardan birinin 1991-95 seneleri arasında yapılan uzmanlık tezi olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada 126 kişi ile çalışıldığından genelleme yapılabilecek bir durum söz konusu olamamıştır (Altun, 1997). Daha sonrasında 1995 yılında Işıkhani'nin çıkarmış olduğu "Kentlerin Gölgesinde Yaşayan Evsizler" kitabında 58 kişi ile çalışılması, belirli bir grubun evsizliğe ilişkin özelliklerini okuyucuya aktarmıştır (Işıkhani, 2002). Bu çalışmalara ek olarak 2006 yılında Meneviş'in evsizliğin nedenleri üzerine yayınladığı kitabı ve 2009 yılında Ankara'daki evsiz ölümleri üzerine Yağan'ın yapmış olduğu çalışma bulunmaktadır (Meneviş, 2006; M. Yağan, 2009). Bu çalışmalar dışında evsizlik üzerine yapılan araştırmaların raporları bulunmaktadır. Raporlar, evsizliğin Türkiye'deki yansımaları anlatması açısından daha genellebilir belgelerdir. 2011 yılında yapılan Türkiye'de Evsizlere Dair Rapor'da Türkiye'de 70 binden fazla evsizin olduğu belirtilmiştir (Emek ve Adalet Derneği, 2011). Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yapılan bir başka araştırmada ise 2010 yılında AŞTİ otogarında 286 evsizi hizmet verildiği

bilinmektedir. Yapılan çalışmalar, evsizliğin açıklanmasında tam olarak karşılayıcı verileri göstermemektedir. Bundan dolayı Türkiye açısından evsizliğin sayısı ve durumu hakkında bir genelleme yapmak henüz mümkün görünmemektedir. Var olan sonuçlar açısından değerlendirildiğinde Türkiye’de evsizliğin sayıca az olduğu bilinmesine karşın artan şehirleşmeyle birlikte bu sayının artacağı düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

EVSİZLİK VE HASSAS GRUPLAR

İnsanların en temel ihtiyaçlarından biri olan barınma; tarih boyunca iklim, coğrafya, temel kaynaklara erişim, toplumların kültürel özellikleri, din, politika gibi farklı faktörler etrafında şekillenmiştir. Barınma ihtiyacından mahrum olmayı ifade eden evsizlik; güvenlik endişesinden beslenmeye, sağlık sorunlarından sosyalleşmeye kadar birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Evsiz bireyler, evsizlik sürecinde en çok maddi yetersizlik, güvenlik, dışlanma, evsizlik, sağlık, işsizlik gibi konularda zorluk çekmektedirler (bkz. Bölüm 1.4.). Mevcut durumda yaşanan zorluklar verilen hizmetlerin yetersizliği ile kültürel bakışın evsiz bireyleri olumsuz değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Evsizlik sürecinin etkilerinin aile düzeyinde yansımaları, ailenin dağılması, boşanma, evi terk etme, maddi yetersizlik, iflas, dışlama gibi süreçlerle ortaya çıkmaktadır (Akyıldız, 2020).

Evsizlik sorunu günümüzde pek çok farklı dinamikler bağlamında ortaya çıkmakta, toplumun çeşitli kesimlerini farklı boyutlarda etkilemektedir. Bir ailenin komple evsiz kalması söz konusu olduğu gibi birlikte değerlendirildiğinde bir grup olarak adlandırabileceğimiz bireylerin de evsiz kaldığı durumlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmet literatüründe hassas, kırılgan, dezavantajlı gruplar gibi adlandırmalarla ifa-

de edilen bu grupların başında çocuklar, kadınlar, bağımlılar, göçmenler, mental sorunlar yaşayanlar, daha geniş bir grup olarak yoksullar gibi toplum kesimleri gelmektedir. Bu bölümde, dezavantajlı gruplar özelinde evsizlik sorunu ele alınacak ve farklı grupları nasıl etkilediği aktarılacaktır.

2.1. Evsiz Aileler

En bilinen tanımıyla aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan ve toplumun yapı taşı kabul edilen bir kurumdur. Toplumun yapı taşı olması sebebiyle aileye bazı misyonlar yüklenmiş ve ailenin sahip olduğu bazı işlevler kabul edilmiştir. Bu işlevler, farklılık gösterse bile ailenin; sosyal, ekonomik, eğitim, cinsel ve biyolojik işlevlerinin olduğu kabul edilmektedir. Sağlıklı bir aile yapısıyla beraber bireyin bu işlevleri kazandığı ve topluma uyum sağladığı varsayılmaktadır. Ancak ailede ilişkiler her zaman istenilen düzeyde gitmemektedir ya da bazen sağlıksız ilişki örüntülerine bağlı olarak sorunlar yaşanabilmektedir. Bu durumda ise bireyler hem gereken işlevleri kazanamamakta hem de fiziksel, ruhsal, sosyal ve ekonomik sorunlarla karşılaşabilmektedirler.

Evsiz aileler de genel olarak evsizlik kategorisinde değerlendirilmekte ve Bassuk'un 1991 yılında evsiz ailelere yönelik yapmış olduğu bir araştırma bulunmaktadır (Bassuk, 1991). Bu gruplandırma dışında evsizlere yönelik çalışmaların evsizliği anlama ve tanımlama (Lee vd., 2003; Takahashi, 1996; Woich vd., 1988), ülkelerin evsizliğe yönelik politikaları (Minnery ve Greenhalgh, 2007), evsizler arasında görülen psikolojik-zihinsel rahatsızlıklar ve zihin durumları (Gelberg ve Linn, 1989; Gory vd., 1990; G. Johnson ve Chamberlain, 2011), evsizliğin nedenleri (Anderson ve Christian, 2003), evsiz insanların karakteristik özellikleri (Bassuk vd., 1986; Goering vd., 2002) gibi konularda ele alındığı görülmektedir.

Evsizlik çoğu zaman bireyleri ilgilendiren bir sorun olduğu gibi evsiz ailelerin sayısı da son yıllarda artış göstermekte-

dir. Rog ve Buckner (2007), birbiriyle tutarlı birçok araştırma sonucunu derlemiş ve evsiz ailelerle ilgili şu sonuçlara ulaşmıştır.

- Evsiz aileler çoğunlukla, 20'li yaşlarda iki çocuklu bekar kadınlardan (tek ebeveynli aile) oluşmaktadır.
- Etnik azınlık olarak kabul edilen aileler daha çok risk altındadır.
- Evsizliğin hem öncesinde hem sonrasında ailenin ayrıldığı ve dağıldığı görülmektedir.
- Evsizler çoğunlukla yoksul bireylerdir ve pek çok evsiz, eğitim ve istihdam imkanlarından yeterince yararlanmamaktadır.
- Travma ve şiddet gibi sorunlar evsiz ailelerinde ortaya çıkan sorunlardandır.
- Diğer yoksul ailelerine kıyasla evsiz annelerde madde kullanım oranı daha yüksektir. Ancak bu oran, evsiz yetişkinlere göre daha düşüktür.

Evsiz aileler, bu soruna bağlı olarak ciddi bir stres altındadır. Ailelerin stres kaynağının temelinde düzenli barınma imkânlarının olmaması yatmaktadır. Bu durum ailelerin mahremiyet ihtiyaçlarını zedelemekte, barınaklarda kalmaları durumunda sınırları ihlal olmakta ve kalabalık bir insan grubuyla beraber yaşamak zorunda kalmaktadırlar. İlgili sorunlar ise evsiz ailelerin dağılmasına ve parçalanmasına sebep olmaktadır (The National Center on Family Homelessness, 2012).

Türkiye'deki duruma bakıldığında ise evsiz ailelerin sayısının çok fazla olmadığı, var olanların geçici evsiz grubunda yer aldığı ve bu olumsuz durumdan mesleki müdahalelerle çıkabilecekleri görülmektedir. Türkiye'de evsiz aile sayısının az olması toplumda aileye verilen önemin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca Türk toplumundaki yardımlaşma ve dayanışma duygusunun güçlü olması ve sosyal devlet anlayışının aileyi öncelemesi ailelerin bir şekilde evsiz kalmasına engel olmaktadır.

2.2. Evsiz Kadınlar

Evsizlik sorunundan en fazla etkilenen kesimlerinden biri de kadınlardır ve literatürdeki çalışmalar da buna işaret etmektedir (Anderson ve Rayens, 2004; Arangua vd., 2005; Connett-Finfgeld, 2010; Walsh vd., 2009; Wenzel vd., 2000). Çok çeşitli sebeplerden dolayı evsiz kalan kadınlar bu durumun dezavantajlarını erkeklere göre daha fazla yaşamaktadırlar. Bu sorunlar; çocukların bakım faaliyetlerini yerine getirmede zorlanma, sosyal çevreden uzaklaşma, aile içi şiddete maruz kalma, duygusal-fiziksel-cinsel şiddetle karşılaşma, madde bağımlısı olma, aile ve yakın çevre desteğinden mahrum kalma ve düşük benlik saygısına sahip olma şeklinde kendini gösterebilmektedir. Erkeklere göre kıyaslandığında evsiz kadınlar sokakta daha fazla riskle karşılaşmaktadırlar. Bu sebeple, evsiz kadınların daha fazla sosyal desteğe ihtiyaç duyduğunu ifade etmek mümkündür ve ilgili gruba hizmet verecek kurumsal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır (Erbay, 2013).

Evsiz kadınların yaşadıkları sorunun arka planına bakıldığında karşımıza toplumsal cinsiyet çıkmaktadır. Kadınların kimliklerinin annelikleri üzerinden tanımlandığı, bunun yanı sıra ırkları, ekonomik durumları ve toplumsal konumları sebebiyle dışlanmaya maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca evsiz kadınlara yönelik çalışmaların bebek-fetüs odaklı olduğu ve kadınların temel haklarının da ihmal edildiği söylenebilmektedir (Santos vd., 2021). Bu bağlamda evsiz kadınların hem yaşadıkları sorundan hem de cinsiyetlerinden dolayı dezavantaj yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu çifte dezavantaj ise sorunun boyutunun artmasına sebep olmaktadır. Sorunun şiddetinin artmasına bağlı olarak da kadınlar genç yaşlarda yaşamlarını kaybedebilmekte (Cheung ve Hwang, 2004), fuhuşa ve madde bağımlılığına yönelebilmekte (Aldridge vd., 2018), çocuk yaşta evlilik oranlarının artmasına ve düzensiz çalışma yaşamına sebep olabilmektedir (Haile vd., 2020). Bu bağlamda konunun toplumsal cinsiyete göre ele alınmasının

ve bütüncül politikaların tasarlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Salem vd., 2021).

Türkiye özelinde meseleye bakıldığında evsiz kadın sayısının oldukça az olduğu söylenebilir. Türk toplumunda kadına yüklenen anlam ve verilen değer kadınların bir şekilde sokağa düşmesini engellemektedir. Özellikle aile desteği bu noktada oldukça önemlidir. Kendi evi veya geliri olmayan kadınlar ailesinin yanında hayatına devam edebilmekte ve sığınabileceği bir ev bulabilmektedir.

2.3. Evsiz Çocuklar

Çocuklar tarih boyunca dezavantajlılık durumunu en fazla hisseden toplum kesimini temsil etmiştir. Evsizlik bağlamında da sokaktaki çocuklar diğer evsizlere göre çok daha fazla riske maruz kalmaktadır ve yapılan çalışmalar da buna işaret etmektedir (Bassuk, 2010; Bassuk ve Rubin, 1987; Rescoria vd., 1991; Takahashi vd., 2002). Sokak başlı başına tehlike ve risklerle doluyken kendini bu risklerden ve tehlikelerden koruma bağlamında çocukların durumu yetişkinlere göre çok daha olumsuzdur. Ayrıca evsiz çocukların sağlıkları da pek iç açıcı değildir. Akut hastalıkları sıkça görülmektedir ve aşıları diğer çocuklara oranla daha az yapılmıştır. Ateş, ishal, astım gibi hastalıkların sıkça görülen ve toplumsal risk altında bulunan bu kişiler çevrelerinin güvenli olmadığından dolayı çeşitli yaralanma, vücut gelişiminde gerileme, şiddetle karşı karşıya kalmaktadır (Erbay, 2013).

Yapılan araştırmalar sokağa düşen çocukların babalarının büyük çoğunluğunun ilkokul mezunu ya da ilkokuldan terk olduklarını, annelerin yarıdan fazlasının ise okul okumadıklarını göstermektedir. Ailelerin sahip oldukları çocuk sayısı fazla, ekonomik şartları ve konut imkânları uygun değildir. Bu tür aile bireyleri; şiddet, fiziksel ve cinsel istismar, başkaları tarafından suç işlemeye zorlanma, yaralanma, kronik-tehlikeli bulaşıcı hastalıklara yakalanma, bakımsızlık sonucu oluşan sağlık sorunları, kaçırılma ve öldürülme tehlikeleriyle karşı karşıyadırlar.

Sokakta yaşayan çocuklar çoğunlukla erkeklerden oluşmaktadır. Kızların istismara uğrama riskleri daha fazla olduğundan akrabaları ve arkadaşları tarafından sahiplenilmektedirler. Bu çocuklar, günlük yaşam için aile desteğinden yoksundurlar. Genellikle “terk edilmiş” olarak bilinmelerine rağmen güvensizlikten, reddedilmeden ve şiddet içinde büyümekten yorulmuş bir şekilde çocuklar ailelerini kendiliğinden terk etmektedirler. Bu çocuklar zamanla aileleriyle olan bağlarını tamamen koparmaktadırlar. Gecekondu bölgeleri bu konuda daha riskli bölgelerdir.

Çocukları sokağa iten nedenler karmaşık bir yapı arz etmekle birlikte şöyle özetlenebilir (Genç, 2016).

- Ekonomik sorunlar
- Hızlı kentleşme, yüksek nüfus artışı ve işsizlik
- Sosyal ve kültürel değişiklikler
- Politik huzursuzluk ve doğal afetler,
- Yetersiz istihdam imkânları
- Kaynak, hizmet ve fırsatların adaletsiz dağıtımı
- Olumsuz çalışma koşulları
- Ana hizmetlere ulaşamama
- Parçalanmış aile ve ayrılma oranları
- Eğitimde başarı düşüklüğü
- Alkolizm ve madde kullanımı
- İhmal ve İstismar
- Şefkat ve duygusal desteğin yetersizliği

Çocukların sokağa yönelmesinin en temelinde ise aile ilişkilerinin yer aldığını ifade etmek mümkündür. Bu kapsamda üvey anne-baba faktörü, aile içi şiddet, istismar ve ailenin parçalanması sorunun ortaya çıkmasında rol almaktadır. Çocuk, kendisini koruyacak bir büyükten ve aileden mahrum kaldığında ise risklere açık hale gelmektedir. Bu riskler; ihmal ve istismar, fuhuş ve eşcinsellik, madde bağımlılığı, suça sürüklenme, barınma sorunları ve yetersiz beslenme üzerinden kendisini göstermektedir (Barış ve Solmaz, 2021).

Araştırmalar sokakta yaşayan ergenlerin ciddi ve sık sağlık problemleri yaşadığını ortaya koymaktadır. Sokaktaki çocukların karşılaştığı sağlık problemlerinin önemli bir kısmı olumsuz hava koşullarından korunmanın mümkün olmaması, gerekli sağlık hizmetlerinden faydalanamamalarından kaynaklanmaktadır (Ögel ve Yücel, 2005).

Sokakta yaşayan ergenlerde en sık rastlanan ruhsal sorunlar depresyon, kendine zarar verme davranışı, yıkıcı davranışlar ve intihardır. Davranım bozukluğu belirtilerinin de sık görüldüğü bildirilmektedir. Sokakta yaşayan ergenlerin üzüntü, düşük kendine güven, psikotik düşünceler, intihar eğilimi, alkol ve madde kullanımına yönelme gibi sorunlara daha fazla sahip olduğu ifade edilmektedir. Sokakta yaşayan 219 ergenle yapılan bir çalışmada yarısından fazlasının davranım bozukluğu ve saldırgan davranışlar gösterdiği bulunmuştur. Bir başka çalışmada, sokakta yaşayan ergenlerin kaygı durumunun ailesiyle yaşayan ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bazı araştırmalar madde kullanımının ruhsal sorunların yaşanma olasılığını artırdığını göstermektedir (Ögel ve Yücel, 2005).

2.4. Evsiz Bağlımlılar

Madde bağımlılığının ortaya çıkması sürecinde biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörler etkili olmaktadır. Sokakta yaşayan bireylere bakıldığında, pek çoğunun madde kullanımının veya buna dair bir risklerinin olduğu bilinmektedir. Zira bireylerin sokakta yaşaması, diğer madde kullanıcılarıyla daha sık temas kurma ihtimalini arttırmakta ve sosyal çevrenin etkisine bağlı olarak madde kullanımı yaygınlaşmaktadır (Barış ve Solmaz, 2021).

Fischer ve Breakey'in (1991) yaptığı araştırmalarına göre, evsizlerin 2/3'ü alkolizm sorunu yaşamaktadır. Alkolizm evsizliğin kronikleşmesine neden olmaktadır. Alkol bağımlısı evsizlerin %52'si erkeklerden, %17'si kadınlardan oluşmaktadır. Kanada'da her yıl evsizlik deneyimi yaşamış binlerce

insan bulunmaktadır. Bu nüfus arasında yasadışı uyuşturucu kullanımının yüksekliği, artan bir kamu sağlığı sorunudur. Bunun da ötesinde son tahminler göstermektedir ki; evsizlerin %44 ile %60'ı yaşamları boyunca yasadışı uyuşturucu kullanmıştır (Erbay, 2013).

Bağımlılık evsizliğin hem nedeni hem sonucu olarak değerlendirilebilmektedir (bkz. Bölüm 1.4. ve 1.5.). Bu anlamda bağımlı olduğu için sokağa düşen ve evsiz kalan insanlar olduğu gibi sokağa düştüğü ve evsiz kaldığı için bağımlı olan insanlar da vardır. Bağımlılık ve evsizlik bir araya geldiğinde yaşanan sorunlar adeta içinden çıkılmaz bir sarmalla dönüşmektedir. Evsiz bağımlılar bağımlılıktan kurtulmak için gerekli medikal, psikolojik ve sosyal destekten yoksun kalmaktadırlar. Ayrıca insanların damgalanma sorunu derinleştirmektedir. Sokakta yaşayan insanlar toplum tarafından ayyaş, berduş, keş, sarhoş gibi ifadelerle etiketlenmekte ve sosyal dışlama mekanizmaları devreye girmektedir. Bağımlılıkla mücadelede medikal müdahale kadar sosyal desteğin de önemi bulunmaktadır. Evsiz bağımlılar, sosyal hizmet programları aracılığıyla bir şekilde medikal destek olsa da tekrar sokağa döndüğünde sosyal destekten mahrum kalmakta ve bağımlılıkta nüks yaşanmaktadır. Bu anlamda çözülmesi gereken asıl sorun, evsizlik olmakla birlikte bu sorunun çözüme kavuşturuluncaya kadar sokakta yaşayan bağımlıların medikal müdahaleyle birlikte bir şekilde rehabilite edilebilecekleri süreçlerin de oluşturulması gerekmektedir.

Sokakta yaşayan insanlar uyuşturucu ticaretinin bir parçası olmaya da oldukça müsait görünmektedir. Hem temel ihtiyaçlarını karşılamak hem de bağımlı oldukları maddeleri temin etmek amacıyla illegal işlere kolayca karışabilen evsizler için uyuşturucu ticareti cazip olabilmektedir. Bir kere bu laştıktan sonra bu işten kurtulmaları kolay olmamakta, bazen gönüllü bazen de zorunlu olarak devam etmektedirler. Bu anlamda narkotik mücadele yetersiz kalmakta sosyal hizmet uzmanlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Polis anlık müdaha-

lelerle geçici olarak sorunu çöze dahi doğru sosyal politika ve uzman müdahalesi olmadan evsiz bağımlılar hem bağımlı kalmaya hem de bir şekilde uyuşturucu ticaretinin parçası olmaya devam etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EVSİZLERE YÖNELİK POLİTİKA VE UYGULAMALAR

Kentleşme, nüfus artışı, göçler, sosyo-ekonomik koşullardaki dengesizlik gibi faktörler hem kentsel hem de kırsal alanda evsizlik sorununu gündeme taşımaktadır. Öyle ki, evsizlik sorununda gözlenen artış, insan hakları çalışmalarının ilgisini bu olgu üzerine yöneltmiştir. İnsan hakları bağlamındaki uygulamalar, politikalar ve hatta sözleşmeler evsizlik konusunu önemli bir gündem maddesi olarak değerlendirerek hem evsiz bireylerin insan onur ve haysiyetine yaraşır bir hayat standardına taşınması hem de soruna çözümler getirilmesi noktasında uygulamalar önermektedir. Bu kapsamda hem Dünya hem de Türkiye nezdinde yasal, politik ve uygulama düzeyinde pek çok yenilikler hayata taşınmakta ve evsizlere sunulan hizmetler yapılandırılmaktadır. Bu bölümün devamında evsizlikle mücadelede Dünya ve Türkiye'deki uygulama örneklerine yer verilecektir.

Evsizlik sorununu kâğıt üzerinde sayısal verilerle ifade edip sorunun çözümü için müdahale girişimleri başlatmak farklı alanlarda olduğu kadar kolay gerçekleşmemektedir. En basit haliyle, evsiz nüfusu sayısal ve demografik olarak tanımlamak zordur çünkü bu kişilerin sabit bir ikametgâhı bulunmamaktadır. Bu da geleneksel veya modern nüfus sayım sistemlerindeki verilerin doğruluğu konusunda çeşitli sorunlara

neden olmaktadır. Neticede sağlıklı verilerin bulunmaması evsizlere dönük uygulamaları planlamayı ve hayata geçirmeyi zorlaştırmaktadır.

Evsizlik sorununun uygulamalara yansıyan yönüyle ilgili bir diğer husus, evsizliğin özgün koşullardan etkilenmesidir. Her ne kadar küresel bir olgu olarak tanımlansa da evsizlik içinde bulunduğu ülkenin imkan ve zorlukları ölçüsünde sorun teşkil etmektedir. Örneğin Avrupa'da yaşayan evsizlerin Asya'da yaşayan evsizlere kıyasla farklı sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Her halükarda, evsizlikle mücadele ve evsizlere dönük yardım ve hizmetler ilgili ülkedeki koşul ve ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirilmektedir.

Her ne kadar evsizlik sorununu derinleştiren dönüm noktaları olmuşsa da uluslararası metinlerde ve uluslararası örgütlerde evsizlik konusunun sözlü ve yazılı biçimlerde gündeme taşındığı görülmektedir. Yasal düzenleme önerileri, teorik çalışmalar veya doğrudan pratiğe dönük model önerileri ile evsizlikle mücadele ve evsiz bireylerin sorunlarının çözümünde önemli adımlar atılmıştır. Sözü geçen kuruluş örnekleri aşağıdaki paragraflarda genel itibarıyla ele alınmıştır.

ABD'de evsizlik konusunda araştırmalar yaparak çözüm ve öneri geliştirmek adına Konut ve Kentsel Gelişim Dairesi'nin (HUD) faaliyetleri ön plana çıkmaktadır (USHUD, 2008). Avrupa'da ise sosyal politikaların hayata geçirilmesinde aktif rol alan uluslararası bir kuruluş olarak Evsizlerle Çalışan Ulusal Organizasyonlar Federasyonu'nun (FEANTSA) çalışmaları dikkat çekmektedir. FEANTSA Avrupa'da evsizlik tehdidiyle yüzleşen bireylerin ekonomik durumlarını iyileştirmek ve toplumsal entegrasyonu sağlamak için sivil toplum nezdinde çalışmalar yapmaktadır (URL-4, 2022)

İngiltere ayağına gelmek gerekirse 2002 senesinde evsizlik sorunuyla mücadele için Evsizlik Yasası yürürlüğe konulmuştur. İlgili yasa kapsamında yerel yönetimler ve merkezi yönetimin taşıra teşkilatları evsizlere karşı sorumluluk sahibi

olmuşlardır. Bu kurum ve kuruluşların öncelikli hedefi evsizlerin takibini yaparak geçici konaklama imkânı sağlamaktır (URL-5, 2022).

Fransa'ya değinmek gerekirse 2009-2012 yıllarında evsizlik sorunuyla mücadele etmek için barınma sorununu dikkate alarak konut politikalarına öncelik tanındığı görülmektedir. Benzer konut politikalarının Finlandiya'da da uygulandığı bilinmektedir. Böylece evsizlere dönük geçici barınma imkânı sağlamak yerine kalıcı ve uzun vadeli çözümlerin getirilmesi amaçlanmaktadır. Tabi ki her iki ülkede konut politikalarına ek olarak, sosyal hizmet müdahalesi kapsamında değerlendirilecek uygulamaların varlığından söz edilebilecektir. Böylelikle koruyucu, önleyici, iyileştirici ve geliştirici politikaların evsizlikle mücadeleye bütüncül bir perspektif kattığı söylenebilir (Akyıldız, 2017).

Almanya ve Avusturya'da sosyo-ekonomik açıdan düşük düzeydeki aileler için özel önlem merkezleri oluşturulmuştur. Şiddet olaylarından mağdur olanlar için konuk evlerinin açılması, acil ve geçici barınma evlerinin kurulması, kalıcı barınma imkanlarının geliştirilmesi ve tüm bu süreçte sağlık, eğitim, gıda ve işe yerleştirme gibi yapısal gereksinimlerin giderilmesi şeklinde uygulamaların varlığından söz edilebilecektir (Akyıldız, 2017). Ek olarak, Almanya'da merkezi yönetim eliyle evsiz bireylerin korunması amacıyla gereken tedbirlerin alınması kamusal bir yükümlülüktür. Alman yasal sistemi bu noktada kişilerin garantörlüğünü yapmaktadır. Ülke genelinde oluşturulan acil barınma merkezleri söz konusu yasal arka plan ile çalışmaktadır (URL-6, 2022).

Yukarıda verilen ülkeler ve uygulama örneklerinin ortak noktası olarak evsizlik sorununda barınma, temel ihtiyaçlar ve insan haklarının gözetilmesi öne çıkmaktadır. Tüm bu süreçte kamuya atfedilen sorumluluk elbette başta FEANTSA olmak üzere diğer yerel ve uluslararası sivil toplum örgütleri ile desteklenmektedir (Amore, Baker ve Howden-Chapman, 2011). Özellikle karar vericileri etkileme hususunda FEANTSA'nın

etki gücü yüksek olduğu için ilgili kuruluş, evsizlere dönük politikaların sivil ayağında önemli bir görevi ifa etmektedir.

3.1. Dünyada ve Türkiye’de Evsizlere Yönelik Politika ve Uygulamalar

3.1.1. Barınma ve Konut Uygulamaları

Dünya’daki evsizlik uygulamalarına ilişkin genel bir çıkarımda bulunmak gerekirse, evsizliğin uluslararası örgütlerin gündemine girmesi ile bireylere dönük hizmetlerden politika düzeyindeki uygulamalara kadar geniş bir yelpazede çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Özellikle politika boyutunda, evsizler için geçici veya kalıcı barınmaya ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Öte yandan evsizlerin sorunları sadece barınmaya indirgenemeyecek kadar kompleks bir yapıdadır. Bu noktada evsiz bireylerin sosyal hizmet uygulamalarına dair ihtiyaçları dile getirilebilecektir. Bölümün devamında öncelikle barınma ve konut uygulama örneklerine yer verilecek daha sonrasında evsizlerin sosyal hizmet ihtiyaçlarına ve mevcut uygulamalara değinilecektir.

3.1.1.1. Geçici Barınma Modeli

Evsizlere dönük uygulama ve hizmetlere ilişkin literatür taraması yapıldığında, politik düzeyde barınma ve konut uygulamalarının ön plana çıktığı önceki bölümlerde ifade edilmiştir. Literatürde yer alan sınıflandırma; barınma yeri, basamak modeli ve konut modeli olmak üzere üç farklı boyuttan oluşmaktadır. Üç boyutlu sınıflandırmanın en somut örneklerinin ise Avrupa ülkelerinde olduğu görülmüştür. Barınma yeri modeline geçmeden önce barınmaya dair temel düzeyde bir tanımın yapılması, karşılanan ihtiyacın niteliğini pekiştirecektir.

Barınma, olumsuz iklim ve çevre koşullarından korunma, güvenlik ve mahremiyet gibi pek çok arayışın karşılığında bir çözüm olması ve insanların hayatlarını daha iyi idame ettirebilmesini sağlayan ihtiyaçlarından birisi olmuştur (Kara,

2018). Maslow (1943) yayımlamış olduğu “İnsan motivasyonunun teorisi” adlı çalışmasında barınma ihtiyacını beslenme, nefes alma, su içme, uyuma gibi temel yaşamsal ihtiyaçların hemen üstünde sınıflandırmıştır.

Barınma ihtiyacını karşılayan fiziksel bağlam ise barınma yeri olarak ifade edilmektedir. Doğada hazır bulunan mağara gibi doğal barınakların ardından basit konutların imarı ile barınma yerinin tarihsel gelişiminin başladığı söylenebilmektedir (Karasözen, 1993). Günümüzde ise barınma yeri, en temel ihtiyaçları karşılamasının yanı sıra kişisel, sosyal ve psikolojik gelişimi de etkileyen önemli bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır (Arlı, 2013).

Evsizler ve barınma yeri ilişkisi açısından ele alındığında barınma yerini normal tanımların dışında ifade etmek gerekmektedir. Nitekim evsizlerin barınma yeri olarak ifade ettikleri mekânlar genellikle ıssız ve açık alanlar, karton veya naylon gibi maddelerle belli ölçüde kapatılarak hava koşullarına karşı sınırlı koruma sağlayan yerler olmaktadır. Ayrıca, otobüs durakları, parklar, bahçeler, ulaşım terminalleri gibi mekânlar da evsizler için barınma yeri olarak kabul görmektedir (Bekaroğlu Doğan, 2018).

Bahsedilen mekânlar, barınmanın fonksiyonlarını karşılamada ve hatta barınma yeri olarak tanımlanmaktan çok uzak olmasına rağmen toplumda evsiz olarak nitelendirilen bir nüfus grubu yaşamına burada devam etmektedir. İnsan onur ve haysiyetine yakışır koşullar olmanın çok ötesindeki bu koşullarda yaşamlarını sürdüren evsizlere dönük sosyal politikalar ve sosyal hizmetler, asgari düzeyde yaşanabilir koşullar sağlanması açısından önemlidir. Nitekim geçici barınma yeri sağlanmasına dönük uygulamalar hâlihazırda uygulanmaktadır.

Geçici barınma yerleri kapsamında, evsizlerin en azından acil kalacak yer ihtiyacının karşılanması konusunda bir çözüm sunduğu, buna karşın barınma yerinin sahip olması gereken fonksiyonları sağlaması açısından yetersizlikleri olduğu belirtilmektedir. Barınma yerleri ile ilgili yapılan çalışmalar,

bu mekânların artı ve eksilerini farklı biçimlerde ele almaktadır. Örneğin; barınma yerlerinin evsizler arasında bir network oluşturduğu ve evsizlerin toplumla bütünleşmek yerine kendileri gibi insanlarla etkileşime geçtikleri için evsizlik sorunuyla mücadelede motivasyon kaybı yaşadıkları ifade edilmektedir. Buna karşın, geçici barınma yerinde geçirilen zamanın dışarıda geçirilen zamandan çok daha kısa olması sebebiyle söz konusu kaynaşma etkisinin barınma yerinden kaynaklanamayacağını iddia eden araştırmacılar da vardır (Birelma, 2014).

Arnold (2004) ise bu soruna farklı bir bakış açısı ve eleştiri getirmektedir. Barınma yerlerinin evsizleri toplumsal alanlardan süpürmek ve toplumun kalanı için steril ve güvenli bir ortam yaratma gayesi taşıdığını söylemektedir. Arnold'un (2004) gerçekleştirdiği araştırma bulgularında, evsizlerin barınma yerleri ve sokaklar arasında tehlike ve riskler açısından bir fark olmadığını belirten görüşler önemli yer tutmuştur. Ayrıca, uyku, yemek ve kişisel temizlik gibi ihtiyaçların karşılanması konusunda barınma yerlerinin evsizlere sınırlı zaman aralıkları sunduğu, soğuk günlerde barınma yerini erkenden terk etmek gerektiği, şahsi eşyaları depolama imkânı sunulmadığı, hijyen ve sağlık koşullarının ise üst düzey olmadığı gibi alternatif eleştiriler arasındadır.

Gowan (2010)'da Arnold ile benzer görüşleri dile getirmiştir. Barınma yerlerinde acil ve geçici çözümler sunmasına karşın burada kalan evsizlere kusurlu ve hasta insanlarmış gibi muameleler yapıldığını, evsizliği sebebiyle kişiyi suçlayan ve ötekileştiren bir yaklaşımın var olduğunu, tıbbi boyuta hapşolmuş ve psiko-sosyal yönden zayıf rehabilitasyon hizmetlerinin sunulduğunu ifade etmiştir. Bunlara ek olarak barınma yeri hakkının kaybedilmesi veya kişinin kendisine uygun bir barınma yeri bulamaması da diğer sorunlardandır. Nitekim barınma yeri hakkını kaybeden kişinin sokağa terk edilmesi veya zihinsel/fiziksel engellilik sebebiyle kendisine uygun barınma yeri bulamayan evsizlerin yaşadığı mağduriyetler perdenin arka tarafında kalan sorunlardır.

Tüm bu eleştirilere rağmen geçici barınma yerlerinin sağladığı hizmetlerin yeri önemlidir. Bahsedilen sorunlarla ilgili iyileştirmelerin yapılmasıyla geçici barınma yerlerinin işlevselliğinin artacağı söylenebilir. Özellikle, evsizlerin kişisel gelişimleri için onlara problem çözme ve başa çıkma, temel yaşamsal beceriler kazandırma ve evsizlik olgusundan kurtulması için kaynak ve motivasyon sağlama hizmetlerinin de geçici barınma yerlerine entegre edilmesi de bu işlevselliğe katkı sağlayacak diğer unsurlardandır. Böylece evsizliğin kronik hale gelmemesi veya geçici barınma yerlerine bağımlılık oluşturulmaması gibi çıktılar elde edilebilecektir.

3.1.1.2. Basamak Modeli

Basamak modeli, geçici barınma yerlerinden kalıcı barınmaya geçiş arasında bir köprü konumunda bulunmaktadır. Basamak modeli, evsizlere yönelik geçici barınma hizmetlerinin sunduğu acil çözümlerin yetersiz kaldığı noktalarda, açığı kapatmaktadır. Basamak modelindeki sunulan hizmetler geçiş evleri veya geçici konut hizmetleri olarak da ifade edilmektedir. Özellikle ABD, İngiltere ve Avrupa'nın iç kesimlerinde uygulanmakta olan bir modeldir (Barrow, 2004; Bekaroğlu Doğan, 2018).

Tesemberis (2004) basamak modelinin ortaya çıkışını ifade ederken ABD örneği üzerinden gitmektedir. Konut satın almanın zorlaşması, kredi ve teşvik imkânlarının bulunmaması, sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarının karşılanmada zorlukların yaşanması gibi özelliklerle karakterize 1980'li yılları işaret etmektedir. Rog ve Holupka (2004) ise ortaya çıkan bu basamak modeli kapsamında engelliler, bağımlılar ve aileler gibi farklı gruplara dönük genellike 3-24 ay arasında, daire veya toplu konut imkânı sunulduğunu belirtmiştir. Hizmet alacak kitlenin niteliğine göre söz konusu hususların değişkenlik gösterdiği, hizmet veren kuruluşun hedeflerinin de burada önemli olduğu ifade edilmektedir. Özellikle engelli, bağımlı, işsiz, rehabilitasyon ihtiyacı bulu-

nan gruplara dönük hizmetler içermesi, basamak modelini geçici barınma yerlerine kıyasla daha işlevsel hale getirmiştir. Sürenin daha uzun olması da evsizler için önemli bir güvence olmakta ve yeniden ev yaşamına dönme konusunda motivasyon sağlamaktadır.

1995 senesinde yapılan çalışmalar, evsizlerin basamak modeli aracılığıyla kalıcı konut edinmeye geçiş açısından %70'lere varan verimlilik elde ettiğini göstermektedir. Ayrıca, bu hizmetten faydalanan evsizlerin gelir ve sağlık durumlarında düzelmeler, istikrarlı barınmaya ulaşmada iyileşmeler olduğu görülmüştür (Bekaroğlu Doğan, 2018). Tüm bu veriler dönemsel koşulları da dikkate almak kaydıyla basamak modelinin evsizler için ciddi bir temel oluşturduğunu göstermektedir. Öte yandan basamak modeline birtakım eleştiriler de yapılmıştır. Başlı çeken eleştiriler, basamak modelinden faydalanan kişilerin etiketlenmesi ve ötekileştirilmesi üzerine eğilmekte, evsizlik olgusu için kişiyi suçlayan ve bu yüzden kişide değişim meydana getirmeye çalışan programlar sunulduğunu belirtmektedir. Ayrıca basamak modeli için sunulacak fonlar ile kalıcı barınma imkânlarının geliştirilebileceği de dile getirilmektedir (Barrow, 2004). Bununla birlikte evsizlerin basamak modelinde yer aldıkları süre içerisinde kendilerine sunulan programlara katılmak zoruna olması, bu modeldeki kişiler üzerinde ciddi bir baskı yaratmaktadır. Tüm bunlar kalıcı konut modeline geçiş sürecini hızlandırmıştır.

3.1.1.3. Kalıcı Konut Modeli

Konut modelinin ortaya çıkışı esasen 1990'lı yıllar olarak ifade edilmektedir. Gerekçe olarak ise basamak modeline getirilen eleştiriler ve evsizlik konusuna bakışta yaşanan değişikliklerdir. Nitekim basamak modelinde evsizlerin yerine getirmesi gereken ağır şartlar, barınmanın temel bir hak olduğu gerçeğini arka plana atmaktaydı. Bu yüzden evsizlikle mücadelede daha hak temelli bir doku sunması kalıcı konut modelini öne çıkarmaktadır (Bekaroğlu Doğan, 2018).

Kalıcı konut modelinin temelini, barınmanın tüm insanlar için hak olması anlayışı oluşturmaktadır. Yine bu modeli, önceki modellerden ayıran bir diğer özellik kişilerin barınmayı isteyip istememe veya barınma sürecinde tedavi, çalışma veya kişisel gelişim odaklı herhangi bir programdan yararlanmayı arzulayıp arzulamama konusunda bir seçim hakkı bulunmasıdır. Yani, kişiler kalıcı konut kapsamına dahil edilirken uygulamalara dahil olma konusunda seçim şansına sahip olmaktadır (Tsemberis, 2004). Bu bireyler için olumlu bir şeydir çünkü zorunlu hizmetlerden elde edilen verimlilik düşüktür ve onlar kişinin iradesini yok saymaktadır.

Kalıcı konut modeli yukarıda sayılan özellikler kapsamında sosyal hizmet açısından önceki modellere göre daha sağlam bir zemine oturmaktadır. Müracaatçının kendi kaderini tayin hakkını gözetmesi, hak temelli bir doğasının bulunması ve evsizlikle mücadelede bireyin barınma konusunda elini güçlendirmesi gibi çok boyutlu artıları bulunmaktadır. Diğer taraftan kalıcı konut modelini sunma konusunda önemli bir barınma ve hizmet altyapısı gerekmektedir. Devletlerin bunu sağlayabilmesi için mevcut sosyal yardım ve refah politikalarının güçlü bir bütçe veya personel havuzuna sahip olması gerekmektedir.

3.1.2. Sosyal Hizmet Uygulamaları

3.1.2.1 Sosyal Hizmet Uygulamalarının Arka Planı ve Kapsamı

Sosyal hizmet mesleği, toplumda yer alan bireylerin, ailelerin, toplulukların ve toplumların karşılaştıkları sorunları önlemek, çatışmaları çözmek ve eşitsizlikleri ortadan kaldırmak adına refah hizmetleri sunmaktadır. Özellikle sanayileşme sonrasında hızlı bir dinamizm kazanan sosyal hizmet gibi mesleklerin toplumdaki önemi giderek artmaktadır. Evsizlik alanı ve evsizlere yönelik sunulan uygulamalarda sosyal hizmetin önemli çalışma alanlarından birisidir. Önleme aşaması, evsizlere yönelik araştırmaların yapılması, geçici konut veya

merkezlerin oluşturulması gibi boyutlarda sosyal hizmet uygulamalarının şekillendiği söylenebilmektedir.

Geçici konut veya merkezlerde sosyal hizmet uzmanları evsiz bireyin kuruma kabulü, sağlık ve bakım hizmetlerinin sunulması, sosyal yardımların sağlanması ve kurumlar arası ilişkilerin sürdürülmesi aşamalarında uygulama, danışmanlık, değerlendirme, savunuculuk, karşılanamayan ihtiyaçları keşfetme, kamuoyu oluşturma ve eğiticilik rollerine sahiptir (Işıkhani, 2002).

Koruyucu ve önleyici çalışmalar evsizlik sorunuyla mücadelede öncelikli öneme sahiptir. Düzensiz yerleşkelerde halihazırda barınma imkanına sahip ama sosyo-ekonomik açıdan zorluklar yaşayan birey ve ailelerin takibi, desteklenmesi, gerekli noktalarda sosyal yardım ve destek hizmetlerinin sağlanması yoluyla kişilerin evsizliğe düşmemesi için çalışmalar yapılması koruyucu önleyici hizmetler kapsamına dahil edilebilir. Öte yandan Blau (1992), Amerika'daki evsizlik araştırmaları üzerinden elde ettiği sonuçlarda evsizlerin ortak sorunlarını aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

- Evsizlerin yarıya yakını göçmen ve azınlıklardan oluşmaktadır,
- Evsizlerin üçte birinden fazlasının kurumsal bakım geçmişi vardır,
- Evsiz nüfusun üçte biri gazi statüsündedir,
- Ortalama evsizlik yaşı 35'tir,
- Toplam evsiz nüfusunun yarısından fazlası bekarlıdır,
- Evsiz nüfus içindeki ailelerin sayısında artış gözlemlenmiştir,
- Evsiz nüfusun üçte biri madde bağımlısıdır,
- Evsiz nüfusun üçte biri ile dörtte biri arasındaki kesimi ruh sağlığı sorunları bulunanlar yer almaktadır,
- Evsizlerden çalışma oranı dörtte bir seviyesinden düşüktür.

Ortaya koyulan bu veriler Amerika' özeline olsa da evsizlik sorunuyla ilgili farklı boyutları derlemiştir. Evsizlerin sahip

oldukları sorunlar ve potansiyel riskler, evsizlikle mücadelede sadece koruyucu-önleyici hizmetlerin yeterli olmayacağını göstermektedir. Çünkü halihazırda bağımlılık, ruh sağlığı sorunları, ayrımcılık gibi konularla mücadele eden bireylerin bu sorunları aşmadan evsizliği aşmaları zor olacaktır. Tam da bu noktada evsizlere dönük sosyal hizmet uygulamalarının önemi ve kapsamının bir kez daha vurgulanması gerekmektedir. Nitekim sosyal hizmetin bireyi çevresiyle ele alan yaklaşımı, evsizlerin sorunlarını tanımlama ve çözüme kavuşturmada bütüncül bir perspektif sunmaktadır.

Evsizlere yönelik müdahaleler aşamalarına dönük çeşitli sınıflandırmalar bulunmaktadır. Aşağıdaki sınıflandırma evsizlere yönelik sosyal müdahale için temel bir perspektif sunmaktadır (Genç, 2016);

- Acil yardım hizmetleri: Acil yardım hizmetleri, barınma, yemek, giysi ve maddi yardımlardan oluşmaktadır. Bu aşamada, evsizlerin kuruma kabulü sağlanır. Özel ve acil ihtiyaçların karşılanması gerçekleştirilir. Acil yardım hizmetleri bünyesinde, evsizlerin olumsuz yaşam koşullarına karşın; geçici bir dinlenme, barınma ve korunma sağlamaktadır.
- Geçiş Hizmetleri: Geçiş hizmetleri, evsizlere iş yardımı, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri, ruh sağlığı hizmetleri ve eve geçiş yardımlarını kapsamaktadır. Geçici yerleşmeler, evsizlik sorununun çözümünde önemli bir yer tutmaktadır. Bu aşama, evsizliğin çözümüne ilk adım olarak değerlendirilebilir.
- Dengeleyici Hizmetler: Dengeleyici hizmetler, ev hazırlık programı, iş ve destekleme hizmetlerinden oluşmaktadır. Bu hizmetlerin ana hedefi, bireyleri, yaşam döngüsü çerçevesinde dengeye ulaşıncaya kadar desteklemektir.
- Destekleyici veya Kalıcı Hizmetler: Bu hizmetler evsizlerin süreç sonunda sürekli kalabilecekleri ve alışmaları gereken ortamı hazırlayıcı hizmetlerdir. Müracaatçılara

sürekli kalacakları yer hakkında bilgi verilir ve güvenli bir ortama yerleştirilirler.

3.1.2.2. Mevcut Sosyal Hizmet Uygulamaları

3.1.2.2.1. Dünyadaki Uygulamalar

Her ülkenin sahip olduğu refah politikasına bağlı olarak sosyal sorunları çözme biçimi ve sosyal hizmetleri sunma şekli farklılık göstermektedir (Tamkoç, 2020). Aşağıda sunulan ülke örnekleri ile farklı refah rejimlerinin ilgili soruna dair çözümleri sunulacak ve soruna ilişkin yapılanlar aktarılacaktır. Her ne kadar belirli farklılıklar ortaya çıksa da ülkelerin evsizlik sorunuyla ilgili çalışmalarının barınma özelinde yoğunlaştığı ve sorunun tam anlamıyla çözülemediği anlaşılmaktadır. Bu durum da evsizlik sorunun karmaşık yapısına vurgu yapmakta, disiplinler arası çalışmanın önemini göstermekte ve ülkelerin bu sorunu çözebilmeleri için bütüncül politikalara ihtiyaçlarının olduğunu belli etmektedir.

Hollanda

Hollanda İstatistik Kurumu'nun verilerine göre 2016 yılı itibariyle Hollanda'da 30.500 evsiz yaşamına devam etmektedir. Bu evsizlerin çoğu erkeklerden, eğitim ve gelir seviyesi düşük ve göçle ülkeye gelen bireylerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra evsiz bireylerin pek çoğunun boşanma öykülerinin ve ruhsal bir hastalıklarının olduğu ve sosyal yardımlara ihtiyaç duydukları bilinmektedir. Bu kapsamda Hollanda'da ilgili sorunun çözümüne ilişkin beş strateji geliştirilmiştir. Bunlar (Oostveen, 2019: 4):

- Ulusal konut projeleri geliştirilmelidir ve konut maliyetleri düşürülmelidir.
- Korunmalı konut ve barınma ortamları oluşturulmalıdır ve bunlara ihtiyaç duyan bireylere yeterli destek verilmelidir.
- Evsiz gençlere yönelik eylem planları yapılmalı ve özellikle gençleri hedefleyen politikalar geliştirilmelidir.

- Eve dönüş çalışmaları kapsamında yerel ve bölgesel ortaklarla iş birliği kurularak çok yönlü çalışmalar geliştirilmelidir.
- Hollanda Konut Teşvik (The Housing First Netherlands) çalışmalarına ağırlık verilmeli ve çalışmanın etkililiği incelenerek yaygınlaştırılmalıdır.

Yukarıda belirtilen stratejilerin yanı sıra Hollanda'nın evsiz bireylere de desteği içeren Sosyal Destek Yasası (Social Support Act) kapsamında bireylere gerekli ekonomik yardımlar verilmektedir. Ancak bunun yeterli olmaması sebebiyle yasa da belirtilen miktarlarda değişiklik yapılacağı ön görülmektedir. Hollanda'da bu sorun çözülebilmesi için yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, konut birlikleri ve ilgili meslek elemanları arasında bir koordinasyonun olduğu görülmektedir ve Hollanda evsizlikle mücadele kapsamında başarılı bulunan ülkeler arasında yer almaktadır (Oostveen, 2019: 4).

İrlanda

İrlanda evsizlik sorununu çözebilmek adına "Eve Giden Yol" isimli politikasını geliştirmiş ve 2008-2013 yılları arasında ilgili çalışmayı yürütmüştür. Bu politika incelendiğinde altı temel başlığın olduğu görülmektedir. Bunlar (Feantsa, 2010):

- Evsizlere yönelik çalışmalara fon sağlanabilmesi için faaliyetler gerçekleştirilmelidir.
- Bireylerin uzun süreli barınma ihtiyacı karşılanmalıdır.
- Bireylerin sokağa yönelmesine sebep olan durumlar ortadan kaldırılmalıdır.
- Evsizlere yönelik hizmetler en iyi şekilde sunulmalıdır.
- Uzun süreli evsizlik ortadan kaldırılmalıdır.
- Evsizlikle etkin bir şekilde mücadele edilmelidir.

Görüldüğü üzere ilgili hedeflerin neredeyse tamamı evsizlik sorunun ortaya çıkmasından sonraki müdahaleleri içermektedir. Bu ise koruyucu-önleyici çalışmaların yeterli düzeyde olmadığına işaret edebilmektedir.

Norveç

Norveç, evsiz bireylerin sayısının az olduğu ülkelerden biridir ve bu konudaki başarıları tesadüfi değildir. Ülke, bu konuya ilişkin hedef odaklı, uzun vadeli ve etkili politikalar geliştirmiştir. Bu konuya ilişkin yapılan ilk çalışma Evsizler Projesi'dir. 2001-2004 yılları arasında yürütülen projeye pek çok devlet kurumu dahil olmuştur. Projenin sona ermesinin ardından 2005 yılında Evsizliğe Karşı Strateji açıklanmış ve 2007 yılına kadar sürmüştür. İlgili strateji, Evsizlik Projesi'ne göre yapılmıştır ve aşağıdaki hedefleri içermiştir (Jones, 2020):

- Cezaevlerinden veya tedavi kurumlarından ayrılan bireylerin geçici barınma talepleri önlenmelidir.
- Gece barınaklarının kalitesi artırılmalıdır.
- Geçici konutların kalış süresi üç ay ile sınırlandırılmaktadır.

Norveç, son olarak 2014 yılında evsizliğe karşı yeni bir strateji planı yayınlamış ve bu metinde ise çocuklara ve gençlere ilişkin maddelere yer verilmiştir. Bunlar (Jones, 2020):

- Çocuklu ailelere uygun kirali konutlar sağlanmalıdır.
- Bu alana ilişkin sosyal inovasyon çalışmaları yapılmaktadır.
- Geçici konutlardan kalıcı konutlara geçen bireylere gerekli yardımlar yapılmalıdır.

Görüldüğü üzere Norveç, geçici barınma imkanlarını kısıtlayarak, devlet kurumlarının ilgili mekanizmalarını harekete geçirerek, çocuklara ve gençlere yönelik politikalarda bulunarak bu süreçte daha fazla yol almıştır.

Macaristan

Macaristan, evsiz bireylerin sayısının yüksek olduğu ülkelerden biridir. Ülkede, yaklaşık olarak 10.000 ila 60.000 arasındaki bir nüfusun evsizlik sorunu yaşadığı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte 300.000'in üzerinde haneninin evsizlik riski ile karşı karşıya kaldığı düşünülmektedir. Bu oranların yüksek olmasında yüksek konut kiralari ve olum-

suz yaşam koşulları etkili olmaktadır. Evsiz grubun özellikleri incelendiğinde ilgili nüfusun %50'sinin düzenli bir gelirin olmadığı, %25'inin bir ruhsal hastalıktan yakındığı ve %20'sinin bir bağımlılığının olduğu tespit edilmiştir. Macaristan bu sorunla baş etmek için ise evsizliği yasaklama yoluna gitmiştir. Bu kapsamda 2010 ve 2011 yıllarında çıkartılan yasalar ile evsizlik, dilencilik ve kamu mülklerinde oturulması yasaklanmıştır. Yasağı delen evsizlere para cezası kesilmektedir. Bu durum ise evsiz halkın polis müdahalelerine daha fazla maruz kalmasına, yoksulluklarının artmasına ve korunmasız hale gelmesine sebep olmuştur (Rowell, 2020). Görüldüğü üzere soruna gerçekçi çözüm önerileri sunmak yerine yasaklama yoluna gitmek evsizlik oranlarını arttırmaktadır.

İsveç

İsveç, evsizliğe ilişkin ulusal politikaların geliştirilmesi açısından 20 yıllık bir geçmişe sahiptir. Ulusal politikaya göre evsiz bireylerin sayısını azaltmak ve çocuk evsizliğini tamamen ortadan kaldırmak için çeşitli hedefler belirlenmiştir. Bunlar (Feantsa, 2010):

- Farklı kurumlar veya sosyal hizmetler tarafından sağlanan barınma merkezlerinde kalan bireyler devletin barınma merkezlerine aktarılmalıdır.
- Cezaevlerinden salıverilen bireylere barınma imkanları sağlanmalıdır.
- Tedavi kurumlarında yer alan bireylere barınma imkanları sunulmalıdır.

Bu maddelerden anlaşılacağı üzere devlet, evsiz bireylerin sorunlarının çözülmesinde birinci aktör olarak görev almıştır. Bu durum ise ülkenin evsizlik politikasının daha başarılı ilerlemesine zemin hazırlamıştır.

Portekiz

Portekiz nüfusunun yaklaşık olarak %0.004'ünü evsizler oluşturmaktadır ve evsizlik oranı günden güne artma eğili-

mindedir. Yaşanan COVID-19 pandemisi de bu oranların daha da artmasına sebep olmuştur. Portekiz'in evsizlikle mücadelesine bakıldığında konut temelli müdahalelerin yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda 2009'dan beri sivil toplum örgütleri ve devlet ortaklaşa çalışmalar yaparak sorunu çözmeye çalışmaktadır. 2019 yılında çıkartılan Temel Konut Yasası (Basic Housing Law) ile hükümet, vatandaşlarına uygun fiyatlı konut imkanları sunmakla görevlendirilmiştir. Bunun yanı sıra kiracıların haklarının sağlanmasına ilişkin de çalışmalar yapılmış ve bireylerin sokağa yönelmesi önlenmek istenmiştir (Woldetatyos, 2020).

Verilen bu ülke örneklerinden de anlaşılacağı üzere, ülkelerin evsizlik sorunu ile ilgilenme süreleri, bu alana ayırdıkları fonlar ve tedbirler arttıkça evsizlik sorununda olumlu yönde ilerlemeler kaydedilmektedir. Bunun yanı sıra ülkelerin refah seviyelerinin, bütüncül politikalarının ve kurumlar arası iş birliğinin evsizliğin çözümünde yararlı olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar sağlanmadığında ya da evsizlik yasaklanarak çözülmeye çalışıldığında bireylerin daha fazla dezavantaj yaşadığı ve sorunun boyutlarının ciddileştiği anlaşılmaktadır.

3.1.2.2.2. Türkiye'deki Uygulamalar

Bir uygulamanın hayata geçebilmesi için yasal metinlerle desteklenmesi ve ilgili uygulamadan hangi tarafların sorumlu olacağı önemlidir. Türkiye'de evsizliğe yönelik mevzuata bakıldığında hem Anayasa'da hem de diğer kanunlar da bu konuya ilişkin hükümlerin olmadığı görülmektedir. Sorunun yasal zemine taşınmamasının ardında Türkiye'deki evsizlik sorunun henüz toplumsal boyuta ulaşmaması etkilidir. Bu sebeple de çalışmalar, evsizlikle ilgili araştırmalara yönelmiştir. Ancak her ne kadar Anayasa ve diğer hukuki metinlerde bu konuya değinilmemiş olsa da 2003 yılında T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan genelge ile evsizler için barınma imkanlarının oluşturulması talimatı verilmiştir (Akyıldız, 2017).

Genelgenin ardından 2004 yılında dönemin T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (bakanlığın eski ismi), evsizlere gece hizmet verecek ve onları sokağın risklerinden koruyacak sosyal hizmet merkezlerinin kurulmasına karar verdi. Aynı yılda Ankara, İstanbul ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri evsiz bireylerin soğuk kış şartlarından korunmaları için geçici barınma merkezlerini kurdular. 2010 yılına gelindiğinde TBMM İnsan Hakları Komisyonu tarafından bir rapor yayınlandı ve Ankara Şehirlerearası Terminal’de (AŞTI) kalan evsizlerin sorunlarına değinildi. Bu kapsamda evsiz barınakları ve misafirhaneleri açılarak 924 evsiz vatandaş hizmetlerden faydalandırıldı (Akyıldız, 2017).

Genel anlamda bakıldığında ise Türkiye’de evsizlerin yaşadığı sorunların mevsim şartlarına bağlı olarak gündeme alındığı anlaşılmaktadır. Özellikle soğuk hava şartlarından evsiz bireylerin etkilenmemesi adına Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) ilgili hizmetleri sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal hizmet merkezleri, yerel yönetimler, kolluk birimleri, STK’lar ve diğer kurumlar aracılığıyla ortak çalışmalar yapılmakta, evsizler tespit edilmekte ve ihtiyaç duyulan hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmetlerin temelinde ilk olarak barınma yer almaktadır. İlgili ihtiyacın karşılanmasının ardından ise bireylerin öz bakımının yerine getirilmesi ve temel ihtiyaçlarının giderilmesi T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın misyonlarından biridir (Yeter, 2018).

Mevcut sorunlarla mücadele ve evsizlere hizmet sağlama konusunda, sosyal hizmet uzmanları sosyal hizmet merkezlerinde, hastanelerde ve diğer alanlarda çalışmalarını yürütmektedir. Uygulamalarını gerçekleştirdiklerinde evsiz bireyleri ve hikâyelerini raporlaştırarak kayıt altına almaktadırlar. Türkiye üzerinden örnek vermek gerekirse bu kayıtlar Aile, ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerince Bakanlığa ve yerel yönetimlere bildirilmektedir. Nitekim Büyükşehir Belediyeleri ve Yerel Yönetimler yasalarında nüfusu elli binden fazla olan yerel yönetimlerin sosyal sorunları önlemeye yönelik yetkileri ge-

nişletilmiştir. Bu belediyeler evsizlere yönelik geçici barınma merkezleri açma yetkisine sahiptir (Genç, 2016).

Halihazırda geçici konut veya hizmet merkezlerinde sosyal hizmet uzmanları paydaş mesleklerin profesyonelleri ile birlikte aktif olarak görev almaktadır. Tüm bu profesyoneller evsizlere yönelik koruyucu, önleyici, iyileştirici, geliştirici ve rehabilite edici hizmetler sunmaktadır. Söz konusu hizmetler; aileler için ev idaresi, çocuk bakımı, aile içi şiddetin önlenmesi, eşler arası iletişim, günlük yaşam aktiviteleri konuları üzerinedir. Ayrıca bireysel işlevsellik, toplumsal uyum ve sosyal işlevsellik sağlayacak diğer eğitim ve hizmetler de sunulmaktadır. Barınma evlerinin yanı sıra aş evleri ve sosyal yardımlar da evsizlere yönelik sunulan uygulamalar arasındadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVSİZLİK İLE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde evsizlik konulu literatür araştırmalarına yer verilmiştir. Bu kapsamda öncelikle Türk literatüründe evsizlik araştırmaları lisansüstü tezler ve bilimsel makaleler başlıklarında iki ayrı şekilde incelenmiştir ve okuyuculara sunulmuştur. Bilimsel çalışmalar, toplumsal meselelerin tartişılması, problemlerin belirlenmesi ve çözüme kavuşturulması açasından önemli dokümanlardır. Bu sebeple araştırmada dünya üzerinde gerçekteşirilen “evsizlik” ya da “evsizler” konulu çalışmaların okuyucuya sunulması önemli görölmektedir. Araştırma kapsamında başta Türkiye ve diğer ölkelerde gerçekteşirilen bilimsel araştırmalar doküman analizi tekniğiyle incelenmiştir.

4.1. Türkiye Literatürü

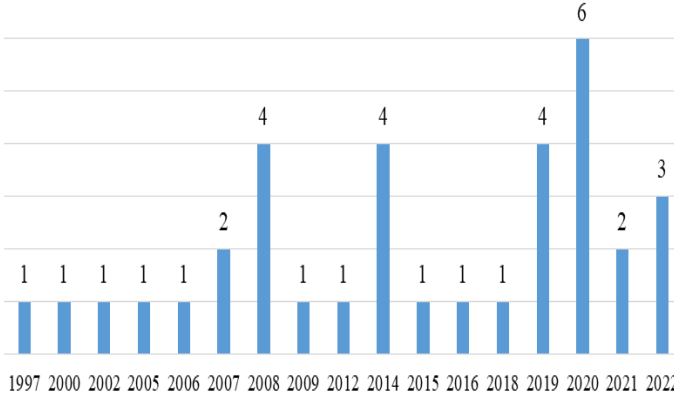
4.1.1. Lisansüstü Tezler

Bu bölümde Türkiye’de evsizlik/evsizler konularında gerçekteşirilmiş olan lisansüstü tezler çeşitli parametrelere göre incelenmiştir. Bu kapsamda Türkiye Ulusal Tez Merkezi (YÖK-TEZ)’nde yer alan ve başlığında “evsiz”, “evsizler”, “evsizlik”, “sokakta yaşayan”, “homeless”, “homelessness” kelimeleri bulunan lisansüstü araştırmalardan bir veri seti oluşturulmuştur. Bu sayede evsizlik/evsizlerle ilgili bilimsel araştırmaların Türkiye literatüründeki yeri belirgin hale getiril-

miştir. Araştırma sürecinde, yukarıda belirtilen ilgili anahtar kelimelerle ilişkili 35 lisansüstü çalışmaya erişilmiştir (EK-1). Ardından belirlenen ölçütlere uygun şekilde grafik ve tablolar hazırlanmıştır.

Gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin kronolojik geçmişine bakıldığında arama ölçütlerine göre ilk lisansüstü tezin 1997 yılında yazıldığı görülmektedir (Şekil 1). Bu yılı takip eden yıllarda ise çalışmaların oldukça nadir yapıldığı anlaşılmaktadır. Bazı yıllarda nispeten bir artma görülsede düzenli bir oransal artışın olduğu söylenememektedir.

Şekil 1: Yıllara Göre Dağılım

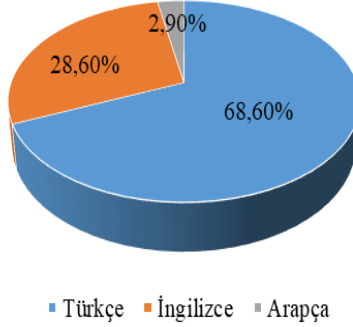

Konuya ilişkin yayınlanan lisansüstü tezlerin en çoğu 2020 yılında gerçekleştirilmiştir. Kendinden önceki yılda da buna yakın bir sayının görülmesi, evsizlik/evsizler hakkında bilimsel yayınların son yıllarda literatüre dâhil edilen bir çalışma alanı olduğunu gösterebilmektedir. Şu anda hali hazırda 2022 yılında üç çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu tarihten sonra konu hakkında çalışmaların yapılması da muhtemeldir.

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerin neredeyse her on tanesinden yedisi (% 68,6) Türkçe yazılmıştır (Şekil 2). Bunun ardında hiç şüphesiz Türkiye’de lisansüstü seviyede eğitim veren kurumların eğitim dillerinin çoğunluğunun Türkçe olması yatmaktadır. İlgili tezlerin hemen her

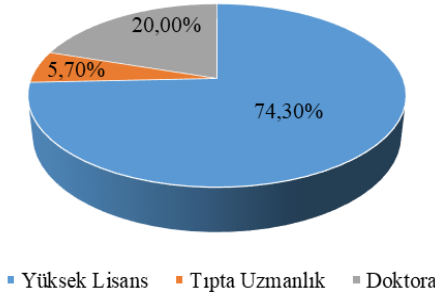
üç tanesinden biri ise İngilizce olarak yazılmıştır. İngilizce yazılan tezlerin yazıldıkları eğitim kurumlarına bakıldığında, ilgili eğitim kurumunun eğitim dilinin İngilizce olduğu görülmüştür. Geriye kalan oldukça az sayıda tez ise Arapça yazılmıştır.

Şekil 2: Tezlerin Yazıldıkları Diller

İlgili tezlerin türleri incelendiğinde (Şekil 3) her dört tezenin üçünün (% 74,3) yüksek lisans derecesinde yazıldığı belirlenmiştir. Onu, her beş çalışmanın bir tanesi olmak üzere (% 20) doktora tezleri takip etmiştir. Az sayıda çalışma ise tıpta uzmanlık derecesinde yazılmıştır (% 5,7).

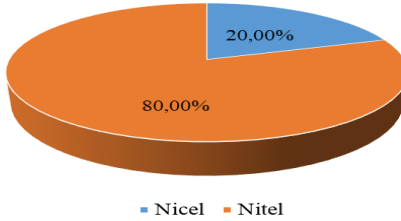
Şekil 3: Tezlerin Türü

Yüksek lisans tezlerinin diğer eğitim derecelerine oranla daha fazla olmasının sebebi, ilgili derecede eğitim alan öğrenci sayısının diğerlerinden fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2021)'ne göre Türkiye'de şu anda yüksek lisans eğitimi alan öğrenci sayısı 343 bin 569 iken doktora seviyesinde eğitim alan öğrenci sayısı ise 106 bin 148'dir. Öğrenci sayısının fazla olması herhangi bir konuda daha fazla kişinin daha fazla çalışma yapmasıyla doğru orantılı şekilde seyredilmektedir.

Tezlerin çalışma yöntemlerine ilişkin yapılan analiz sonuçlarında tezlerin beşte dördünün (% 80) nitel araştırma yöntemiyle, kalan kısmının ise nicel yöntem kullanılarak yazıldığı tespit edilmiştir (Şekil 4). Bunun nedeninin altında kuvvetle muhtemel evsizlik/evsizler söz konusu olduğunda nicel araştırma yapılacak yüksek katımlı kitleleri bulmanın zorluğu yatmaktadır.

Şekil 4: Tezlerde Kullanılan Yöntemler

Nicel araştırmaların gerçekleştirilebilmesi için belirli bir sayının üzerinde kişinin araştırmaya dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu kitlenin evsizler olması durumunda, hem evsizlerin sayısının hem de kendilerinin tam olarak tespit edilememesi nicel çalışmaları zorlaştırmaktadır. Kayıt dışı hayat sürme, evsizliğin süresinin kişiden kişiye değişmesi ve evsizliğin benimsenmesi durumları bir kişiye evsiz denmesinin önemli ölçütlerindedir. Bu sebeple araştırma yapılırken yoğun katı-

lımlı evsiz kitleye erişmek zordur. Bu da bilimsel araştırmalarda nicel yöntemin kullanılmasını güçleştirmektedir. Yapılan lisansüstü tezlerde nitel araştırma kullanan araştırmacılar genel ekseriyetle “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılarak az sayıda evsiz ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmişlerdir. Bu doğrultuda en azından şu an için evsizlerle çalışma yapılırken nitel yöntemlerin kullanılmasının daha doğru ve sonuca yönelik bir yöntem olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Son olarak ise evsizlik konusunda yazılan lisansüstü tezlerin hangi disiplinlerin çatısı altında gerçekleştirildikleri incelenmiştir ve araştırma sürecinde evsizlik konusunun çok çeşitli anabilim dalları bünyesinde işlendiği görülmüştür (Tablo 1). Buradan hareketle evsizliğin yalnızca bir çatı altında değerlendirilemeyeceği söylenebilir. Zira literatür kısmında da belirtildiği gibi evsizlik çok yönlü ve çok boyutlu bir olgudur. Yalnızca evsiz bireyin kendisini değil, mikrodan makroya, fertlerden sosyal sistemlere ve sosyal politikalara kadar tüm toplumsal aktörleri ve uygulamaları ilgilendiren bir meseledir.

Buna göre lisansüstü tezlerin beşte ikisi (% 40) sosyal ve beşeri bilimler çatısı altında yer alan çeşitli disiplinler altında yazılmıştır. Evsizliğin toplumsal bir problem olması, bu alanda yapılan çalışmaların altyapısı ve çıkış noktası olarak değerlendirilebilir. Evsiz bireyin kendisi, ailesi ve sosyal çevresi gibi bileşenler şüphesiz ki sosyal ve beşeri bilimleri temel alan disiplinlerin ana konularındandır. Bu yüzden ilgili tezlerin bu alanlarda yazılmış olması da oldukça doğaldır.

Tablo 1: Evsizliğin Çalışıldığı Anabilim Dalları

Anabilim Dalı	Sayı	Yüzde
Adli Tıp, Hemşirelik, Halk Sağlığı Hemşireliği	4	11,5
Çalışma Ekonomisi, İktisat	4	11,5
İletişim ve Toplum, Sinema ve Televizyon	2	5,7
İngiliz Dili ve Edebiyatı, İngiliz Edebiyatı, İngiliz Dilbilimi, Türk Dili ve Edebiyatı	5	14,3
Kültürel Çalışmalar, Kültürel İnceleme	3	8,6
Mimarlık, Resim	3	8,6
Sosyoloji, Sosyal Hizmet, Sosyal Politika, Sosyal Bilimler, Eğitim Bilimleri, Felsefe, Temel İslam Bilimleri	14	40

Diğer alanlara bakıldığında hem Türkiye hem de yabancı dillere ilişkin edebiyat alanlarında evsizliğin belirgin bir sayıda çalışıldığı belirlenmiştir (%14,3). Bu alanlarda evsizlik/ evsizler, edebi eserlerin içerisinde yer alan metinlerin incelenmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

4.1.2. Bilimsel Makaleler

Bu bölümde sunulan bilimsel makaleler son beş yılda gerçekleştirilmiş araştırmalardan rastgele seçilmiş, konu hakkında örnek sunmaları amaçlanmıştır. Makaleler seçilirken konularının ve hedef kitlelerinin farklı olmasına dikkat edilmiş, evsizliğin çeşitli hallerinin yansıtılmasına özen gösterilmiştir.

Acar vd. (2022) evsizlerin mevcut evsizlik süreçleri, sokakta karşılaştıkları zorluklar ve ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılarak 20 evsiz erkek ile görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Elde edilen veriler “evsizliğin neden olan faktörler” ve “evsizlerin karşılaştıkları zorluklar” olarak iki ana tema üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonunda evsizlerin aile ilişkilerinin kötü olması, ekonomik yetersizlik, alkol ve madde kullanımı, cezaevi geçmişi ve psikolojik sorunlar gibi nedenlerle evsizliğe maruz kaldığı belir-

lenmiştir. Ek olarak evsizlerin barınma, gıda temini, güvenlik, temizlik ve öz bakım gibi konularda problemler yaşadıkları görülmüştür. Araştırmada, bu ihtiyaçlara yönelik kalıcı hizmetlerin verilememesi, ihtiyaçların yalnızca günü kurtarmaya yardımcı olduğu tespit edilmiş ve bu problemlere yönelik kapsamlı sosyal politikaların gerekliliği üzerinde durulmuştur.

COVID-19 pandemisi sonucunda artan yoksulluğa dikkat çekerek bu dönemde barınma koşullarının daha da güçleştiğini belirten Uymaz (2022) bu durumun enfeksiyon kapma riskini de beraberinde getirdiğini üzerinde durmuştur. Sağlıksız hayat koşullarının COVID-19 aracılığıyla ölüm oranlarını artırması nedeniyle barınmakta yaşayan sosyal gruplardan evsizler, işsizler, sığınmacılar/mülteciler gibi toplumun en yoksul kesimlerinin büyük bir tehdit altında olduğunu altını çizen Uymaz (2022) barınma problemi ve bu problemin çözümüne ilişkin kamu temelli konut program ve uygulamalarını vurgulamıştır. Çalışmasında tarihsel arka plan, hukuki çerçeve ve çeşitli ülkelerden örnekler vermiş ve barınma probleminin devlet politikalarıyla mümkünlüğü tartışılmıştır. Araştırmanın sonunda kapitalist sistemin kar amacı güden işleyiş mantığında böyle bir konut sisteminin çatışmaları beraberinde getireceği sonucuna ulaşılmıştır.

Sipahi ve Arslan (2021) benzer bir konuda COVID-19 pandemisinin toplumun her kesimini ciddi şekilde etkilediğini, bu kesimlerden birinin de hiç şüphesiz evsizler olduğunu vurguladıkları çalışmalarında; pandemi özelinde evsizlik konusunu incelemişlerdir. Evsiz kitlelerin ortaya çıkması ve yayılmasıyla birlikte toplumun tamamı için büyük risklerin oluşabileceğinin altını çizen araştırmacılar, evsizlik konusunda özenle düşünülmesi ve politikalar üretilmesi gerekliliği üzerinde durmuşlardır.

Evsizlik konusu yalnızca bir bilim dalını ilgilendiren sığ bir çalışma alanı değildir. Toplumun tüm sosyal grupları ve sosyal inşa süreçleri düşünüldüğünde bir coğrafyada gerçekleşen her aksiyonun bir parçasıdır. Zira Kılınç (2021) evsizlik

probleminin sanat alanına yansımalarını Andres Serrano'nun sanat eserleri üzerinden yorumlanmıştır. Bu araştırma kapsamında Andres Serrano'nun "Nomads", "Sign of the Times" ve "Residents of New York" eserleri incelenmiştir. Bu eserlerin ortak noktası ABD New York eyaletinde var olan evsizliği ele almaları ve evsizliğin pek çok farklı yüzünü göstermeleridir. Bu problem, kendi sanat pratiği içerisinde kavramsal bir yaklaşımla ele alınmıştır. Kılınç (2021) insan bedenini, toplumsal yapının en küçük birimi olarak tanımlamış ve evsiz / evsizlik ekseninde bedenin kodlanması ve konumlandırılmasından söz etmiştir ve evsizliğin yaratıcı bir biçimde sanat eserine dönüştürülme sürecini değerlendirmiştir.

Çetinkaya Büyükbodur ve Kayma (2021) evsiz kadınların yaşadıkları problemlerin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla yapmış oldukları çalışmalarında nitel araştırma yöntemine uygun bir durum araştırması tasarlamışlardır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla İstanbul'da yaşayan 22 kadın katılımcı ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirmişler ve verileri fenomonolojik analiz ile çözümlenmişlerdir. Bulgular "evsizlik sürecine geçme nedenleri" ve "karşılaşılabilecek risklere ilişkin düşünceler" olarak iki temaya ayrılmıştır. Buna göre; evsizliğin nedenleri olarak aile içi problemler, konut erişimi problemi ve işsizlik görülmüştür. Risk faktörleri olarak ise yiyecek, ısınma, şiddete uğrama ve suç mağduru olma durumları ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda kadın evsizler için sosyal politikaların ve sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesi önerilmiştir.

Karaca, Gazi ve Çakı (2019) reklam kampanyalarında evsizliğin nasıl yansıtıldığı ve konuyla ilgili ne gibi çözümlerin sunulduğunu inceledikleri çalışmalarında on farklı ülkede evsizlerin problemlerine yönelik reklam kampanyalarını incelemişlerdir. Nitel betimleyici yaklaşımla hazırlanan araştırmada ilgili reklam kampanyaları göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlgili kampanyalarda evsizlere "hüzün" duygusu üzerinden hitap edildiği ve evsiz

olmayanlar ile evsizlerin empati kurmalarının amaçlandığı görülmüştür. Araştırma sonucunda evsiz olmayan kitlelerin evsizlerle ilgili çalışmalara destek vermesi ve evsizlere daha duyarlı olmaları konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Kaya-Kılıç ve Aslantürk (2019) evsizlerin sosyodemografik özelliklerinin ve sokak yaşam deneyimlerinin belirlenmesini amaçladıkları araştırmalarında anket yöntemini kullanmış ve katılımcılara ilişkin bilgiler edinmişlerdir. Buna göre evsizlerin çoğunluğunun bekâr ve ilkökul mezunu olduğu görülmüştür. Benzer şekilde evsizlerin çoğunun ekonomik sebepler yüzünden sokaklarda yaşadığı, düzensiz gelire sahip oldukları, sosyal güvencelerinin olmadığı, sosyal yardımlarla ya da çevredeki insanların verdiği paralarla geçindikleri belirlenmiştir. Sokakta yaşanan sürenin evsizliği kronikleştirdiğine dikkat çeken Kaya-Kılıç ve Aslantürk (2019), evsizlerin bu süreçte fiziksel ve ruhsal pek çok sağlık problemiyle yaşadıklarını vurgulamışlardır. Uygun koşullar olduğu takdirde sokağı terk ederek düzenli bir hayat sürmek istemeleri evsizlerle ilgili edindikleri önemli bir bulgu olarak görülmektedir. Araştırma sonucunda evsizlere yönelik planlanacak sosyal politikalar gerçekleştirilirken bu sosyal grubun özelliklerinin bilinmesi ve ihtiyaca uygun hizmetlerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının evsizler için önemli hizmet aktörlerinden biri olduğunu belirten Yeter (2018) İstanbul örneğinde evsizler için faaliyet gösteren STK'ları incelemiştir. Çalışma kapsamında belirlenen STK'ların yetkililerine yarı yapılandırılmış anket formu uygulanmıştır. STK faaliyetleri katılımcı gözlem metoduyla incelenmiştir. Araştırma sonucunda STK'ların evsizler için temel ihtiyaçların (barınma, gıda, sağlık vb.) yanında psiko-sosyal destek ve istihdam sağlama gibi hizmetler sunduğu görülmüştür. Bununla beraber evsizlere yönelik kapsamlı araştırmaların yürütülmesi ihtiyacı hatırlatılmıştır. Bu anlamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve üniversitelerin ilgili bölümleri hem müstakil olarak hem de sahada olan gönüllü kurumlarla işbirliği içerisinde elde ettiği

bilgileri güncel veri tabanlarında kayıt altına alması gerektiği sonucuna varılmıştır. Evsizlere yönelik hizmet veren gönüllü kurumların uyguladığı sosyal hizmet faaliyetlerinin akademik olarak desteklenmesinin önemine atıfta bulunan Yeter (2018) akademik yaşam ve saha arasında köprü olunması gerektiğini belirtmiştir.

Akyıldız (2017) dünyada ve Türkiye’de evsizlik sorununa yönelik uygulamaları incelendiği araştırmasında, evsizliğin günümüzün önemli sorunlarından biri haline geldiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte mevcut uygulamaların problemleri ortadan kaldırmak yerine pansuman yöntemlerle yalnızca ötelemek niyetiyle yapıldığının altını çizmiştir. Türkiye özelinde evsizlik probleminin çözümü için bir takım yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi, sosyal hizmet ve yardım kurumlarının her bölgede yaşayan evsizler için hizmet verecek nitelikte olması, kurumlar arası işbirliği yapılarak gerekli protokollerin düzenlenmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Evsizliğin çok boyutlu toplumsal bir sorun olduğu belirten İlhan ve Ergün (2010) insanların evsiz kalmasında pek çok faktörün etkisine değinmişlerdir. Evsizlik probleminin çözümü için öncelikle evsizlere ilişkin sayıların ve etkenlerin belirlenmesi gerektiği sonucuna varmışlardır. Evsizler için ilk etapta temel ihtiyaçların karşılanmasına vurgu yapan İlhan ve Ergün (2010) sağlık eğitimi, madde kullanımını azaltmaya/ bırakmaya yönelik toplum sağlığını geliştirici programların sorunun çözümünde önemli olduğunu belirtmişlerdir.

4.2. Evsizlerle İlgili Dünya Literatürü

Araştırma boyunca evsizlik/evsizler konulu bilimsel çalışmalar incelendiğinde son yıllardaki çalışmaların sayısının hatırı sayılır şekilde arttığı görülmüştür. Bununla beraber evsizlik/evsizler konulu araştırmaların oldukça eski tarihlerden bu yana çalışıldığı da altı çizilmesi gereken bir gerçektir. Özellikle 1970’li yıllardan bu yana artan teknolojik ve bilimsel gelişmeler, toplumsal meselelerin başında gelen evsizlik

konusunu neredeyse tüm dünyada bilinir hale getirmiş, bu da dünyanın her yerinde konu hakkında çalışılmasına zemin hazırlamıştır. Bu bölümde evsizlik/evsizler ile ilgili gerçekleştirilmiş bilimsel çalışmalar son beş yıl ölçüt alınarak rastgele seçilen çalışmaların içerik analizine yer verilmiştir. Araştırma sayıları yazarların inisiyatifine bağlı şekilde gerçekleştirilmiş, konu ile ilgili örnek çalışmaların tanıtılması esas alınmıştır.

2022 Yılı

Dragset ve Alghaben (2022) tarafından kaleme alınan lisans tezi, sosyal hizmet uzmanlarının İrlanda'daki olumsuz sosyal durumlarla nasıl ilgilendiğini anlamak ve incelemek üzerine gerçekleştirilmiş deneysel bir çalışmayı konu edinmektedir. Bu kapsamda evsiz bireylerin problemlerini belirlemek ve onlara yardım etmek için uygulanacak müdahalelerin neler olabileceğine dair yeni perspektifler önerilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının toplumda var olan yoksulluk ve evsizlikle nasıl başa çıktıklarının altı çizilmektedir. Araştırma sonucunda, yüksek destekli konut kurumlarında görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının, profesyonel ve etik olarak örgütün amaçlarına ve işleyişlerine uygun davranmaları gerektiği sonucuna varılmıştır.

Rice (2022) yapmış olduğu doktora tezinde evsiz gençlerin sosyal sermayelerinin artırılması konusunda kendi kavramsallaştırmış olduğu "Champions for Teens" isimli bir müdahale ile konuyu ele almıştır. C4T programının asıl hedefinin toplumdaki evsiz genç ile diğer vatandaşlar arasında bağlantılar kurmak ve gençlerin sosyal ağlarını arttırmak olduğunu belirterek kendi tasarladığı modelin evsiz gençlerin sosyal sermayelerini ne derece geliştirdiğini ölçmüştür. Kısa vadede gençlerin hizmetlere erişim ve akademik başarı konusunda ilerlediklerini belirten Rice (2022) uzun vadede ise kariyer planlama, benlik saygısı ve gencin güven düzeyinin artması konusunda sonuçların alınacağını vurgulamıştır. Bu amaca yönelik olarak karma (nicel ve nitel) araştırma yön-

temiyle gerçekleştirdiği çalışmasının sonucunda; uygulanan C4T programının gençlerin yaşam memnuniyetini ve sosyal ilişkilerini artırdığı, tersi olarak depresif belirtilerinin ise azaldığı görülmüştür.

Warburton, Papic ve Whittaker (2022) Avustralya örnekleminde ve evsizlik servisine başvuran 163 bekâr anne ve 126 yalnız yaşayan kadınla gerçekleştirmiş oldukları çalışmada, her iki grup arasındaki benzerlikleri tespit etmiştir. Bekâr annelerin daha genç, yurtdışında doğmuş olma ve son 12 ay içinde evsiz kalma olasılığı daha yüksek çıkmıştır. Yalnız kadınların ise tıbbi sorunları, zihinsel sağlık durumu, bağımlılık sorunları, son 12 ay içinde bir psikiyatri servisinde tedavi görme ve işgücüne katılmama olasılığı daha yüksek bulunmuştur. Araştırma sonucunda hem yalnız yaşayan hem de çocuk sahibi kadınların sayısının her yıl artmakta olduğunun altı çizilmiştir. Evsiz annelerin çocukları gibi her iki grup da fiziksel ve zihinsel sağlıkları açısından önemli risklerle karşı karşıya oldukları belirtilmiştir.

Loukaitou-Sideris vd. (2022) COVID-19'un transit ortamlardaki evsizlik üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmalarında evsizlerin kaldıkları sığınma evlerinin mevcut ihtiyacı karşılamada yetersiz kaldığını vurgulamışlardır. Normal hayatlarında barınmak için toplu taşıma, otobüs durakları ve tren/metro istasyonları gibi yerlerde kalan evsizlerin özellikle salgın süreciyle beraber barınma konusunda daha çok problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu kapsamda 115 toplu taşıma operatörü ile gerçekleştirilen anket sonucunda, evsizlerin barınak olarak toplu taşımaları kullandıklarını teyit etmişlerdir. Bununla beraber pandemiyle birlikte toplu taşıma araçlarının evsizler için çözüm olmadığı ve daha büyük yerleşim yerlerine ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Evsizliğin günden güne derinleşen bir problem olması neticesinde hem finansmanın hem de yeterli meslek elemanlarının olmayışı ciddi problem teşkil etmektedir. Bu sebeple evsizler için yeni kurulacak hizmet merkezleri, mobil erişim, indirimli sosyal

hizmetler ve barınaklara ulaşım gibi yenilikçi hizmetler önerilmiştir.

Bir başka COVID-19 konulu evsizlik araştırmasında ise Van Heerden, Proietti ve Iodice (2022) COVID-19 salgını öncesinde ve sırasında Avrupa Birliğine bağlı çeşitli ülkelerde bulunan şehir ve kasabalarında evsizlik olgusunu araştırmışlardır. 16 AB Üye Devletinde ve 133 yerel yönetimden oluşan bir Avrupa şehir ve kasabaları örneği arasında yürütülen bir anketten elde edilen ana bulgular sonucunda; küçük kent- sel alanlarında evsizlik probleminin daha nadir görüldüğü, bununla birlikte kasabadan şehirlere doğru gidildikçe daha sık evsizlikle karşılaşıldığı belirlenmiştir. Bunun sebebinin ise daha etkin politikalarda ve yöntemlerde aranabileceği söylenmiştir. Kendinden sonraki çalışmalar için başlangıç noktası olabilecek bu çalışma, kasabadan şehirlere doğru evsizliğin artmasının asıl nedenlerinin kesin olarak belirlenebilmesi için daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır.

2021 Yılı

Elbogen vd. (2021) finansal zorlanma-akıl hastalığı-evsizlik üçlüsünün kendi aralarındaki ilişkisini araştıran çok az araştırma olduğunda hareketle gerçekleştirdikleri araştırmalarında akıl hastalığını, evsizlik için bir risk faktörü olarak açıklamışlardır. Buna göre, şiddetli akıl hastalığı ile evsizlik arasındaki ilişkiye finansal baskının aracılık ettiğini gösteren bulgular, akıl hastalığının tedavisi ve evsiz hizmet programları bağlamında finansal refahın değerlendirilmesini desteklemektedir. Araştırmalarının sonucunda ciddi akıl hastalığı olan ve evsiz yaşayan bireylerin finansal okuryazarlığını artırma, para yönetimini iyileştirme ve finansal refah elde etme yardımından faydalanabileceğini belirtmişlerdir.

Dhaliwal vd. (2021) evsiz öğrencilerle ilgili gerçekleştirdikleri araştırmalarında okulların evsiz çocuklar için destek ve istikrar mekanizmaları olabileceğinden hareket etmişlerdir. Çünkü evsiz öğrencilerin eğitim aldıkları okullar ve yaşadık-

ları mahallelere ilişkin oldukça az bilgi bulunmaktadır. Los Angeles örneğinde öğrenciler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, evsiz öğrencilerin dezavantajlı gruplar arasında yer aldığı, akademik başarılarının daha düşük olduğu ve daha dezavantajlı mahallelerde yaşadıkları bulunmuştur. Bunun sonucunda Federal McKinney-Vento Yasası'nın uygulanmasını güçlendirmeye yönelik politikaların artırılmasını önermişlerdir.

Evsizlik pek çok şeyden mahrumiyeti ortaya çıkardığı gibi bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanmasına da engel olabilmektedir. Vallesi vd. (2021) evsizlik yaşayan insanların sağlıklarının kötü olduğuna ilişkin genel kanıdan hareketle Avusturalya bağlamında evsizlerin kronik sağlık sorunlarını ve bu hastalıklarının ciddiyetini uzman bir evsiz sağlık hizmetine kayıtlı 2068 aktif hastanın tıbbi kayıtlarını kullanarak incelemişlerdir. Buna göre; hastaların neredeyse her on tanesinden yedisinin (%67,8) en az bir kronik fiziksel sağlık problemi bulunmaktadır. Evsizlerin beşte üçünden fazlası (%61,6) en az bir alkol ve uyuşturucu madde kullanımı bozukluğuna sahipken neredeyse yarısı (%47,8) çifte ruhsal hastalığa ve üçte biri ise (%74,9) üç hastalığa sahiptir. Çalışma bulgularından hareketle, evsizlerin sağlık risklerinin olduğu ve tedavilerinin önemli olduğu belirtilebilir. Bu nedenle halk sağlığı programlarının erişilebilirliğini iyileştirmek ve erken ölüm oranlarını azaltmak için tarama yapmanın zorunluluğu vurgulanmaktadır.

Anderson vd. (2021) evsizlik sürecinde maruz kalınan çevresel koşulların evsizlerin sağlık durumlarına etkilerini inceledikleri araştırmalarında 246 kişiden alınan veriler sonucunda; evsizlerin en düşük sağlık puanlarının kış mevsiminde ortaya çıktığını belirlenmişlerdir. Buradan hareketle evsizliğin mevsimsel olarak kişileri farklı şekillerde etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira kış mevsimi evsizler için pek çok yeni ihtiyaçları ortaya çıkarırken bu ihtiyaçların karşılanamaması bazı problemleri tekrardan gün yüzüne çıkarabilir. Ayrıca bir önceki hafta boyunca herhangi bir mekâ-

nın içerisinde geçirilmiş gece sayısı ile genel sağlık arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Bir gece mekânda kalanların genel sağlık durumlarının hiç kalmayanlara göre daha iyi olduğu gözlemlenmiştir. Ek olarak, son 30 gün içerisinde diğer bireylerle az sayıda çatışma yaşayan katılımcıların duygusal iyi oluş puanları, diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Bu da insan ilişkilerinde çatışma yaşamının, evsizlerin psiko-sosyal durumlarına doğrudan etki ettiğini göstermektedir. Araştırmanın son çıktısı ise kadınların erkeklere oranla daha kötü genel sağlık ve duygusal esenliğe sahip olmasıdır. Bu da evsizlik sürecinde kadın erkek ayrımının gözetilmesi ve müdahalelerin ayrı şekilde planlanması açısından önemli görülmektedir. Özellikle iklim değişikliği birçok evsiz ortamın tehlikesini artırma tehdidinde bulunduğundan evsizlik konusunda gerçekleştirilecek programların çevresel koşullar göz önüne alınarak yapılması gerekli bulunmuştur.

Olivet vd. (2021) ABD’de evsizlik konusunu ırksal eşitsizlik üzerinden inceledikleri araştırmalarında, ırksal olarak farklı etnisite ve ten rengine sahip olmak ile evsizlik arasında anlamlı ilişki bulmuşlardır. Buna göre, Siyah/Afrikalı Amerikalı evsizlerin diğer etnik kökene sahip evsizlerden daha fazla oldukları görülmüştür. Bununla beraber evsizler için gerçekleştirilen hizmetlerden yararlanma ve onlara katılım, ceza -adalet gibi toplumsal sistemlerde de ırkçılık ve ayrımcılık yapıldığı belirlenmiştir. Sonuç olarak; araştırmacıların ve politika yapımcıların evsizliği ırksal adalete dikkat ederek ele almaları, personellerin, ırkçılık karşıtlığı ve ırk eşitliğine dayalı program tasarımı konusunda eğitilmesi, ırksal eşitlik yetkinliklerinin geliştirilmesi ve programlar arasında yaygınlaştırılması önerilmiştir. Hükümetlerin, kültürel olarak spesifik ve dilsel olarak kapsayıcı programlar için finansmana öncelik vermelerinin, beyaz olmayan insanlar arasındaki yüksek evsizlik oranlarını azaltmak ve nihayetinde herkes için evsizliği sona erdirmek için ırksal eşitliğin benimsenmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

2020 Yılı

Barile, Pruitt ve Parker (2020) evsiz yetişkinlerle gerçekleştirdikleri araştırmalarında evsizlik sürecinde hizmet ihtiyaçlarının nasıl giderildiklerine yönelik 577 kişilik bir örnekleme çalışmışlardır. Araştırmaya katılan evsizlerin yüksek çoğunluğunun bekâr (%93), erkek (%83) ve Afro-Amerikan (%88) olduğu görülmüştür. Ankete katılanların çoğunluğu (%61) önceki 3 yıl içinde birden çok kez evsizlik yaşadığını, bu evsizlik durumuna girip çıktıklarını, kalıcı konut sağlayamadıklarını belirtmiştir. Bu bulgular, şu anda okumakta olduğunuz kitap kapsamında gerçekleştirilen projede elde edilen bazı bulgularla benzerlik göstermektedir. Diğer yandan ilgili makale kapsamında katılımcıların çoğu hizmetleri ağızdan ağza öğrendiklerini, sınırlı ulaşım seçenekleri nedeniyle hizmetlere erişimde zorluk yaşadıklarını ve ihtiyaçlarını karşılayan ve kendilerine saygılı davranılan uygun yerlerde bulunan hizmetleri kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Araştırmacılar bu bulguların, koordineli alımların geliştirilmesi ve evsizlik yaşayan bireylere yardım etmeyi amaçlayan hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için çıkarımları olduğunu düşünmektedirler. Ek olarak araştırma bulguları, elverişli bir konuma ve güler yüzlü, saygılı personele sahip olmanın, evsizliğe giden yolları ne olursa olsun, evsizlik yaşayan bireylerin büyük çoğunluğu için önemli hizmet özellikleri olduğunu göstermektedir.

Evsizler, maddenin kötüye kullanımı, enfeksiyon, akıl hastalığı ve travmatik beyin hasarı gibi ciddi hastalıklarla uğraşabilmektedirler. Bu durum evsizlerin bilişsel ve dil becerilerini etkileyebilmektedir. Pluck vd. (2020) bu noktadan hareketle evsizlik geçmişi olan ve hiç evsiz olmayan iki yetişkin grubun dil becerilerini çeşitli parametreler doğrultusunda incelemişlerdir. Buna göre evsiz grup, işitsel anlama ve sözlü ifade ölçümlerinde kontrol grubundan önemli ölçüde daha düşük puan almıştır. Evsiz yetişkinler, eğitim geçmişlerine ve sözel olmayan bilişsel yeteneklerine bağlı olarak beklenenden daha

kötü dil becerilerine sahip olabilmektedirler. Bu düşük dil yeteneğinin bir kısmının, gelişimsel bir dil bozukluğu veya edinilmiş bir bozukluk şeklinde patolojik olması mümkündür. Bu nedenle, evsizlerin klinik dil bozukluklarına yönelik teraplere yararlanmalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Lima vd. (2020) evsizlerin COVID-19'a yakalanmaları konusunda potansiyel sosyal gruplar olduğunu belirttiği araştırmalarında; evsizlik döneminde maruz kalınan yetersiz konut kalitesinin, stres ve zihinsel sağlık ile ilişkili olduğunu; kalabalık, kirlilik, gürültü, yetersiz aydınlatma, yeşil alanlara erişim eksikliği ve gecekondularla ilişkili diğer çevresel faktörler, depresyon, kaygı, şiddet ve diğer sosyal işlev bozuklukları dâhil olmak üzere ruh sağlığı bozukluklarını şiddetlendirebileceğinden bahsetmişlerdir. Bu durum da evsizlerin COVID-19 sürecinde mevcut dezavantajlılık durumlarıyla birlikte çoklu bir problemler sarmalına itmektedir. Evsizlerin sağlık hizmetlerine evsiz olmayan vatandaşlara oranla daha az eriştiğini vurgulayan Lima vd. (2020) uygulanacak müdahalelerde evsizlerin sosyal dışlanmaya maruz bırakılmadan hizmet almaları gerektiğini bulgulamışlardır.

Giano vd. (2020) evsizlik konusunda, son 40 yılı aşkın süredir gerçekleştirilen akademik araştırmaların tematik analizi gerçekleştirmişlerdir. Araştırma kapsamında; ergenler, kaçak gençler, gaziler, yaşlılar, korunaklı aileler ve tek ebeveynli aileler arasındaki evsizliğin yordayıcılarına ilişkin çalışmalar tespit edilmiştir. Örneklem dâhil edilen araştırmalar 1970 ve 2017 yılları arasında dört elektronik veri tabanından elde edilmiştir. İlk aramada 212 çalışmaya erişilmesinin ardından çalışma kriterlerine uyan 80 makale araştırma detaylı şekilde incelenmiştir. İlgili makalelerin, yazar(lar), dergi ismi, yayın tarihi, örneklem demografisi, örneklem büyüklüğü, araştırma soruları gibi değişkenleri tematik olarak gözden geçirilmiş ve yorumlanmıştır.

Broton (2020) ise ABD'de yaşayan ve yükseköğrenimindeki öğrenciler arasında konut güvensizliği ve evsizlik tah-

minlerinin gözden geçirilmesine yönelik gerçekleştirdiği araştırmasında son yirmi yılda kolej fiyatlarının yükseldiğini, ihtiyaca dayalı mali yardımın arttığını, satın alma gücünün ve aile gelirlerinin düştüğünü belirtmiştir. Bu sebeple ABD’de her 10 lisans öğrencisinden yaklaşık 1’inin evsiz olduğunu veya kendi geçimini sağladığını ve evsiz kalma riski altında olduğunu vurgulamıştır. Buna ek olarak, üniversite öğrencilerinin %45’inin konut ihtiyaçlarının karşılanamaması, istikrarsızlık veya evsizlik ile ilgili sorunlar dâhil olmak üzere bir tür konut güvensizliği yaşadığını göstermektedir. Lisans öğrencileri, dört yıllık kolej ve üniversitelerdeki akranlarına kıyasla daha fazla konut güvensizliği ve evsizlik riski altında görünmektedir.

2019 Yılı

Phipps vd. (2019); kadınların evsiz nüfus içerisinde her geçen gün büyüyen bir kitle haline geldiğini ve erkeklere göre daha fazla ihtiyaçları olduğunu belirterek bu durumun gerek hizmet sağlayıcılar gerekse kadınlarla çalışan diğer paydaşlar tarafından dikkate alınması gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Bu kapsamda mevcut literatürde evsiz kadınlarla ilgili araştırmaları incelemişlerdir. 1987-2017 yılları arasında yayınlanan toplamda 232 makalenin kapsamlı incelemesi yapılmış ve bu incelemeler sonucunda evsiz kadınlara yönelik altı tema belirlenmiştir. Bu temalar sırasıyla; “evsizliğe giden yollar”, “ travma, mağduriyet ve olumsuz çocukluk deneyimleri”, “ zihinsel ve fiziksel sağlık sorunları”, “ engeller hizmet sağlayıcılarla tedaviye ve deneyimlere erişim”, “ sosyal destek ve yaşam doyumu” ve “ güçlü yönler, umutlar ve evsizliği terk etme” şeklinde bulgulanmıştır. Araştırma sonucunda evsiz kadınların güçlendirilmesi, yaşamlarındaki karmaşıklıkların dikkate alınması ve evsizlikten çıkma özerkliğinin tanınması gibi öneriler sunulmuştur.

Haskett ve Armstrong (2019) yazmış oldukları kitap bölümünde araştırmacılar, politika yapıcılar ve evsiz hizmet

sağlayıcıları tarafından en yaygın olarak kullanılan evsizlik tanımlarına genel bir bakış sağlamaktadır. İstikrarsız bir şekilde barınan ve evsiz olan aileler, benzersiz geçmiş deneyimlere, hedeflere ve değerlere, güçlü yönleri ve barınma ve istikrarlı yaşamlar elde etmek için desteğe ihtiyaçları olan çok çeşitli bir gruptur. Bu, ulaşılması ve hizmet edilmesi zor bir nüfustur, ancak aynı zamanda hizmet etmek için inanılmaz derecede potansiyel de bir nüfustur. Yazarlara göre evsiz aile ebeveynlerinin birçoğu inanılmaz engeller karşısında iyimser kalmakta ve çocuklar arasındaki dayanıklılık, bu ailelerin kişisel hedeflerine ulaşma ve istikrarlı bir konut edinme potansiyeline işaret etmektedir. Evsizlik bağlamını anlamak, sağlayıcıların etkili hizmetler geliştirme ve sunma yeteneklerini artırabilir. Etkili hizmetlerin bu ailelere verimli bir şekilde sunulabilmesini sağlamak için daha derin bilginin gerekli olacağını altını çizmektedirler.

Gentil (2019) yaşam kalitesinin ruh sağlığı planlamasında ve program değerlendirmesinde oldukça önemli bir gösterge olduğunu belirterek evsizler söz konusu olduğunda yaşam kalitesini inceleyen oldukça az çalışmanın var olduğunu dile getirmiştir. Bu sebeple 27 toplum kuruluşundan erişilen 455 evsiz bireye sosyo-demografik, yerleşim yeri geçmişi, hizmet kullanımı ve sağlıkla ilgili değişkenleri içeren bir anket uygulanmıştır. Araştırma kapsamında iki aşamalı bir küme analizi kullanılarak dört küme belirlenmiştir. Yaşam kalitesi, düşük fonksiyonel engelli ve nispeten az sayıda evsizlik vakasından oluşan yaşlı kadınlardan oluşan kümede en yüksek bulunmuştur. Yaşam kalitesi puanları yüksek olan ikinci küme, görece az sayıda zihinsel sağlık sorunu veya madde kullanım bozukluğu bildirmiştir. Düşük yaşam kalitesine sahip üçüncü küme, sabıka kayıtları, kişilik bozuklukları ve madde kullanım bozukluğu olan geçici konutlarda yaşayan orta yaşlı kadınları içermiştir. Yaşam kalitesi, aynı zamanda çok sayıda evsiz vakası ve karmaşık sağlık sorunları olan ve genel hizmet kullanımının yüksek olduğu bireylerden oluşan dördüncü

kümede de daha düşük çıkmıştır. Bulgular, yaşam kalitelerini artırma amacıyla evsiz bireylerin farklı profillerine uyarlanmış özel programların yaygınlaştırılmasının önemini pekiştirmiştir.

Duke ve Searby (2019) ise yapmış oldukları araştırmalarında evsiz kadınların, evsiz olmayan kadınlara göre daha fazla ruh sağlığı sorunu yaşadıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca, evsiz kadınların alkol ve/veya diğer uyuşturucu kullanım bozukluklarına sahip olma olasılığı daha yüksek bulunmuştur. Evsiz kadınların depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu ve alkol ve diğer uyuşturucu kullanım bozuklukları dahil olmak üzere bir dizi zihinsel sağlık sorunu yaşadığını ortaya koyan çağdaş literatürün kapsamlı bir incelemesini sunmuşlardır. Bu literatür taramasındaki çalışmalar, bazı kadınların evsizliğe yol açan ruh sağlığı sorunlarına sahip olduğunu, diğerlerinin ise evsizlikleri nedeniyle akıl hastalığı geliştirdiğini göstermektedir. Ek olarak aile içi şiddetin evsizlik konusunda öncül bir etken olduğu belirlenmiştir. Duke ve Searby (2019) yapmış oldukları bu çalışmalarıyla evsizler grubunun farklı ihtiyaçları olan karmaşık bir topluluk olduğunu ortaya koymuşlardır. Elde edilen bulgularla kadınların ruh sağlığı ihtiyaçlarını ele almak için değerlendirme süreçlerini iyileştirmeye ve uygun hizmetleri planlamaya yardımcı olabilecek bilgiler sağlamışlardır. Son olarak evsiz kadınların bakımına yönelik ruh sağlığı hemşireliği uygulamalarına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

2018 Yılı

Parsell (2018) evsizleri konu edindiği *The Homeless Person in Contemporary Society* (Çağdaş Toplumda Evsiz Kişi) isimli kitabında evsizlerin toplumda farklı özelliklere sahip olduğunu ve kendi özellikleriyle değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Evsizliğin toplumdaki pek çok kaynaktan dışlanmaya sebep olduğunu ve bunun evsizler için problemler sarmalına neden olduğunun altını çizmektedir. Parsell

(2018) bu kitabıyla on yıllık bir çalışma programının sonucunu evsiz insanların yaşamlarının ve kimliklerinin ampirik olarak temellendirilmiş bir açıklamasını sunmaktadır. Kronik evsizlik deneyimleri olan kişilerin, yaşamın erken dönemlerinden itibaren dışlanma, yoksulluk ve travma ile karakterize edilen nispeten öngörülebilir biyografilere sahip olduklarını göstermektedir.

Evsizlik pek çok kronik hastalığı beraberinde getiren bir süreçtir. Bu süreçte çeşitli ihtiyaçlarından mahrum kalan birey, hastalanma ve hastalıkların kronikleşmesine daha fazla maruz kalmaktadır. Baggett, Liauw ve Hwang (2018) kardiyovasküler hastalıkların evsizler için önemli bir ölüm nedeni olduğunu belirtmişlerdir. Evsizlik döneminde kullanılan sigara, hipertansiyon ve diyabet gibi hastalıkların yetersiz kontrolüne ek olarak kronik stres, depresyon, alkol ve kokain kullanımı gibi geleneksel olmayan psikososyal risk faktörlerinin ağır yükü, olumsuz durumlar için ek risk oluşturabilir. Ayrıca evsizlerin sağlık hizmetlerine erişimin zayıf olması ve kardiyak testlerin önündeki lojistik zorluklar, sunum ve tanıda gecikmelere neden olabilir. Beraberinde edinilen kardiyovasküler hastalıkların yönetim süreci, ilaca uyum, iletişim ve zamanında takip önündeki engeller nedeniyle süreç daha da zorlaşabilir. Araştırmacılar kardiyovasküler hastalıkların sonuçlarını iyileştirmek için multidisipliner işbirliğine ihtiyaç duyduğunu belirtmişlerdir.

Gardner ve Emory (2018) öğrencilerin evsizlerle ilgili algılarını değiştirme konulu çalışmalarında evsizlerin, hemşirelik bölümü lisans öğrencileri için potansiyel müracaatçı kitlesi olduğu fikrinden hareket etmişlerdir. Pek çok dezavantajı bir arada yaşayan evsizler sağlık hizmetlerinden yararlanırken pek çok olumsuz tutum ve saygısızlıkla karşılaşmaktadırlar. Gardner ve Emory (2018) bu çalışmalarında savunmasız bir nüfus olan evsizlere hizmet verecek hemşirelik öğrencilerinin çalışma yapılması halinde tutum ve inançlarının değiştiğini tespit etmişlerdir. Lisans düzeyindeki öğrenciler (7 kadın, 1

erkek) üniversite ve evsizlere hizmet sağlayan toplum temelli bir kuruluşla kurulan ortaklık neticesinde ön test/son test tasarımı bir klinik uygulama grubuna dağıtılan nitel açıktan uçlu bir anket kullanılarak tutumları ölçen bir vaka çalışmasına dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin korkularında azalma ve empatide artış ortaya çıkmıştır.

Arnaud vd. (2018) Paris bölgesindeki evsiz çocuklarda anemi ve ilişkili faktörleri inceledikleri araştırmalarında gıda yetersizliğinin evsizler için büyük bir endişe kaynağı olduğunu ve bu durumun çeşitli hastalıkları ortaya çıkardığı fikrinden hareket etmişlerdir. Çalışmalarında, özellikle çocukların yetersiz beslendikleri görülmüştür. Buna göre, çocukların dörtte ikisinde (%39,9) ve annelerin yarısından fazlasında (%50,6) anemi saptanmıştır. Ayrıca çocukların sağlıklı gıdaya erişememesi, yemek pişirme tesislerinin olmamasının anemiyi tetiklediği bulunmuştur. Buna göre yemek tesislerinin olmaması durumu arttıkça temiz gıdaya erişim de azalmaktadır. Bu bağlamda evsizlerdeki anemi riskinin azaltılabilmesi için temiz gıda hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Benzer bir araştırma, aynı konu ve evren içerisinde farklı bir örneklemede Martin-Fernandez vd. (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Evsiz ailelerin yaşam koşullarını, sağlık ihtiyaçlarını ve çocukların gelişim sorunlarını belirlemek amacıyla anket uygulaması yapılarak gerçekleştirilen bu araştırma kapsamında, acil durum merkezlerinde, acil barınma merkezlerinde, sosyal rehabilitasyon merkezlerinde ve sosyal otellerde kalan evsiz ailelerle gerçekleştirilmiştir. Gıda güvenliğine ilişkin veriler düşünüldüğünde; katılımcıların yalnızca %14 gibi azınlık sayılabilecek bir oranın gıda güvenliğine sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte katılımcıların beşte ikisinden fazlasının (%43,3) düşük gıda güvenliğine ve neredeyse her on tanesinden biri ise (%9,8) çok düşük gıda güvenliğine sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuç bir önceki paragrafta bahsi geçen Arnaud vd. (2018)'nin araştırma bul-

gularını desteklemektedir. Martin-Fernandez vd. (2018) ayrıca konut istikrarsızlığı, tek ebeveynlik, üçten fazla çocuğa sahip olma, depresif belirtiler, sosyal pansiyonlarda barınma gibi bazı özelliklerin daha yüksek gıda güvensizliği ve/veya çok düşük gıda güvenliğine düşme riski ile ilişkili olduğunu vurgulamışlardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

“Evsizlerin Rehabilitasyon ve Arabuluculuk Yoluyla Eve Dönüşleri Projesi (HOPE)”, Türkiye, Macaristan, İtalya ve Avusturya’da toplamda 8 ortak ile yürütülmüştür. Proje kapsamında evsizlere dönük faydalı hizmet ve uygulamalar geliştirebilmek adına literatür taraması ve saha çalışmaları yapılmış, ilgili ülkelerde; evsiz, evsiz aile üyeleri ve evsizlerle çalışan meslek elemanlarına ulaşılmıştır. Bu kitap, HOPE projesi kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmasının bir çıktısı olarak evsizlik literatürüne katkı sağlaması amacıyla hazırlanmıştır. Dolayısıyla kitabın yöntemi projenin; taahhütleri, uygulama alanı ve hedef kitlesini kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır.

Türkiye, Avusturya, İtalya ve Macaristan’daki evsizlik sorununun ve boyutlarının sahadan gelen betimsel verilerle güncel olarak ortaya koyulması ve ülkelerin evsizlikle mücadele politikalarının karşılaştırılması adına aşağıda detayları verilen hedef kitleler araştırmaya dahil edilmiştir.

5.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu iki farklı hedef kitleyi içermektedir. Bunlardan ilki Türkiye, İtalya, Macaristan ve Avusturya’da evsiz olarak yaşamakta olan kişilerdir. Avusturya’da 15 evsiz; İtalya’da 15 evsiz; Macaristan’da 15 evsiz ve Türkiye’de 55 evsiz olmak üzere toplamda 100 kişiye anket uygu-

lanmıştır. Ankete katılan kişi sayısının belirlenmesinde proje kapsamında taahhüt edilen kişi sayısı etkili olmuştur. Çalışma grubuna dâhil edilecek evsizlerin sayısı belirlenirken hedef kitlenin ulaşım, iletişim ve anket uygulama konusunda zorlu bir grup olduğu gerçeği dikkate alınmış ve gerçekleştirilebilir bir hedef belirlenmiştir.

Araştırmanın diğer hedef kitlesini evsiz bireye sahip aile üyeleri oluşturmuştur. Türkiye’de 150, Avusturya’da 50, İtalya’da 50 ve Macaristan’da 50 olmak üzere toplamda 300 evsiz bireye sahip aile üyesine ulaşılmıştır.

Çalışma grubunu oluşturmak üzere, hem evsizler hem de evsiz aile üyelerinin belirlenmesinde olasılıklı olmayan örnekleme tekniklerinden amaçlı örneklemeye başvurulmuştur.

5.2. Araştırmanın Deseni

Türkiye, İtalya, Avusturya ve Macaristan’da yaşayan evsizlerin sorunlarını ortaya koyabilmek adına, nicel araştırma deseninden yararlanılmıştır. Evsizlere dönük ve evsize sahip aile üyelerine dönük olmak üzere toplamda 2 adet anket formu oluşturularak alan taraması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, her bir hedef kitle özelinde ayrı ayrı analiz edilerek betimsel istatistikler ortaya koyulmuştur.

5.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları, araştırmacılar tarafından evsizlere ve evsiz ailelerine dönük olarak hazırlanan iki farklı anket formundan oluşmaktadır. Anket formuna dahil edilen soruların hazırlanmasında evsizler ve evsizlerin ailelerine ilişkin güncel literatürden yararlanılmıştır. Bu kapsamda; Evsizlere yönelik anket formunda ankete katılanların; demografik özellikleri, evsiz kalma nedeni ve evsizlik öncesi durumu, sağlık, sosyal ve bağımlılık durumları, sosyal yardım alma ve yardımlara bakış açısı, sosyal desteğe ilişkin tutumları gibi bir çok boyutu değerlendiren sorulara yer verilmiştir.

Evsiz aile üyelerine yönelik anket formunda ise ankete katılanların; demografik özellikleri, evsizlikle ilgili bilgisi, evsizlere ilişkin görüş ve tutumları, evsizlere sağlanan hizmetler ve yardımlar konusundaki bilgi düzeyleri, evsiz aile bireyine dönük yaklaşımları gibi konuları değerlendiren sorulara yer verilmiştir.

Her bir soru formu uygulamanın gerçekleştirildiği ülkenin yerel diline çevrilerek uygulanmıştır. Çeviri sürecinde uzman görüşleri alınmış ve anlam kaybı ve farklılaşması olmaması için süreç titizlikle yürütülmüştür.

Veri toplama araçlarına dil ve içerik açısından son hal verilmesinin ardından her ülkede 5'er evsiz ve 10'ar evsiz aile üyesine ulaşılarak anket formlarının işlerliği ve anlaşılabilirliği pilot teste tabi tutulmuştur. Alınan geri dönüşlerin olumlu olması sonrasında çalışma grubuna dönük anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

5.4. Verilerin Analizi

Evsizler ve evsiz aile üyelerine uygulanan anket formlarından elde edilen veriler SPSS 25 programına işlenmiştir. Her iki grup için ayrı SPSS dosyaları oluşturularak ilgili hedef kitlelere dair müstakil analizler yapılmıştır. Frekans dağılımı gibi betimleyici istatistikler ve ki-kare gibi ilişki testleri ile veri analizi aşaması tamamlanmıştır. Bu analizler ile evsizler ve evsiz aile üyelerine ilişkin elde edilen veriler derlenerek bilgiye dönüştürülmüş ve bulgular bölümüne aktarılmıştır. Bu alanda özellikle Türkiye'de çalışmaların yetersiz ve evsizlikle ilgili uygulamaların da geliştirilmesi gerektiği tahlil edilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR

Araştırma evsizler ve evsiz aileleri olarak iki hedef kitleyi kapsamaktadır. Her iki kitlenin verileri birbirinden bağımsız olarak yorumlanmış ve ihtiyaç durumuna göre sonuçlar arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Araştırmanın yöntemi doğrultusunda veriler toplanmış, elde edilen bulgular alanda yapılmış diğer çalışmalarla da karşılaştırılarak farklılıklara işaret edilmiştir. Ulaşılan ve belirlenen bulgular birtakım tartışmalar sonucu bilgiye dönüştürülerek evsizlerin sorunları, sokağa düşme sebepleri ve evlerine dönüşle alakalı kanaatleri ve sokakta yaşama şartları hakkında çözümlemelere gidilmiştir.

6.1. Evsizlere İlişkin Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya katılan evsizlere ilişkin demografik bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca evsizlerin; evsiz kalma öncesi yaşadıkları olay, ilk evsiz kaldıkları yaş, sağlık durumları, alkol ve madde kullanımları, çalışma durumları, yardım alma durumları, yakın çevreden destek almaya dair tutumları gibi pek çok hususa ait bulguya yer verilmiştir. Bu süreçte özellikle ülkeler arası karşılaştırma yaparak evsizlerin ülkelere göre farklılaşan yönleri ortaya koyulmuştur.

6.1.1. Evsizlere İlişkin Demografik Bulgular

Araştırma katılımcılarının yarısından fazlası (%55) Türkiye'de, geriye kalanlar eşit oranlarda olmak üzere Avusturya

(%15), Macaristan (%15) ve İtalya'da (%15) yaşayan evsizlerden oluşmaktadır. Bu yüzdellik dilimleri araştırmaya sebep olan projenin yazımı aşamasında belirlenmiş ve taahhütlere uyularak oluşturulmuştur. Elbette ki bu frekanslarla ilgili ülkeler hakkında genelleyici bilgiler vermek ve ülkeler hakkında köklü kanaatler belirtmek doğru olmayacaktır. Bu örneklem tüm evsizlerin görüşlerini yansıtmamaktadır. Bulgular araştırma özelinde değerlendirilmelidir.

Katılımcıların cinsiyet dağılımları %48 oranında kadın ve %52 oranında erkek olmak üzere dengeli bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu oranlar cinsiyete dayalı beyanlara itibar edilmesi açısından anlamlıdır. Araştırma kapsamında katılımcıların görüşlerinde cinsiyetin önemli olduğu varsayımından hareket edilmiştir.

Katılımcı evsizlerin medeni durumları incelendiğinde; aile yaşantılarının oldukça sorunlu olduğu görülmektedir. Görüşlerinden yararlanan evsizlerin üçte birinin (%34) daha önce hiç evlenmediği, %28'inin boşandığı, beşte birinin (%22) eşinden ayrı yaşadığı, %11'inin eşinin vefat ettiği görülmektedir. Bir şekilde yalnız yaşamak, aile olmamak veya aile içi sorun yaşamak durumunda kalan bireyler sokağa ve evsiz yaşamaya daha kolay maruz kalmaktadırlar. Evsizliğin önlenmesine aile bütünlüğünün korunmasının önemli olduğuna vurgu yapmak gerekir. Burada evliliğin, aile olmanın, eş ile yaşamayı başarmanın önemine vurgu yapmak gerekir. Katılımcıların çok az bir bölümü evli olup eşiyile birlikte yaşamaktadır. Burada determinist bir yaklaşımla ele alınması gereken bir evlilik ve evsizlik sorunu ilişkisi dikkat çekmektedir.

Tablo 2: Evsizlerin Demografik Özellikleri

Değişken	%	Değişken	%
<i>Yaşanılan Ülke</i>		<i>Cinsiyet</i>	
Avusturya	15	Kadın	48
İtalya	15		
Macaristan	15	Erkek	52
Türkiye	55		
<i>Medeni Durum</i>	%	<i>Çocuk Sayısı</i>	%
Evliyim	5	0	52
Eşim vefat etti	11	1	10
Ayrı yaşıyorum	22	2	17
Boşanmış	28	3	16
Daha önce hiç evlenmedim	34	4	5
<i>Eğitim Durumu</i>	%	<i>Yaş</i>	%
Okuryazar değil/diploma yok	6	18-25	21,2
İlkokul terk	5		
İlkokul mezunu	24	26-35	30,3
İlköğretim/ortaokul terk	14		
İlköğretim/ortaokul mezunu	19	36-50	28,3
Lise terk	7		
Lise mezunu	16	51-64	19,2
Üniversite terk	4		
Üniversite mezunu	5	65+	1

Katılımcıların yaş kategorisi incelendiğinde; yaklaşık olarak beşte birinin (%21,2) 18-25, üçte birinin (%30,3) 26-

35, %28,3'ünün 36-50, beşte birinin 51-64 yaş aralığında yer aldığı görülmektedir. 65 yaş ve üzeri yaş aralığında yaşlı olarak sınıflandırılacak sadece bir katılımcı bulunmaktadır. Görüşlerine başvurulmuş evsiz katılımcıların çoğunluğu orta yaş seviyesinde seyretmektedir. Bu grubu yaşamın birçok sorunu ile yüzleşmiş bireylerden oluştuğu için alınan verilerin daha anlamlı sonuçlar doğuracağı da söylenebilmektedir.

Katılımcı profilinin eğitim durumlarına bakıldığında; sorunlu bir eğitim süreci yaşadıkları görülmektedir. Başladıkları eğitim sürecini tamamlayamayanların tüm katılımcılar arasındaki oranı ilkokulu terk edenler %5, ilköğretim/ortaokulu terk edenler %14, liseyi terk edenler %7 ve üniversiteyi terk edenler %4 olmak üzere toplamda %30 seviyesindedir. Katılımcıların neredeyse üçte biri başladıkları eğitim kurumunu bitirmeden eğitim kurumlarını terk ettikleri ve eğitim sürecinde de sorunlu bireyler oldukları görülmektedir. Başladıkları eğitimi bitirenlerin de %43'ü (ilkokul %24, ortaokul %19) temel eğitim mezunu olup eğitim seviyeleri düşüktür. Araştırma kapsamında ulaşılan evsizlerin oldukça önemli bir kısmının eğitim düzeyinin düşük olması önemli bir bulgudur. Eğitim seviyesi olarak olumlu sayılabilecek lise ve üniversite mezunu olanlar beşte bir (%21) seviyesindedir. İnsanoğlunun hayat hikâyesinin başarılı olması ve sorunları ile baş ederek hayatı anlamlı kılmasında eğitimin büyük payı olduğu bir gerçektir.

Araştırmadaki katılımcıların yarısından fazlasının (%52) çocuğunun olmadığı görülmektedir. Evsizlik sorunuyla mücadele eden insanların bu zorlu hayata çocuk getirmek istemedikleri düşünülmektedir. Katılımcılardan her on kişiden biri (%10) bir çocuğu olduğunu ifade etmiştir. İki çocuğu (%17) ve üç çocuğu (%16) olduğunu belirten katılımcıların oranlarının neredeyse birbiriyle eşit olduğu görülmektedir. Katılımcıların az bir kısmı ise dört çocuğu olduğunu belirtmiştir (%5).

6.1.2. Evsizliğe İlişkin Özellikler

6.1.2.1. İlk Kez Evsiz Kalma Yaşı

Katılımcıların neredeyse hepsi (%95) evsizlik sorunuyla 18 ve üstü yaşlarda yüzleşmişlerdir. Yaşlara göre dağılım dikkate alındığında katılımcıların neredeyse üçte biri (%32) 36-50 yaş aralığında ilk kez evsiz kalma deneyimiyle karşılaştıklarını ifade etmiştir. Bunu sırasıyla, %30 ile 18-25 yaş aralığı, %21 ile 26-35 yaş aralığı, %12 ile 51-65 yaş aralığı takip etmektedir. Araştırmanın hedef kitlesi yetişkin evsizler olup elde edilen sonuçlar bunu teyit etmektedir.

Tablo 3: İlk Evsiz Kalınan Yaş Durumu

Bir hafta veya daha uzun süre ilk kez kaç yaşında evsiz kaldınız?	%
0-17	5,0
18-25	30,0
26-35	21,0
36-40	32,0
51-65	12,0

18 yaş altında evsiz kalma oranının düşüklüğü ülkelerde uygulanan çocuk koruma sistemleri kapsamında kurum bakımı ve alternatif modeller yoluyla çocukların bakım ve koruma ihtiyaçlarının sağlanması ile açıklanabilir. Buna karşın, yetişkinlerin evsiz kalmasına yönelik etkin bir mücadele modelinin olmaması onların bu duruma düşmelerinde etkili olduğu ve bu sorunun çözümünün sistemselleştirilmesi söylenebilir.

6.1.2.2. Birlikte Yaşama Durumu ve Evsiz Kalma Süresi

Katılımcıların %70'inden fazlası yalnız yaşadığına dair görüş bildirmiştir. Yalnız yaşayan evsiz bireylerin hayatın zorlukları nedeniyle hiç evlenmediği ya da eşyle sıkıntı yaşadığı için evi terk etmek zorunda kaldığı düşünülmektedir. Çocuklarıyla ve arkadaşlarıyla yaşadığını belirten katılımcıların oranları

birbiriyle aynıdır (%12). Katılımcıların evsizlik durumunu çocuklarıyla veya arkadaşlarıyla yaşamasının zorlukları varken aynı zamanda bireyin çocuklarından, arkadaşlarından güç alarak daha mücadeleci yaklaşım göstermesi olasıdır.

Tablo 4: Birlikte Yaşam Durumu ve Evsizlik Süresi

Kiminle Yaşıyorsunuz	%	Yaşanan Evsizlik Süreci (Ay)	%
Eşimle	1,0	1 sene ve altı	58,0
Yalnız	75,0	1-2 sene	16,0
Çocuklarımla	12,0	2 senenin üzeri	26,0
Arkadaşımla	12,0		

Araştırmadaki katılımcıların yarısından fazlası (%58) evsizlik durumunu en fazla bir senedir yaşadığını ifade etmiştir. Büyük çoğunluğa sahip bu kesimin yakın bir zamanda evsizlik durumuyla karşı karşıya kalması evsizlik sorununun ciddi bir şekilde artış gösterdiğinin kanıtıdır. Bir iki senedir evsizlik sorununu yaşayan bireylerin ise katılımcılar arasında neredeyse her on kişiden ikisini (%16) oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların çeyreğinden fazlasının (%26) iki veya daha fazla süredir evsizlik durumuyla mücadele ettiği görülmektedir. Uzun süredir evsiz kalan katılımcıların sayısı azımsanamayacak derecededir. Evsizlik sorunuyla baş etmeye çalışan bireylerin bu sorunun çözülemediğini yaşamlarına barınacağı bir yer olmadan uzun süredir devam ettiklerinin göstergesidir.

6.1.2.3. Aile Bireyleriyle İletişim

Evsizlerin aile bireyleriyle bağlantıları çok önemlidir. Eve dönüşün temelinde aile bağlarının ve iletişimin devam etmesi yatmaktadır. Katılımcıların %76'sı son iki aylık süreçte aile üyeleriyle veya akrabalarıyla en son bir haftadan daha az bir süre önce görüşüğünü belirtmişlerdir. Bu yüzdenin yüksek olması evsiz bireylerin evsizlik durumunu yaşamasına ne se-

bep olursa olsun ailesiyle bağlarını koparamadığına ve onlara ihtiyaç duyduğuna işarettir. Aile ile aileden kopan kişinin arasında bağın güçlenmesi eve dönüşü hızlandıracaktır.

Tablo 5: Yakınlarıyla Görüşme Sıklığı

Son 2 aylık süreçte aile üyesi/akraba ile görüşme sıklığı	%
1 haftadan daha az	76,0
1 haftayla 1 ay arası	19,0
1 aydan daha fazla	5,0

Evsizlik sorunu yaşayan bireylerin aileleriyle iletişimde olmasının onlara bir nebze güç verdiği düşünülmektedir. Aile üyesiyle veya akrabasıyla en son bir haftayla bir ay arası görüş-tüğünü dile getirenler tüm katılımcıların yaklaşık her on kişiden ikisini (%19) oluşturmaktadır. Bu katılımcıların yakınlarıyla ara sıra görüştüğü olasıdır. Bir aydan daha fazla süredir aile üyesiyle veya akrabasıyla görüşmediğini ifade eden (%5) katılımcıların aile bağlarının sağlam olmaması veyahut iki tarafın da görüşme fırsatının olmaması etkin olabilmektedir.

6.1.2.4. Evsizlik Öncesi Yaşanan Olaylar

Evsizlik sorunu, yalnızca bir eve sahip olma probleminin ortaya çıkması değil aynı zamanda pek çok olumsuz durumu beraberinde getiren bir döngüye işaret etmektedir. Zira düzenli bir mülkte ikamet edememek, pek çok problemin tetikleyicisi olmaktadır. Hem evsizliğe adım atılan dönem hem de sürecin devamında evsizler, biyo-psiko-sosyal olarak çok etkenli bir sarmalın içerisine girebilirler. Bu bağlamda, katılımcıların evsizlik sorunuyla yüzleşmeleri öncesindeki zaman diliminde karşılaştıkları olumsuz durumlar ülkeler arasındaki farklılıklar ve ilişkiler incelenmiştir.

İlk evsiz kalma ve yaşanan olumsuz durumlar ile yaşanan ülke arasındaki ilişkiyi incelemek için Ki-Kare testi uygulan-

mıştır. Buna göre, ilk evsiz kalma sonucu yaşanan olumsuz durumlar ile yaşanan ülke arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir ($p < 0,05$). Ülkeler kendi içerisinde karşılaştırıldığında, en çok olumsuz duruma maruz kalan evsizlerin Türkiye’de yaşayan evsizler olduğu görülmüştür. Türk katılımcıların her üçünden biri (%31,6) iş kaybı, sosyal destek veya engelli maaşı gibi gelirlerinden mahrumiyet yaşadığını belirtirken, ailesi parçalanmış, yakın ilişkide bulunduğu kişilerden uzaklaşmış evsizlerin neredeyse her on kişiden yedisi olduğu saptanmıştır (%66,7). Barınma ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda problem yaşayan evsizlerin en fazla Türkiye’de olması dikkat çekicidir. Evsiz katılımcıların büyük bir bölümü (%78,9) bu konuda problem yaşadığını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte evsizlik sürecinde çeşitli kamu kuruluşlarında yaşadıklarını belirten katılımcılarda benzer şekilde Türk evsizler en fazla kurumlardan yararlanan kişiler olarak belirlenmiştir.

Kira ve sağlık giderlerine bakıldığında Türk katılımcıların aksi olarak; en fazla problem yaşayan ülkenin aynı oranda olacak şekilde Avusturya ve İtalya olduğu gözle çarpıcıdır (%40). Bunu Türkiye’de yaşayan evsizler takip etmektedir. Dikkat çeken nokta ise söz konusu kira ve sağlık giderleri konusunda Macar evsizlerin hiç problem yaşamıyor oluşudur. Bu konuda Macaristan’ın ilgili alanlarda vermiş olduğu hizmet ve yardımların etkili olması muhtemeldir ve yeni araştırmalar için ilgi çekici bir alanı oluşturmaktadır.

Evsizliğin beraberinde getirdiği en tehditkâr ve tehlikeli sonuçlardan birisi hiç şüphesiz madde kullanmaya başlamak ve bağımlı hale gelmektir. Bir yandan evsizliği problem olarak yaşayan birey, diğer yandan problemlerini unutmak ya da yeni bir sosyal alana dâhil olmak için çeşitli maddeleri kullanmaya başvurabilir. Bu açıdan bakıldığında; evsizlik sürecinde en sık alkol ya da uyuşturucu kullanan evsizlerin İtalya’da yaşadığı belirlenmiştir. Katılımcıların yarısı evsizlik sürecinden bir sene öncesine kadar ilgili maddeleri kullandıkları konusunda görüş bildirmişlerdir.

Tablo 6: Ülkelere Göre Evsizlik Öncesi Yaşanan Olaylar

İlk kez evsiz kalmanızdan 12 ay öncesinde, aşağıdaki olaylardan hangisini yaşadınız?	Avusturya	İtalya	Macaristan	Türkiye	Toplam	
İş kaybı, sosyal destek veya engelli maaşı kaybı sebebiyle gelirimde önemli bir kayıp yaşadım.	Evsizlik öncesi yaşanan olay	21,10%	21,10%	26,30%	31,60%	100,00%
	Yaşanan Ülke	26,70%	26,70%	33,30%	10,90%	19,00%
Kira, sağlık giderleri, vb. sebeplerle giderlerimde önemli bir artış yaşadım.	Evsizlik öncesi yaşanan olay	40,00%	40,00%	0,00%	20,00%	100,00%
	Yaşanan Ülke	13,30%	13,30%	0,00%	1,80%	5,00%
Eşimden ayrıldım veya boşandım veya çok yakın olduğum biriyle ilişki bitirdim.	Evsizlik öncesi yaşanan olay	11,10%	5,60%	16,70%	66,70%	100,00%
	Yaşanan Ülke	26,70%	13,30%	40,00%	43,60%	36,00%
Barınma, yiyecek veya para için bağımlı olduğum kişi bana daha fazla yardım etmek istemedi.	Evsizlik öncesi yaşanan olay	10,50%	5,30%	5,30%	78,90%	100,00%
	Yaşanan Ülke	13,30%	6,70%	6,70%	27,30%	19,00%
Sık sık alkol ve uyuşturucu kullandım.	Evsizlik öncesi yaşanan olay	16,70%	50,00%	16,70%	16,70%	100,00%
	Yaşanan Ülke	6,70%	20,00%	6,70%	1,80%	6,00%

Ciddi fiziksel veya zihinsel sağlık sorunları yaşadım.	Evsizlik öncesi yaşanan olay	25,00%	25,00%	25,00%	25,00%	100,00%
	Yaşanan Ülke	13,30%	13,30%	13,30%	3,60%	8,00%
Hastane, cezaevi, rehabilitasyon merkezi veya koruyucu aile evinde kaldım.	Evsizlik öncesi yaşanan olay	0,00%	14,30%	0,00%	85,70%	100,00%
	Yaşanan Ülke	0,00%	6,70%	0,00%	10,90%	7,00%
Toplam	Evsizlik öncesi yaşanan olay	15,00%	15,00%	15,00%	55,00%	100,00%
	Yaşanan Ülke	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

P=0,026

Bir diğer olumsuz durum ise evsizlikle beraber gelen çok çeşitli sağlık sorunlarıdır. Evsizlik süreci kişinin pek çok sahip olduğu şeyden mahrumiyetini de beraberinde getirir. Gerek temel gerekse özel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çeken birey, ilgili eksiklikler sebebiyle problemlerle karşılaşabilir. Katılımcıların fiziksel ve zihinsel sağlık problemleri göz önüne alındığında, her ülkede yaşayan katılımcıların bu süreçte eşit derecede (%25) sağlık problemleriyle karşılaştıkları görülmüştür. Benzer problemleri benzer oranlarda yaşıyor olmaları, söz konusu sağlık olduğunda evsizliğin hemen herkesi benzer şekilde etkiliyor olması şeklinde yorumlanabilir.

Evsizlik ve suç ilişkisini irdelemek amacıyla katılımcıların hapisane geçmişleri olup olmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplar çerçevesinde evsizlik sorunu yaşayan kişilerin oldukça büyük bir kısmının (%87) hapisane cezasına çarptırılacak nitelikte bir suçta bulaşmadığı görülmektedir.

Tablo 7: Hapishaneye Girme Durumu

15 yaşından beri “Hapishaneye” girdiniz mi?	%
Hayır	87,0
Evet, bir kez	9,0
Evet, birden çok kez	4,0

Bu cevabı takiben, bir kez hapishaneye düştüğünü ifade eden katılımcıların oranı nerdeyse her on kişiden birine tekabül etmekte (%9), birden çok kez hapishaneye düştüğünü ifade eden katılımcıların oranı ise oldukça az bir oranda (%4) karşımıza çıkmıştır. Bu bulgular ışığında evsizlik sorunu yaşayan kişilerin suç geçmişlerinin olmadığı veya hapishaneye düşecek kadar ağır suçlara karışılmadığı görülmektedir.

6.1.3. Evsizlik Sürecinde Temel İhtiyaçlar

6.1.3.1. Evsizlerin Barınma Yeri Bulma Durumu ve Barınma Yeri Güvenliği

Evsizliğin en belirgin işareti, herhangi bir mülke sahip olamama durumudur. Buradaki sahiplik bir mal varlığının fiyatını karşılamak ve geçimini orada sağlamak değil, bireyin yaşamını devam ettireceği bir alandan mahrum olmasıdır. Evsiz bireyler, düzenli olarak herhangi bir yerde ikamet etmedikleri için en temel ihtiyaçlarının “barınma” olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu doğrultuda araştırma kapsamında katılımcılara barınacak yer bulma konusunda sorulan soru neticesinde; evsizlerin yaşadıkları ülkelere göre barınma problemleri arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir.

Tablo 8: Ülkelere Göre Barınma Yeri Bulma Sorunu

		Evsiz kalmak sizin için bir sorun mudur?				
		Asla	Nadiren	Bazen	Genellikle	Toplam
Avusturya	Yaşanılan Ülke	0,0%	6,7%	66,7%	26,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	0,0%	1,0%	10,0%	4,0%	15,0%
İtalya	Yaşanılan Ülke	20,0%	33,3%	33,3%	13,3%	100,0%
	Toplam Yüzde	3,0%	5,0%	5,0%	2,0%	15,0%
Macaristan	Yaşanılan Ülke	13,3%	46,7%	33,3%	6,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	2,0%	7,0%	5,0%	1,0%	15,0%
Türkiye	Yaşanılan Ülke	10,9%	12,7%	23,6%	52,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	6,0%	7,0%	13,0%	29,0%	55,0%
Toplam	Yaşanılan Ülke	11,0%	20,0%	33,0%	36,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	11,0%	20,0%	33,0%	36,0%	100,0%

P=0,001

Buna göre; tüm katılımcılar içerisinde evsizliğin barınma problemini beraberinde getirdiğini dile getiren katılımcıların neredeyse her on katılımcıdan birine tekabül ettiği görülmektedir (%66). Bununla birlikte nadir de olsa problem yaşadığını düşünen kişiler tüm katılımcıların beşte birini oluşturmaktadır (%20). Geriye kalan katılımcılar ise evsizlik sürecinde barınma problemini hiç yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ülkelere ile evsizliğin sorun olarak algılanması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek adına Ki-Kare testine başvurulmuştur. Yapılan ki kare testi

sonucunda yaşanan ülke ile evsizliğı sorun olarak görme arasında anlamlı bir ilişki bulunduğıu saptanmıştır ($p < 0,05$). Anlamlı ilişki Türk evsizler lehine gerçekleşmiştir. Ülke temelli yapılan karşılaştırmalar düşünüldüğünde evsiz kalmanın bir problem olduğunu düşünen en yoğun grubun Türkler olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan ve Türkiye’de yaşayan evsizlerin yarısından fazlası (%52,7) evsiz kalmanın genellikle ya da bazen bir problem olduğunu düşünmektedirler. Bunun tam tersi olarak İtalya’da evsiz kalmanın problem olduğunu düşünmeyen ya da nadiren düşünenlerin oranı bu orandan fazladır (%53,3). Evsizliğı bir problem olarak görmeyen ya da nadiren bir problem olduğunu düşünenler ise en fazla Macaristan’da gözlemlenmiştir. Macar katılımcıların beşte üçü (%60) evsiz kalmanın kendilerini için hiç problem olmadığını ya da nadiren bir problem oluşturabileceğini düşünmektedirler.

Evsizlik sorunu biyo-psiko-sosyal bir sorundur. Evsizlerin barınaklara yerleştirilmesi, bir şekilde evinden uzaklaşan bireylerin tekrar kendi evlerine dönmesi çok önemlidir. Çünkü bir bireyin sağlıklı bir yaşam sürdürmesi düzenli, kontrollü, kalıcı ve kendine ait ortamlarda ikamet etmesi ile doğru orantılıdır. Bir şekilde evinden uzaklaşan birey öncelikle geçici barınma yerlerine hızlı ve kontrollü olarak erişebilmeli ve kendisini güvende hissedeceği bir ortama erişmesi gerekir. Düzensiz ve kontrolsüz barınma yerleri daha büyük riskler taşıyarak bireyin yeni sorunlarla karşılaşmasına zemin oluşturmaktadır. Evsiz kalan birey öncelikle tampon denebilecek geçici barınma yerlerine yerleştirilmesi ve sonrasında kalıcı barınma yerlerine alınması hatta mümkünse evlerine döndürülerek düzenli hayata geçmeleri gerekmektedir. Bu ortamların riskleri yeni ve farklı riskler doğurmaktadır.

Tablo 9: Barınma Yerinde Kişisel Güvenlik Algısı

Barınma yerinde kendinizi güvende hissediyor musunuz?	%
Güvende değilim.	32,0
Güven sorunun yok.	43,0
Bazen güven sorunu oluyor.	18,0
Bilmiyorum.	7,0
Toplam	100,0

Araştırmadaki evsiz katılımcıların her on kişiden üçü (%32) barındıkları yerlerde gündüz vakitlerinde bile kendilerini güvende hissetmediğini dile getirmiştir. Gündüz vaktinden endişeli olan bu bireylerin gece vakitlerinde daha fazla tedirginlik yaşadıkları bir gerçektir. Kendilerini güvende hissetmeyen evsiz bireylerin sokak ortamında yaşamanın tehlikeli ve ürkütücü olmasından dolayı tetikte hissetmeleri olasıdır. Barındıkları yerlerin güvenli olduğunu düşünen katılımcılar ise tüm katılımcıların beşte ikisini (%43) oluşturmaktadır. Katılımcılar arasında büyük çoğunluğun kendini güvende hissettiğini belirtmesi bu kişilerin sığındığı mekânların tehlikeden uzak olduğunun ve bir nebze onları koruduğunun göstergesidir. Katılımcıların neredeyse beşte biri (%18) barındıkları yerlerin bazen güvenli olmadığına dair görüş bildirmişlerdir. Evsiz bireylerin çevresel faktörlerden dolayı sık sık kalacakları yerleri değiştirmek zorunda olmaları onları bu süreçte bazen tedirgin edebilmektedir.

6.1.3.2. Kurumların Evsizleri Kalıcı Barınma Yerlerine Yerleştirmelerine İlişkin Sorumlulukları

Sokakta yaşayanların eve yerleştirilmesi işlemi destek ve rehberlik hizmeti gerektirir. Çünkü evsizler kendi sorunlarını bireysel olarak çözmek ve hayata tutunmak konusunda zafiyetleri olan bireylerdir. Bu bireyleri destekleyen sorumluluk sahibi kamusal ve özel kurum veya kuruluşlara her zaman

ihtiyaç vardır. Bunun için evsizlerin kalıcı yerlere yerleştirilmeleri ve eve dönüşleri mesleki sorumluluk ve duyarlılık gerektirir. Bu hizmetlerinde çeşitlenerek yerelde güçlenmeleri ve yayılmaları da bir gerekliliktir.

Katılımcıların yaklaşık her on kişiden ikisi (%18) iki ay içinde evsizlik sorunu için kurum çalışanlarından kalıcı bir yer için tavsiye aldığını belirtmiştir. Kurum çalışanlarından kalıcı bir yer için tavsiye alınması evsizlik sorununa büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Katılımcılardan evsizlik durumu için kurum çalışanlarından geçici bir yer için tavsiye aldığını ve herhangi bir tavsiye almadığını belirtenlerin oranları eşittir (%41).

Tablo 10: Evsizlikle İlgilenen Kurumlardan Barınmaya İlişkin Tavsiye Alma Durumu

Son 60 gün içinde, barınak, evsiz merkezi veya benzer hizmetler sunan kurum çalışanları size kalıcı bir yer bulmanız konusunda tavsiyede bulundu mu?	%
Evet, kalıcı yer için tavsiyede bulunuldu.	18,0
Evet, ama geçici bir çözüm önerildi.	41,0
Hayır.	41,0

Katılımcıların kurum çalışanlarından geçici bir yer için tavsiye alması, evsizlik durumunun bir nebze hafifletilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kurum tarafından evsiz bireylere barınacak yerin geçici olarak sağlanması kalıcı bir çözüm olmayacaktır. Evsizlik durumundaki insanların barınmak için tavsiye alması onları mutlu edecek ve güç verecektir.

6.1.3.3. Beslenme Sorunları

Katılımcıların neredeyse beşte ikisi (%38) yemek bulmanın bazen sorun olduğunu belirtmiştir. Evsizlik durumunda yemek bulmanın asla (%23) sorun olmadığını belirten katılımcılar ise yemek bulmanın nadiren (%15) sorun olduğunu belirten katılımcılardan fazladır. Araştırmaya katılan evsiz bi-

reylerde yemek bulmanın imkânsız olmadığını ancak çoğunluğun zorlandığı görülmektedir. Yemek bulmanın sorun olmadığını düşünen evsizlerin sokakta yaşam mücadelesi vermeye alıştıkları, farklı çözüm yolları buldukları düşünülmektedir.

Tablo 11: Yiyeceklere Erişim Durumları

Son 30 günde yediğiniz şeyleri düşünün. Yeterince yemek bulmak sizin için bir sorun mu?	%
Asla	23,0
Nadiren	15,0
Bazen	38,0
Genellikle	24,0

Katılımcıların neredeyse onda dördü (%36) evsizlik durumuyla mücadelede barınacak yer bulurken genellikle zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Bu oranı barınacak yer bulmanın bazen (%33) sorun olabildiğini belirten katılımcılar takip etmektedir. Evsiz bireylerden barınacak yer bulmakta nadiren zorlandıklarına dair görüş bildirenler, katılımcılar arasında her on kişiden ikisini (%20) oluşturmaktadır.

6.1.4. Evsizlik Sürecinde Alkol ve Madde Kullanımı

Evsizlik süreci, pek çok sosyal problemin ve toplumsal tehditin başlangıç noktası olarak görülebilir. Zira birey evsiz kaldığı zaman kendisini problemler sarmalının içerisinde bulur. Gerekli destek mekanizmalarının da olmaması durumunda bağımlılık yapıcı maddelere yönelmesi son derece olasıdır. Bu sebeple araştırma kapsamında evsiz bireylere bağımlılık durumları, geçmişleri ve eğilimleriyle ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir. Alınan sonuçlar ilgili başlıklarda analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

6.1.4.1. Alkol Bağımlılığı, Tüketimi ve Bırakma Eğilimleri

Evsizleri bu ortama iten sebepler ve ya bu ortama düştükten sonra en çok karşılaşma riski taşıdıkları şeylerden birisi

alkoldür. Alkol birçok kötü alışkanlığın da davetçisi olduğu yönünde bol miktarda akademik veriler vardır. Sokağın riskleri ile mücadele eden bu dezavantajlı bireylerin alkol bağımlılığı ile mücadele etme yönelimleri az olacak veya deneseler bile başarı oranları düşük olacaktır. Bu soruların cevaplarını da ilgili bireylerden öğrenmek isteyerek aşağıdaki verilere ulaşılmıştır.

Tablo 12: İlk Evsiz Kalma Yaşına Göre İlk Alkol Kullanım Yaşı

Yaş		İlk Evsizlik Yaşı			
		9-13	14-17	18-25	Toplam
0-17	İlk Evsizlik Yaşı	25,0%	75,0%	0,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	1,8%	5,4%	0,0%	7,1%
18-25	İlk Evsizlik Yaşı	11,1%	70,4%	18,5%	100,0%
	Toplam Yüzde	5,4%	33,9%	8,9%	48,2%
26-35	İlk Evsizlik Yaşı	0,0%	80,0%	20,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	0,0%	7,1%	1,8%	8,9%
36-50	İlk Evsizlik Yaşı	33,3%	26,7%	40,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	8,9%	7,1%	10,7%	26,8%
51-65	İlk Evsizlik Yaşı	0,0%	20,0%	80,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	0,0%	1,8%	7,1%	8,9%
Toplam	İlk Evsizlik Yaşı	16,1%	55,4%	28,6%	100,0%
	Toplam Yüzde	16,1%	55,4%	28,6%	100,0%

İlk evsiz kalma yaşı ile ilk alkol kullanım yaşı anlamlı bir ilişkinin incelenmesi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. İlk evsiz kalmanın alkol tüketimi ile ilintili olduğu düşünülmektedir. Kötü alışkanlıklara başlamak ile bunun sonuçlarının kişinin kendi evinden uzaklaşması arasında ilişki olması son derece muhtemeldir. Zira birey kötü alışkanlıklar edindiğinde kendi sosyal alanlarından kopma yaşar, kötü alışkanlıkları sayesinde edindiği yeni sosyal alanlara adapte olur. Bu durum da evden ayrılma/evsiz yaşama konusunda alkol tüketimi arasındaki ilişkinin kıymetli bir veri olmasını sağlayabilir. Bu doğrultuda yapılan analiz sonuçlarına göre; ilk evsiz kalma yaşı ile ilk alkol kullanım yaşı arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0,05$). Buna göre ilk defa 0-17 arası evsiz kalmış kişilerin hepsi alkolle 18 yaşından önce başlamıştır.

Elde edilen veriler erken yaşta evsiz kalmanın alkol kullanımını oldukça erken yaşta tecrübe ettiğini göstermektedir. Tersi şekilde ilk defa evsizliği yetişkin ya da orta yaşlı dönemlerinde yaşayanların ilk alkol kullanımına daha geç başladıkları görülmüştür. Bu durum hem evsizlik hem de alkol tüketimi konusunda çocukluğun oldukça önemli bir dönem olduğunu göstermektedir.

Çocuklar bir ülkenin geleceği olarak nitelendirilebilecek sosyal gruplardır. Bu sebeple onlara yönelik verilecek her hizmet aslında ilgili ülkenin geleceğine yapmış olduğu yatırımdır. Çocukların korunması, eğitilmesi ve geliştirilmesi her boyutuyla oldukça önemlidir. Söz konusu evsiz kalmak, sokakta yaşamak ve sokağa ait olmak olduğunda çocuklar manipüle edilerek doğal ortamlarından çekilen/kaçınılma ihtimali olan kitlelerdir. Ayrıca bu dönem onların ergenlik dönemlerinin de başlangıcı olduğu için zihinlerinin kontrol ve kanalize edilmesi daha kolaydır. Bu sebeple çocuğun öncelikle ailesinin yanında yetiştirilmesi ve güçlendirilmesi son derece önemlidir. Ailesi olmayan/terk edilen çocuklar için ise koruyucu-önleyici sosyal hizmet kurumlarının nicelik ve niteliğinin artırılması elzemdir.

Alkol tüketiminin ülkeler arasındaki farklılıklarına ilişkin yapılan Ki-Kare testine göre; evsizlerin yaşadıkları ülkelerle alkol tüketim sıklığı (Tablo 13) arasında anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre evsiz bireyler içinde alkol tüketim sıklığı en düşük olan ülke Türkiye'dir. Türk katılımcıların neredeyse her beş tanesinden ikisi (%37) hayatı boyunca hiç alkol kullanmamıştır. Bu durumun Türk kültür ve inançlarıyla ilintili olduğu düşünülebilir. Bir diğer sebep olarak ise ekonomik durumun yetersizliği olarak yorumlanabilir. Zira evsizlik beraberinde ekonomik yoksunluğu da getirdiği için alkol ve türevi maddelere ulaşım zorlaşmaktadır. Diğer ülkelerde ise bu durumun tersi olarak hiç alkol kullanmaya ya da içip bırakanların oranı oldukça düşüktür. Alkol tüketimi en sık olan ülke Avusturya'dır.

Katılımcıların hemen hepsi alkolü ara sıra ve çok sık olmak üzere sürekli tükettiklerini belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla Macaristan ve İtalya takip etmektedir. Alkolü tüketen ve bırakan evsizlere bakıldığında; daha önce kullanıp bu alışkanlığından vazgeçen ülke olarak İtalya dikkat çekmektedir. İtalya'da yaşayan katılımcı evsizlerin çeyreğinden fazlası (%26,7) bu alışkanlığını bırakmıştır.

Tablo 13: Ülkelere Kıyasla Ortalama Alkol Tüketim Sıklığı

Geçmişte ya da şu anda alkol tüketim sıklığımız nedir?							
Yaşanılan Ülke	Hiç içmedim	İçtim ve bıraktım	Çok nadir	Ara sıra	Çok sık	Toplam	
Avusturya	Yaşanılan Ülke	0,0%	0,0%	0,0%	60,0%	40,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	9,0%	6,0%	15,0%
İtalya	Yaşanılan Ülke	6,7%	26,7%	26,7%	40,0%	0,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	1,0%	4,0%	4,0%	6,0%	0,0%	15,0%
Macaristan	Yaşanılan Ülke	6,7%	13,3%	20,0%	33,3%	26,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	1,0%	2,0%	3,0%	5,0%	4,0%	15,0%
Türkiye	Yaşanılan Ülke	67,3%	14,5%	1,8%	16,4%	0,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	37,0%	8,0%	1,0%	9,0%	0,0%	55,0%
Toplam	Yaşanılan Ülke	39,0%	14,0%	8,0%	29,0%	10,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	39,0%	14,0%	8,0%	29,0%	10,0%	100,0%

P: 0,000

Alkolü tüketmek evsizlik sürecinin önemli bir olumsuz değişkeni olmakla birlikte bu alışkanlığı bırakmak/bırakmayı istemek de aynı şekilde olumlu bir parametre olarak evsizlik sürecinde bireylerin güçlendirilmesine ve yeniden sosyal hayata katılımları için önemli görülmektedir. Bu sebeple evsiz bireylerin alkol alışkanlıklarına ilişkin tutumları oldukça önemlidir. Bırakmaya dair tutumlar, evsizlerin bu konuda farkında olduklarını ve destek hizmetlerine başvuruda bulunmaları açısından kıymetlidir. Bu kapsamda araştırmada yer alan evsizlere alkolü bırakmaya ilişkin tutumları sorulmuştur.

Alınan sonuçlara göre; evsiz bireylerden yarısından fazlasının (%58) içilen alkol miktarını azaltmak için çaba gösterme gereksinimi duymadığını belirtmiştir. Bu durum, kişilerde al-

kol kullanım bozukluğunun hiçbir sorun teşkil etmeyeceği düşüncesine olan inançların bir ürünü olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan katılımcılar arasında neredeyse her on kişiden ikisinin (%17) alkolü kullanımını azaltmaya çalıştığını fakat bir türlü bırakamadığına dair görüşlerini bildirirken, katılımcıların çeyreği (%25) alkolü bırakmayı denediğini ve azalttığını söylemiştir. Bu bireylerin mücadeleci kişilik yapısının yanında, alkol kullanım bozuklukları ve alkolün getirebileceği zararlar hususunda farkındalıklarının olduğu söylenebilir.

Tablo 14: Evsizlerin Alkolü Bırakmaya İlişkin Tutumları

Alkolü azaltmaya/bırakmaya ilişkin tutumlar	%
Evet denedim ama bırakamadım	17,0
Evet denedim ve azalttım	25,0
Hayır, bırakmayı düşünmüyorum.	58,0

Ayrıca bırakmaya yönelik bu tutumlar ve bu alışkanlıktan vazgeçenlerin sayısının örneklem içerisinde dikkate değer bir oranda olması, evsizlikle zararlı alışkanlıklar arasındaki ters orantıyı da ortaya koymaktadır. Zira alkol alışkanlığından vazgeçmek isteyip de azaltanlar, evsizlik sürecinde bireyler için değerli örnekleri oluşturabilirler. Devamında uygulanacak destek mekanizmalarıyla sosyal problemlerin çoklu şekilde yaşanmasının önüne geçilebilir. Bununla birlikte deneyip bırakamayanlara yönelik hizmetlerin süreç takibi ve devamlılığı oldukça önemli görülürken bırakmayı hiç düşünmeyenlere yönelik farklı hizmet ve müdahale türlerinin tartışılması ve uygulamaya konması evsizlik sürecinde alkol tüketimi konusunda oldukça faydalı olacaktır.

6.1.4.2. Madde Kullanımı ve Madde İle Mücadele Eğilimleri

Evsizlerin madde kullanımı sıklığını ölçmek üzere “Kenevir, uyarıcılar, sakinleştiriciler, eroin, afyon, melek tozu,

zihin açıcılar, inhalantlar vb. diğer maddelerden herhangi birini iki veya daha uzun bir süre boyunca kullandınız mı?" şeklinde sorulan soruya ilişkin elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 15: Ülkelere Göre Madde Kullanımı

		Kenevir, uyarıcılar, sakinleştiriciler, eroin, afyon, melek tozu, zihin açıcılar, inhalantlar vb. diğer maddelerden herhangi birini iki veya daha uzun bir süre boyunca kullandınız mı?				
		Evet, çok sık	Evet, ama çok nadir	Sadece birkaç kez	Hayır	Toplam
Avusturya	Yaşanan Ülke	0,0%	40,0%	60,0%	0,0%	100,0%
	Madde Kullanımı	0,0%	37,5%	56,3%	0,0%	15,0%
İtalya	Yaşanan Ülke	13,3%	13,3%	20,0%	53,3%	100,0%
	Madde Kullanımı	28,6%	12,50%	18,8%	13,1%	15,0%
Macaristan	Yaşanan Ülke	26,7%	46,70%	20,0%	6,7%	100,0%
	Madde Kullanımı	57,1%	43,80%	18,8%	1,6%	15,0%
Türkiye	Yaşanan Ülke	1,8%	1,80%	1,8%	94,5%	100,0%
	Madde Kullanımı	14,3%	6,30%	6,3%	85,2%	55,0%
Toplam	Yaşanan Ülke	7,0%	16,0%	16,0%	61,0%	100,0%
	Madde Kullanımı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

P: 0,000

Elde edilen veriler incelendiğinde; maddeyi hiç kullanmadığını söyleyen kişiler diğer katılımcıların üçte ikisi civarında (%61) olup, çoğunluktadır. Maddeyi çok sık kullanırım diyen kesimin, katılımcılar arasında neredeyse her on kişiden biri (%7) olduğu görülmüştür. Çok sık madde kullanan evsizlerin, psikolojik veya fiziksel sorunlarından kaçmak için kullandığı ve sokak ortamındaki farklı çevreden dolayı maddeye alıştığı düşünülmektedir. Maddeyi çok nadir kullandığını belirten kişilerin oranı ise %16 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte yaşanan ülke ile maddeyi kullanmak ile ilişki olduğu düşünülmektedir. Zira bireylerin içerisinde yaşadıkları ülkenin özellikleri, maddeyi kullanma sebepleri ve çözüm yolları açısından fikir verebilir, bu da problemlerin çözümüne yönelik gerçekleştirilecek müdahale programlarına yön verebilir. Bu sebeple yaşanan ülke ile uyuşturucu maddeyi kullanma arasında anlamlı bir ilişkinin varlığına dair Ki-Kare testi uygulanmış, değişkenler arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki gözlenmiştir ($p < 0,05$). En az madde kullanan katılımcıların Türkiye’de, en çok madde kullanan katılımcıların ise Macaristan’da yaşadığı görülmüştür.

Maddeyi kullanmak kadar bireyin içerisinde bulunduğu durumu ve kendisini tanımlama biçimi de bağımlılık sürecinde son derece önemlidir. Zira birey bir maddeyi yalnızca zevk almak, problemlerinden uzaklaşmak ya da sosyal sermayesini geliştirmek amaçlarıyla da kullanabilir. Bu sebeple kişilerin kendilerini bağımlı olarak tanımlama durumu önemlidir. Araştırmaya katılan evsizlerin büyük çoğunluğu kendisini bağımlı olarak görmemektedir.

Tablo 16: Kendini Bağımlı Tanımlama Durumu

Kendini bağımlı/bağımsız şekilde tanımlama	%
Evet	17,0
Hayır	83,0

Bu durum evsizler arasında madde kullanımının yaygın olmadığını göstermektedir. Maddeye bağımlı olduğuna dair görüş ifade eden kesimin katılımcıların neredeyse her on kişiden ikisini (%17) oluşturduğu görülmektedir. Sorunlarıyla madde kullanarak başa çıkacağını düşünen bireylerin bu görüşü bildirdiği düşünülmektedir. Bununla birlikte evsiz bireylerden her on kişiden sekizi (%82) maddeyi kullanmadığını ve azaltmak için çaba gösterme gereksinimi duymadığını belirtmiştir. Bu durum evsizlerin çoğunun madde kullanmadığının göstergesidir.

Tablo 17: Madde Kullanımını Azaltma Eğilimi

Maddeyi azaltmaya ilişkin tutumlar	%
Evet	18,0
Hayır	82,0

Katılımcıların yaklaşık beşte biri (%18) ise madde kullanımını azaltmaya çalıştığını fakat arzularına yenik düştüğüne dair görüş bildirmiştir. Azımsanmayacak orana sahip bu kesimin maddeyi azaltmak için ilgili kurumlara başvurmayı denememiş olması ihtimaller arasında değerlendirilebilir.

6.1.5. Evsizlik Sürecinde Aile, Arkadaş ve Kurum Desteği

6.1.5.1. Evsizlik Sürecinde Aile Desteği

Aile pek çok işlevi yerine getiren ve toplumun temelini oluşturan sosyal bir kurumdur. Bireylerin biyo-psiko-sosyal pek çok işlevi ve ihtiyacı ailenin içerisinde giderilir. Erken dönemlerden bu yana aile mekanizması, formel kaynaklara ihtiyaç duyulmadan birey ve grupların pek çok problemini ortadan kaldırmak adına pek çok misyon edinmiştir. Bu sebeple evsiz problemi sürecinde de ailenin problem çözücü ve bireyi güçlendirici yönünün olduğu düşünülmektedir.

Katılımcılara evsizlik sürecinde aileden hangi amaçlarla

ihtiyaç duyduklarına yönelik sorular sorulmuş ve evsizlerin ailelerine yönelik algıları belirlenmiştir. Bir önceki paragrafta düşünülenlerin aksine katılımcıların neredeyse her on tane-sinden yedisi (%68), evsizlik sürecinde ailenin herhangi bir destek sağlayacağını düşünmemektedirler (Tablo 18). Bu sonuç oldukça şaşırtıcı olmakla birlikte aile konusunda üzerine düşünülmesi gereken yeni konuları da gündeme getirmektedir. Zira günümüzde ailenin değişen ve dönüşen bir yapıda olduğu hemen herkes tarafından kabul edilebilir bir gerçektir. Buna rağmen evsizlerin ailelerinden herhangi bir destek ihtiyacının yararlı olmayacağını düşünülmesi, artık ailenin işlevleri ve rollerini yavaş yavaş kaybettiği şeklinde yorumlanabilir. Bununla beraber en yüksek oran ailelerin problem çözücü rolü üzerinde gerçekleşmiştir. Katılımcıların %16'sı kendisi ve problemleri hakkında aileleri ile görüşüğünü bildirmişlerdir.

Tablo 18: Evsizlik Sürecinde Aileden Alınan Desteğin Amaçları

Aileden Destek Alma Amacı	%
İyi zaman geçirmek	4
Bana yiyecek ve kalacak yer sağlamak	4
Kendim veya sorunların hakkında konuşmak	16
Beni sevdiğini ve önemseddiğini göstermek	4
Duygusal destek almamı sağlayacak bir doktor randevusunda bana eşlik etmek	4
Herhangi bir destek sağlamaz	68
Toplam	100

Kalan seçeneklerin her biri eşit oranda saptanmıştır (%4). Bu seçenekler arasında sosyalleşmek, barınma ve temel ihtiyaçların giderilmesi, sevgi/saygı görmek ve sağlık kurumlarından hizmet alırken ailenin eşlik edici rolü gibi seçenekler yer almaktadır. Her ne kadar çeşitli rol ve işlevlerine yönelik seçe-

nekler katılımcılar tarafından kabul edilse de aile desteğinin yardımcı olmayacağına inanılması, hem aile hem de sosyal problemler konusunda yeni fikir ve yaklaşımların tartışılmasını gerektirmektedir.

Aileden alınan desteğin varlığı bir tarafa bu desteği talep etmek de evsizlik sürecinde oldukça önemlidir. Zira evsiz birey, kendi ailesinden ve evinden ayrılarak/ayrılmak zorunda kalarak kendi konfor alanından mahrum kalmaktadır. Bunun sonucunda evsiz kaldığı dönemde ailesiyle görüşmek ve onlardan destek talep etmek de zorlaşmaktadır. Bu sebeple katılımcıların ailelerinden destek isterken çekingenlik durumları mevcut probleme yönelik önemli noktaya işaret etmektedir. Buna yönelik yapılan Ki-Kare testi sonuçlarına göre (Tablo 19) yaşanan ülke ile evsizlik sürecinde aileden destek isterken çekinmek arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < 0,05$). Buna göre, evsiz katılımcıların içerisinde aile desteği düşünülduğünde en çok çekinen Türk evsiz katılımcılardır. Türk evsizlerin beşte üçünden fazlası (%61,9) destek ihtiyacı durumunda ailelerinden çoğunlukla veya her zaman çekineceklerini belirtmişlerdir.

Destek talep etme konusunda en az probleme sahip olan ülke ise Avusturya'dır. Katılımcılar böyle bir şey söz konusu olduğunda hiçbir zaman çekinmeyeceklerini ya da nadiren çekineceklerini belirtmişlerdir (%100). İtalya ve Macaristan'da yaşayan ve araştırmaya katılan evsizlerin ise çekingenlik oranları benzer şekildedir.

Tablo 19: Evsizlik Sürecinde Aileden Destek İstemekten Çekinme

Yaşanılan Ülke		Aile üyelerinizin size sunduğu farklı destekleri düşündüğünde, bu desteği talep ederken çekiniyor musunuz?					
		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her zaman	Toplam
Avusturya	Yaşanılan Ülke	40,0%	60,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Destekten Çekinme	31,6%	31,0%	0,0%	0,0%	0,0%	15,0%
	Toplam Yüzde	6,0%	9,0%	0,0%	0,0%	0,0%	15,0%
İtalya	Yaşanılan Ülke	26,7%	33,3%	20,0%	13,3%	6,7%	100,0%
	Destekten Çekinme	21,1%	17,2%	21,4%	18,2%	3,7%	15,0%
	Toplam Yüzde	4,0%	5,0%	3,0%	2,0%	1,0%	15,0%
Macaristan	Yaşanılan Ülke	33,3%	46,7%	13,3%	0,0%	6,7%	100,0%
	Destekten Çekinme	26,3%	24,1%	14,3%	0,0%	3,7%	15,0%
	Toplam Yüzde	5,0%	7,0%	2,0%	0,0%	1,0%	15,0%
Türkiye	Yaşanılan Ülke	7,3%	14,5%	16,4%	16,4%	45,5%	100,0%
	Destekten Çekinme	21,1%	27,6%	64,3%	81,8%	92,6%	55,0%
	Toplam Yüzde	4,0%	8,0%	9,0%	9,0%	25,0%	55,0%
Toplam	Yaşanılan Ülke	19,0%	29,0%	14,0%	11,0%	27,0%	100,0%
	Destekten Çekinme	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	19,0%	29,0%	14,0%	11,0%	27,0%	100,0%

P:0,000

6.1.5.2. Evsizlik Sürecinde Arkadaş Desteği

Sosyal problemlerin temelinde tek bir neden yoktur. Çok çeşitli değişkenler, problemlerin hem nedeni hem de sonucu

olabilir. Bununla birlikte bireylerin sosyal çevresi sahip oldukları problemlerin çözümü için etkili kaynaklardır. Arkadaşlık bağları ve grupları, bireylerin sosyal çevresini oluşturduğu ve geliştirdiği sosyal alanlardır. Evsizlik gibi bir sosyal problem söz konusu olduğunda, bireylerin bu durumlarının ortadan kaldırılması için arkadaş desteği önemli görülmektedir.

Araştırmaya katılan evsiz bireylerin arkadaş desteğine ilişkin tutumlarını belirlemek için katılımcılara arkadaş desteği talep ederken çekingenlik durumları sorulmuştur. Bu cevaplar alınırken teknik problemler sebebiyle Avusturya'dan veri temini sağlanamamıştır. Bu sebeple mevcut soruya ilişkin cevaplar yalnızca üç ülke mukayese edilerek yorumlanmıştır. Buna göre; tüm katılımcıların yarısından fazlası (%51,7) arkadaş desteğini talep ederken çoğunlukla ya da her zaman çekingen davrandığını belirtmiştir.

Bu durum günümüz dünyasında değişen arkadaşlık/tanıdık ilişkilerinin değişimi ve dönüşümü açısından son derece önemli bir bulgudur. Zira geleneksel toplumlarda sosyal problemlerin aile, akrabalık ya da arkadaşlık gibi yakın çevreler sayesinde çözüme kavuşturulduğu bilinen bir gerçektir. Günümüzün bireyselleşen toplumu sosyal problemlerin çözümünde bireyleri yalnızlaştırmaktadır. Bireyler en yakın çevrelerinden dahi yardım isterken çekinmekte, genellikle de bu yardımı isteyememektedir. Bu da problemler karşısında bireyleri tek başına zor bir durumun içerisinde bırakmaktadır.

İlgili sorunun ülkeler arasındaki değişkenliğine ilişkin yapılan Ki-Kare testi analiz sonucuna göre; arkadaş desteği isterken çekinmek ile ülkeler arasında istatistiksel anlamlı ilişki gözlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre, arkadaş desteği isterken en çok çekingenlik gösteren kişiler Türkiye'de yaşayan evsizlerdir. Katılımcılardan Türkiye'de yaşayan evsizlerin her on tanesinden yedisi (%71) arkadaş desteği isterken çoğunlukla ya da her zaman çekingen olduğunu belirtmiştir. Diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'de böyle bir durumun oluşması oldukça şaşırtıcıdır. Türkiye gerek milli gerekse manevi anlam-

da halen daha geleneksel değerlerini muhafaza etmeye çalışan kitlelerin yoğun olarak yaşadığı bir ülkedir. Buna rağmen evsiz bireylerin arkadaşlarından destek isterken oldukça çekingen davranması, Türk toplumunun da bahsi geçen milli-manevi değerlerini yavaş yavaş yitirmekte olduğunun ya da bu değerlerin değiştiği/dönüştüğünün habercisi olarak yorumlanabilir.

Tablo 20: Ülkelere Göre Arkadaş Desteğinden Çekinme

		Arkadaşlarınızın ve diğer tanıdıklarınızın size sunabileceği destekleri düşündüğünüzde, bu kişilere bu desteği sorarken çekinir misiniz?					
		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her zaman	Toplam
İtalya	Yaşanılan Ülke	20,0%	26,7%	33,3%	6,7%	13,3%	100,0%
	Toplam Yüzde	3,5%	4,7%	5,9%	1,2%	2,4%	17,6%
Macaristan	Yaşanılan Ülke	26,7%	40,0%	20,0%	0,0%	13,3%	100,0%
	Toplam Yüzde	4,7%	7,1%	3,5%	0,0%	2,4%	17,6%
Türkiye	Yaşanılan Ülke	5,5%	9,1%	14,5%	25,5%	45,5%	100,0%
	Toplam Yüzde	3,5%	5,9%	9,4%	16,5%	29,4%	64,7%
Toplam	Yaşanılan Ülke	11,8%	17,6%	18,8%	17,6%	34,1%	100,0%
	Toplam Yüzde	11,8%	17,6%	18,8%	17,6%	34,1%	100,0%

P:0,001

En az çekingenlik gösteren ülke Macaristan'dır. Macar katılımcıların dörtte üçünden fazlası (%66,7) nadiren ya da hiçbir zaman çekingenlik göstermediğini dile getirmişlerdir. İtalya'da yaşayan evsizlerin oranları Macaristan'da yaşayan evsizlere benzer şekilde seyretmiştir. Bu konu ile ilgili Avusturya'dan veri gelmediği için Avusturya ile ilgili karşılaştırma yapılmamıştır.

6.1.5.3. Evsizlik Sürecinde Kurum Desteği

Günümüz toplumunda sosyal hizmet ve sosyal yardım mekanizmaları kurumların yoğunlukta olduğu ve profesyonel müdahale hizmetlerinin sunulduğu faaliyetler biçiminde gerçekleşmektedir. Ailenin ve toplumun dönüşümü bireyleri geleneksel yöntemlerden farklı şekilde hizmet almaya/vermeye itmiştir. Bu sebeple günümüzde sosyal problemlerin tespiti ve çözümü için kurumların etkisi oldukça güçlü şekilde hissedilmektedir.

Kurumlardan hizmet almak belirli bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir. İlgili prosedürler toplumun tamamı tarafından bilinmemekte ya da topluma doğru anlatılamamaktadır. Bu da herhangi bir bireyin problemlerle karşılaştığı zaman ne yapacağını bilememesine, hizmet talebi karşısında çekimser davranmasına neden olabilmektedir. Araştırma kapsamında katılımcılara hizmet kurumlarındaki personelden destek talep ederken çekingenlik durumları sorulmuştur. Buna göre her beş katılımcıdan biri (%22) hiçbir zaman çekinmediğini dile getirirken kalan katılımcılar belirli derecelerde çekingen davrandıklarını belirtmişlerdir. Çoğunlukla ve her zaman çekinen katılımcıların oranları birbirine eşittir (%14). Her üç katılımcıdan biri (%33) bazen çekindiğini, kalan katılımcılar ise nadir de olsa çekimser tutuma sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 21: Hizmet Kurumlarındaki Personelden Destek İstemekten Çekinme

Destek İstemekten Çekinme	%
Hiçbir zaman	22,0
Nadiren	17,0
Bazen	33,0
Çoğunlukla	14,0
Her zaman	14,0
Toplam	100,0

Bu durum, kurumlarda hizmet veren çalışanlar ya da kurumlardan hizmet alan bireyler için birçok uygulamanın yapılmasını ya da yenilenmesinin gündeme taşınmasını gerektirmektedir. Zira bireyler sosyal problemleri karşısında ilgili kurum personeline karşı çekingen davranıyorsa ve problemini anlatacağı bir muhatap bulamıyorsa o hizmeti veren kurum gerekli hizmeti tam anlamıyla sağlayamıyor demektir. Ülkele-
rin vatandaşları için hizmetleri her zaman kolayca erişilebilir olmalıdır. Herhangi bir birey, problemleri karşısında kurumlardan ve görevli personellerden kendisi için en doğru hizmeti alacağını bilerek hayatını sürdürmelidir. Aksi halde verilen hizmetler ayrıştırıcı ve toplumun tamamına nüfuz edemeyen bir özellik gösterir.

6.1.6. Evsizlik Sürecinde Aile İlişkileri

6.1.6.1. 18 Yaş Öncesinde Kurum Bakımında Kalma

Kurum bakımında kalma, kişinin doğal çevresi içerisinde sağlıklı bir hayat idame ettiremediği durumlarda gerekli görülen tedbirlere binaen gerçekleşmektedir. Böylesi bir durum kişilerin yaşamında potansiyel bir dezavantajlılığı işaret etmektedir. Bu kapsamda araştırmaya katılan bireylerin kurum bakımı geçmişi, evsizliğe giden yolda bir basamak olarak ele alınabileceği için önemli bir veri sunmaktadır. Nitekim literatür bölümünde işlendiği üzere evsizlik olgusunun nedenleri dezavantajlı durumlarla oldukça ilişkilidir.

Aşağıdaki tablo incelendiğinde katılımcıların 18 yaşına kadarki süreçte kurum bakımında kalma durumlarına dair veriler görülmektedir. Buna göre katılımcıların %83'ünün kurum bakımında kalmadığı ve %17'sinin ise kurum bakımında kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 22: Ülkelere Göre Çocukluk Döneminde Kurum Bakımı Geçmiş

		Hayatımızın ilk 18 yılında, ıslahevi, yetiştirme yurdu/çocuk evi, rehabilitasyon merkezi ve benzeri kurum veya bakım merkezlerinde kaldınız mı?		
		Evet	Hayır	Toplam
Avusturya	Yaşanılan Ülke	53,3%	46,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	8,0%	7,0%	15,0%
İtalya	Yaşanılan Ülke	13,3%	86,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	2,0%	13,0%	15,0%
Macaristan	Yaşanılan Ülke	33,3%	66,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	5,0%	10,0%	15,0%
Türkiye	Yaşanılan Ülke	3,6%	96,4%	100,0%
	Toplam Yüzde	2,0%	53,0%	55,0%
Toplam	Yaşanılan Ülke	17,0%	83,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	17,0%	83,0%	100,0%

P: 0,000

Yapılan analiz sonucunda katılımcıların kurum bakımında kalma durumları ile ülkeleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < 0,05$). Avusturyalı katılımcıların %53,3'ünün kurum veya bakım merkezinde kaldığı; İtalyalı katılımcıların %86,7'sinin kurum veya bakım merkezinde kalmadığı; Macaristanlı katılımcıların %66,7'sinin kurum veya bakım merkezinde kalmadığı ve Türkiye'de yaşayan katılımcıların %96,4'ünün kurum veya bakım merkezinde kalmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 22). Ülkelere göre kıyaslandığında Türkiye'de yaşayan katılımcıların diğer ülkelere oranla daha az oranda kurum bakımında kalması ülkelerin yaşam biçimleri ve gelişmişlik düzeyleri ile alakalı açıklanabilecektir. Türkiye ve İtalya'da oranların düşük iken Macaristan ve Avusturya'da oranların daha yüksek

olması ülkelerin yaşam biçimleri ve coğrafyaları ile de ilgili olabilir.

6.1.6.2. Çocukluk Döneminde Akrabalarla İletişim

Aile ve akrabalar, kişinin bakıma ve korunmaya ihtiyaç duyduğu çocukluk döneminde pek çok ihtiyacını karşılamada önemli fonksiyonlara sahiptir. Ayrıca hem ailenin hem de akrabaların duygusal ve sosyal işlevleri de bir aidiyet ve birliktelik duygusu oluşturmaktadır. Tüm bunlar gelişim döneminde yer alan çocuklar için ileriki yaşamda kalıcı etkiler bırakmaktadır. Güçlü aile ve akrabalık bağları olan kimselerin evi terk yoluna başvurması zayıf ilişkilere sahip kişilere göre daha güç olabilir. Dolayısıyla evsizliğin doğuşunda aile ve akraba ilişkilerinin etkisinden söz edilebilir.

Katılımcıların 6-18 yaş arasında aile veya akrabalarla iletişime geçme durumları değerlendirildiğinde %84'ünün iletişim kurduğu ve %16'sının ise iletişim kurmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda katılımcıların 6-18 yaş arasında aile ve akrabalarla iletişim kurma durumları ile ülkeleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .05$). Avustralyalı katılımcıların %73,3'ünün iletişimde kurduğu; İtalyalı katılımcıların %80'inin iletişim kurduğu; Macaristanlı katılımcıların %60'ının iletişim kurduğu ve Türkiye'de yaşayan katılımcıların %94,5'inin iletişim kurduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 23).

Tablo 23: 6-18 Yaş Arasında Akrabalarla İletişime Geçme Durumu

		6 yaşımızdan 18 yaşımıza kadar, aileniz ve siz diğer akrabalarınızla iletişim halinde miydiniz?		
		Evet	Hayır	Toplam
Avusturya	Yaşanılan Ülke	73,3%	26,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	11,0%	4,0%	15,0%
İtalya	Yaşanılan Ülke	80,0%	20,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	12,0%	3,0%	15,0%
Macaristan	Yaşanılan Ülke	60,0%	40,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	9,0%	6,0%	15,0%
Türkiye	Yaşanılan Ülke	94,5%	5,5%	100,0%
	Toplam Yüzde	52,0%	3,0%	55,0%
Toplam	Yaşanılan Ülke	84,0%	16,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	84,0%	16,0%	100,0%

P:0,006

Türkiye’de oranın diğer ülkelere göre yüksek çıkmasının sebepleri arasında aile aidiyeti, Türk aile yapısı ve aile bağları ile açıklanabilmektedir. Nitekim Türkiye’de aile yapısına şekil veren dini, eğitici ve sosyal nitelikte birçok kurum ve kültürel öge bulunmaktadır. İtalya’da iletişimin Avusturya ve Macaristan’a göre yüksek olması ise İtalya’nın içinde bulunduğu refah rejimi ve aile merkezli toplumsal yapısıyla açıklanabilecektir.

6.1.6.3. Aile Üyelerinde Alkol ve Madde Kullanımı

Evsizlik, bir sorun sebebiyle olabileceği gibi kendiliğinden genişerek başka sorunların doğmasına da yol açabilmektedir. Hatta her ikisinin bir arada olduğu durumlardan söz edilebilir. Şüphesiz alkol ve madde kullanımı hem evsizliğin bir nedeni hem de evsizliğin bir sonucu olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. Kişi tüm birikimini alkol ve maddeye aktararak kendine ve ailesine ekonomik zarar verebilir ve bu maddelerin

etkisiyle fiziksel ve psikolojik zarardan da söz edilebilir. Bu durum kişiyi evsiz kalmaya itebilecek önemli bir faktördür. Öte yandan, kişi evsiz kalması sonrasında yaşamsal motivasyonunda önemli bir gerileme deneyimleyebilir. Motivasyon eksikliği ve sorunlardan kaçış algısı kişiyi alkol ve madde kullanımına itebilir. Her halükarda alkol ve madde kullanımının evsizlikle çok ilintili bir sorun alanı olduğu söylenebilecektir.

Katılımcıların alkol tüketim sıklığı değerlendirildiğinde %39'unun hiç alkol tüketmediği, %29'unun ara sıra alkol tükettiği, %14'ünün alkol tüketip bıraktığı, %10'unun çok sık alkol tükettiği ve %8'inin ise çok nadir alkol tükettiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların ebeveynleri veya ailede kalan yetişkinlerin alkol tüketimine bakıldığında %66'sının alkol veya madde kullanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 24: 18 Yaşına Kadar Evde Alkol ve Madde Kullanan Birileri Olmasına Göre Kişinin Alkol Tüketim Durumu

18 Yaşına Kadar Evde Alkol ve Madde Kullanan Birileri Olma Durumu		Şimdi ya da geçmişte ortalama alkol tüketiminizin sıklığı nedir?					Toplam
		Hiç içmedim	İçtim ve bıraktım	Çok nadir	Ara sıra	Çok sık	
Evet	Yetişkin Madde Kullanımı	14,7%	23,5%	8,8%	35,3%	17,6%	100,0%
	Toplam Yüzde	5,0%	8,0%	3,0%	12,0%	6,0%	34,0%
Hayır	Yetişkin Madde Kullanımı	51,5%	9,1%	7,6%	25,8%	6,1%	100,0%
	Toplam Yüzde	34,0%	6,0%	5,0%	17,0%	4,0%	66,0%
Toplam	Yetişkin Madde Kullanımı	39,0%	14,0%	8,0%	29,0%	10,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	39,0%	14,0%	8,0%	29,0%	10,0%	100,0%

P: 0,005

Yapılan analiz sonucunda katılımcıların alkol veya madde tüketimi ile ebeveynlerin veya yetişkinlerin alkol veya madde tüketimi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < 0,05$). Katılımcılardan ebeveynleri veya ailede kalan yetişkinlerden alkol veya madde tüketimi olanların %35,3'ünün ara sıra alkol veya madde kullanımı gerçekleştirdiği, %23,5'inin alkol veya madde kullanımına başlayıp bıraktığı, %17,6'sının ise çok sık olacak şekilde alkol veya madde kullandığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 24). Araştırma sonucunda katılımcıların ailelerinde alkol veya madde kullanımının kendilerinde de ara sıra dahi olsa kullanıma sebep olduğu görülmektedir. Burada ailede bulunan ebeveyn veya yetişkinin nasıl rol model olduğu önem arz etmektedir. Katılımcılar, rol model olarak aldığı veya beraber bir yaşam sürdürdüğü yetişkinlerin davranışlarını özellikle küçük yaşlardan itibaren örnek alabilmektedir. Bu da bireylerin alkol ve madde kullanımını arttıran bir unsur olacaktır.

6.1.6.4. 18 Yaş Öncesi Aile İçi Şiddete Tanık Olma

Yukarıdaki tablolarda değinildiği üzere aile insanın en güçlü sosyal sermaye ögelerinden biridir. Kişinin özel ve sosyal hayatında önemli bir yer tutan aile kurumunun çocukluktan yaşlılığa kadarki insan gelişimindeki katkısı da bir o kadar belirleyicidir. Aile kurumunda gözlenen olumlu veya olumsuz davranışlar kişide kalıcı izler bırakmaktadır. Bu noktada aile içi şiddet insanlar için yaralayıcı ve travmatik bir birikim oluşturma potansiyelindedir. Aile içi şiddete tanık olan bireyin insan onur ve haysiyetine yaklaşımı negatif yönde etkileneceği gibi sosyal öğrenme aracılığıyla kişi bu olumsuz durumu kendi hayatına taşıyabilir. Böylelikle aile kurumuna dair bakış ve yaklaşımı zedelenen birey, evsizlik olgusu konusunda daha savunmasız bir pozisyonda kalabilir. Aşağıdaki tablo bu durumla ilgili karşılaştırmalı bir analiz sunmaktadır.

Katılımcıların aile içi şiddete tanık olma durumları değerlendirildiğinde %85'inin böyle bir şiddete tanık olmadığı ve tanık olanların da oranının %15 olduğu görülmektedir.

Tablo 25: Ülkelere Göre 18 Yaşına Kadar Evde Aile İçi Şiddete Tanık Olma Durumu

18 yaşınıza kadar, anne-babanız veya evinizde yaşayan diğer yetişkinler, evinizde yaşayan aile bireylerinden birine fiziksel olarak saldırıp onların hastaneye gitmesine sebep oldu mu?				
		Evet	Hayır	Toplam
Avusturya	Yaşanılan Ülke	53,3%	46,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	8,0%	7,0%	15,0%
İtalya	Yaşanılan Ülke	13,3%	86,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	2,0%	13,0%	15,0%
Macaristan	Yaşanılan Ülke	13,3%	86,7%	100,0%
	Toplam Yüzde	2,0%	13,0%	15,0%
Türkiye	Yaşanılan Ülke	5,5%	94,5%	100,0%
	Toplam Yüzde	3,0%	52,0%	55,0%
Toplam	Yaşanılan Ülke	15,0%	85,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	15,0%	85,0%	100,0%

P: 0,000

Katılımcıların 18 yaşına kadar şiddete tanık olma durumları ile ülkeleri arasındaki ilişkiye bakıldığında iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .05$). Avusturyalı katılımcıların %53,3'ünün aile içi şiddete tanık olduğu; İtalyalı katılımcıların %86,7'sinin aile içi şiddete tanık olmadığı, Macaristanlı katılımcıların %86,7'sinin aile içi şiddete tanık olmadığı, Türkiye'de yaşayan katılımcıların %94,5'inin aile içi şiddete tanık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 25). Aile içi şiddete küçük yaşta tanık olma oranlarının Türkiye, İtalya ve Macaristan'da Avusturya'ya göre düşük olması aile içi şiddet oranlarının ülkelerde düşük olmasıyla bağdaşabilmektedir. Avusturya'da oranın diğer ülkelere göre yüksek olması katılımcıların aile yaşantısı ile açıklanabilmektedir. Görüşme yapılan katılımcılarda aile içi şiddet

olaylarının diğer ülke katılımcılara göre yüksek olması aile içi şiddete tanık olma oranını da arttırabilmektedir.

6.1.7. Evsizlik Sürecinde Çalışma Hayatı

6.1.7.1. Gelir Getirici İşte Çalışma

Katılımcıların 15 yaşından günümüze kadar gelir getirici bir işte çalışma durumları değerlendirildiğinde %32'sinin bazı durumlarda işlerde çalıştığı, %25'inin hiçbir zaman bir işte çalışmadığı, %23'ünün nadiren işte çalıştığı, %19'unun çoğunlukla bir işte çalıştığı ve çok az bir kısmının her zaman bir işte çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 26). 15 yaşından günümüze kadar gelir getirici bir işte çalışma durumu bireylerin yaşam şartları ile açıklanabilmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun bazı durumlarda çalıştığı ve dörtte birinin ise hiçbir zaman çalışmadığı düşünülürse çalışma durumunun belirli zorunluluklar gerçekleşmesi durumunda değiştiği söylenebilmektedir.

Tablo 26: 15 Yaşından Bugüne Gelir Getirici İşte Çalışma Durumu

15 Yaşından Bugüne Gelir Getirici İşte Çalışma	%
Hiçbir zaman	25
Nadiren	23
Bazen	32
Çoğunlukla	19
Her zaman	1
Toplam	100

Katılımcıların son 30 gün içerisinde para karşılığında çalışma gün sayıları değerlendirildiğinde %68'inin 30 gün içerisinde hiçbir şekilde çalışmadığı; çalışanların ise %13'ünün 6-15 ve 16-30 gün çalıştığı; %6'sının ise 1-5 gün arasında çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 27). Katılımcıların büyük çoğunluğunun 30 gün içerisinde para karşılığı bir işte

çalışma süresinin sıfır olması sürekli olarak çalışma gereksinimlerinin bulunmadıklarını göstermektedir. Bunun sebebi ise katılımcıların gelirlerini alternatif yöntemlerle sağlıyor olabileceğidir.

Tablo 27: Son 30 Gün İçerisinde Para Karşılığı Çalışma Gün Sayısı

30 Gün İçinde Para Karşılığı Çalışma	%
Hiç Çalışmadım	68
1-5 Gün	6
6-15 Gün	13
16-30 Gün	13
Toplam	100

Katılımcıların son 30 gün içerisinde çalıştıkları farklı iş sayısına bakıldığında %68'inin herhangi bir işte çalışmadığı; %13'ünün bir işte, %10'unun iki işte, %5'inin dört ve üzeri işte, %4'ünün ise üç işte çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 28). Tablo 27'de bahsi geçtiği üzere katılımcıların son 30 gün içerisinde farklı bir işte çalışma durumlarının da sebebi alternatif yöntemlerle geçimlerini veya gelirlerini kazanıyor olabilecekleridir.

Tablo 28: Son 30 Gün İçinde Çalışılan Farklı İş Sayısı

Son 30 Gün İçinde Çalışılan İş Sayısı	%
Hiç Çalışmadım	68
1 İş	13
2 İş	10
3 İş	4
4 ve Üzerinde İş	5
Toplam	100

6.1.7.2. Gelir Elde Etme Yöntemi

Son 30 gün içerisinde gelir elde etme yöntemlerine bakıldığında %64'ünün çeşitli yöntemlerle gelir elde ettiği; %11'inin nakit olarak iade edilebilen ürünlerden; %11'inin arkadaş ve yakınlarından gelen yardımlardan; %9'unun dilencilik yaparak ve %5'inin sokakta mendil vb. satarak geçimlerini sağladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 29: Ülkelere Göre Son 30 Gün İçerisinde Kullanılan Para Kazanma Yolu

Para Kazanma Yolu	Yaşanılan Ülke					Toplam
	Avusturya	İtalya	Macaristan	Türkiye		
Dilencilik Yapararak	Para Kazanma Yolu	22,2%	55,6%	11,1%	11,1%	100,0%
	Toplam Yüzde	2,0%	5,0%	1,0%	1,0%	9,0%
Arkadaş ya da yakınlarımdan gelen yardımlar	Para Kazanma Yolu	0,0%	36,4%	27,3%	36,4%	100,0%
	Toplam Yüzde	0,0%	4,0%	3,0%	4,0%	11,0%
Geri dönüşüm veya nakit olarak iade edebilen diğer kullanılan ürünlerden	Para Kazanma Yolu	36,4%	0,0%	18,2%	45,5%	100,0%
	Toplam Yüzde	4,0%	0,0%	2,0%	5,0%	11,0%
Sokakta yemek fişi, mendil, hediye kartı, otobüs kartı, ilaç vb. şeyler satarak	Para Kazanma Yolu	40,0%	40,0%	20,0%	0,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	2,0%	2,0%	1,0%	0,0%	5,0%
Başka bir şekilde	Para Kazanma Yolu	10,9%	6,3%	12,5%	70,3%	100,0%
	Toplam Yüzde	7,0%	4,0%	8,0%	45,0%	64,0%
Toplam	Para Kazanma Yolu	15,0%	15,0%	15,0%	55,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	15,0%	15,0%	15,0%	55,0%	100,0%

P: 0,000

Katılımcıların gelir elde etme yöntemleri ile ülkeleri arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .01$). Avustralyalı katılımcıların %40'ının sokakta mendil vb. satarak geçimlerini sağladığı, %36,4'ünün geri dönüşümle iadesi yapılan ürünlerden geçimini sağladığı ve %22,2'sinin dilencilik yaparak geçimini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. İtalyalı katılımcıların %55,6'sının dilencilik yaparak, %40'ının sokakta mendil vb. satarak ve %36,4'ünün arkadaş veya yakınlarından gelen yardımlarla geçimlerini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Macaristanlı katılımcıların %27,3'ünün arkadaş veya yakınlarından gelen yardımlarla, %20'sinin sokakta mendil vb. satarak ve %18,2'sinin geri dönüşüm ürünlerinin iadesini yaparak geçimlerini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'de yaşayan katılımcıların ise %70,3'ünün seçeneklerin dışındaki yöntemlerle geçimlerini sağladığı, %45,5'inin geri dönüşüm iadeleri yaparak ve %36,4'ünün arkadaş veya yakınlarından gelen yardımlarla geçimlerini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkelere geçim kaynaklarının farklılaşmasının sebepleri ülkelerin yaşam standartları ve kişilerin yaşam biçimleri olacaktır. Bireylerin çevresel olarak yaşam alanlarındaki şartlar bireyleri alternatif geçim kaynaklarına sürükleyebilmektedir.

6.1.8. Evsizlik Sürecinde Sağlık

6.1.8.1. Genel Sağlık Durumu

Katılımcıların sağlık durumlarını değerlendirme ile ülkeleri arasındaki ilişkiye bakıldığında iki değişken arasında istatistiksel anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < 0,05$). Katılımcıların %47'sinin sağlık durumunu iyi olarak değerlendirdiği, %27'sinin orta halli değerlendirdiği, %12'sinin kötü, %9'unun çok iyi ve %5'inin mükemmel olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 30: Ülkelere Göre Genel Sağlık Durumu Algısı

Genel Sağlık Durumu Algısı		Yaşanılan Ülke				
		Avusturya	İtalya	Macaristan	Türkiye	Toplam
Kötü	Sağlık Durumu	0,0%	33,3%	0,0%	66,7%	100,0%
	Ülkede Yaşama	0,0%	26,7%	0,0%	14,5%	12,0%
	Toplam Yüzde	0,0%	4,0%	0,0%	8,0%	12,0%
Orta Halli	Sağlık Durumu	18,5%	14,8%	11,1%	55,6%	100,0%
	Ülkede Yaşama	33,3%	26,7%	20,0%	27,3%	27,0%
	Toplam Yüzde	5,0%	4,0%	3,0%	15,0%	27,0%
İyi	Sağlık Durumu	21,3%	6,4%	14,9%	57,4%	100,0%
	Ülkede Yaşama	66,7%	20,0%	46,7%	49,1%	47,0%
	Toplam Yüzde	10,0%	3,0%	7,0%	27,0%	47,0%
Çok İyi	Sağlık Durumu	0,0%	33,3%	44,4%	22,2%	100,0%
	Ülkede Yaşama	0,0%	20,0%	26,7%	3,6%	9,0%
	Toplam Yüzde	0,0%	3,0%	4,0%	2,0%	9,0%
Mükemmel	Sağlık Durumu	0,0%	20,0%	20,0%	60,0%	100,0%
	Ülkede Yaşama	0,0%	6,7%	6,7%	5,5%	5,0%
	Toplam Yüzde	0,0%	1,0%	1,0%	3,0%	5,0%
Toplam	Sağlık Durumu	15,0%	15,0%	15,0%	55,0%	100,0%
	Ülkede Yaşama	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam Yüzde	15,0%	15,0%	15,0%	55,0%	100,0%

P: 0,038

Katılımcılardan Avusturyalı olanların %66,7'sinin sağlık durumunu iyi, %33,3'ünün kötü olarak değerlendirdiği; İtalyalı olanların %26,7'sinin kötü ve orta halli, %20'sinin iyi ve çok iyi ve %6,7'sinin mükemmel olarak değerlendirdiği; Macaristanlı katılımcıların %46,7'sinin iyi, %26,7'sinin çok iyi, %6,7'sinin mükemmel, %20,0'sinin ise orta halli değerlendirdiği; Türkiye'de yaşayan katılımcıların ise %49,1'inin iyi, %27,3'ünün orta halli, %14,5'inin kötü, %5,5'inin mükemmel ve %3,6'sının çok iyi değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 30). İtalya dışında ülkelerin katılımcılarının sağlıklarını iyi veya çok iyi olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu durum katılımcıların zor şartlarda dahi olsa kendilerini sağlıklı gördükleri ve yaşamlarını sürdürdüklerini göstermektedir. Katılımcıların kendi durumlarını iyi ve üstü olarak tanımlasa dahi yaşam standartları düşük olduğu için gerekli müdahalelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tablo 31: Son 1 Ay İçerisinde Bedensel Ağrı Yaşama

Bedensel Ağrı Yaşama	%
Yok	29
Çok hafif	15
Hafif	30
Orta halli	21
Şiddetli	3
Çok şiddetli	2
Toplam	100

Katılımcıların son bir ay içerisinde bedensel ağrı yaşama durumları değerlendirildiğinde %30'unun hafif düzeyde, %29'unun hiçbir şekilde, %21'inin orta halli, %15'inin çok hafif düzeyde ağrı yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 31). Katılımcıların son bir ay içinde hafif düzeyde ağrı yaşamaları sağlık durumlarını iyi olarak değerlendirse dahi problem-

lerle karşılaştıklarını göstermektedir. Bundan dolayı evsiz yaşayan bireylere gerekli sağlık müdahalelerinin gerçekleştirilmesi elzemdir.

6.1.8.2. Kişisel Eylemleri Sürdürebilme

Katılımcıların doktorun yazdığı ilaçları alma durumları değerlendirildiğinde %51'inin ilaçları alabildiği ve %49'unun alamadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 32). Katılımcıların doktorun yazdığı ilacı kendi başlarına alma oranlarının çok yüksek olmaması bu eylemi tek başlarına gerçekleştiremediklerini göstermektedir. Bu katılımcıların sağlık problemleriyle karşılaşmaları durumunda yarısına yakınının ilaç temini konusunda sıkıntı yaşayacaklarını düşünmesi gerekli sağlık hizmetlerinin gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Tablo 32: “Doktorun Yazdığı İlaçları Almak” Eylemini Kendi Başına Yapabilme Durumu

Doktorun Yazdığı İlaçları Alabilme	%
Evet	51
Hayır	49
Toplam	100

Katılımcıların yardım başvurularında bulunma eylemlerini kendi başına yapabilme durumları değerlendirildiğinde %72'sinin yardım başvurularında bulunurken eylemleri kendi başlarına gerçekleştirebildikleri sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 33). Katılımcıların yaşam standartlarının düşük olması yardım başvurusunu kendi başlarına yapmalarında bir sebep olmaktadır. Bireyler aynı ve nakdi olarak yardıma muhtaç oldukları için yardım başvurusunu da kendi başlarına yapabileceklerini düşünmektedir. Yaşanan zor durum bireylerin alternatif yardım kanallarını öğrenmesinde etkili olmaktadır.

Tablo 33: “Yardım Başvurularında Bulunmak” Eylemini Kendi Başına Yapabilme Durumu

Yardım Başvurularında Bulunma	%
Evet	72
Hayır	28
Toplam	100

Katılımcıların bütçe planlamasını kendi başlarına yapma durumları değerlendirildiğinde %55’inin bütçe planlamasını kendi başına yapamadığı; %45’inin ise bütçe planlamasını kendi başına yapabildiği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 34). Katılımcıların yarısından fazlasının bütçe planlamasını kendi başlarına yapamayacaklarını düşünmelerinde maddi durumlarının uygun olmaması ve bütçe planı yapacak bir evinin bulunmaması ihtimalleri etkili olabilmektedir.

Tablo 34: “Bütçe Planlaması Yapmak” Eylemini Kendi Başına Yapabilme Durumu

Bütçe Planlaması Yapma	%
Evet	45
Hayır	55
Toplam	100

Katılımcıların otobüs ile seyahati kendi başlarına gerçekleştirme durumları değerlendirildiğinde %64’ünün böyle bir seyahati gerçekleştiremediğini düşündüğü; %36’sının ise otobüs ile kendi başlarına seyahat edebileceğini düşündüğü sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 35). Katılımcıların büyük çoğunluğunun otobüs ile kendi başlarına seyahat edememeleri ekonomik durumları ile bağlantılı olabilmektedir. Bireylerin yaşadığı zor şartlar otobüs ile seyahati olanaksız kılmaktadır.

Tablo 35: “Otobüs ile Seyahat Etmek” Eylemini Kendi Başına Yapabilme Durumu

Otobüs İle Seyahat Etme	%
Evet	36
Hayır	64
Toplam	100

6.1.8.3. Kurum Bakımı ve İlaç Kullanımı

Katılımcıların duygusal veya zihinsel sağlık sorunları sebebiyle hastanede kalma durumları değerlendirildiğinde %66'sının böyle bir durumdan dolayı hastanede kalmadığı; %34'ünün ise hastanede kaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 36).

Tablo 36: Duygusal veya Zihinsel Sağlık Sorunları Sebebiyle Hastanede Kalma Durumu

Duygusal veya Zihinsel Sorun Sebebiyle Hastanede Kalma	%
Evet	34
Hayır	66
Toplam	100

Katılımcıların son 30 gün içerisinde zihinsel etkileri deneyimleme sebebiyle ilaç kullanma durumları değerlendirildiğinde %80'inin böyle bir durumdan dolayı ilaç kullanmadığı; %20'sinin ise ilaç kullandığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 38).

Tablo 37: Son 30 Gün İçerisinde Zihinsel Etkileri Deneyimleme Sebebiyle Uzun Süreli/Yüksek Dozlu İlaç Kullanma Durumu

Uzun Süreli/ Yüksek Dozlu İlaç Kullanımı	%
Evet	20
Hayır	80
Toplam	100

6.2. Evsizlerin Ailelerine İlişkin Bulgular

6.2.1. Evsizlerin Ailelerine İlişkin Demografik Bulgular

Araştırmadaki katılımcıların yarısı (%50) Türkiye’de yaşayan evsizlerin aileleri oluştururken diğer ülkelerdeki katılımcı sayıları (%16,7) birbirlerinin aynısıdır. Evsiz ailelerinin cinsiyet durumları incelendiğinde ise, kadınların sayısı erkeklerin sayısından fazladır. Aileler arasında her on kişiden altı tanesini (%60,3) kadınlar oluşturmaktadır. Evsiz ailelerinin beşte ikisini (%39,7) ise erkekler oluşturmaktadır.

Evsiz ailelerinin neredeyse beşte üçü (%58) şehir merkezlerinde yaşamaktadır. Yaklaşık her üç aile bireyinden birisi (%31,3) kasaba veya semtlerde yaşarken köylerde yaşayanların sayısı ise diğerlerine oranla oldukça azdır (%10,7).

Katılımcıların yarısından fazlası (%51,7) maddi durumunu orta seviyede tanımlarken, her on kişiden birisi (%11) orta seviyenin altında olarak tanımlamıştır. Maddi durumunu çoğu aileden daha iyi seviyede olduğunu belirten evsiz aileleri, katılımcıların beşte birini (%21,3) oluşturmaktadır. Katılımcılardan maddi durumunu kötü olarak tanımlayanların oranı ise oldukça azdır (%7,7). Araştırmada yer alan katılımcılar özelinde bu durumun, bireyleri evsizliğe sürükleyen başlıca faktörün ekonomik açıdan yaşanan sıkıntı bazında gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 38: Ailelerin Demografik Özellikleri

Değişken	%	Değişken	%
<i>Yaşanılan Ülke</i>		<i>Medeni Durum</i>	
Avusturya	16,7	Evli	45
İtalya	16,7	Bekâr	37,3
Macaristan	16,7	Boşanmış	9,3
Türkiye	50	Eşi vefat etmiş	8,3
<i>Cinsiyet</i>		<i>Yaş</i>	
Kadın	60,3	18-25	18
		26-35	37,7
		36-50	36,9
Erkek	39,7	51-62	7,4
		<i>Maddi Durum Algısı</i>	
<i>Çalışma Alanı</i>			
Çok kötü	4,3	Kamu personeli	58,7
Kötü	7,7	Özel sektör	22,3
Ortanın Altında	11	İşsiz	11
Orta seviyede	51,7	Gönüllü faaliyetler	6,3
Çoğundan daha iyi	21,3	Diğer	1,7
Çok iyi	4		
<i>Yaşanılan Yer</i>			
Şehir merkezi/Merkez ilçe	58		
İlçe/Kasaba/Semt	31,3		
Köy	10,7		

Evsiz ailelerinin katılımcılar arasında neredeyse her on kişiden altısı (%58,7) kamu sektöründe çalışırken, özel sektörde çalıştığını belirtenlerin sayısı katılımcıların çeyreği etmemektedir (%22,3). Herhangi bir işte çalışmadığını belirten katılımcıların oranı %11 iken gönüllü faaliyetlerde bulunanların oranı ise %6,3 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların %40'ından fazlası evli olduğunu, katılımcılar arasında neredeyse her on kişiden dördü (%37,3) bekâr olduğunu belirtmiştir. Boşandığını belirten evsiz ailelerin oranının (%9,3) eşi vefat etmiş bireylerin oranından (%8,3) daha fazla olduğu görülmektedir.

26-35 yaş aralığındaki bireyler katılımcıların yaklaşık beşte ikisini (%37,7) oluşturmaktadır. Akabinde 36-50 yaş aralığındaki bireyler katılımcılar arasında neredeyse her on kişiden dördü olup (%36,9) bu oranı takip etmektedir. Evsiz ailelerinden 18-25 yaş aralığına sahip olanlar katılımcıların beşte birini (%18) oluşturmaktadır. En az orana (%7,4) sahip yaş aralığını, 51-62 yaşları arasında olan katılımcılar oluşturmaktadır.

6.2.2. Ailelerin Evsizliğe ve Evsizlere Yönelik Tutumları

6.2.2.1. Evsizliğe ve Evsizlere İlişkin Düşünceler

Tablo 39: Ülkelere Göre Evsizliğin Sebebi Algısı

Ülkelere Göre Evsizliğin Sebebi Algısı		Avusturya	İtalya	Macaristan	Türkiye	Toplam
Aile İlgisizliği	Evsizliğin Sebebi	20,5%	15,4%	35,9%	28,2%	100,0%
	Yaşanan Ülke	16,0%	12,0%	28,0%	7,3%	13,0%
İşsizlik	Evsizliğin Sebebi	17,6%	50,0%	14,7%	17,6%	100,0%
	Yaşanan Ülke	12,0%	34,0%	10,0%	4,0%	11,3%
Ekonomik Sorunlar	Evsizliğin Sebebi	9,2%	21,4%	9,2%	60,2%	100,0%
	Yaşanan Ülke	18,0%	42,0%	18,0%	39,3%	32,7%
Aile İçi Şiddet ve Sorunlar	Evsizliğin Sebebi	16,1%	10,7%	14,3%	58,9%	100,0%
	Yaşanan Ülke	18,0%	12,0%	16,0%	22,0%	18,7%
Alkol ve Madde Kullanımı	Evsizliğin Sebebi	16,7%	50,0%	16,7%	16,7%	100,0%
	Yaşanan Ülke	6,7%	20,0%	6,7%	1,8%	6,0%
Sağlık sorunları ve bunalımlar	Evsizliğin Sebebi	40,9%	0,0%	36,4%	22,7%	100,0%
	Yaşanan Ülke	18,0%	0,0%	2,7%	1,7%	7,3%
Toplam	Evsizliğin Sebebi	18,0%	0,0%	12,0%	24,0%	17,0%
	Yaşanan Ülke	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

P:0,000

Katılımcıların %30'undan fazlasına göre evsizliğin başlıca nedenlerinden biri ekonomik sorunlara dayanmaktadır. Bu sebeple ekonomik imkânların evsizlik üzerinde etkili oldu-

ğu ve bu alana ilişkin çalışmalarda ekonomik parametrelerin dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte katılımcılara göre aile içi şiddet ve diğer ailevi sorunlar (%18,7) bireylerin evsizliğe yönelmesine sebep olan durumlar arasında yer almaktadır. Bu orana yakın bir şekilde evsizliğe yönelen bireylerin psikolojik ve fiziksel sağlıklarının evsizlik üzerinde etkili olduğu ve kişilerin yaşadıkları bunalımların süreci etkilediği (%17) içermektedir.

İlgili oranlar dikkate alındığında neredeyse her on katılımcıdan ikisinin fiziksel, ruhsal hastalıklar ve aile içi sorunları evsizliğin nedenlerinden biri olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Öte yandan her on katılımcıdan biri, ilgisiz aile yapısının (%12,7) ve kişinin düzenli bir iş yaşamına sahip olmasının (%11) evsizliğe neden olduğunu varsaymaktadır. Geriye kalan katılımcılara göre ise (%8) alkol ve madde kullanımı evsizliğin nedenleri arasında yer almaktadır.

Ülkeler arası karşılaştırmaların Ki-Kare analizine bakıldığında ülkeler arasında anlamlı ilişki belirlenmiştir ($p < 0,05$). Bu bağlamda Türkiye'deki katılımcılara göre evsizliğe yönelmenin önemli nedenlerinden biri ekonomik sorunlar (%60,2) ile aile içi şiddete (%58,9) dayanırken Avusturya'da (%40,9) ve Macaristan'da (%36,4) alkol ve madde kullanımı ve İtalya'da işsizlik (%50) neden olarak gösterilmiştir. Öte yandan İtalya'daki katılımcıların hiçbiri alkol ve madde kullanımını, fiziksel ve ruhsal sorunları evsizliğe iten nedenler arasında görmemiştir.

Tablo 40: Evsiz Biriyle Karşılaşılması Durumuna İlişkin Tutumlar

Evsiz Biriyle Karşılaşmaya Dair Tutum	%
Evsiz Birisi ile Karşılaşmadım	5,3
Evine Dönmesi için Çaba Gösteririm	18,7
Devlet Kurumuna Bildirim	61,0
İlgilenmem	8,7
Hiç Düşünmedim	6,3

Araştırmaya katılan her on bireyden altısı (%61) yaşamının herhangi bir döneminde evsiz bir bireyle karşılaşması durumunda ilgili devlet kurumlarıyla irtibata geçeceğini belirtmiştir. Bu sonuç ise evsizlikle ilgili farkındalığın artmaya başladığını ve bireylerin bu sorunu çözebilmek için resmi kurumlarla iş birliği içerisinde olmaya istekli olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yaklaşık olarak her on katılımcıdan ikisi (%18,7), evsiz bir bireyle karşılaştığında onu evine geri döndürebilmek için çaba sarf edeceğini belirtmiştir ve bu durum da kişilerin duyarlılığına işaret edebilmektedir. Öte yandan katılımcıların onda dokuzu evsiz bir bireyle karşılaşması durumunda herhangi bir reaksiyon göstermeyeceğini ve duruma ilgisiz kalacağını belirtmiştir. Evsiz bireylerle karşılaşılması durumunda nasıl davranacağını bilmeyen bireyler (%6,3) ile hayatının herhangi bir döneminde evsizlerle karşılaşmadığı belirten kişilerin oranları (%5,3) birbirine yakın çıkmıştır.

Tablo 41: Maddi Durum Algısına Göre Sokaktaki Evsizlerin Kimliği ile İlgili Düşünceler

Maddi Durum Algısı		Sokaktaki Evsizlerin Kimliği Hakkındaki Düşünceler					Toplam
		Cezaevinde Kalanlar	İslahevinde Kalanlar	Yetiştirme Yurdunda Kalanlar	Kimsesizler	Her Kesimden Olabilir	
Çok Kötü	Maddi Durumu Tanımlama	23,1%	23,1%	15,4%	15,4%	23,1%	100,0%
	Evsizlere Bakış	9,4%	14,3%	8,7%	4,3%	1,7%	4,3%
Kötü	Maddi Durumu Tanımlama	34,8%	4,3%	4,3%	13,0%	43,5%	100,0%
	Evsizlere Bakış	25,0%	4,8%	4,3%	6,5%	5,6%	7,7%
Ortanın Altında	Maddi Durumu Tanımlama	6,1%	12,1%	15,2%	36,4%	30,3%	100,0%
	Evsizlere Bakış	6,3%	19,0%	21,7%	26,1%	5,6%	11,0%
Orta Seviyede	Maddi Durumu Tanımlama	7,7%	5,8%	7,7%	14,8%	63,9%	100,0%
	Evsizlere Bakış	37,5%	42,9%	52,2%	50,0%	55,6%	51,7%
Çoğundan Daha İyi	Maddi Durumu Tanımlama	10,9%	6,3%	3,1%	4,7%	75,0%	100,0%
	Evsizlere Bakış	21,9%	19,0%	8,7%	6,5%	27,0%	21,3%
Çok İyi	Maddi Durumu Tanımlama	0,0%	0,0%	8,3%	25,0%	66,7%	100,0%
	Evsizlere Bakış	0,0%	0,0%	4,3%	6,5%	4,5%	4,0%
Toplam	Maddi Durumu Tanımlama	10,7%	7,0%	7,7%	15,3%	59,3%	17,0%
	Evsizlere Bakış	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcılara göre, evsizliğe yönelen bireyler toplumun her kesiminden olabilecek kimselerdir (%69,3). Bu durum ise katılımcıların evsizliğin tek sebebi olarak ekonomik sorunları

düşünmediklerini gösterebilmektedir. İlgili oranı, evsizlerin kimsesi olamayan bireyler olduğunu düşünen katılımcılar (%15,3) takip etmektedir. Bu katılımcılara göre kimsesi olmayan bireylerin sokakta yaşaması normal olarak değerlendirilebilmektedir. Her on katılımcıdan biri ise (%10) yaşamlarının bir döneminde cezaevinde kalmış bireylerin evsizliğe yöneldiğini belirtmişlerdir.

Cezaevi mahkûmiyeti süresince kişilerin belirli psikolojik ve fizyolojik sorunlarla karşılaşması muhtemeldir. Bunun yanı sıra kişinin aile ilişkileri ve sosyal çevresi de bu durumdan etkilenmektedir. Bu bağlamda katılımcıların, cezaevi geçmişi olan bireylerin sosyal yaşama uyum sağlayamadığı gerekçesiyle sokağa yöneldiklerini düşünmeleri muhtemeldir. Bunun yanı sıra katılımcılara göre, ıslahevinde kalmış veya devlet koruması altında bulunmuş bireylerin de sokağa yönelme ihtimali bulunmaktadır. Her iki görüşü belirten katılımcıların oranları ise eşit (%7,7) çıkmıştır.

Tablo 42: Aile Üyesinin Evi Terk Etmesi Durumunda Sergilenecek Tutum

Aile Üyesinin Evi Terk Etmesinde Sergilenecek Tutum	%
Buna müsaade etmezdim	34,3
Onu eve döndürmeye çalışırdım	40,7
Önemsemezdim	2,7
Eve dönmezse devlete bildirirdim	12,7
Çok üzülürdüm	9,7
Toplam	100

Katılımcıların %40'dan fazlası aile üyelerinden birinin evi terk etmesi durumunda eve tekrar dönmesi için çaba sarf edeceğini belirtmiştir. Bu ise katılımcıların aile bağlarını korumak istedikleri anlamına gelebilmektedir. Bunun yanı sıra hanedeki bir bireyin evsizliğe yönelmesi durumunda aile içerisinde

gerekli çabanın gösterileceğine işaret etmektedir. İlgili veriyi, böyle bir durumun yaşanması halinde aile üyelerinin gerekli reaksiyonu gösterip izin vermeyeceğini belirten katılımcılar takip etmiştir (%34,3). Bu tür bir tutum evsizlik riskini düşürebilmektedir. Her on katılımcıdan biri (%12,7) ise aile üyelerinden birinin evi terk edip evsizliğe yönelmesi durumunda devlet kurumlarıyla iletişime geçeceğini ifade etmiştir. Geriye kalan katılımcıların bir kısmı (%9,7) böyle bir durumun yaşanması halinde çok üzüleceğini belirtirken çok az bir kesim (%2) aile üyelerinden birinin evi terk etmesini önemsemeyeceğini dile getirmiştir.

Tablo 43: Çevresinde Evsiz Birisi Bulunma Durumuna Göre Evsiz Kalınması Durumunda Sergilenecek Tutum

Çevresinde Evsiz Birisi Bulunma	Evsiz Kalınması Durumunda Sergilenecek Tutum					Toplam	
	Bilmiyorum	Eve Dönmeye Çalışırım	Eve Dönemezsem Devlete Başvururum	Tanıdığım Birisine Giderim	Sokakta Yaşamayı Tercih Ederim		
Evet	Evsiz Birey Tanıma	11,7%	50,0%	3,2%	24,5%	10,6%	100,0%
	Evsizliğe Tepki	19,3%	58,0%	3,8%	35,9%	52,6%	31,3%
Hayır	Evsiz Birey Tanıma	22,0%	16,2%	39,3%	19,7%	2,9%	100,0%
	Evsizliğe Tepki	66,7%	34,6%	86,1%	53,1%	26,3%	11,3%
Bilmiyorum	Evsiz Birey Tanıma	24,2%	18,2%	24,2%	21,2%	12,1%	100,0%
	Evsizliğe Tepki	14,0%	7,4%	26,3%	21,3%	6,3%	32,7%
Toplam	Evsiz Birey Tanıma	19,0%	27,0%	26,3%	21,3%	6,3%	100,0%
	Evsizliğe Tepki	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

P: 0,000

Katılımcıların yarısından fazlası (%57,7), çevresinde evsizlik deneyimi yaşayan birisinin olmadığını ifade etmiştir. Bu durum iki şekilde açıklanabilmektedir. İlk durum evsiz bireylerin görünürlüğü ile ilişkilidir. Evsizler toplum tarafından yeterince fark edilemediği için bu durum bir sorun olarak bireylerin dikkatinden kaçabilmektedir. İkinci neden ise evsizliğe sebep olan psikolojik ve fizyolojik sorunlara dayanmaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin yakınlarında evsizliğe sebep olabilecek şiddette travmaların yaşanmaması sebebiyle bu durumun ortaya çıkmadığı ifade edilebilmektedir. Her on katılımcıdan üçü ise çevresinde evsizlerin olduğunu beyan etmiştir. Bu sayı oldukça yüksek olmakla birlikte evsizliğe ilişkin farkındalığın arttığına da işaret edebilmektedir. Katılımcıların diğer bir bölümü ise bu duruma ilişkin herhangi bir bilgilerinin olmadığını belirtmiştir (%11). Diğer bir oran ise kişilerin yaşadıkları durumlara bağlı olarak sokakta yaşamayı tercih etmesine dayanmaktadır (%6,3). Bu oran oldukça yüksektir ve kişilerin bireysel ya da ailevi sorunlarında sokağı bir araç olarak gördükleri anlamına gelebilmektedir.

İlgili sorunun Ki-Kare testi sonuçlarına bakıldığında ailesinde evsizlik deneyimi olan bireylerin kendilerinin bu durumu yaşamaları halinde evlerine geri dönmeye çalışacakları görülürken (%58) bu durumu deneyimlememiş bireylerin eve geri dönme konusunda daha az istekli oldukları anlaşılmaktadır (%34,6). Bu durum, aile içerisinde yaşanan sorunların tüm bireyleri belirli ölçüde etkilediğine ve sorunun ortaya çıkması durumunda gerekli müdahalelere ilişkin adımların daha fazla göz önüne alındığına işaret edebilmektedir.

6.2.2.2. Ailelerin Gözünden Evsizlerin Sorunları

Tablo 44: Medeni Duruma Göre Evsizlerin Evi Terk Etmelerinde Ailenin Rolü

Medeni Durum	Evsizlerin Evi Terk Etmelerinde Ailenin Rolü						
	Hiç yok	Yok	Fazla	Çok Fazla	Bilmiyorum	Toplam	
Evli	Medeni Durum	1,5%	1,5%	28,9%	60,7%	7,4%	100,0%
	Ailenin Rolü	50,0%	25,0%	41,1%	48,5%	41,7%	45,0%
Bekâr	Medeni Durum	1,8%	4,5%	33,9%	50,0%	9,8%	100,0%
	Ailenin Rolü	50,0%	62,5%	40,0%	33,1%	45,8%	37,3%
Boşanmış	Medeni Durum	0,0%	3,6%	57,1%	28,6%	10,7%	100,0%
	Ailenin Rolü	0,0%	12,5%	16,8%	4,7%	12,5%	9,3%
Eşi Vefat Etmiş	Medeni Durum	0,0%	0,0%	8,0%	92,0%	0,0%	10%
	Ailenin Rolü	0,0%	0,0%	2,1%	13,6%	0,0%	8,3%
Toplam	Medeni Durum	1,3%	2,7%	31,7%	56,3%	8,0%	100,0%
	Ailenin Rolü	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

P: 0,006

Araştırmadaki katılımcıların yarısından fazlası (%56,3) evsizlerin evlerini terk etmesinde ailelerin rolünün çok, %30'undan fazlası ise belirli düzeyde etkili olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuç toplumun en küçük yapı taşının aile olduğu önemini hatırlatmakta, aile ilişkilerinin kötü olmasının bireyin evi terk etmesine sebep olabileceğini gözler önüne sermektedir. Yaklaşık olarak her on katılımcıdan biri (%8) kişilerin neden evsizliğe yöneldiğini bilmediğini ifade etmiştir. Ailelerin bu süreçte etkili olmadığını söyleyen katılımcıların oranı ise oldukça azdır. Bu bağlamda aile sistemlerinin ve dengelerinin

kişiler üzerinde etkili olduğu, kişilerin aile içerisinde yaşanan sorunlara bağlı olarak evsizliğe yönelebildiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda aile danışmanlığı faaliyetlerinin artırılması, aile içi iletişimin kuvvetlendirilmesi için müdahale planlarının oluşturulması ve bütüncül sosyal politikaların uygulanması önemlidir.

Tablo 45: Ülkeye Göre Evsizlerin Barınacak Yer Bulmasının Sorun Olması Durumu

Yaşanılan Ülke		Barınacak Yer Bulmanın Sorun Olması					
		Asla	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman	Toplam
Avusturya	Yaşanılan Ülke	2,0%	30,0%	32,0%	24,0%	12,0%	100,0%
	Barınmanın Algısı	20,0%	55,6%	47,1%	13,3%	4,2%	16,7%
İtalya	Yaşanılan Ülke	4,0%	12,0%	18,0%	36,0%	30,0%	100,0%
	Barınmanın Algısı	40,0%	22,2%	26,5%	20,0%	10,4%	16,7%
Macaristan	Yaşanılan Ülke	0,0%	10,0%	2,0%	24,0%	64,0%	100,0%
	Barınmanın Algısı	0,0%	18,5%	2,9%	13,3%	22,2%	16,7%
Türkiye	Yaşanılan Ülke	1,3%	0,7%	5,3%	32,0%	60,7%	100,0%
	Barınmanın Algısı	40,0%	3,7%	23,5%	53,3%	63,2%	50,0%
Toplam	Yaşanılan Ülke	1,7%	9,0%	11,3%	30,0%	48,0%	100,0%
	Barınmanın Algısı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

P: 0,0000

Çalışmaya katılan bireylerin neredeyse yarısı (%48) evsizlerin barınacak bir yer bulmamasını bir sorun olarak değerlendirmiştir. Bu durumu genel olarak bir sorun şeklinde değerlendiren kişiler ise katılımcıların üçte birini temsil etmektedir (%30). Her on katılımcıdan biri ise bu durumu bazen (%11),

diğerleri nadiren (%9) sorun olarak görmüştür. Oldukça az bir kesim ise (%2) evsizliği bir sorun olarak değerlendirmemiştir. Ülkeler arası farklılıkların tespit edilmesi için yapılan Ki-Kare analizine göre ise evsizlik, en çok Macaristan (64) ve Türkiye (%60,7) tarafından sorun olarak değerlendirilmiştir. İtalya ise evsizlerin barınacak bir yerinin olmamasını genel anlamda bir sorun olarak değerlendirmemiştir (%4). İtalya'nın evsizliğin en yüksek ülkelerden biri olması sebebiyle bireylerin bu durumu normalleştirmeleri ve bu sebeple evsiz bireylerin barınacak bir yerlerinin olmamasının sorun olarak görülmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 46: Çevresinde Evsiz Tanıdığı Olma Durumuna Göre Evsizlerin Yaşam Alanlarının Güvenliğine İlişkin Görüşler

Evsiz Tanıdığı Olma Durumu	Evsizlerin Yaşam Alanlarının Güvenliğine Dair Görüşler					
	Hiç Güvenli Değil	Güvenli Değil	Güvenli	Çok Güvenli	Toplam	
Evet	Evsiz Tanıma	62,8%	21,3%	16,0%	0,0%	100,0%
	Yaşanılan Yerin Güven Durumu	50,0%	20,2%	18,8%	0,0%	31,3%
Hayır	Evsiz Tanıma	30,1%	36,4%	32,4%	1,2%	100,0%
	Yaşanılan Yerin Güven Durumu	41,4%	63,6%	70,0%	66,7%	57,7%
Bilmiyorum	Evsiz Tanıma	21,2%	48,5%	27,3%	3,0%	100,0%
	Yaşanılan Yerin Güven Durumu	5,9%	16,2%	11,3%	33,3%	11,0%
Toplam	Evsiz Tanıma	39,3%	33,0%	26,7%	1,0%	100,0%
	Yaşanılan Yerin Güven Durumu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

P: 0,000

Araştırmadaki katılımcıların neredeyse beşte ikisi (%39) evsizlerin kaldığı yerlerin hiç güvenliği olmadığını düşün-

mektedir. Bunu takiben katılımcıların %30'dan biraz fazlası evsizlerin kalmak zorunda oldukları yerlerin güvenli olmadığını belirtmiştir. Evsizlerin hiç güvenli olmayan yerde kaldıklarını ile güvenli olmadığını söyleyenlerin yüzdeleri birbirine oldukça yakındır. Bu da katılımcıların yarısından fazlasının evsizlerin barındıkları yerleri güvenilir bulmadığını göstermektedir. Evsizlerin kaldığı yerlerin güvenli olduğunu belirten katılımcılar ise araştırmanın dört birinden fazlasını (%27) temsil etmektedir. Ki-Kare analizi sonuçlarına göre bu veriler değerlendirildiğinde çevresinde evsizlik deneyimi olan bireylerin evsizlerin kaldığı yerleri daha güvenli bulduğu (%62,8) görülmektedir. Bu bağlamda yaşanan sorunlarının boyutlarının değerlendirilebilmesi için sorunun muhataplarının sürece dâhil edilmesinin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 47: Evsizlerin Sorunların Çözümüne İlişkin Hizmetlerin Bilinirliği

Evsizlere Dönük Hizmetlerin Bilinirliği	%
Evet	54,7
Hayır	10,0
Bilmiyorum	18,7
Devlet mutlaka oluşturmalıdır	16,7
Toplam	100

Evsizlerin yaşadığı sorunların çözümüne ilişkin yapılan faaliyetlerin ve verilen hizmetlerin varlığından haberdar olan kişilerin sayısı, katılımcıların yarısından çoğunu (%54,7) oluşturmaktadır. Bu sonuç, evsizliğe ilişkin farkındalığın oluşması, soruna dair yapılması gerekenleri bilinmesi ve iş birliği açısından önemlidir. Öte yandan her on katılımcıdan biri (%10) evsizlerin evine dönmesini ve sorunlarının çözülmesi için bir hizmet birimin olmadığını düşünmekte-

dir. Bununla birlikte evsizliğin çözümüne ilişkin geliştirilen uygulamaları bilmeyen katılımcıların sayısı ise azımsanacak düzeyde değildir (%18,7). Evsizliğin bir sorun olarak görünür kılınmasına, kamu spotları yayımlanarak yapılan faaliyetlerin ve hizmetlerin tanıtılması ve sorunun çözülmesi için gerekli adımların neler olduğunun duyurulmasına ihtiyaç vardır.

Tablo 48: Ülkeye Göre Evsizlerin Geri Dönüşü Konusunda Devletlerin Çabaları Hakkındaki Görüşler

Yaşanılan Ülke	Evsizlerin Eve Dönüşü Konusunda Devletlerin Çabaları						
	Hiç	Az	Fazla	Çok Fazla	Bilmiyorum	Toplam	
Avusturya	Yaşanılan Ülke	0,0%	28,0%	72,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Devletin Çaba Algısı	0,0%	12,7%	41,4%	0,0%	0,0%	16,7%
İtalya	Yaşanılan Ülke	38,0%	36,0%	2,0%	0,0%	24,0%	100,0%
	Devletin Çaba Algısı	73,1%	16,4%	1,1%	0,0%	23,5%	16,7%
Macaristan	Yaşanılan Ülke	0,0%	64,0%	28,0%	8,0%	0,0%	100,0%
	Devletin Çaba Algısı	0,0%	29,1%	16,1%	15,4%	0,0%	16,7%
Türkiye	Yaşanılan Ülke	4,7%	30,7%	24,0%	14,7%	26,0%	100,0%
	Devletin Çaba Algısı	26,9%	41,8%	41,4%	84,6%	76,5%	50,0%
Toplam	Yaşanılan Ülke	8,7%	36,7%	29,0%	8,7%	17,0%	100,0%
	Devletin Çaba Algısı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

P: 0,000

Katılımcılardan evi terk eden insanların tekrar eve dönmesi için devletin az çaba gösterdiğini belirtenlerin büyük çoğunlukta (%36,6) olması devletin bu konuda yaptığı ça-

lışmaların yeterli düzeyde olmadığına işaret etmektedir. Katılımcıların neredeyse üçte biri (%29) devletin evini terk eden bireylerin tekrar eve dönmesi için gerekli çabayı gösterdiğini ifade etmiştir. Devletin bu konuda ne kadar çaba gösterdiğini hakkında bir bilgisi olmayan bireyler, yaklaşık olarak katılımcıların beşte birini temsil etmektedir. Bu bağlamda devletin evsizliğe ilişkin sosyal politikaları geliştirmesine ve görünür kılması gerekmektedir. Ki-Kare analiz sonuçlarına bakıldığında ise İtalya'daki katılımcıların (%38) devletin evsizlik sorununun çözümünde yeterince aktif olmadığını belirttiği görülmektedir. İtalya'nın en yüksek evsizlik oranına sahip ülkelerden biri olduğu dikkate alındığında ilgili ülkedeki devlet temelli çalışmaların yeterli düzeyde olmadığını ifade etmek mümkündür. Devletin çalışmalarından en çok memnun olan katılımcıların verileri ise Avusturya (%72) olduğu görülmektedir.

6.2.2.3. Evsizlere Hizmet Veren Kurum/Kuruluşlara İlişkin Görüşler

Tablo 49: Evsizlere Hizmet Sunan Kurum/Kuruluşları Merak Etme Durumu

Evsizlere Hizmet Sunan Kurumları Merak Etme	%
Evet	66,7
Hayır	17,0
Aklıma böyle bir şey gelmedi	16,3
Toplam	100

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%66,7), evsizler için hizmet veren barınak, aşevi gibi hizmet kurumlarını merak ettiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda evsizliğe ilişkin sorunların çözülebilmesi için gönüllülük esaslı çalışmaların kullanılabilceği ve toplum temelli müdahalelerin yapılabileceği anlaşılmaktadır. Evsizler için hizmet veren ku-

rumları merak etmeyen bireyler, katılımcıların yaklaşık olarak beşte birini temsil etmektedir. Bu kurumları varlığına ilişkin gerekli sorgulamaları yapmayan bireylerin oranı ise %16,3'tür. Tablo 46 ve 47'de de ifade edildiği üzere evsizlik sorunun görünür kılınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 50: Evsizlere Hizmet Sunan Kurum/Kuruluşları Ziyaret Etme Durumu

Evsizlere Hizmet Sunan Kuruluşları Ziyaret Etme	%
Evet	43,7
Hayır	42,0
Aklıma böyle bir şey gelmedi	14,3
Toplam	100

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, evsizler için hizmet veren kurumları ziyaret eden (%43,7) ve etmeyen (%42) katılımcıların oranlarının neredeyse eşit olduğu görülmektedir. Bu bağlamda evsizlere hizmet veren kurumları ziyaret eden katılımcıların evsizlik konusunda daha duyarlı ve farkındalık sahibi oldukları anlaşılmakta olup evsizler için hizmet veren kurumları ziyaret etmeyen katılımcıların bu konuya ilişkin yeterince bilgi sahibi olmadığı düşünülmektedir. Katılımcıların neredeyse altıda biri (%14,3) evsizlere hizmet veren kurumları ziyaret etmeyi aklına getirmediğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Tablo 49'da belirtildiği üzere gönüllülük faaliyetlerinin artırılmasına ve evsiz bireylerle çalışmanın gönüllülük alanlarından biri olduğunun duyurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 51: Evsizlere Hizmet Sunan Kurum/Kuruluşlarda Çalışmak İsteme Durumu

Evsizlere Hizmet Sunan Kuruluşlarda Çalışma İsteme	%
Evet	44,0
Hayır	23,0
Bilemedim/Kararsızım	22,3
Böyle kurumların olduğunu bilmiyorum	10,7
Toplam	100

Katılımcıların %40'tan fazlasının evsizlere hizmet veren kurum veya kuruluşlarda çalışma isteği olduğuna dair görüş bildirmiştir. Büyük çoğunluğun evsizlere hizmet veren kurumlarda çalışma isteğinin olması toplumsal duyarlılığın olduğunu göstermektedir. Evsizlere hizmet veren kurumlarda çalışmak istemediğini (%23) ve çalışmak isteyip istemediğine karar veremediğini (%22,3) söyleyen katılımcıların oranlarının neredeyse eşit olduğu görülmektedir. Bu kapsamda damgalanma karşıtı çalışmalara ve toplumsal entegrasyon için müdahalelerin yapılmasına gerek duyulmaktadır. Bununla birlikte her on katılımcıdan biri ise (%10,7) böyle kurumlardan haberdar olmadığını belirtmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında evsizlik alanında çalışacak meslek elemanlarına bu alanın tanıtılması, ilgili kuruluşlara atanacak uzmanların sayısının artırılması ve lisans eğitimlerinde evsizliğe ilişkin hususi derslerin açılmasına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

6.2.2.4. Evi Terk Eden Aile Bireyinin Dönüşünde Ser-gilenecek Tavrı

Katılımcılara 'Evi terk eden bir aile bireyiniz olsa ve tekrar evine dönse ona karşı nasıl davranırdınız' sorusu sorulmuş ve alınan cevaplardan düşüncelerine ilişkin şu bulgular elde edilmiştir.

Tablo 52: Ailelerin Evi Terk Eden Bir Bireyin Evine Dönmesine İlişkin Düşünceleri

Evi Terk Eden Bireyin Eve Dönmesine İlişkin Düşünceler	Evet	Hayır
Çok mutlu olur, onu sahiplenirim	% 52	% 48
Ona her konuda yardımcı olurum	% 65,7	% 34,3
Evi terk etmesine neden olduğunu düşündüğüm eski hatalarımı asla tekrar etmem	% 56,7	% 43,3
Hiçbir şey yapmam	% 3	% 97
Böyle bir şey benim evimde olamaz	% 9,7	% 90,3

Katılımcıların evlerini terk eden evsizlerin aile yanına geri dönmesine ilişkin görüşleri incelendiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının (%52) evsiz bireylerin evlerine geri dönmekten mutlu olacağını ifade ettiği görülmektedir. Ailelerin, aile üyesinden birinin dışarıda kalma ihtimalinden evi geri dönmeyen daha iyi olacağı kanaatinden yola çıkarak bu durumda bahtiyar olacakları, evsiz bireyi koruyup gözecekleri anlaşılmaktadır. Mutlu olmayacağını söyleyen kesim de kayda değer bir orana (%48) sahiptir. Bu orana sahip aile bireylerinin evi terk eden üyeye yaşadıkları sorunların telafisinin olmayacağı için onlara sahip çıkmadıkları düşünülmektedir.

Aile bireyleri; evlerini terk eden bir üyenin evi terk etmesi ve geri dönmesi durumunda yüksek olasılıkla yardımcı olacağını belirtmişlerdir. Bu oranın katılımcılar arasında neredeyse her on kişiden yedisi olduğu görülmektedir (%65,7). Ona yardımcı olmam diyenlerin ise her on kişiden üçü olduğu görülmektedir. (%34,3) Katılımcıların yarısından fazlasının olumlu yanıt vermesi aile bireyine verilen desteği, yapılan yardımı sonuna kadar götürmek istediğinin bir göstergesidir.

Evlerini terk eden bir üyenin evi terk etmesi ve geri dönmesi halinde aile bireyleri bu duruma sebep olan önceki

hatalarına tekrar yenik düşmeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu oranın katılımcıların yarısından fazlasının (%56,7) olduğu görülmektedir. Hatalarına yenik düşmeyeceğim diyen aile bireylerinin hatalarının bilincinde olduğu söylenebilmektedir. Eski hatalarımı tekrar ederim diyen aile bireylerinin oranı ise her on kişiden dördü (%43,3) olduğu görülmektedir. Hayır, yanıtını veren katılımcıların hatalarının farkında bile olmadığı düşünülmektedir.

Evlərini terk eden bir üyenin evi terk etmesi ve geri dönmesi halinde destek olmayacağına dair görüş bildiren aile üyelerinin oranı neredeyse tüm katılımcıları (%97) oluşturmaktadır. Destek olacağını söyleyen ailelerin, evi terk eden bireyle tam olarak ilişkisini kesmeyeceğini göstermektedir. Destek olmayacağını belirten ailelerin, katılımcılar arasında her on kişiden üçünü oluşturduğu (%3) görülmektedir. Destek olacağını belirten ailelerin yanında, ilgisiz kalacağını söyleyen ailelerin oranı azımsanacak kadardır. Bu durum, evi terk eden bireylerin durumunu iyileştirmeye gayret etmek adına eve geri dönmek istediğinde ailesinin gösterdiği ilgi ve yakınlığını kesmeyeceğini açıklamakta, ayrıca ailelerin bu tutumu, evsiz bireyin üzerinde büyük ölçüde olumlu etki yaratacağı gözden ardı edilmemelidir.

Hemen hemen tüm katılımcılar (%90,3) aile üyelerinden birinin evi terk edip sonrasında geri dönmek istemesi durumunun olabileceğini belirtmiştir. Bu da ailelerin, aile üyelerinden birinin evsiz kalmasındansa eve dönmelerinin daha iyi olacağı kanaatinde olduğunu, aile bireylerinin her ne olursa olsun aralarındaki bağı koparmayacaklarını göstermektedir. Evi terk eden bir üyenin eve geri dönmesi durumunda böyle bir olayın olamayacağına dair görüş bildirenlerin de katılımcılar arasında neredeyse her on kişiden biri (%9,7) olduğu görülmektedir. Bu görüşe sahip katılımcıların aile içi bağlarının kuvvetli olmadığını ve birbirlerine karşı güvensizlik duygusu beslediklerinden dolayı bu cevabı verdikleri düşünülmektedir.

6.2.3. Evsiz Aile Üyelerinin Ev İçi İlişkileri

Tablo 53: Aile Sorunlarının Konuşulma Sıklığı

Aile Sorunlarının Konuşulma Sıklığı	%
Hiç	8
Yılda birkaç kez	19
Ayda birkaç kez	37
Haftada birkaç kez	20,6
Hemen hemen her gün	15,3

Aile sorunlarının oluştuğu durumların ivedilikle konuşulup sonuca bağlanması, problemin ortadan kaldırılması huzur ve mutluluk için gerekli iken aile sorunlarını hiç konuşmuyorum diyenler, katılımcılar arasında neredeyse her on kişiden birini (%8) oluşturmaktadır. Akabinde takip eden aile sorunlarını yılda birkaç kez konuştuğunu ifade eden kesim, katılımcıların yaklaşık 1/5'ini oluşturmaktadır. Ancak bu durum sorunlarının açık bir şekilde çözülmesi için yeterli değildir. Ayda bir kaç kez konuştuğunu söyleyen (%37) oranına sahip kesim umut vadetse de konuşarak tamamen ortadan kalkacak sıkıntıları, uzun sürede çözümsüz hale gelmesine neden olunmaktadır. Hemen hemen her gün konuşuyorum diyen kesim ise katılımcılar arasında her on kişiden iki kişi (%15,3) bile edememektedir. Bu durum sorunların açığa kavuşturulup sağlıklı bir şekilde çözülmesini sağlayabilir. Ancak toplum içerisindeki aile ilişkilerinde bu oranın az olması aile yapılarında ciddi bozulmalara sebep olabilmektedir.

Tablo 54: Aile İçi Sorunların Çözüm Yöntemi

Aile İçi Sorunların Çözüm Yöntemi	%
Oturup anlaşarak	71,3
Aile büyüklerinin davranışıyla	13,3
Hatırlı bir tanıdığa başvururuz	1
Danışan desteği alarak	8,3
Çözumsuz kalır	6

Aile içi sorunlara karşı çözüm şekilleri incelendiğinde; katılımcılar arasında her on kişiden yedisinin (%71,3) problemlerini konuşarak hallettiğine göre demek ki aile içi iletişimin iyi bir seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum ailenin herhangi bir problem karşısında sorunları birlikte çözdüğünü, birlikte hareket ettiğini göstermektedir. Bunu sırasıyla aile büyüklerine danışmak (%13,3) takip etmiştir. Bu durum en azından problemler karşısında aile büyüklerinin fikirlerinin önemsendiğini göstermektedir. Geri kalanlar arasından neredeyse her on kişiden biri (%8,3) danışan desteği alırken katılımcılar arasından çok az bir kısmı ise (%1) tanıdıklarına başvurabileceğini söylemiştir. Bu da herhangi bir problemle karşılaşıldığı zaman tanıdıktan ziyade danışan desteğinin ailenin sosyal problemlerinin çözümünde çok daha etkin bir rol oynadığını göstermektedir. Çözumsuz kalır diyenlerin (%6), aile içinde iletişim kopukluğu olduğu düşünülmektedir.

Tablo 55: Aile İçi Şiddete Uğrama Durumu

Aile İçi Şiddete Uğrama Sıklığı	%
Hiç	79,3
Çok az	12,7
Az	5,3
Fazla	2,3
Çok fazla	3

Katılımcılar arasından hemen hemen her on kişiden sekizinin (%79,3) aile içi şiddete uğramadığına dair görüş bildirmesi, daha önce aile yapılarında herhangi bir şiddete tanıklık etmediklerini göstermektedir. Çok az şiddete uğrarım diyenler kayda değer bir orana (%12,7) sahiptir. Ancak az uğrarım diyenlerin oranı da (%5,3) yok sayılamayacak derecededir. Bu kişiler farklı noktalardan şiddete uğradığını düşünenleri kapsamaktadır. Çok fazla şiddete uğrarım (%3) ve fazla şiddete uğrarım (%2,3) diyenlerin yüzdesi arasında ise çok büyük bir fark yoktur. Bu kesimlerin ciddi manada fiziksel ya da psikolojik şiddete uğradığı görülmektedir.

Tablo 56: Şiddete İlişkin Önlemler Hakkındaki Düşünceleri

Şiddete İlişkin Önlem Fikirleri	%
İlgili kuruma başvururum	18,7
Kolluk kuvvetlerine bildirim	25,7
Kendi aramızda çözeriz	38,7
Aile büyüğünden destek isteriz	15
Hatırlı bir tanıdığa başvurur	2

Şiddet karşısında önlem alma konusunda katılımcıların en büyük kısmının (%38,7) kendi aramızda çözeriz cevabını vermesinin aile içinde yaşananların aile içinde kalması gerektiğini esas alıp konuşup hallettikleri düşünülmektedir. Katılımcıların çeyreğinden fazlası (%25,7) kolluk kuvvetlerine bildirirken, bundan daha az katılımcı (%18,7) ise kuruma başvururum demiştir. Bu da kolluk kuvvetlerinin kuruma nazaran katılımcılar için daha güven verici olduğunu göstermektedir. Aile büyüğünden destek isteyen katılımcıların sayısının (%15) hatırı sayılır bir tanıdığa başvuranların sayısından (%2) büyük olmasında, aile büyüklerinin birleştirici gücüne olan güven duygusunun ağır bastığı düşünülmektedir.

SONUÇ

Biyo-psiko-sosyal boyutlarıyla dünyada kendisini ifade etmeye çalışan insan, doğası gereği her zaman dünyadaki mücadelenin baş aktörü olmuştur. Bu mücadelesi sırasında kendisinden kaynaklı olan ya da müdahale edemediği birçok aksiyondan etkilenmiş ve onları etkilemiştir. Bu aksiyonlar kitleler için önemli değişimleri ortaya çıkarmış, bu sebeple insanoğlu bazı dezavantajlı durumlarla karşı karşıya kalmıştır.

Evsizlik insanoğlunun mücadelesinin en belirgin olumsuzluklarından biri olarak geçmişten günümüze varlığı hissedilen ve her çağda karşılaşılan toplumsal bir problem haline gelmiştir. Tarihi insanlık kadar eski olan bu kadim problemin başlangıcına ilişkin bazı araştırmalar yapılmış olsa da bugün net bir tarih verilmesinin oldukça güç olduğu bir gerçektir. Benzer şekilde tanımının da keskin bir şekilde yapılması da pek mümkün değildir. Çünkü evsizlik her toplumda ve dönemde kendi karakteristiklerini beraberinde getirmiştir. Bu sebeple çerçevesi çizilen bir tanımının yapılması mümkün değildir. Kavrama ilişkin tanımın muğlaklığı olumlu ve olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir. Bir yandan tanımın sınırlarının çizilememesi hemen her bilimsel alanı evsizliğin muhatabı haline getirmiş, bu da konu hakkında yeni perspektiflerin ve teorilerin geliştirilmesine imkân vermiştir. Diğer

yandan ise kavram oldukça sınırsız bir kimlik kazanmış ve konu hakkında araştırma yapılması güçleşmiştir.

Evsizlik her toplumda kendisini farklı şekilde gösteren bireyleri oldukça çeşitli açılardan etkileyen bir olgudur. Pek çok problemle döngüsel bir ilişkisi olan bu kavram bireylerin ihtiyaçlarını karşılamasını ve sorumluluklarını yerine getirmesini engeller. Elinde yeteri kadar imkânı olmayan birey toplumsal fırsatlardan yeteri kadar yararlanamazsa bu durum kompleks bir süreci beraberinde getirebilir ve birey kendisini problemler sarmalının içerisinde bulabilir (Genç vd., 2022). Bu sebeple bireyi ve toplumu bu derece etkileyen böyle bir sosyal problem karşısında ülkelerin kendi müdahale yöntem ve programlarını geliştirmesi gerekmektedir. Bu yöntem ve programların uygulanması için ise en önemli yol haritası hiç şüphesiz bilimsel araştırmalardır. Bilimsel araştırmalardan elde edilen veriler ve bulgular, toplumsal problemler açısından kilit rol oynamaktadır.

Bu araştırma, evsizlik problemine ilişkin mevcut durumu ortaya koymak ve karşılaştırmalı bulgular sunmak amacıyla evsizlik olgusunun görüldüğü Türkiye, İtalya, Avusturya ve Macaristan'da gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında evsizlik durumunu deneyimleyen evsiz bireyler ve evsiz bireye sahip ailelerle görüşmeler yapılmış, hem evsizlerin hem de evsiz ailelerinin evsizlik sürecinde karşılaştıkları problemlere ilişkin önemli veriler elde edilmiştir.

Araştırmaya dört farklı ülkeden toplamda 100 evsiz birey ve 300 evsiz bireye sahip aile üyesinden olmak üzere toplamda 400 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada uygun ve sağlıklı verilerin elde edilmesi amacıyla demografik yapı oldukça önemli görülmüştür. Buna göre; evsiz katılımcıların yarısından fazlası Türkiye'de yaşayan evsizlerden oluşurken diğer katılımcılar kalan üç ülkeden eşit sayıdadır. Katılımcıların cinsiyetleri birbirine yakın oranda seyretmiştir. Bu durum cinsiyete dayalı açıklamalara güvenilmesi açısından anlamlı görülmüştür.

Aile yapıları açısından oldukça çeşitli şekillerde bir yaşam tarzı benimseyen evsizlerin bu konuda problemleri bir hayat sürdükleri görülmüştür. Zira katılımcıların ciddi bir bölümü daha önce hiç evlenmemiş, evlenip boşanmış ya da resmi olarak evli olmasına rağmen eşinden ayrı yaşamakta olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum sahip olunan çocuk sayısına da yansımış, evsiz katılımcıların yarısından fazlasının hiç çocuk sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır (bkz. Tablo 2).

Eğitim seviyesi açısından oldukça düşük seviyelerde görülen eğitim derecelerine rastlanmıştır (bkz. Tablo 2). Katılımcıların yalnızca çeyreği lise ve üzeri bir eğitim derecesine sahipken kalan kısımlarda ise ilgili okulu terk eden ya da ilkökul/ortaokul seviyesinde diploma sahibi olan kişilerden oluşmakla birlikte bu kişiler arasında okuma yazma bilmeyen kişiler de bulunmaktadır. Evsizliğin genel olarak genç yaşlarda başladığını söylemek bu araştırmadan elde edilen kıymetli bir bulgu olarak görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlasının orta yetişkinlik yaşından (35) küçük olduğu belirlenmiştir. Yaş arttıkça evsizlerin oranında bir azalma olmaktadır.

Evsizlik konusunda önemli noktalarda birini ilk defa evsiz kalma yaşı oluşturmaktadır. Zira evsiz kalmanın erken yaşta yaşanıyor olması birey için çok daha fazla problemi beraberinde getirebilir. Katılımcıların evsiz kalma yaşları incelendiğinde neredeyse tamamının (%95) evsizlikle 18 yaşından sonra tanıştığı görülmüştür (bkz. Tablo 3). Bu durumdan hareketle çocuk yaşta hizmet veren kurum ve faaliyetlerin hizmetlerinin önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Söz konusu koruyucu-önleyici hizmetlerin yetişkinler için de düşünülmesi ve uygulanması ise gereklilik gibi durmaktadır.

Evsiz bireyler, mevcut evsizlik durumunu yalnız başına tecrübe etmektedirler. Zira araştırmaya katılan evsizlerin dörtte üçü (%75) yalnız yaşamaktadırlar. Oldukça az bir kısmı ise arkadaş, tanıdık ve/ya eşleriyle birlikte yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte evsizlik taze bir sosyal problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Evsizlerin neredeyse beşte üçü

(%58) bu problemle bir sene ve altında bir zaman süreciyle karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu da yakın zamanda evsizliğin ciddi bir artış gösterdiğini gözler önüne sermektedir (bkz. Tablo 4).

Evsizlik beraberinde hem mekânsal ayrılığı hem de sosyal çevreyle iletişimsizliği beraberinde getirmektedir. Evsizlerin neredeyse her sekiz tanesinden biri (%76) son iki aylık süreçte aile üyesi ya da akrabası ile bir haftadan daha az bir süre görüşmüştür (bkz. Tablo 5). Bu durum Tablo 4'te verilen yalnız yaşama durumlarıyla da paralellik göstermektedir. Zira iletişimden uzak bir bireyin makûs kaderi yalnızlık olarak kendini göstermektedir.

Evsizlik bireyleri pek çok açıdan etkileyecek potansiyele sahip bir problemdir. Katılımcılar evsizlik süreçlerinde sosyal, ekonomik ve psikolojik pek çok engelle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bunların içerisinde aileleriyle sorunların yaşaması, iş olanaklarından mahrumiyet, temel ihtiyaçlarının karşılanamaması, sağlık hizmetlerinden yararlanamama ve bağımlılığa yönelme gibi sorunlar yer almaktadır. Evsizlerin yaşadıkları ülke ile sahip oldukları problemler arasında istatistiksel anlamlı ilişki görülmüştür (bkz. Tablo 6). Buna göre en çok problem yaşayan ülkenin Türkiye'de yaşayan evsizlerdir. Çok çeşitli olumsuzluklara sebep olması, evsizliğin suç ile ilişkilendirilebilecek bir potansiyeli olduğunu düşündürmektedir. Bu sebeple evsizlere hapisane geçmişleriyle ilgili sorular sorulmuş, katılımcıların neredeyse her on kişiden bir tanesinin böyle bir geçmişi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (%13).

Sokakların evsizler için zor koşulları beraberinde getirmesi son derece makuldür. Bu fikirden hareketle evsizlerin suçla sürüklenmesi ya da suç işlemesi de olası hale gelmektedir. Bunun aksine bu araştırmaya katılan evsizlerin büyük çoğunluğu daha önce hiç hapishaneye girmemişlerdir (bkz. Tablo 7). Bu durum en azından evsizlik sürecinde çoklu problemlerin edinilmediği şeklinde yorumlanabilir.

Barınma problemi, evsizliğin en belirgin özelliğidir. Zira evsizlik tarih boyunca tanımlanırken ve yorumlanırken genel kanı barınacak bir yere sahip olmama yönüyle açıklanmıştır. Evsizlerin yaşamakta olduğu ülke de barınma konusundaki algılarıyla ilişkili şekilde tespit edilmiştir. Buna göre evsizlerin yaşadıkları ülke ile barınma problemi yaşamak arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < 0,05$). Barınmanın kendileri için bir problem olduğunu en çok düşünen evsizlerin Türkiye’de yaşayan evsizler olduğu belirlenmiştir (bkz. Tablo 8). Barınmanın kendileri için bir problem olmadığını söyleyen kişilerin ise en çok İtalya’da ikamet ettikleri görülmüştür. Evsizlik sürecinde bireylerin sokaklar haricinde en fazla yaşadıkları yerlerin barınma kurumları olduğu bilinmektedir. Bu kurumlar belirli saatler aralığında da olsa evsizleri kabul etmektedir. Temel ihtiyaç olarak barınmalarının sağlanmaları mümkün olsa da bu kurumların bireylere güven vermemesi araştırmada ulaşılan bir başka bulgudur. Katılımcıların yarısı tam anlamıyla ve bazen güvende olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu da kurum yapısına ilişkin yorum yapmak açısından kıymetli bir veri olarak görülmektedir.

Barınma problemine paralel olarak barınılan yerin güven düzeyi de evsizler için önemli bir meseledir. Katılımcılar arasında yalnızca her üç tanesinden birinin kendini güvensiz hissetmesi şu anda kaldıkları mekânlarda nispeten daha az tehlike yaşandığını gösterebilmektedir (bkz. Tablo 9). Evsizlere karşı yönlendirici hizmetlerde bulunulması, evsizlerin mevcut durumlarını tespit etmek kadar önemli görülmektedir. Çünkü evsiz bireyi bu duruma düşüren sebepler toplumsal kaynaklardan mahrumiyet yaşamasıdır. Dolayısıyla evsizlere problemleri ile tavsiyelerde bulunulması elzemdir. Katılımcıların nerdeyse her beş tanesinden birine (%18) evsizlik sürecinde kalıcı çözümleri içeren tavsiyelerde bulunulmuştur (bkz. Tablo 10). Bununla beraber kalan evsizler ise geçici çözümlerin kendilerine tavsiye edildiğini ya da hiç tavsiye almadıklarını belirtmişlerdir. Bir diğer husus ise, evsizliğin beraberinde

getirdiği somut mahrumiyetlerdir. Evsizlik süreci yalnızca bir mülkten mahrum olmayı değil, toplumsal kaynakların pek çoğuna erişimden de mahrum olmayı beraberinde getirir. Düzenli bir işe sahip olmayan evsizler, gıda ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanamaması durumlarıyla karşı karşıya kalırlar (bkz. Tablo 11). Araştırma kapsamında evsizlerin beşten üçünden fazlası (%62) yemek bulmalarının kendileri için ciddi bir problem olduğunu dile getirmişlerdir.

Evsizliğin erken yaşta tecrübe edilmesiyle nispeten daha geç tecrübe edilmesi bireyleri pek çok açıdan etkileyebilir. Evsizliğin beraberinde getirdiği bazı alışkanlıklar da düşünüldüğünde bu durum daha da güçlü hissedilebilir. Araştırmada ilk evsiz kalma yaşı ile ilk alkol tüketimi arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < 0,05$). Buna göre 0-17 arası evsiz kalmış kişilerin hepsi alkole 18 yaşından önce başlamıştır. Şayet birey, çocuk yaşta evsiz kalmışsa bu durum onun erken yaşta alkol tüketmesine sebep olmaktadır (bkz. Tablo 12). Bu durumun tersi olarak evsizliği orta yaşlarında tecrübe edenlerin ise alkolü ilk kez daha geç yaşlarda kullanmaya başladıkları görülmüştür. Alkolü tüketmek kadar, miktarı ve sıklığı da evsizlik sürecinde önemli bir sürece işaret etmektedir. Evsiz bireyler mevcut evsizlik durumunun getirdiği dezavantajlarla muhatapken bu dönemde alınacak yanlış kararlar sonucu kendilerini farklı alışkanlıkların içerisinde bulunabilirler. Evsizlerin içerisinde yaşadıkları koşullar bu dönemin belirleyicilerindedir. Yaşanılan ülke, bu süreçte ilgili alışkanlıkların edinilmesinde/bırakılmasında bazı farklılıkları beraberinde getirebilir. Örneğin bu araştırmada yaşanılan ülke ile alkol tüketim sıklığı arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < 0,05$). Alkol tüketim sıklığı en düşük ülke Türkiye’de yaşayan evsizler iken en sık alkol tüketenlerin ise Avusturya’da yaşayan evsizler olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 13). Bu durum evsizlik sürecinde uygulanacak hizmet ve programların yaşanılan yerin karakteristiklerine göre davranmayı gerektirebilir. Evsizlik sürecinde alkol kullanımına ilişkin

bir başka perspektif ise alkolün problem olarak tanımlanıp tanımlanmamasıdır. Zira bazı kişiler alkolün kendilerini bir zarara uğratacaklarını düşünmemektedirler. Bu araştırmada da benzer bir sonuca ulaşılmış, evsiz katılımcıların neredeyse her on tanesinden altısı (%58) alkolü bırakmak için herhangi bir çaba göstermek istemediklerini belirtmişlerdir (bkz. Tablo 14).

Alkol her ne kadar bağımlılık yapıcı maddelerden biri olsa da madde şeklinde tanımlanan ürünlerden yalnızca birini oluşturmaktadır. Günümüzde alkolden çok daha etkili, zararlı ve daha hızlı bağımlılık yapıcı madde bulunmaktadır. Evsizlerin kendi evi dışında yaşıyor olması; maddeleri tanımak, onlar hakkında bilgi edinmek ve kullanmak isteyen kişiler için uğrak noktası olan sokakları daha da önemli bir hale getirmektedir. Ayrıca bireylerin içerisinde buldukları hayat koşulları, büyüdükleri çevre, yaşanan yer, kabul ettikleri değerler bu süreçte maddeye yaklaşım açısından önemlidir. Bu bağlamda evsiz katılımcıların uyuşturucu madde kullanımı ile yaşanan ülke arasında istatistiksel anlamlı ilişki belirlenmiştir ($p < 0,05$). En az madde Türkiye’de yaşayan evsizler tarafından kullanılırken en çok madde kullananların Macaristan’da yaşayan katılımcılar olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 15). Bununla birlikte madde kullanmak kadar bireyin kendisini nasıl algıladığı da son derece önemli bir yere sahiptir. Çünkü bireyleri madde kullanmaya iten pek çok sebep olabilir. Kendi sebebini içselleştiren birey kendisini bağımlı olarak tanımlamak yerine yalnızca sebebe uygunluk üzerine bir kabul gerçekleştirebilir. Araştırmaya katılan evsizlerin büyük çoğunluğu (%83) kendisini bağımlı olarak görmemektedir (bkz. Tablo 16). Katılımcıların yaklaşık beşte biri (%18) ise madde kullanımını azaltmaya çalıştığını fakat halen bir değişim olmadığını belirtmişlerdir (bkz. Tablo 17). Tüm katılımcılar içerisinde ciddi bir oran olan bu kesim için çeşitli destek mekanizmalarının aktive edilmesi bireyin mevcut durumunun iyileştirmesine katkı sağlayacaktır.

Evsizlik sürecinin psiko-sosyal boyutu evsiz bireyin bu süreçte sosyal hayat aktörlerinden almış olduğu destek sonucunda kendisini gösterir. Somut olarak pek çok dezavantajı birlikte yaşayan evsizler için sosyal çevreden almış olduğu geri bildirimler oldukça önemlidir. Bu sosyal hayat aktörleri evsiz bireyin ailesi, arkadaşları ve kurumlarda görev yapan profesyonellerdir. Bu sebeple evsizlikle sosyal hayat aktörleri ilişkisi araştırmacılar tarafından önemli görülmüştür. Bu doğrultuda evsizlerin, evsizlik sürecinde aile desteğinin netliğine ilişkin sorulan soru neticesinde katılımcıların büyük çoğunluğu (%68), evsizlik sürecinde aile desteğinin herhangi bir katkısı olmamasını düşünmesi oldukça şaşırtıcı bir sonuç olarak belirlenmiştir (bkz. Tablo 18). Benzer şekilde kişiler arası farklılıkların aileden destek isterken çekinmeyle olan ilişkisinin incelenmesi sonucunda ise, yaşanan ülke ile aileden destek isterken çekinme davranışı arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre, evsiz katılımcıların içerisinde aile desteği düşünülüğünde en çok çekenin Türk evsiz katılımcılardır (bkz. Tablo 19). Türk evsizlerin beşte üçünden fazlası (%61,9) destek ihtiyacı durumunda ailelerinden çoğunlukla veya her zaman çekineceklerini belirtmişlerdir. Destek talep etme konusunda en az probleme sahip olan ülke ise Avusturya'dır. Katılımcılar böyle bir şey söz konusu olduğunda hiçbir zaman çekinmeyeceklerini ya da nadiren çekineceklerini belirtmişlerdir (%100). İtalya ve Macaristan'da yaşayan ve araştırmaya katılan evsizlerin ise çekingenlik oranları benzer şekildedir.

Söz konusu arkadaş ilişkileri olduğunda da aile ilişkileri konusuyla benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların yaşadıkları ülke ile evsizlik sürecinde arkadaş desteği isterken çekinmeleri arasında istatistiksel anlamlı ilişki saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre, arkadaş desteği isterken en çok çekingenlik gösteren kişiler Türkiye'de yaşayan evsizlerdir. Katılımcılardan Türkiye'de yaşayan evsizlerin her on tanesinden yedisi (%71) arkadaş desteği isterken çoğunlukla

ya da her zaman çekingen olduğunu belirtmiştir (bkz. Tablo 20).

Evsizlerin sosyal hayatta muhatap olabilecekleri bir diğer merciiler ise kurumlardır. Özellikle aile ve arkadaş desteğinin yetersiz olması durumunda kurumların verecekleri hizmetler evsizler için oldukça önemlidir. Araştırma kapsamında katılımcılara hizmet kurumlarındaki personelden destek talep ederken çekingenlik durumları sorulmuş ve alınan cevapların oranlarının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Her beş katılımcıdan biri (%22) hiçbir zaman çekinmediğini dile getirmişlerdir. Bu derece hatırı sayılır bir oran alınan yanıtlar içerisinde değerli görülmelidir. Zira evsiz birey bir problemi olduğunda kurumlara başvurmaktan çekinmiyorsa içerisinde yaşadığı ülkenin yetkili aktörlerine erişim sağlamakta çıkarımı yapılabilir. Önemli olan verilen diğer yanıtların oranlarının çekingen davranmama davranışına yaklaştırılmasıdır (bkz. Tablo 21).

Evsizlerin yaşadıkları yerlerden biri olan kurumlar araştırma kapsamında incelenen önemli sosyal alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma sonucunda; evsizlerin ikamet ettikleri ülke ile kurumda hayatını idame ettirmek arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < 0,05$). Kurumlarda en çok kalan En çok Avusturyalı katılımcılarken en az ise Türkiye’de yaşayan evsizlerdir. Bu konuda sadece Avusturyalı katılımcıların kurum bakımı geçmişinin bulunması ve diğer ülkelerde bulunmaması dikkate değer bir sonuçtur. Avusturya dışındaki ülkelerde kurum bakımı geçmişinin bulunmaması ülkelerin evsiz bireylere kurum yönelik hizmetleri geliştirdiğinin bir göstergesidir. Avusturya’da bulunan evsiz bireylerin kurum bakımı geçmişinin bulunması ise kurum bakımı modeline ağırlık verildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Evsizlik sürecinde aile ya da akrabalarla iletişim kurmak, araştırmada elde edilen kıymetli bir çıktı olarak belirlenmiştir. 6-18 yaş arasında aile ve akrabalarla iletişim kurma durumları ile evsizlerin yaşadıkları ülkeler arasında istatistiksel anlamlı

ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre katılımcılardan aile ve akrabalarıyla en çok iletişim kuran ülke Türkyede yaşayan evsizler olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte her ülkenin vatandaşları en az %60 oranında aile ya da akrabalarıyla iletişim kurmaktadır. Bu bulgu ile ülkeler değişse dahi katılımcıların büyük çoğunluğunun akrabalarıyla iletişim kurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveyn ailelerinin alkol kullanma alışkanlıklarıyla evsizlerin alkol kullanmaları, alkolün evsizlik sürecinde oldukça kritik bir değişken olduğu belirlenmiştir. Ailelerin alkol kullanmalarıyla evsiz bireyin alkol kullanmaları arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Bu durum üyelerinin davranışlarının, evsizleri büyük oranda etkilediğini göstermektedir. Aile üyeleri alkol veya madde tüketimi yüksek olan evsiz bireyler, diğerlerine oranla daha fazla alkol veya madde tüketmektedir (bkz. Tablo 24).

Katılımcıların büyük çoğunluğunun 18 yaşına kadar herhangi bir aile içi şiddetine maruz kalma durumu ile yaşadıkları ülkeler arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre 18 yaşının altında en çok şiddete uğrayan evsizler Avusturya'da yaşayan evsizlerdir. Diğer ülkelerde şiddete uğrama durumu ise oldukça azdır (bkz. Tablo 25).

Katılımcıların 15 yaşından günümüze kadar gelir getirici bir işte çalışma durumları incelendiğinde; içlerinden yalnızca çeyreğinin hiçbir zaman çalışmadığı görülmüştür. Bununla birlikte kalan katılımcılar belirli periyotlarda gelir getirici işlerde çalışmışlardır (bkz. Tablo 26). Son bir aylık süreçte ise neredeyse her yedi katılımcıdan birisi para kazanmak amaçlı hiçbir işte çalışmadığını ifade etmiştir (bkz. Tablo 27). Aynı şekilde son bir aylık süreçte kaç farklı işte çalışıldığı konusunda ise; benzer bir orana rastlanmıştır. Neredeyse her yedi katılımcıdan biri hiçbir iş yapmadığını dile getirmiştir. Bununla beraber tek iş ve birden fazla iş yapan evsiz de bulunmaktadır (bkz. Tablo 28). Para kazanma yollarında ise çok çeşitli faaliyetler göze çarpmaktadır. Alternatif gelir elde

etme yöntemlerine bakıldığında yardım alma, dilencilik yapma gibi alternatif yöntemlerin kullanıldığı görülmüştür (bkz. Tablo 29).

Sağlık algısı ve problemleri evsizlik sürecinin bireyleri en fazla yorduğu konuların başında gelmektedir. Katılımcıların yaşadıkları ülke ile mevcut sağlık algıları arasında istatistiksel anlamlı ilişki belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre sağlık algısını en düşük seviyede tanımlayan evsizler İtalya'da yaşayan evsizlerdir (bkz. Tablo 30). Diğer ülkelerde yaşayan evsizler orta derece ve üzeri sağlık algılarına sahiptirler. Bu durum katılımcıların zor şartlarda dahi olsa kendilerini sağlıklı gördükleri ve yaşamlarını sürdürdüklerini göstermektedir.

Her ne kadar sağlık algıları orta derece olsa da bu durum evsizlerin bedensel olarak bazı problemler yaşadıkları gerçeğini değiştirmemektedir. Zira katılımcıların yalnızca üçte biri herhangi bedensel bir ağrı yaşamadıklarını belirtmişlerdir (bkz. Tablo 31). Kalan kısmının hafiften şiddetli dereceye doğru ağrılarının olması sağlık hizmetlerinin evsizlik sürecindeki önemini ortaya çıkarmaktadır.

Katılımcıların kişisel eylemleri gerçekleştirme durumlarına yönelik değerlendirme yapıldığında doktorun yazdığı ilaçları yarısından fazlasının alabildiği (bkz. Tablo 32); büyük çoğunluğunun yardım başvurusunda bulunabildiği (bkz. Tablo 33); yarısından fazlasının bütçe planı yapmadığı (bkz. Tablo 34); yarısından fazlasının otobüs ile seyahat edemediği (bkz. Tablo 35) sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların sağlık ve maddi kazanç olarak eylemleri gerçekleştirirken bütçe planlaması ve otobüs seyahati gibi eylemleri gerçekleştirememesi temel ihtiyaçların karşılanıp orta düzeyde bir yaşam standardına erişme ile bağlantılıdır. Otobüs ile seyahat etmek veya bütçe planlaması yapmak gibi eylemlerin ortalamanın üstünde eylemler olduğu ve bireylerin evsiz olduğu düşünüldüğünde bu eylemleri gerçekleştirememeleri olası görülmektedir.

Katılımcıların zihinsel veya duygusal bir sağlık sorununda büyük çoğunluğunun hastanede kalmadığı ve ilaç kullan-

madığı ulaşılan bir diğer sonuçtur (bkz. Tablo 36). Bireylerin sağlık hizmetlerine erişememesi veya kısmi erişim sağlaması bu durum ile bağlantılıdır. Evsiz olmaları ve sosyal güvencelelerinin bulunmamasından dolayı bireyler kurum bakımı ve ilaç temini yapamamaktadır (bkz. Tablo 37).

Evsiz ailelerin demografik özellikleri incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun evli, iş sahibi, şehir merkezinde yaşayan ve kendini orta gelirli olarak tanımlayan bireylerden oluştuğu anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 38). Bu sonuç, evsizlikle ilgili diğer çalışmalara bakıldığında ilginçtir. Ryan ve Hartman (2000: 173) tarafından yapılan araştırmada benzer şekilde evlilik oranları yüksek olmasına karşın kişilerin maddi sorunlar yaşadıkları ve yeterli iş imkânlarına ulaşamadıkları anlaşılmaktadır. Elbette iki araştırma arasındaki süre dikkate alındığında bu tür farklılıkların olması anlaşılabilir. Ancak katılımcılara evsizliğin nedenleri sorulduğunda ekonomik sorunlar yanıtının daha çok olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 39). Bu durum ise post-modern çağın bir getirisi olarak gelirin adaletli dağılmasından ötürü kişilerin aile içerisinde sorunlarla karşı karşıya kalabildiklerini gösterebilmektedir.

Evsiz ailelerine, evsizliğin nedenleri sorulduğunda ekonomik sorunların, aile içi şiddetin, aile ilgisizliği ve kişilerin ruhsal ve fiziksel hastalıklarının ön plana çıktığı görülmektedir (bkz. tablo 39). Bu sonuçlar diğer araştırmalarla da benzerlik göstermektedir. Pardeck (2006: 57) tarafından yapılan çalışmada bireylerin evsizliğe yönelmesindeki en büyük nedenlerden biri olarak aile içi şiddet gösterilmiştir. Bunun yanı sıra ruh sağlığı sorunları yaşayan evsizler arasında da şiddetin meydana geldiği belirtilmiştir. Polgar ve diğerleri (2006: 287) tarafından yapılan araştırmada ise bir sosyal destek mekanizması olarak evsiz aileleri incelenmiştir. Çalışmada ailelerin, evsiz aile üyesine destek verdikleri ancak bu desteği; çeşitli yoksunlukların ve ruhsal hastalıkların etkilediği vurgulanmıştır. Fakat buna rağmen literatürde evsiz bireylerin konut sorunlarına yoğunlaştığı ve ruhsal hastalığı bulunan evsiz-

lerle ilgili çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı belirtilmiştir (Bassuk ve Geller, 2006: 794-795).

Evsizlerle ilgili diğer önemli sorun ise damgalanmadır. Engelliler, ruhsal hastalığı olan bireyler, göçmenler, evsizler ve toplumda dezavantajlı konumda bulunan diğer gruplar yaşadıkları sürece bağlı olarak damgalanma ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durum ise kişilerin toplumla bütünleşmesini engellemekte ve sorunun boyutunun büyümesine neden olabilmektedir. İlgili durumdan ötürü kişilerin evsiz bireylerle karşılaştıklarında verecekleri reaksiyonlar önemlidir. Bu bağlamda araştırmaya katılan aileler, evsiz bireylerle karşılaştıklarında devlet kurumlarıyla irtibata geçeceklerini bildirmişlerdir. Ancak bu konuyla ilgilenmeyen veya ne yapması gerektiğini bilmeyen katılımcılar da olmuştur (bkz. Tablo 40). Katılımcıların cevaplarından anlaşılacağı üzere evsizlik konusuna ilişkin bir farkındalık eksikliği olduğu ve damgalamanın görünür bir şekilde olmasa da kişilerin tutumları üzerinde etkili olduğu fark edilmektedir. Bu bağlamda evsizlerin yaşadıkları damgalanmanın önlenmesi için yapılması gerekenler ifade edilmiştir. Bu süreçte kişileri sokağa yönlendiren durumların tespit edilmesinin ve damgalanma karşıtı faaliyetlerin artmasının önemli olduğu vurgulanmıştır (Belcher ve DeForge, 2012: 941).

Toplum, evsiz bireyleri; işe yaramaz, iflas etmiş, serseri, tehlikeli, tembel ve buna benzer ifadelerle tanımlayabilmekte ve evsizlerin bu gruplardan meydana gelebildiğini düşünebilmektedir (Hocking ve Lawrence, 2000: 92). Ancak post-modernizmle birlikte kişiler, yaşam tarzlarını değiştirmiş ve bazıları için evsizlik, bir yaşam stili haline gelmeye başlamıştır. Bu durum hem evsizlere yönelik algının değişmesine hem de sorunun daha görünür hale gelmesine zemin hazırlamıştır. Nitekim bu çalışmada da evsiz ailelerine, sokakta yaşayan bireylerin kimlerden olabileceği sorulmuş ve toplumdan herkesimin evsizliğe yönelebileceği cevabı daha çok alınmıştır (bkz. Tablo 41).

Bireylerin evsizliğe yönelmesi durumunda ailelerinin göstereceği tutum da sorunun boyutunu etkilemektedir. Ailenin, evsiz bireyle çatışma içerisine girmesi veya bu durumu yok sayması evsiz bireyin aile yanına dönmesini zorlaştırabilmektedir. Bununla birlikte kabul edici tutumla sürecin kolaylaşması da muhtemeldir. Araştırma kapsamında evsiz ailelerine, aile üyelerinden birinin evi terk etmesi durumunda sergileyecekleri tutum sorulmuştur ve ailelerin çoğu ya bu duruma müsaade etmeyeceğini ya da sokağa yönelen aile üyesinin tekrardan aralarına katılması çaba sarf edeceğini belirtmiştir (bkz. Tablo 42). Benzer sonuç, kişilerin böyle bir durumu kendilerinin yaşamaları halinde nasıl davranacakları hususunda da ortaya çıkmıştır. Katılımcılar böyle bir durumda evlerine geri dönmeye çalışacaklarını belirtmişlerdir (bkz. Tablo 43). Bu sebeple evsiz bireylerin aile deneyimlerinin ortaya çıkarılması ve bu deneyimlere bağlı olumsuzlukların giderilmesi önemlidir. Evsiz bireylerin tekrardan aile yanına dönebilmesi için de önerilen dört aşamalı müdahaleyi uygulamak mümkündür. Bu bağlamda; evsiz bireylere kalıcı barınma imkânlarının sağlanması, aile deneyimlerinin ve travmalarının ele alınması, uzun süreli bakım planlarının uygulanması ve bakım verene yönelik müdahalelerin de gerçekleşmesi program dâhilindedir (Reilly, 1993: 318).

Evsizlik sorunu ile ilgili en temel sorunlardan biri ise evsizlerin düzenli kalacak yerlerinin olmaması ve barındıkları yerlerle ilgili güvenlik sorunlarının olmasına yöneliktir. Nitelik araştırmadan elde edilen bulgular da buna işaret etmiştir ve katılımcı ailelerin çoğu, evsizlerin düzenli kalacağı bir mekânın olmamasını sorun olarak nitelendirmiştir (bkz. Tablo 46). Bu sorunun çözülebilmesi için ülkeler evsiz vatandaşlara barınma ortamları oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak Paat ve diğerlerinin (2021: 263) araştırma sonrasında, evsiz bireylerin barınma hizmetlerinden yeterince faydalanmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun sebepleri arasında; kaynak yetersizlikleri, nitelikli personellerin sayısının azlığı, hizmet ko-

ordinasyonunda yaşanan sorunlar, toplumun ön yargıları ve damgalanma yer almaktadır. Belirtilen bu nedenlerden dolayı evsizlerin barınma sorununun çözülebilmesi bütüncül sosyal politikalara, alanda çalışacak meslek elemanlarının sayısının artırılmasına ve damgalanma karşısı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Evsiz bireylere yönelik devletlerin politikaları ve uygulamaları incelendiğinde ise çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan evsiz aileleri de bu konuda görüş bildirmiş ve devletin bu sorunun çözümü için yeterince çaba sarf etmediğini beyan etmiştir (bkz. Tablo 48). Fazel ve diğerlerine (2014: 1529) göre evsizliğin temelinde bireysel ve yapısal faktörlerin etkileşimi bulunmaktadır ve bu soruna bağlı olarak alkol ve madde bağımlılığı, intihar, bulaşıcı hastalıklara yakalanma riski, fiziksel hastalıklar ve ruhsal bozukluklar ortaya çıkabilmektedir. Evsizliğin artan oranları da dikkate alındığında ülkelerin yüksek risk gruplarını hedef alan uygulamaları yürürlüğe koymasının önemli olduğu belirtilmektedir.

Evsiz bireylerle ilgili önemli sonuçlardan bir diğeri ise gönüllülük esaslı çalışmalara dayanmaktadır. Araştırmadan elde edilen bilgilere göre katılımcılar (bkz. Tablo 50), evsizlere hizmet veren kuruluşları ziyaret etme konusunda istekli görünmektedir (%43,7) ancak bununla birlikte bu kurumları ziyaret etmek istemeyen katılımcıların oranı da oldukça yüksektir (%42). Bu ise kişilerin evsizlerle gönüllülük esaslı çalışmaları yapma konusunda çok istekli olmadığını gösterebilmektedir. Benzer sonuçlara Morgan ve diğerleri (1997: 52) tarafından yapılan çalışmada da ulaşılmış ve kişilerin evsizlerle gönüllü olarak çalışma süreçleri ve bu isteğin altındaki motivasyonları incelenmiştir. Buna göre katılımcıların %36'sının evsizlere yardım etme konusunda istekli olduğu ve empatinin sürecin temel motivasyonu olduğu anlaşılmaktadır. Empatiden sonra kişilerin dini inançlarının yardım faaliyetleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle kişilerin

gönüllülük faaliyetlerine yönlendirilmeleri, gönüllüğün altındaki temel motivasyona dair çalışmalara ağırlık verilmesi ve evsiz bireylerin toplum temelli müdahalelerinin gerçekleştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Tüm bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere evsiz bireylerin tekrardan aile yanına dönmesi ve toplumla bütünleşebilmesi için aile önemli bir rolü üstlenmektedir. Bunun yanı sıra ailenin bu sorunu nasıl değerlendirdiği ve çözümü için hangi adımları atacağı gerekli politikaların belirlenmesi aşamasında yararlı olabilmektedir. Ailelerin, evsiz aile üyelerine yönelik tutumlarına bakıldığında geri dönme sürecini olumlu karşıladıkları ve evsiz bireyleri kabul etmeye meyilli oldukları anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 51). Bununla birlikte ailelerde iletişim sorunlarının da olduğu (bkz. Tablo 53) ve aile içi şiddetin de yaşandığı (bkz. Tablo 55) görülmektedir. İlgili sonuçlar ise evsizlik sorununun boyutunu etkileyebilmektedir. Nitekim literatürdeki diğer çalışmalar da buna işaret etmekte ve aile müdahalelerinin önemine vurgu yapmaktadır. Yapılan uygulamaların ise olumlu sonuçlarının olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Beharie ve diğerleri (2010: 61) tarafından yapılan aile temelli müdahaleleri sonucunda evsiz barınaklarında kalan bireylerin HIV'den, alkol ve madde bağımlılığında korunmaları için sekiz oturumluk grup çalışmaları yapılmıştır ve olumlu yönde sonuçlar alınmıştır. Ancak bu olumlu sonuçlara rağmen aile temelli müdahalelerin sayısı azdır ve artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, B., Bozkafa, H., Vural, B., Önal, S., Genç, M. ve Yaman, M. Ö. (2022). Evsizliğin nedenleri ve deneyimleri üzerine nitel bir araştırma: Beyoğlu örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 339-358.
- Acar, H. ve Erbay, E. (2013). *Sokak çalışması: Temel kavramları ve kapsamı*. Sosyal politika ve kamu yönetimiyle sosyal hizmet (içinde). Ankara: Maya Akademi.
- Acemoğlu, D. ve Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity and poverty*. New York: Crown Publishers.
- Akyıldız, Y. (2017). Dünyada ve Türkiye’de evsizlik sorunu ve çeşitli uygulamalar. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (VIII-1), 67-91.
- Akyıldız, Y. (2020). *Evsizlere yönelik sosyal hizmet ihtiyacının ekosistem yaklaşımı bağlamında incelenmesi: İstanbul örneği* (Doktora tezi). Yalova: Yalova Üniversitesi.
- Aldridge, R. W., Story, A., Hwang, S. W., Nordentoft, M., Luchenski, S. A., Hartwell, G., Tweed, E. J., Lewer, D., Vittal Katikireddi, S. ve Hayward, A. C. (2018). morbidity and mortality in homeless individuals, prisoners, sex workers, and individual with substance use disorders in high-income countries: A systematic review and meta-analysis. *Lancet*, 391(10117), 241-250.
- Allen, M. (2004). *Fair housing laws*. David Levinson (Ed.) Encyclopedia of homelessness içinde (143-149). London: Sage Publications.

- Altun, G. (1997). *1991-1995 Yılları arasında İstanbul'da görülen evsiz ölümleri* (Uzmanlık tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Amore, K., Baker, M., ve Howden-Chapman, P. (2011). The ETHOS definition and classification of homelessness: An analysis. *European Journal of Homelessness*, 5(2), 19-38.
- Anderson, G. D. ve Rayens, K. M. (2004). Factors influencing homelessness in women. *Public Health Nursing*, 21(1), 12-23.
- Anderson, I. ve Christian, J. (2003). Causes of homelessness in the UK: A dynamic analysis. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 13, 105-118.
- Anderson, M. C., Hazel, A., Perkins, J. M. ve Almquist, Z. W. (2021). The ecology of unsheltered homelessness: Environmental and social-network predictors of well-being among an unsheltered homeless population, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(14), 7328.
- Arangua, L., Andersen, R., ve Gelberg, L. (2005). The health circumstances of homeless women in the United States. *International Journal of Mental Health*, 34(2), 62-92.
- Aratani, Y. (2009). *Homeless children and youth: Causes and consequences*. New York: National Center for Children in Poverty. Erişim adresi: https://www.nccp.org/wp-content/uploads/2020/05/text_888.pdf
- Arce, A. A., Tadlock, M. ve Vergare, M. J. (1983). A psychiatric profile of street people admitted to an emergency shelter. *Hospital and Community Psychiatry*, 34(9), 812-817.
- Arendt, H. (1958). *The human condition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Arnaud, A., Lioret, S., Vandentorren, S. ve Le Strat, Y. (2018). Anaemia and associated factors in homeless children in the Paris region: The ENFAMS survey. *European Journal of Public Health*, 28(4), 616-624.
- Arnold, R. (2004). *Homelessness, citizenship and identity: The uncanniness of late modernity*. New York: State University of New York.
- Asgary, R. (2018). Cancer screening in the homeless population. *The Lancet Oncology*, 19(7), 344-350.

- Atherton, I. ve McNaughton, N. C. (2008). "Housing first" as a means of addressing multiple needs and homelessness. *European Journal of Homelessness*, 2, 289- 303.
- Ayano, G., Belete, A., Duko, B., Tsegay, L. ve Dachew, B. A. (2021). Systematic review and meta-analysis of the prevalence of depressive symptoms, dysthymia and major depressive disorders among homeless people. *BMJ Open*, 11(2), 1-12.
- Baggett, T. P., Liauw, S. S. ve Hwang, S. W. (2018). Cardiovascular disease and homelessness. *Journals of the American College of Cardiology*, 71(22), 2585-2597
- Barile, J. P., Pruitt, A. S. ve Parker, J. L. (2020). Identifying and understanding gaps in services for adults experiencing homelessness, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 30(3), 262-277.
- Barış, İ. ve Solmaz, U. (2021). *Sokakta yaşayan çocuklar ve aileleri*. Ankara: Nobel
- Barker, S. L. ve Maguire, N. (2017). Experts by Experience: Peer support and its use with the homeless. *Community Mental Health Journal*, 53(5), 598-612.
- Barrow, S. M. (2004a). *Housing transitional*. D. Levinson (Ed.). Encyclopedia of homelessness içinde (268-270). London: Sage Publications.
- Barrow, S. M. (2004b). *Woman*. D. Levinson (Ed.). Encyclopedia of homelessness içinde (598-606). London: Sage Publications.
- Bassuk, E. L. (1991). Homeless families. *Scientific American*, 265(6), 66-75.
- Bassuk, E. L. (2010). Ending child homelessness in America. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(4), 496-504.
- Bassuk, E. L. ve Rubin, L. (1987). Homeless children: A neglected population. *Journal of Orthopsychiat*, 57(2), 279-286.
- Bassuk, E. L. ve Geller, S. (2006). The role of housing and services in ending family. *Housing Policy Debate*, 17(4), 781-806.
- Bassuk, E. L., Rubin, L. ve Alison, S. L. (1986). Characteristics of sheltered homeless families. *American Journal of Public Health*, 76(9), 1097-1101.

- Bassuk, E., ve Franklin, D. (1992). Homelessness past and present: The case of the United States, 1890-1925. *New England Journal of Public Policy*, 8(1), 67-85.
- Baum, S. ve Burnes, W. (1993). *A nation in denial: The truth about homelessness*. Oxford: Westview Press.
- Bayer, A. (2018). Ailede yaşanan anlaşmazlıklar ve çözüm önerileri. *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 215-234.
- Beharie, N., Kalogerogiannis, K., McKay, M. M., Paulino, A., Miranda, A., Rivera-Rodriguez ve Ortiz, A. (2010). The HOPE family project: A family-based group intervention to reduce the impact of homelessness on hiv/sti and drug risk behaviors. *Social Work with Groups*, 34(1), 61-78.
- Bekaroğlu, D. Y. (2018). *Küreselleşen İstanbul'da evsizliğin sosyal hizmet perspektifinden analizi* (Doktora tezi). Yalova: Yalova Üniversitesi.
- Bektaş, A. (2014). *Evsizlik olgusu ve evsizlere yönelik sosyal politikalar: Hükümlü evsizlere ilişkin bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Belcher, J. R. ve DeForge, B. R. (2012). Social stigma and homelessness: The limits of social change. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 22(8), 929-946.
- Bender, K., Brown, S. M., Thompson, S. J., Ferguson, K. M. ve Langenderfer, L. (2015). Multiple victimizations before and after leaving home associated with ptsd, depression, and substance use disorder among homeless youth. *Child Maltreatment*, 20(2), 115-124.
- Bender, K., Ferguson, K., Thompson, S. ve Langenderfer, L. (2014). Mental health correlates of victimization classes among homeless youth. *Child Abuse & Neglect*, 38(10), 1628-1635.
- Biedrzycki, B. (2018). Homeless with cancer: An unrecognized problem in the United States. *Clinical Journal of Oncology Nursing*, 22(6), 676-679.
- Birelma, A. (2014). *Türkiye'de evsizlik: Genel bir değerlendirme*. P. Akkuş ve Ö. Başpınar-Aktükün (Ed.). Sosyal hizmet ve öteki içinde (291-326). İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Blau J. (1992). *The visible poor: Homelessness in United States*. New York: Oxford University Press.
- BM Avrupa Ekonomik Komisyonu (2009). *Group of experts on population and housing censuses*. <https://www.unece.org/fileadmin/%0ADAM/stats/documents/ece/ces/ge.41/2009/7.e.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Boyd, J. E., Hayward, H., Bassett, E. D. ve Hoff, R. (2016). Internalized stigma of mental illness and depressive and psychotic symptoms in homeless veterans over 6 months. *Psychiatry Research*, 240, 253-259.
- Boyd, J. E., Otilingam, P. G. ve Deforge, B. R. (2014). Brief version of the internalized stigma of mental illness (ism) scale: psychometric properties and relationship to depression, self esteem, recovery orientation, empowerment, and perceived devaluation and discrimination. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 37(1), 17-23.
- Brallier, S., Southworth, S. ve Ryan, B. (2019). Rolling forward: Addressing needs in the homeless community. *Journal of Social Distress and Homelessness*, 28(2), 186-192.
- Bron, K. M. (2020). A review of estimates of housing insecurity and homelessness among students in U.S. higher education, *Journal of Social Distress and Homelessness*, 29, 25-38.
- Burke, C., Johnson, E. E., Bourgault, C., Borgia, M. ve O'Toole, T. P. (2013). Losing work: Regional unemployment and its effect on homeless demographic characteristics, needs, and health care. *Journal of Health Care for The Poor and Underserved*, 24(3), 1391-1402.
- Burt, M. R. (1993). *Over the Edge: The growth of homelessness in the 1980s*. New York: Russell Sage Foundation.
- Busch-Geertsema, V., Edgar, W., O'Sullivan, E. ve Pleace, N. (2010). *Homelessness and homeless policies in europe: Lessons from research*, Brussels: FEANTSA.
- Busch-Geertsema, V., ve Fitzpatrick, S. (2008). Effective homelessness prevention? explaining reductions in homelessness in Germany and England. *European Journal of Homelessness*, 2, 69-95.

- Buzlu, S. ve Şahin, G. (2017). *Ruh sağlığının değerlendirilmesi ve klinik karar verme*. Fatma Eti-Aslan (Ed.), *Sağlığın değerlendirilmesi klinik karar verme içinde* (s. 253 - 280). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Campbell, D. J., O'Neill, B. G., Gibson, K. ve Thurston, W. E. (2015). Primary healthcare needs and barriers to care among calgary's homeless populations. *BMC Family Practice*, 16, 139.
- Castillo, J. (2017). *25 cities with extremely high homeless populations*. Erişim Adresi: <https://list25.com/25-cities-extremely-high-homeless-populations/>
- Çaya, S. (2018). Evsiz barsızlar: Hele zengin ülkelerin, hususi bir ayıbı. *ASOS Journal*, 6(71), 242-270.
- Çelikel, A., Karbeyaz, K., Düzer, S., Akkaya, H., Ortanca, İ., ve Balcı, Y. (2015). Eskişehir'de evsiz ölümleri; 10 yıllık deneyim. *Adli Tıp Bülteni*, 20(2), 83-86.
- Çetinkaya-Büyükbodur, A. ve Kayma, D. (2021). Gölgede kalan bir sorun alanı: Kadın evsizliği, *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(11), 1058-1076.
- Cheung, A. M. ve Hwang, S. W. (2004). Risk of death among homeless women: A cohort study and review of the literature. *CMAJ: Canadian Medical Association Journal*, 170(8), 1243-1247.
- Connett-Finfgeld, D. (2010). Becoming homeless, being homeless, and resolving homelessness among women. *Issues in Mental Health Nursing*, 31, 461-469.
- Coohey, C. ve Easton, S. D. (2016). Distal stressors and depression among homeless men. *Health & Social work*, 41(2), 111-119.
- Cousineau, M. R. (2004). *Encampments, urban*. D. Levinson (Ed.) *Encyclopedia of homelessness içinde* (127-130). London: Sage Publication.
- Culhane, D. P. (2002). Public service reduction associated with placement of homeless persons with severe mental illness in supportive housing. *Housing Policy Debate*. 13(1). 107-163.
- Davila, J. A., Cabral, H. J., Maskay, M. H., Marcus, R., Yuan, Y., Chisolm, N. ve Rajabuin, S. (2018). Risk factors

- associated with multi-dimensional stigma among people living with HIV/AIDS who are homeless/unstably housed. *AIDS Care*, 30(10), 1335-1340.
- de Vet, R., Beijersbergen, M. D., Jonker, I. E., Lako, D., van Hemert, A. M., Herman, D. B. ve Wolf, J. (2017). Critical time intervention for homeless people making the transition to community living: A randomized controlled Trial. *American Journal of Community Psychology*, 60(1-2), 175-186.
- Department of Housing, L. G. ve H. (2022). *March 2022 Monthly Homeless Report and Homeless Quarterly Progress Report (Quarter 1)*. Erişim Adresi: <https://www.gov.ie/en/press-release/e4cbe-monthly-homeless-report-for-march-2022-and-homeless-quarterly-progress-report-for-quarter-1-2022/>
- Desai, R. A., Liu-Mares, W., Dausey, D. J. ve Rosenheck, R. A. (2003). Suicidal ideation and suicide attempts in a sample of homeless people with mental illness. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 191(6), 365-371.
- Dhaliwal, T. K., De Gregorio, S., Owens, A. ve Painter, G. (2021). Putting homelessness in context: The schools and neighborhoods of students experiencing homelessness. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 693(1), 158-176.
- Doğan Bekaroğlu, Y. (2019). Evsizlik kuramları ve nedensellik: Eleştirel bir yaklaşım. *Sosyoloji Divanı*, 7(13), 179-202.
- Doğan, K. B. ve Pekasıl, N. A. (2020). COVID-19 pandemisi bağlamında evsizler, mevsimlik tarım işçileri, mülteci, şartlı mülteci ve geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin sorunları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 275-292.
- Doğan-Bekaroğlu, Y. (2018). *Küreselleşen İstanbul'da evsizliğin sosyal hizmet perspektifinden analizi (Beyoğlu örneği)* (Doktora tezi). Yalova: Yalova Üniversitesi.
- Douaihy, A. B., Stowell, K. R., Bui, T., Daley, D. ve Salloum, I. (2005). HIV/AIDS and homelessness, part 1: Background and barriers to care. *The AIDS Reader*, 15(10), 516-527.

- Dragset, T. M. ve Alghaben, R. (2022). *Homelessness from a foreign perspective - qualitative research on how professional social workers at cork simon community help and support humans suffering from homelessness in the republic of Ireland* (Lisans Tezi). Norway: Volda University College.
- Duke, A. ve Searby, A. (2019). Mental ill health in homeless women: A review, *Issues in Mental Health Nursing*, 40(7), 605-612.
- Elbogen, E. B., Lanier, M., Wagner, H. R. ve Tsai, J. (2021). Financial strain, mental illness, and homelessness results from a national longitudinal study. *Medical Care*, 59(4), 132-138.
- Elton, G. R. (1953). An early tudor poor law, *The Economic History Review*, 6(1), 55-67.
- Emek ve Adalet Derneği (2011). *Türkiye’de evsizlere dair rapor*. Erişim adresi: <https://www.emekveadalet.org/wp-content/uploads/Evsizler-icin-Rapor.pdf>
- Emek ve Adalet Platformu (2011). *Türkiye’de evsizlere dair rapor, durum tespiti, Avrupa Birliği ülkelerinden uygulama örnekleri ve talepler*. Erişim adresi: <http://www.emekveadalet.org/>
- Ersin, İ. ve Baş, H. (2021). İstanbul’da yaşayan evsizlerin sosyoekonomik durumları, sorunları ve çözüm önerileri: Fatih ilçesi üzerine bir inceleme. *Maruf İktisat Dergisi*, 1(2), 41-67.
- Evans, J. (2011). Exploring the (bio)political dimension of voluntarism and care in the city: The case of a ‘low barrier’ emergency shelter. *Helathy & Place*. 17(1). 24- 32.
- Eynan, R., Langley, J., Tolomiczenko, G., Rhodes, A. E., Links, P., Wasylenki, D. ve Goering, P. (2002). The association between homelessness and suicidal ideation and behaviors: Results of a cross-sectional survey. *Suicide & Life-Threatening Behavior*, 32(4), 418-427.
- Fazel, S., Geddes, J. R. ve Kushel, M. (2014). The health of homeless people in high-income countries: descriptive epidemiology, health consequences, and clinical and policy recommendations. *Lancet*, 384(9953), 1529-1540.
- FEANTSA (2002). *Immigration and homelessness in the European Union: Analysis and overview of the impact of immigration*

- on homelessness services in the European Union. Brussels: FEANTSA.
- Ferguson, K. M., Bender, K. ve Thompson, S. J. (2015). Gender, coping strategies, homelessness stressors, and income generation among homeless young adults in three cities. *Social Science & Medicine*, 135, 47-55.
- Field, H., Hudson, B., Hewett, N. ve Khan, Z. (2019). Secondary care usage and characteristics of hospital inpatients referred to a UK homeless health team: A retrospective service evaluation. *BMC Health Services Research*, 19(1), 857.
- Fischer, P. J. ve Breakey, W. R. (1991). The epidemiology of alcohol, drug, and mental disorders among homeless persons. *The American Psychologist*, 46(11), 1115-1128.
- Fitzpatrick, S. (2005). Explaining homelessness: A critical realist perspective. *Housing, Theory and Society*, 22(1), 1-17.
- Flaskerud, J. H. ve Fellin, P. (2000). *The culture of homelessness*. P. Manelous (Ed.), *The cross-cultural practice of clinical case management in mental health içinde* (41-68), London: Routledge.
- Fowler, S. (2014). *The workhouse*. South Yorkshire: Pen & Sword Books.
- Fox-Strangways, M. W. (1924). The homeless man. *Charity Organisation Quarterly*, 8, 140-146. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/44649105>
- Gaetz, S., Donaldson, J., Richter, T. ve Gulliver, T. (2013). *The state of homelessness in Canada 2013*. Canada: Canadian Homelessness Research Network Press.
- Gardner, J. ve Emory, J. (2018). Changing students' perceptions of the homeless: A community service learning experience, *Nurse Education in Practice*, 29, 133-136.
- Gelberg, L. ve Linn, S. L. (1989). Assessing the physical health of homeless adults. *JAMA*, 262(14), 1973-1979.
- Genç, Y. (2016). *Sokakta yaşayanlar: Evsizler ve sokak çocukları*. H. H. Taylan ve S. Saruç (Ed.), *Sokak sosyal hizmeti ve adli sosyal hizmet içinde* (48-77). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Genç, Y., Kara, H. Z., Alsancak, F., Kuzgun, S. ve Civan-Yüce E. (2022) The phenomenon of homelessness and

- the psychosocial problems of the homeless. *Sakarya University Journal of Education*, 12(2). Sayfa sayışı
- Gentil, L., Grenier, G., Bamvita, J. M., Dorvil, H. ve Fleury M. J. (2019). Profiles of Quality of Life in a Homeless Population. *Front. Psychiatry*, 10(10), 1-10.
- Giano, Z., Williams, A., Hankey, C., Merrill, R., Lisnic, R. ve Herring, A. (2020). Forty years of research on predictors of homelessness, *Community Mental Health Journal*, 56, 692-709.
- Goering, P., Tolomiczenko, G., Sheldon, T., Boydell, K. ve Wasylenki, D. (2002). Characteristics of persons who are homeless for the first time. *Psychiatric Services*, 53(11), 1472-1474.
- Gory, L. M., Ritchey, J. F. ve Mullis, J. (1990). Depression among the homeless, *Journal of Health and Social Behavior*, 31(1), 87-102.
- Gowan, T. (2010). *Hobos, hustlers and backsliders: Homeless in San Francisco*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Gür, T. (2013). Post-modern bir araştırma yöntemi olarak söylem çözümlemesi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 5(1), 185-202.
- Haile, K., Umer, H., Fanta, T., Birhanu, A., Fejo, E., Tilahun, Y., Derajew, H., Tadesse, A., Zienawi, G., Chaka, A. ve Damene, W. (2020). Pathways through homelessness among women in Addis Ababa, Ethiopia: A qualitative study. *Plos One*, 15(9), 1-23.
- Harvey, B. (1999). *Models of resettlement for the homeless in the European Union*. P. Kennett ve A. Marsh (Ed.). Exploring the New Terrain içinde (267-292). Bristol: The Policy Press.
- Haskett, M. E. ve Armstrong, J. M. (2019). *The experience of family homelessness*. B. H. Fiese, M. Celano, K. Deater-Deckard, E. N. Jouriles ve M. A. Whisman (Eds.), APA handbook of contemporary family psychology: Applications and broad impact of family Psychology içinde (523-538). Washington: American Psychological Association.
- Herman, D., Susser, E. S., Struening, E. L. ve Link, B. L. (1997). Adverse childhood experiences: Are they risk factors for

- adult homelessness?. *American Journal of Public Health*, 87(2), 249-255.
- Hewett, N., Hiley, A. ve Gray, J. (2011). Morbidity trends in the population of a specialised homeless primary care service. *The British Journal of General Practice: The Journal of the Royal College of General Practitioners*, 61(584), 200-202.
- Hocking, J. E. ve Lawrence, S. G. (2000). Changing attitudes toward the homeless: The effects of prosocial communication with the homeless. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 9(2), 91-110.
- Holdsworth, W. S. (1945). *History of English Law (Vol: IV)*. London: Methuen and Co.
- Holland, M. E. (2014). *The relationship between literacy and depression and anxiety in homeless adults*. Dissertation, ProQuest Dissertations and Theses Global: University of the Rockies.
- Holliday, S. B., Edelen, M. O. ve Tucker, J. S. (2017). Family functioning and predictors of runaway behavior among at-risk youth. *Child & Adolescent Social Work Journal: C & A*, 34(3), 247-258.
- Hope, M. ve Young, J. (1986). *The faces of homelessness*. MA: Lexington Books.
- Hopper, K. (2003). *Reckoning with homelessness*. New York: Cornell University Press.
- Hopper, K. (2004). *Shelters*. D. Levinson (Ed.) Encyclopedia of homelessness içinde (498- 503). London: Sage Publication.
- Hossain, M. M., Sultana, A., Tasnim, S., Fan, Q., Ma, P., McKyer, E. ve Purohit, N. (2020). Prevalence of mental disorders among people who are homeless: An umbrella review. *The International Journal of Social Psychiatry*, 66(6), 528-541.
- Howe, N. (2004). *Introduction*. N. Howe (Ed.). Home and homelessness in the medieval and renaissance world içinde. Indiana: University of Notre Dame Press.
- İlhan, N. ve Ergün, A. (2010). Evsizler ve toplum sağlığı. *Aile ve Toplum*, 5(20), 79-90.

- Işıkhan, V. (2002). *Kentlerin gölgesinde yaşayan evsizler*. Ankara: Kardelen Ofset.
- Işıkhan, V. (2004). Yaşlı evsizler ve sosyal hizmet müdahaleleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(2), 39-50.
- Işıkhan, V. (2006a). Ruh hastası evsiz kadınların sorunları ve sosyal hizmet yaklaşımları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(1), 37-52.
- Işıkhan, V. (2006b). *Türkiye’de evsizler sorunu ve sosyal hizmet*. Küreselleşen Dünya’da Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sunum Kitabı içinde, Antalya.
- Johnson, B. M., Naumann, L. ve Yanetta, A. (1991). *A typology of homelessness*. Edinburgh: Scottish Homes.
- Johnson, G. ve Chamberlain, C. (2011). Are the homeless mentally?. *Australian Journal of Social Issues*, 46(1), 29-48.
- Jones, L. (2020). *Everything you need to know about homelessness in Norway*. Erişim adresi: <https://borgenproject.org/homelessness-in-norway/>
- Karaca, M., Gazi, A. M. ve Çakı, C. (2019). 21. yüzyılın sosyal güvenlik sorunu olarak evsizler: ‘evsizler’i konu alan reklam kampanyaları üzerine göstergebilimsel bir inceleme. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 32, 505-527.
- Kaya-Kılıç, A. ve Aslantürk, H. (2019). Evsizlerin sosyo-demografik özellikleri ve sokak yaşam deneyimleri: Antalya örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 417-437.
- Kılınç, G. M. (2021). Bir şehrin bedenleri: Andres Serrano’nun sanatında evsizlik sorunu, *ulakbilge*, 57, 383-394.
- Koçak, O. (2015). *Sosyal sorunlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Koegel, P. (2004). *Causes of homelessness: Overview*. D. Levinson (Ed.), *Encyclopedia of homelessness* içinde (50-57). New York: SAGE Publications.
- Korkut-Owen, F. ve Demirbaş-Çelik, N. (2018). Yaşam boyu sağlıklı yaşam ve iyilik hali. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(4), 440-453.
- Küçük, M. (2014). Kent yoksulluğu ve evsizlik (İstanbul Zeytinburnu spor kompleksi barınma evi örneği). (Yüksek lisans tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

- Küçük, M. (2018). Evsizlik ve evsizliği açıklayan teoriler. *İdeal Kent*, 24(9), 515-535.
- Kuhn, R. ve Culhane, D. P. (1998). Applying cluster analysis to test a typology of homelessness by pattern of shelter utilization: Results from the analysis of administrative data. *American Journal of Community Psychology*, 26(2), 207-232.
- Layder, D. (2006). *Sosyal teoriye giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Lee, B., Price-Spratlen, T. ve Kanan, W. J. (2003). Determinants of homelessness in metropolitan areas. *Journal of Urban Affairs*, 25(3), 335-356.
- Lerner, R., Meacham, S. ve Burns, E. M. (1998). *Western civilization: Their history and their culture*. New York: W.W. Norton Company.
- Lima N. N. R., de Souza R. I., Feitosa P. W. G., Moreira J. L. S., da Silva C. G. L. ve Neto, M. L. R. (2020). People experiencing homelessness: Their potential exposure to COVID-19. *Psychiatry Research*, 288, 112945.
- Loukaitou-Sideris, A., Wasserman, J. L., Caro, R. ve Ding, H. (2022). *Unhoused on the Move: Impact of COVID-19 on Homelessness in Transit Environments*. Loukaitou-Sideris, A. Bayen, A. M. Circella, G. Jayakrishnan, R. (Eds.) *Pandemic in the metropolis*. springer tracts on transportation and traffic içinde, 20. Springer, Cham.
- Lovell, A. (2007). *Lifestyles and life issues*. D. Levinson ve M. Ross (Ed.), *Homelessness handbook* içinde (125-220). Massachusetts: Berkshire Publishing Group.
- Martin-Fernandez, J., Lioret, S., Vuillermoz, C., Chauvin, P. ve Vandentorren, S. (2018). Food insecurity in homeless families in the Paris region (France): Results from the ENFAMS survey. *International Journal of Environment. Research Public Health*, 15(3), 420.
- McCallister, W., Lenon, M. C., ve Kuang, L. (2011). Rethinking reasearch on forming typologies of homelessness. *Am J Public Health*, 101(4), 596-601.
- McGuire-Schwartz, M., Small, L. A., Parker, G., Kim, P. ve McKay, M. (2015). relationships between caregiver violence exposure, caregiver depression, and youth behavioral

- health among homeless families. *Research on Social Work Practice*, 25(5), 587-594.
- McNaughton, C. (2008). *Transitions through homelessness lives on the edge*. New York: Palgrave Macmillan.
- McNaughton, C. (2009). Agency, transgression and the causation of homelessness: A contextualised rational action analysis. *International Journal of Housing Policy*, 9(1), 69-84.
- Mejia-Lancheros, C., Lachaud, J., O'Campo, P., Wiens, K., Nisenbaum, R., Wang, R. Ve Stergiopoulos, V. (2020). Trajectories and mental health-related predictors of perceived discrimination and stigma among homeless adults with mental illness. *PloS One*, 15(2), 1-19.
- Meneviş, B. (2006). *Evsizler*. Ankara: DPT ve Türk Ulusal Ajansı.
- Milburn, N. G., Stein, J. A., Lopez, S. A., Hilberg, A. M., Veprinsky, A., Arnold, E. M. ve Comulada, W. S. (2017). Trauma, family factors and the mental health of homeless adolescents. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 12(1), 37-47.
- Minnery, J. ve Greenhalgh, E. (2007). Approaches to homelessness policy in Europe, the United States, and Australia. *Journal of Social Issues*, 63(3), 641-655.
- Morgan, M. M., Goddard, W. ve Givens, S. N. (1997). Factors that influence willingness to help the homeless. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 6(1), 45-56.
- Moskowitz, A., Stein, J. A. ve Lightfoot, M. (2013). The mediating roles of stress and maladaptive behaviors on self-harm and suicide attempts among runaway and homeless youth. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(7), 1015-1027.
- Neale, J. (1997a). Homelessness and theory reconsidered. *Housing Studies*, 12(1), 47-61.
- Neale, J. (1997b). *Theorising homelessness contemporary sociological and feminist perspectives*. R. Burrows, N. Pleace ve D. Quilgars (Eds.), Homelessness and social policy içinde (35-49). London: Routhledge.
- Nooe, R. M. ve Patterson, D. A. (2010). The ecology of homelessness. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 20(2), 105-152.

- Nordentoft, M. (2007). Prevention of suicide and attempted suicide in denmark. epidemiological studies of suicide and intervention studies in selected risk groups. *Danish Medical Bulletin*, 54(4), 306-369.
- North, C. S. ve Smith, M. E. (1993). A comparison of homeless men and women: Different populations, different needs. *Community Mental Health Journal*, 29(5), 423-431.
- O'Callaghan, S. ve Tsemberis, S. (2004). *Harm reduction*. D. Levinson (Ed.). Encyclopedia of homelessness içinde (189-193). London: Sage Publication.
- Olivet, J., Wilkey, C., Richard, M., Dones, M., Tripp, J., Beit-Arie, M., Yampolskaya, S. ve Cannon, R. (2021). Racial inequity and homelessness: Findings from the SPARC study. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 693(1), 82-100.
- Omerov, P., Craftman, Å. G., Mattsson, E. ve Klarare, A. (2020). Homeless persons' experiences of health- and social care: A systematic integrative review. *Health & Social Care in The Community*, 28(1), 1-11.
- Oostveen, A. (2019). *National strategies to fight homelessness and housing exclusion*. European Commission.
- Özdemir, U. (2010). Evsizlik ve evsizlere genel bir bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 77-88.
- Özkazanç-Dinçer, B. (2020). *Modern bir barınma sorunsalı: Dünyada ve Türkiye'de ev-olmayanlar* (Doktora tezi). İstanbul: Haliç Üniversitesi.
- Özmen, S. ve Erdem, R. (2018). Damgalamanın kavramsal çerçevesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 185-208.
- Öztürk, O. ve Uluşahin, A. (2011). *Ruh sağlığı ve bozuklukları I*. Ankara: Bayt.
- Paat, Y. F., Morales, J., Escajeda, A. I. ve Tullius, R. (2021). Insights from the shelter: Homeless shelter workers' perceptions of homelessness and working with the homeless. *Journal of Progressive Human Services*, 32(3), 263-283.
- Pardeck, J. T. (2006). An exploration of family violence among the homeless. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 4(4), 57-64.

- Parsell, C. (2018). *The homeless person in contemporary society*. London: Routledge.
- Pawson, H., Parsell, C., Saunders, P., Hill, T. ve Liu, E. (2018). *Australian Homelessness Monitor 2018*. https://issr.uq.edu.au/files/3347/FINAL_for_print_AHM_full_report.pdf adresinden erişilmiştir.
- Phipps, M., Dalton, L., Maxwell, H. ve Cleary, M. (2019). Women and homelessness, a complex multidimensional issue: findings from a scoping review. *Journal of Social Distress and Homelessness*, 28(1), 1-13.
- Pluck, G., Barajas, B. M., Hernandez-Rodriguez, J. L. ve Martínez, M. A. (2020). Language ability and adult homelessness. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 55(3), 332-344
- Plutarch. (1811). *The lives of Tiberius and Caius Gracchus (Vol. VI)*. John Langhorne, D. D. ve William Langhorne, A. M. (Trans.) Philadelphia: Brannan & Morford. Erişim adresi: https://books.google.com.tr/books?id=h6cXAAAAYAAJ&printsec=frontcover&source=gbgbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Polgar, M. F., North, C. S. ve Pollio, D. E. (2006). Family support for individual homeless adults. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 15(4), 273-293.
- Prigerson, H. G., Desai, R. A., Liu-Mares, W. ve Rosenheck, R. A. (2003). suicidal ideation and suicide attempts in homeless mentally ill persons: Age-specific risks of substance abuse. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38(4), 213-219.
- Ravehill, M. (2008). *The culture of homelessness*. UK: Gower House. Ashgate Publishing.
- Reilly, F. E. (1993). Experience of family among homeless individuals. *Issues in Mental Health Nursing*, 14(4), 309-321.
- Rescoria, L., Parker, R. ve Stolley, P. (1991). Ability, Achievement and Adjustment in Homeless Children. *Journal of Orthopsychiat*, 61(2), 210-220.
- Rhoades, H., Wenzel, S. L., Golinelli, D., Tucker, J. S., Kennedy, D. P., Green, H. D. ve Zhou, A. (2011). The social context

- of homeless men's substance use. *Drug and Alcohol Dependence*, 118(2-3), 320-325.
- Rice, K. (2022). *Champions for teens pilot intervention: increasing the social capital of homeless youth* (Doktora tezi). Pennsylvania: Millersville University.
- Robertson, M., Ropers, R. ve Boyer, R. (1984). *Emergency shelter for the homelessness in Los Angeles county*. UCLA Basic Shelter Research Project, School of Public Health. Los Angeles: Universty of California.
- Rodriguez-Moreno, S., Panadero, S. ve Vázquez, J. J. (2020). Risk of mental ill-health among homeless women in Madrid (Spain). *Archives of Women's Mental Health*, 23(5), 657-664.
- Rog, D. J. ve Holupka, C. S. (2004). *Interventions housing*. D. Levinson (Ed.). Encyclopedia of homelessness içinde (317-321). London: Sage Publications.
- Rossi, H. (1989). *Down and out in America: The origins of homelessness*. Chicago: The Universty of Chicago.
- Roth, D. G. ve Bean, J. J. (1986). New pespectives on homelessness: Finding from a statewide epidemiological study. *Hospital and Community Psychiatry*, 37(7), 712-719.
- Rowell, H. (2020). *Organizations fight to end homelessness in Hungary*. Erişim Adresi: <https://www.borgenmagazine.com/homelessness-in-hungary/>
- Roze, M., Vandentorren, S., van der Waerden, J. ve Melchior, M. (2018). Factors associated with depression among homeless mothers. results of the enfams survey. *Journal of Affective Disorders*, 229, 314-321.
- Ryan, E., ve Hartman, M. (2000). Homeless families on the border: A demographic profile. *Journal of Children and Poverty*, 6(2), 169-177.
- Salem, B. E., Kwon, J., Ekstrand, M. L., Hall, E., Turner, S. F., Faucette, M. ve Slaughter, R. (2021). Transitioning into the community: Perceptions of barriers and facilitators experienced by formerly incarcerated, homeless women during reentry-a qualitative study. *Community Mental Health Journal*, 57(4), 609-621.

- Santos, G. C., Baptista, T. ve Constantino, P. (2021). "Whose baby is this?": Challenges for homeless women's right to motherhood. *Cadernos De Saude Publica*, 37(5), 1-16.
- Sarup, M. (2010). *Post-Yapısalcılık ve post-modernizm eleştirel bir giriş*. İstanbul: Kırk Gece Yayınları.
- Schreiter, S., Speerforck, S., Schomerus, G. ve Gutwinski, S. (2021). Homelessness: care for the most vulnerable - a narrative review of risk factors, health needs, stigma, and intervention strategies. *Current Opinion in Psychiatry*, 34(4), 400-404.
- Schutt, R. K. ve Goldfinger, S. M. (1996). Housing preferences and perceptions of health and functioning among homeless mentally ill persons. *Psychiatric Services*, 47, 381-386.
- Scott, J. (1993). Homelessness and mental illness. the british journal of psychiatry: *The Journal of Mental Science*, 162, 314-324.
- Seale, J. V., Fallaize, R. ve Lovegrove, J. A. (2016). Nutrition and the homeless: The underestimated challenge. *Nutrition Research Reviews*, 29(2), 143-151.
- Şeker, A. (2018). *Sosyal çalışmanın tarihi*. İ. Tomanbay (Ed.), Sosyal hizmete giriş içinde (31-62). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Sevil, H. T. (1998). *Uyuşturucu bağımlılığı, tanımlar, sorunlar, çözümler*. Ankara: SABEV Yayınları.
- Sipahi, E. B. ve Arslan, T. (2021). Evsizlik sorununun pandemi ile ilişkisi ve Türkiye'deki izdüşümü, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(31), 972-987.
- Şişman, Y. (2017). *Sanayi devrimi ve sosyal sorunlar*. Y. Şişman (Ed.), Sosyal sorunlar içinde (3-20). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Slack, P. (1995). *The English poor law 1531-1782*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Slesnick, N., Zhang, J. ve Yilmazer, T. (2018). Employment and other income sources among homeless youth. *The Journal of Primary Prevention*, 39(3), 247-262.
- Smith, J. ve Ravenhill, M. (2007). *What homelessness? a report on the attitudes of young people and parents on risks of running*

- away and homelessness in London*. London: London Metropolitan University and Centrepoint.
- Somerville, P. (1992). Homelessness and the meaning of home: Rooflessness or rootlessness?. *International Journal of Urban and Regional Research*, 16(4), 529-539.
- Somerville, P. (2013). Understanding homelessness. *Housing Theory and Society*, 30(4), 384-415.
- Springer, S. (2000). Homelessness: A proposal for a global definition and classification. *Habitat International*, 24(4), 475-484.
- Stein, J. A., Milburn, N. G., Zane, J. I. ve Rotheram-Borus, M. J. (2009). paternal and maternal influences on problem behaviors among homeless and runaway youth. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79(1), 39-50.
- Stephens, M. ve Fitzpatrick, S. (2007). Welfare regimes, housing systems and homelessness. how are they linked?. *European Journal Homelessness*, 1, 201- 212.
- Swain, H. (2005). *Tarihin büyük soruları* (S. Şahin, Çev.), İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Tainio, H. ve Fresrikson, P. (2001). The finnish homelessness strategy: from a “starcase” model to a “housing first” approach to tackling long-term homelessness. *European Journal of Homelessness*, 3, 181-199.
- Takahashi, L. M. (1996). A Decade of understanding homelessness in the USA: From characterization to representation. *Progress in Human Geography*, 20(3), 291-310.
- Takahashi, L. M., McElroy, J. ve Rowe, S. (2002). The sociospatial stigmatization of homeless women with children. *Urban Geography*, 23(4), 301-322.
- Tamkoç, B. (2020). Esping-Andersen’in refah rejimleri sınıflandırmasına göre farklı refah rejimlerinde alzheimerlı bireylere yönelik hizmetlerin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1-12.
- TBMM. (t.y.). *Ankara şehirlerarası terminal işletmelerinde barınan evsizler hakkında inceleme Raporu*. https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/belge/evsizler_raporu.pdf adresinden erişilmiştir.
- Tezcan, M. (2008). *Kültürel antropolojiye giriş*. Ankara: Maya Akademi.

- The National Academic Press. (2018). *Appendix b-the history of homelessness in the United States*. Permanent supportive housing: Evaluating the evidence for improving health outcomes among people experiencing chronic homelessness içinde (175-184). Washington DC: The National Academies Press. Erişim adresi: <https://nap.nationalacademies.org/read/25133/chapter/14>
- The National Center on Family Homelessness. (2012). *The characteristics and needs of families experiencing homelessness*. Erişim Adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535499.pdf>
- Tsemberis, S. (2004). "Housing first" approach. D. Levinson (Ed.). *Encyclopedia of homelessness* içinde (277-281). London: Sage Publication.
- Tsemberis, S. ve Eisenberg, R. F (2000). Supported housing for street-dwelling homeless individuals with psychiatric disabilities. *Psychiatric Services*, 51, 487-493.
- Tully, C. T. ve Sharon, J. (1995). The homeless elderly, America's forgotten population. *Journal of Gerontological Social Work*, 22(3), 61-82.
- Türkcan, S. ve Türkcan, A. (1996). Psikiyatri ve evsizlik: Bir gözden geçirme çalışması. *Düşünen Adam*, 9(4), 8-14.
- U.S. HUD. (2008). A guide to counting unsheltered homeless people, https://www.hudexchange.info/resources/documents/counting_unsheltered.pdf. Erişim tarihi: 05.04.2022.
- URL-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kara_%C3%96l%C3%BCm, Erişim Tarihi: 20.04.2022
- URL-2: <http://moglen.law.columbia.edu/twiki/bin/view/EngLegalHist/StatuteofLabourers>, Erişim Tarihi : 20.04.2022
- URL-3: https://tr.abcdef.wiki/wiki/Homelessness_in_the_United_States, Erişim Tarihi: 20.04.2022
- URL-4: <https://www.feantsa.org/en/about-us/what-is-feantsa>. Erişim tarihi: 03.05.2022
- URL-5: <https://england.shelter.org.uk/>. Erişim tarihi: 12.05.2022
- URL-6: <https://www.ue.katowice.pl/studenci/aktualnosci/article/netaware-najwiekszy-intensive-program-w-polsce.html>. Erişim tarihi: 12.05.2022

- Uymaz, B. (2022). Pandemiye barınma. *Maliye Çalışmaları Dergisi-Journal of Public Finance Studies*, 67, 139-157.
- Vallesi, S., Tuson, M., Davies, A. ve Wood, L. (2021). Multimorbidity among people experiencing homelessness-insights from primary care data. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(12), 6498.
- Van Doorn, L. (2010). Perceptions of time and space of (formerly) homeless people. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 20(2), 218-238.
- Van Heerden, S., Proietti, P. ve Iodice, S. (2022). *Homelessness in EU cities and towns before and during the COVID-19 pandemic*. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- Van, R. (1993). *Homelessness families. causes, effects and recommendations*. New York: Garland Publishing.
- Vural, M. (2011). Yasama kavramı ve yetkisi açısından pozitif hukuk ile İslam hukuk arasında bir mukayese. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36, 177-200.
- Walsh, C. A., Rutherford, G. E. ve Kuzmak, N. (2009). Characteristics of home: Perspectives of women who are homeless. *Qualitative Report*, 14(2), 299-317.
- Wang, J. Z., Mott, S., Magwood, O., Mathew, C., Mcllellan, A., Kpade, V. ve Andermann, A. (2019). The impact of interventions for youth experiencing homelessness on housing, mental health, substance use, and family cohesion: A systematic review. *BMC Public Health*, 19(1), 1528-1550.
- Warburton, W. A., Papic, M. ve Whittaker, E. (2022). Heterogeneity among homeless Australian women and their reasons for homelessness entry. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 8909.
- Wenzel, S., Koegel, P. ve Gelberg, L. (2000). Antecedents of physical and sexual victimization among homeless women: A Comparison to homeless men. *American Journal of Community Psychology*, 28(3), 367-390.
- Wessel, T., Pörksen, N. ve Zechert, C. (1997). Homeless patients in the psychiatric clinic. results of a 12-month study of

- the living conditions of psychiatric patients in an urban public health clinic. *Psychiatrische Praxis*, 24(4), 167-171.
- WHO. (2020). *Constitution of the World Health Organization*. Geneva: World Health Organization.
- Wiecha, J. L., Dwyer, J. T. ve Dunn-Strohecker, M. (1991). Nutrition and health services needs among the homeless. *Public Health Reports*, 106(4), 364-374.
- Wiedemann, T. (2005). *Greek and roman slavery*. London: Taylor & Francis ELibrary.
- Woich, J. R., Dear, M. ve Akita, A. (1988). Explaining homelessness. *Journal of the American Planning Association*, 54(4), 443-453.
- Woldetatyos, F. (2020). *8 facts about homelessness in Portugal*. Erişim Adresi: <https://borgenproject.org/homelessness-in-portugal/>
- Wolitski, R. J., Kidder, D. P. ve Fenton, K. A. (2007). HIV, homelessness, and public health: critical issues and a call for increased action. *AIDS and Behavior*, 11(6), 167-171.
- Wong, C. F., Clark, L. F. ve Marlotte, L. (2016). The Impact of specific and complex trauma on the mental health of homeless youth. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(5), 831-854.
- Wright, N. M. ve Tompkins, C. N. (2006). How can health services effectively meet the health needs of homeless people?. *The British Journal of General Practice*, 56(525), 286-293.
- Yağın, M. (2009). *Ankara'da evsiz ölümleri*. (Uzmanlık tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Yağın, M., Koçak, U. ve Demirel, B. (2018). Ankara'da evsiz ölümleri. *Adli Tıp Bülteni*, 23(3), 151-156.
- Yeter, A. (2018). Sivil toplum kuruluşlarının evsizlere yönelik hizmetlerinin değerlendirilmesi: İstanbul örneği, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 34-60.
- Yılmaz, M. (2015). İleri endüstriyel toplumlar ve kentssel yoksulluk. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 215-228.

- Yoder, K. (1998). Suicidal behavior among homeless and runaway adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 27(6), 11-25.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (2021). Öğrenim düzeylerine göre öğrenci sayısı, Erişim adresi: <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Zengel, R. ve Kaya, S. (2003). Marjinalite kavramına yaklaşımlar ve marjinal bir yerleşim örneği. *Ege Mimarlık Dergisi*, 45, 17-21.
- Ziefert, M. ve Brown, K. S. (1991). Skill building for effective intervention with homeless families. *Families in Society*, 72(4), 212-219.

EKLER

EK-1: İncelenen Lisansüstü Tezlerin YÖK-TEZ Numaraları

725688	522302	221515
712173	391494	192002
673674	380196	115636
673631	314842	91102
643112	230157	415629
646522	232872	401620
639150	58797	254504
622419	642860	168292
568605	594465	717640
564471	572386	686842
518398	408233	226583
261869	215236	

ARAŞTIRMA EKİBİ

Prof. Dr. Yusuf GENÇ	Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İsmail AKYÜZ	Sakarya Üniversitesi
Öğr. Gör. Umut SOLMAZ	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Arş. Gör. Hüseyin Zahid KARA	Sakarya Üniversitesi
Arş. Gör. Cengizhan AYNACI	Sakarya Üniversitesi
Arş. Gör. Zeynep ATALAY	Sakarya Üniversitesi
Musa ZOR	Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikolog Ahmet HAMARAT	T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Sakarya İl Müdürlüğü

SOKAĞIN ÖTEKİ YÜZÜ: EVSİZLİK

Türkiye-Avusturya-İtalya-Macaristan Örneği

Küresel dünyanın güncel sorunlarından birisi olarak evsizlik, bünyesinde birçok sorunu barındırdığı gibi toplumu tehdit eden bazı sorunların da tetikleyicisidir. Birçok insan yaşam şartlarından kaynaklanan sorunlar sonucu evsiz kalırken bir kısım insanlar da sokakta yaşamayı bir yaşam tarzı olarak benimsemektedir. Toplumun ortak kullanım alanı olan sokağı yaşam alanı olarak benimsemek beraberinde birçok riski barındırmaktadır. Aile olmayı başaramayan veya parçalanmış aile bireyleri daha çok sokağa düşmektedir. Ailenin bütünlüğünü korumak veya aile olmayı önemli kılmak bireyin ailede kalmasına ve problemlerini kendi bünyesinde çözmeye çalışmasına katkı sağlayacaktır.

Ülkeler, yönü ve içeriği farklı da olsa evsizliğin önlenmesine yönelik yerelde sosyal politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır. Ancak dünyanın ortak bir sorunu olan evsizlikle ilgili uluslararası boyutlu çözümler üretmek gerekmektedir. Bir şekilde evsiz kalan bireylerin evlerine dönmelerinin sağlanması için çalışmalar yapılması gerekmektedir.